

Αρ. 7

50 Λεπτά

ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

ΠΕΡΡΑΙΒΟΥ  
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΩΜΑΣΙ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ





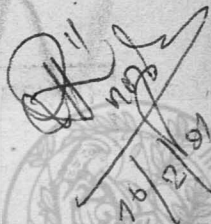
ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ  
ΤΟΥ  
ΣΟΥΛΛΙΟΥ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣΑ ΠΑΡΑ  
ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΠΕΡΡΑΙΒΟΥ  
*ὑποστράτηγου*

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΕΠΙΣΤΑΣΙΑΙ

Κ. ΖΗΣΙΟΥ  
*καθηγητοῦ*



ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ  
ΤΥΠΟΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΩΜΑΣΙ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ**  
**ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ**

137630



## ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ὁ Χριστοφόρος Περραιβὸς ἐγεννήθη ἐν Θεσσαλίᾳ τῷ 1776. Τὰ ἐγκύκλια αὐτοῦ μαθήματα ἐποίησατο ἐν Βουκουρεστίῳ, ἔνθα ἐγνώρισε Ῥήγαν τὸν Φερραῖον, ἐκείθεν δὲ ἀπῆλθεν τῷ 1796 εἰς Βιέννην, ἔνθα συνήντησε πάλιν τὸν Ῥήγαν, μεταβαίνοντα εἰς Ἰταλίαν πρὸς τὸν Ναπολέοντα, καὶ ἐμυθήθη εἰς τὸ περὶ ἀπελευθερώσεως τοῦ ἔθνους ἔργον τοῦ πρωτομάρτυρος. Ὅτε δὲ ὁ Ῥήγας συνελήφθη ἐν Τεργέστη, ὁ Περραιβὸς ἐσώθη κατὰ συμβουλήν αὐτοῦ καταφυγὼν εἰς τὸ Γαλλικὸν προξενεῖον, ἀλλ' ὑπόπτως ἔχων πρὸς τὴν Αὐστριακὴν συνομοσίαν ἔφυγεν εἰς Κέρκυραν τῷ 1797.

Ἐκ τῆς Κερκύρας καὶ τῆς Πάργας παρέσχε πᾶσαν δυνατὴν βοήθειαν εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν Σουλιωτῶν. Μυθεῖς δ' ἐν τοῖς πρώτοις τὰ τῆς Φιλικῆς ἑταῖρίας προσήγαγεν τὸν Πετρόμπεην Μαυρομιχάλην εἰς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα, καθ' ὃν ὁ Περραιβὸς διέπρεψε καὶ ὡς στρατηγὸς καὶ ὡς ἀνὴρ παιδείας εὐμοιρῶν. Ἀπέθανε δὲ τῇ 3 Μαΐου 1863 ἐν Ἀθήναις.

Τὰ συγγράμματα τοῦ Περραιβοῦ εἶνε α') Ἱστορία τοῦ Σουλλίου καὶ τῆς Πάργας, (1815), β') Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων, γ') Ἀπομνημονεύματα πολεμικά, καὶ δ') Σύντομος βιογραφία τοῦ ἀοιδίμου Ῥήγα τοῦ Φερραίου.

Τῶν συγγραμμάτων τούτων τὸ κράτιστον εἶνε ἡ Ἱστορία τοῦ Σουλλίου καὶ τῆς Πάργας, ἧς περὶ τινων χωρίων δικαίως ὁ Niebhur λέγει ὅτι εἶνε Θουκυδίδεια.



# ΤΗ ΚΛΕΙΝΗ ΜΟΙ ΕΛΛΑΔΙ

## ΤΟ ΟΦΕΙΛΟΜΕΝΟΝ ΣΕΒΑΣ

Ἄν ἐγώ, φιλάττη μου Μήτηρ, βλέπω τὸ γλυκύτερον ῥως τοῦ ἡλίου, Σὲ πάντως γνωρίζω τὸν φωτοδότην· ἂν ὑπάρχω, εἰς Σὲ μόνον χρεωστῶ τὴν ὑπαρξίν μου, καὶ σὺ μὲ ἰθὺλασες τὸ πρῶτον γάλα τῆς παιδείας, καθὼς ἐπαίδευσας καὶ ὅλα τὰ πεπολιτισμένα Ἔθνη, ἐξ ὧν τινα, τέχνα τῆς Ἀχαριστείας, Σὲ καταφρονοῦσι σήμερον· αἱ συνεχεῖς σου συμβουλαὶ καὶ παρακινήσεις, οἱ ἀπὸ καρδίας στεναγμοὶ σου καὶ οἱ ὄδυρμοί σου ἀναμφιβόλως μ' ἐπειθανάγκασαν νὰ ἐνασχοληθῶ εἰς τὴν συγγραφὴν ταύτην· τοιοῦτον δὲ ἔργον, ἂν δὲν ἀπατώμαι, ἀκριβῶς γινώσκεις, ὅτι δὲν ἤθελον ἐπιχειρήσῃ, ἂν ἡ γλυκυτάτη τοῦ ζωτικῆ σου ἀέρος ἀναπνοὴ δὲν ἤθελε μὲ ἐμψυχώσῃ ἃ, ὁσμὴ τοῦ καπνοῦ τῶν ὀρέων σου δὲν ἤθελε μὲ παροτρύνῃ, ἂν τὰ ἐνδοξά σου Πεδία δὲν ἤθελον μὲ ἐνθαρρύνῃ· ἂν τέλος πάντων τὰ ζῶντα ἀνδρεία τέκνα σου δὲν ἤθελον μὲ υποχρεώσῃ.

Ποῖον ἄλλο λοιπὸν ὑπόδειγμα τῆς πρὸς Σὲ μου ὑποταγῆς καὶ ἀγάπης ἀρμόζει νὰ σοὶ προσφέρω παρὰ τὰ τροπαια, τὰς λαμπρὰς νίκας καὶ ἀνδραγαθίας τῶν τέκνων σου Σουλλιωτῶν; ἀπὸ θησαυρῶν καὶ δώρων πολυτίμων ἔν ἐχεις χρεῖαν· οἱ κόλποι, καὶ τὰ Ταμεῖα τῶν πλουσιῶν σου ὀρέων γέμουσι χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου καὶ λίθων πολυτίμων, ἅτινα σήμερον βάρβαρα καταπατοῦσι καὶ ἀλώνητα πάλαι ἀνδράποδα· ἐνός μόνου χρεῖαν ἔχεις, ἐνός καὶ μόνου ἐπιθυμείας, τῆς ἀρχαίας Σου δόξης καὶ λαμπρότητος, καὶ πρὸς τὴν ἀνάκτησιν ταύτης προσκαλεῖς τὰ ἀπανταχοῦ τῆδε ἰακείσε δισσοροπισμένα τέκνα Σου· ἀλλ' ὑπὲρ ταύτης ἀγωνίζονται καὶ τὰ τέκνα Σου οἱ Σουλλιωταί· ὡς Μήτηρ λοιπὸν φιλότιμος καὶ φιλόστοργος, δίκαιον εἶναι νὰ ἐέλθῃς αὐτοὺς ὑπὸ τὴν σκέπην καὶ προστασίαν Σου.

Ἡ Βίβλος ἣν ἐγώ Σοι προσφέρω, φιλάττη, δὲν περιέ-

χει νοήματα μεταρυσικά, οὔτε φράσεις καὶ σχήματα βητο-  
ρικά, τὰ ὅποια ἐπισκιάζουσιν ἐνίοτε τὴν ἀληθεῖαν καὶ σκ-  
τίζουσι τὸν νοῦν, ἀλλὰ φρονήματα, πράξεις καὶ κατορθώματα  
ὄντως Ἑλληνικά, τὰ ὅποια διακρίνουσι τοὺς γνησίους υἱοὺς  
ἀπὸ τῶν νόθων, καὶ προμηνύουσιν ἐν ὀλίγῳ τὴν ἀρχαίαν  
σου λαμπρότητα· ἐνταῦθα βλέπει τις τὸν Φίλον Τζαβέλλαν  
καὶ ἄλλους ὁμοίους του τρέγοντας ὑπὲρ τῆς δόξης καὶ ἐ-  
λευθερίας εἰς τὸν ἐνδοξὸν θάνατον, ὡς εἰς λαμπρὰν Πανή-  
γυριν, καὶ ἀκούει αὐτοὺς, ὡς ἄλλον Λεωνίδα, λέγοντας  
πρὸς τοὺς Συμπολίτας των· « φίλοι Συμπολίται, ἐλάτε ἄς  
φάγωμεν, καὶ ἄς πῖωμεν σήμερον πλουσίως, ὅτι ὁ Π' οὐ-  
τῶν αὐρίον μᾶς ἐτοιμάζει μίαν πλουσίαν καὶ χαρμόσυνον  
τράπεζαν εἰς τὸν Ἄδην»· ἐνταῦθα βλέπει τις καὶ τὰς γυναί-  
κας αὐτὰς ὡς ἄλλας σπαρτιάτιδας ὁρμώσας κατὰ τῶν βαρ-  
βάρων καὶ τὸν ἐνδοξὸν ὑπὲρ Πατρίδος πόλεμον ἀγωνιζο-  
μένας· εὐρίσκει ἐνὶ λόγῳ ἐνταῦθα προϋνικῆς ἀρετῆς κλη-  
ρονομίαν, ἔργα καὶ πράξεις τοσοῦτον λαμπράς, ὥστε δι' αὐ-  
τῶν νὰ ἐμφράσῃ τὰ ἀπίλωτα στόματα τῶν, ὅσοι κατηγο-  
ροῦντες λέγουσιν ὅτι « Πάλαι τότε ἦσαν Ἄλκιμοι Ἑλ-  
ληνες.»

Δέξαι λοιπὸν εὐμενῶς, ὦ Μῆτερ, τὴν προσφερομένην σοι  
ταύτην Βίβλον, ἣτις πολυπόνου σπουδῆς καὶ πολυχρόνου  
πεύρας προϊόν οὖσα, ἂν μὴ ἄλλο τι, περιέχει ὁμοίως ἐν ἀκρι-  
βεῖα τὰ κατορθώματα τῶν ἀνδρείων Σουλλιωτῶν, καὶ πολ-  
λῶν ἄλλων ὁμοίων ὁμογενῶν, ἅτινα καὶ εἰς τὰ λοιπὰ τέκνα  
Σου δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ἐναντίον τῶν βαρβάρων,  
ὡς ἐκαστος αὐτῶν ἔχει ἐπιτηδεύματος καὶ δυνάμεως.  
Ἐρρωσο!

Ὁ Σὸς

Εὐπειθῆς Υἱός.





# ΕΞΑΣΤΙΚΑ ΗΡΩΕΛΕΓΕΙΑ

**Εἰς τὰ τοῦ Σουλλίου ὄρη.**

Χαίρετε Σουλλίου ἡπειρωτικά, γαίρετε οὔρη,  
καὶ μέτρα ποιηταῖς εἵνεκα νέματ' Ἄρεος·  
Οἴτη μὲν γάρ, Πίνδος, Πήλιον, ἄκρα τ' Ὀλύμπου  
αἴση σιγῶσι βραβαρικῇ πρό χρόνων·  
Οὐδὲ γὰρ οὐδ' ὀρνίθων ἀμφ' ἑμᾶς ἔστι ἔτι γῆρος  
ἄλλ' ὄπλων σμαραγεῖ αὐτῇ, ἠδὲ μάχης.

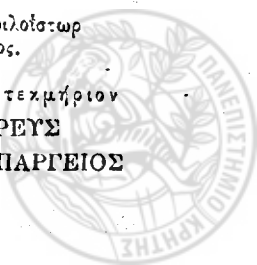
**Εἰς τὸν Συγγραφεῖα τῆς Ἱστορίας**

Ἰφθιμὲ φιλογενές, πολὺπλαγχε, τλῆθυμὲ Ἄνε  
Περραιβὲ χρυσέ, ὡς εὐ ἱστορείεις,  
Ἄνδρας μαρναμένους Ἀγαρηνοῖς αἰμοφορόκτοις,  
μηδὲ γυναίκας ἀφείς τῶνδε ἀπειρὸ μάχους  
Οἱ καὶ εἰ μὴ πείνων, δεῖντο τε τῶν ἄγε δῆρις,  
δεῖτ' ἀναγκαίως, δις τοσάκις γ' ἐνίκων·

**Εἰς τὴν Βίβλον καὶ τὸν ἀναγινώσκοντα.**

Δίπτυχε βίβλε! τί δὴ φιλοστορι τῶ δ' ὑποκεῖθαι;  
λαμπραῖς ἐννοαῖς, λέξεις τ' εὐφροδέσι;  
Τῶν εὐ ναιόντων Ὑπαργον, Σούλλιον ἄμα,  
πρῆξιας ἀρίστους, ἀθηνάτους τε νόκας·  
Ἦκουσας; Ἄπ: Ναί! τὴν δε μέτιθι ζῶν φιλοστορω  
Γραικῶν ξυμάντων ζῦπνοος, ἠδὲ φίλος.

Εἰς ἀτίδιου φιλίας τεκμήριον  
ΑΝΔΡΕΑΣ ΙΕΡΕΥΣ  
ΙΑΡΩΜΕΝΟΣ, Ο ΥΠΑΡΓΕΙΟΣ





# ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΟΥΛΛΙΟΥ

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α

### Περὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ Σουλλίου.

Καθ' ὅσον αἱ περιστάσεις, καὶ τὰ μέσα μᾶς ἐπέτρεψαν εἰς τὴν παροῦσαν σπουδὴν τῆς Ἱστορίας ἐζητήσαμεν εἰς τοὺς παλαιούς καὶ μεταγενεστέρους Γεωγράφους καὶ Ἱστορικούς "Ἐλληνας, ὅπως εὐρωμεν ἀκριβεστέρως πληροῦσθαι περὶ τῆς τοῦ Σουλλίου ὀνομασίας καὶ χρονολογίας, καὶ ἐπομένως νὰ καταχωρίσωμεν ὕλην βασιμωτέρων ἀποδείξεων εἰς τὴν ἱστορίαν· ἀλλ' ὅλοι οἱ κόποι μας ἀπέβησαν μάταιοι, διότι οὔτε τὴν ὀνομασίαν, οὔτε τὴν χρονολογίαν, οὔτε τὰ βουνὰ τοῦ Σουλλίου ἀπηγγέθησαν ποῦποτε· στερημένοι λοιπὸν Γεωγραφικῶν καὶ Ἱστορικῶν ἀποδείξεων, ἠναγκάσθημεν νὰ καταφύγωμεν εἰς τὰς ὀπωσοῦν ἀκριβεστέρως ἐξετάσεις τῶν πρεσβυτέρων καὶ νοσημονεστέρων κατοίκων <sup>1)</sup> τοῦ Σουλλίου, ὅπως διηγηθῶσιν ἡμῖν ὅσα κατὰ παράδοσιν ἐνεθυμοῦντο ἀπὸ τῶν προγενεστέρων, καὶ ὅσα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτῶν συνέβησαν· οἱ ἐξετασθέντες ὡμολόγησαν ἅπαντες ἐκ συμφώνου ὅτι· Λίγοβοσκοὶ τινες ἐκ τῶν περὶ τὰ χωρίων ἀνέβαινον βόσκοντες τὰ κτήνη των εἰς τὰ βουνά, ὅπου σήμερον ὑπάρχουσι τὸ Σουλλιον. ἡ Κιάφα, ὁ Ναβαρίκος καὶ ἡ Σαμωνίδα· ὁ δὲ τόπος οὗτος ἦτο τότε δύσβατος, δισώδης, διὸ ὑπῆρχε καὶ πληθὺς ἀγροιοχοίρων, οἵτινες κατὰ τὸ φυσικὸν τῶν ἰδίωμα βόσκοντες ἐσχημάτιζον κοιλώματα εἰς τὴν γῆν μετὰ τὸ βύχχος των (προβ. σκίδα)· ἡ γῆ οὖσα ἐρυθρόχρους καὶ σκληρὰ διετῆρει εἰς αὐτὰ τὰ κοιλώματα, (καθὼς καὶ μέχρι σήμερον τὰ

1) Μεταῖθ τῶν διαφόρων πρεσβυτέρων μας ἐχρησίμευσε πλέον τῶν ἄλλων εἰς τὸ ἔργον μας, Σουλλιώτης τις, Πάσχος Λάλης, καλούμενος· ἡ φύσις εἶχε προικίσαι τούτον τὸν ἄπλοῦν καὶ ἀγράμματον γέροντα μὲν τὸσον μνημονικόν, περιέργειαν καὶ φιλαλήθειαν, ὥστε σκανίως εὐρίσκονταί τὰ τοιαῦτα χαρίσματα εἰς τὴν ἀνωπυότητα.

φρέατά των) δ' ὄλου τοῦ θέρους τὰ ἐκ τῶν ὑετῶν καὶ χιόνων καταπίπτοντα ὕδατα. Βλέποντες τοῦτο οἱ αἰγυθισκοὶ ὄντες ἀφ' ἐξέρου βεβρυμένοι ὑπὸ τῆς τυραννίας τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ μάστιγα τῶν εἰς Παρδίκι<sup>1)</sup> κατοίκων, ἐσυμφωνήσαν νὰ καταρῦγουν εἰς ἐκείνας τὰς δυσθύνους καὶ δασύδεις τοποθεσίας φέροντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ ὅσα ἔτρεφον κτήνη πρὸς ζωοτροφίαν τῶν οἰκογενειῶν των· ἀπερὶ σὺν νὰ ὑποφέρωσι πᾶσα σωματικὴν κακοπάθειαν καὶ ὄχι τὰς ὑδρεὶς καὶ ξυλοκοπισμοὺς τῶν ἀρνησιθερήσκων τυράννων· ἡ ἀπόρριξις, ὡς φαίνεται, ἐβλήθη εἰς ἐνέργειαν, τὸ παράδειγμα αὐτῶν ἠκολούθησαν ἐκ διαλειμμάτων καὶ ἄλλοι ὁμοιοπαθεῖς ἐκ τῶν περίξ χωρίων, ὥστε ἐν διαστήματι ὀλίγου χρόνου συνώκησαν ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν οἰκογενείας· Ὀθωμανὸς δέ τις σημαντικὸς ἐκ τῶν γειτονικῶν χωρίων τοῦνομα Σούλλης φθονήσας τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν ἀπεφάσισε τὴν καταστροφὴν των πρὸς παράδειγμα συστολῆς καὶ φόβου τῶν ἄλλων ὑπηκόων· ἐκινήθη λοιπὸν κατ' αὐτῶν μετὰ διακοσιῶν ὁμοθησῶν ὑπαδῶν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ὥρας ἤσπάνθη, ὅτι τὰ ὑπὲρ ἐλευθερίας ὅπλα, καίτοι ὀλίγα, εἶναι ὅμως ἰσχυρότερα παρὰ τὰ τυραννικά, διότι ὁ τύραννος καταγίνεται πάντοτε νὰ στερεώσῃ τὸ σύστημά του με ἀπειλάς καὶ διαιρέσεις, σπανίως δὲ ἐκθίτει εἰς κίνδυνον τὴν ὑπαρξίν του, ὁ δὲ φιλελεύθερος τὴν θυσιάζει εὐχαρίστως ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας· ἐν τοσούτῳ, μάχης συγκροτηθείσης, φονεύεται ὁ Σούλλης μετ' ἄλλων τινῶν συντρόφων παρὰ τῶν ὀλίγων φιλελευθέρων Ἑλλήνων, οἵτινες διὰ μνήμην τῆς ἀνδραγαθίας καὶ τρόμου τῶν ἐχθρῶν ὠνόμασαν τὸ χωρίον των Σούλλι, θέσαντες τὸ ὄνομα τοῦ φονευθέντος Σούλλη ἐνώπιον προλαβόντως, ἦτο ἀκόμη ἀσχημάτιστον καὶ ἀνώνυμον, δότι κατόκου διεσπαρμένοι εἰς ἀποτόμους κρημνοὺς καὶ διάση δύσβατα.

"Ὅσον αἱ ἔρευναὶ τῶν ἀρχαίων καὶ μεταγενεστέρων Γεωγράφων καὶ Ἱστορικῶν Ἑλλήνων καὶ ἀλλοεθνῶν, τῶσον καὶ αἱ προφορικαὶ πληροφορίαι τῶν ἀυτοχθόνων γερόντων περὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ Σούλλου ἀπήντησαν μετὰ τὴν πρώ-

1) Χωρίον ἐπέγον τοῦ Σούλλου ἕως τίσσάραι, ἐφ' κατοικοῦσι Τουρκαλβανοί, οἵτινες χριστιανοὶ ὄντες πρότερον ἐτουρκεύσαν, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠθέλησαν ἄλλοι γείτονες ν' ἀκολουθήσουν τὸ παράδειγμά των ἐπιστῶν, καὶ κατεδίωκον τοὺς διατηρήσαντας τὸν χριστιανισμόν.

την ἔκδοσιν μικροῦ τινος <sup>1)</sup> μέρους τῆς Ἱστορίας, σοβαρὰν διαριλονεχσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ χρονολογίας τοῦ Σουλλίου.

Οἱ αὐτοὶ γέροντες οἵτινες μᾶς ἐπληροφόρησαν περὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ Σουλλίου, μᾶς διηγήθησαν πρὸς τούτοις καὶ περὶ τῆς χρονολογίας του ὅτι πρὸ ογδοήκοντα ἄλλα δὴ ἐτῶν μόλις ἦσαν τριακόσιοι ἄνδρες μάχιμοι, οἵτινες μετώκησαν ἐκ διαλειμματικῶν ἀπὸ τῶν πέριξ χωρίων μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφρωσι τὴν πλεονάζουσαν τυραννίαν <sup>2)</sup> ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν κατωτέρω οἰκογενειῶν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν μετὰ πιθανότητος τὴν χρονολογίαν τοῦ Σουλλίου· ἡ φυλὴ τῶν Ζερβάτων κατάγεται ἀπὸ ἓν χωρίον τῆς Ἀρτιῆς Ζερβὸ ὀνομαζόμενον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀποσπασθέντες τρεῖς ἀδελφοὶ πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν ἀπῆλθον, ὁ μὲν εἰς τὸ Σούλλιον, ὁ δὲ εἰς ἓν Τουρκοχώριον, Καρμπουνάρι, καὶ ἐτούρκευσεν, ὁ δὲ τρίτος διέβη εἰς τὰ Λεύκη τῆς νήσου Κερκύρας, ὅπου μέχρι τῆς σήμερον διατηρεῖται· εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἡ ἐπωνυμία, Ζερβάτα· μετ' αὐτὴν ἔπεται ἡ φυλὴ τῶν Βοτζαράτων καταγομένη ἀπὸ χωρίου Δράγανη, τεσσάρων ὠρῶν ἀπέχοντος τῆς Παραμυθίας· τῶν Δρακάτων, ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας, Λάμαρη καὶ χωρίου Μάρτανη· τῶν Μπουζμπάτων, ἐκ τῶν Βλαχοχωρί-

1) Ἐπιστρίφας ἀπὸ τὰ Παρίσια ὁ συγγραφεὺς τὸ 1803 ἔτος εἰς Λιβόρνον ἔφερε μετ' ἑαυτοῦ τεμάχιά τινα προκαταρκτικὰ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος Ἱστορίας· ταῦτα ἀναγνώσαντες διάφοροι τῶν ἐκείσε παροικούντων Ἑλλήνων ἐμπόρων, ἀναιδέως δι' ἑστὶν νιοὶ ἐξιδωκαν διὰ τοῦ τύπου· ἡ δὲ δεικνύουσα Ἱστορία τοῦ Σουλλίου καὶ Πράγας ἐξεδόθη εἰς Βενετίαν κατὰ τὸ 1816 ἔτος κατὰ τοῦ ἰδίου συγγραφέως, ὡς προσηρῆται.

2) Δὲν ὑπάρχει τις ἀμφισβολία, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γεωργίου Καστριώτου ἢ Σκινδέρμπεϊ, ἡ Ἡκίριος ὑπέφερε σκληροτέραν κατὰ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα τυραννίαν ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ δευτέρου, καὶ τῶν διαδόχων του, διότι ἐφ' ἔσπον χρόνον ἐμάχετο ὁ ἦρος Σκινδέρμπεϊ πρὸς τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος, ἡ Ἡκίριος ἐσυμμάχει πάντοτε μετ' αὐτοῦ· διὸ μετὰ τὸν θάνατόν του τὴν μετεχειρίσθησαν ἀπανθρώπως οἱ Ὀθωμανοὶ· ὥστε διὰ τὴν ἀπερῶγσιν τὰ τρομερὰ πολυστήρια ἀνηκαλίσθησαν πολλοὶ τῶν Ὀθωμανικῶν θρησκείαν, καὶ μάλιστα οἱ πρῶτοι οἵτινες ἠξιώθησαν καὶ τοῦ Ὀθωμανικοῦ τίτλου, Μπένδες, κατὰ κληρονομίαν, οἱ δὲ τῆς δευτέρας τάξεως, Ἀγάδες, πολλοὶ δ' ἐξ αὐτῶν κατέφυγον εἰς τὸ κράτος τῆς Νεαπολείας.

ων τῶν Δαγκλιάτων, ἀπὸ τοῦ Φαναρίου καὶ χωρίου Καναλάκι πλησίον τῆς παλαιᾶς Κεστρίνης· ὁμοίως καὶ ἄλλα διάφοροι μετ' αὐτάς ἐκ τῶν περίεξ χωρίων· δύο μόνον ἀρχαίων φυλῶν ἡ καταγωγή ὑπάρχει ἀγνωστος εἰς τὴν Ἱστορίαν, τῶν Τζαβελλάτων, καὶ Πασάτων, ἀλλ' ἐκ τῆς δευτέρας οὐδεὶς σώζεται. αὐταὶ πιθανόν, νὰ πρωτεκατώκησαν εἰς τὸ Σουλλί. μεταγενεστέρων δέ τινων τὴν καταγωγήν περιτιθένόμισα νὰ καταχωρίσω ὡς μὴ τι περίεργον φέρουσιν· ὅσον καὶ ὅλας αὐτάς τὰς διηγήσεις, ἡ χρονολογία τοῦ Σουλίου πιθανόν νὰ μὴν ὑπερβαίῃ τὰ διακόσια πενήκοντα ἔτη.

### ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

#### Περὶ τῶν ὡς νόμος διατηρουμένων ἐθίμων.

Οὐδένα νόμον γραπτόν, οὔτε δικαστήριον τακτικόν εἶχον οἱ Σουλλιωταί, ἀλλὰ διὰ τὴν ἑσωτερικὴν εὐταξίαν καὶ πειθαρχίαν, ὅταν τις τῶν πολιτῶν ἤθελε πράξῃ τι ἀμάρτημα, συνήρχοντο οἱ προεστῶτες τῶν φυλῶν, ἐξέταζον τὴν ὑπόθεσιν καὶ ἐξέδιδον τὴν ἀπόφασιν προφορικῶς, εἰς τὴν ὁποίαν ἄνευ προφασιολογίας ὤφειλεν ὁ καταδικασθεὶς νὰ ὑπακούσῃ, τοῦναντίον ὑπερεούτο ἡ φυλὴ του νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπόφασιν διὰ τῆς βίας· οὔτε τέχνην, οὔτ' ἐμπόριον μετεχειρίζετο τις ἐξ αὐτῶν, τὸ μόνον καὶ κύριον ἐπάγγελμά των εἶναι ἡ κτηνοτροφία· ὅ-η ἡ σπουδὴ καὶ ἀφοσίωσις των παιδιόθεν περιστρέφεται ἐν τοῖς ὅπλοις, τὰ ὅποια περιπατοῦντες, καθήμενοι, τρώγοντες, καὶ κοιμώμενοι δὲν ἀμελοῦσι· τὸ περιεργότερον, ὅτι καὶ διάφοροι γυναῖκες φέρουσιν ὅπλα, ἀνάγκης δ' ἐπιεισοῦσης καὶ πολεμοῦσι· ὅταν οἱ ἄνδρες μάχωνται, αὐταὶ φέρουσι κατόπιν αὐτῶν ἐπ' ὤμων τροφάς, πολεμεφόδια, καὶ πᾶν ὅτι ἀναγκαῖοι, παρατηροῦσι πρὸς τούτοις τοὺς μαχητάς, ἐγκωμιάζουσι τοὺς ἀνδρείους, ψέγουσι τοὺς ἀνάνδρους, ἔσθ' ἴσθε καὶ τοὺς ἀφροπλίζουσι· ἡ πικρούσια των ἐντοσοῦτω εἰς τὰς μάχας ὠφελεῖ τὰ μέγιστα, ἐπειδὴ ἀναζωπυρεῖ τὴν φιλοτιμίαν, καὶ ἀμιλλαν τῶν ἀνδρῶν· δὲν ὑπόκεινται τόσοι εἰς τὰς κατηγορίας τῶν γυναικῶν οἱ ἄγαμοι, ὅσον οἱ νυμφευμένοι, ἐὰν γνωρισθῶσιν ἄνανδροι· ἐπικρατεῖ καὶ ἄλλο ἐπιτόπιον ἔθιμον, τὸ ὁποῖον ἐξουθενεῖ τὴν δειλίαν· ὅταν, π. χ. γυνὴ τις, ἔχουσα γενναῖον ἄνδρα, ὑπάγῃ εἰς τὴν βρού-

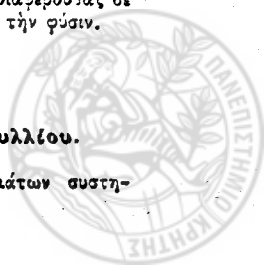
σιν νὰ φέρῃ ὕδωρ, ἐν εὖρη ἄλλῃν ἐκεῖ, τῆς ὁποίας τὸν ἄνδρα γνωρίζει δειλόν, δὲν τὴν ἀφήνει νὰ πρωτογεμίσῃ τὸ ἀγγεῖόν της, οὔτε τὸ ζῶόν της νὰ πρωτοποτίσῃ, ἀλλὰ τὴν τὴν παραγκωνίζει λέγουσα ὅτι, δὲν πρέπει νὰ ὑδρεύσῃ πρώτη ὕδωρ ἔχουσα μικρόφυγον ἄνδρα, καὶ ἀνωρελῆ εἰς τὴν Πατρίδα, εἰς τὸν ὅποιον οὔτε γυνὴ σχεδὸν ἀνίχκει· ἐν κατὰ ταύτην τὴν στιγμήν παρουσιασθῶσι καὶ ἄλλαι ὡς ἡ δευτέρα, ἡ πρώτη μ' αἰσθαντικὴν τότε λύπην ὑποχρεοῦται νὰ παραχωρήσῃ εἰς ὅλας τὰ πρωτεῖα, ἐσχάτως δὲ νὰ τελειώσῃ καὶ αὐτὴ τὸ ἔργον της· μὴ ὑποφέρουσα λοιπὸν τὴν αὐτὴν καταφρόνησιν, ἀμα ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν οἰκίαν της ἀμέσως ἐξηγεῖ τὸ παράπονόν της εἰς τὸν ἄνδρα λέγουσα ὅτι ἢ νὰ πράξῃ καὶ αὐτὸς ἰδιαιτέραν τινα ἀνδραγαθίαν ὑπὲρ Πατρίδος, ὥστε ἐκ τούτου ν' ἀπολαύσῃ καὶ αὐτὴ παρὰ ταῖς ἄλλαις γυναῖξιν τὴν ὑπόληψίν της, ἢ ἄλλως σύζυγόν της πλέον ἐντρέπεται νὰ τὸν ὀνομάξῃ.

Ὅσακις μεταξὺ ἀνδρῶν συμβαίνουσι προσωπικαὶ φιλονικίαι καὶ διενέξεις ἄλλοι ἄνδρες, εἴτε συγγενεῖς εἴτε μὴ, δὲν τολμῶσι νὰ εἰσελθῶσιν ἐν τῷ μέσῳ καὶ διαλύσωσι τὰς διχορράς αὐτῶν φοβούμενοι μὴ τὰς καταστήσωσιν ἐπικινδύνους κινούμενοι ὑπὸ συμπαθείας καὶ ἀντιπαθείας καὶ χρέους τῆς φυλῆς των· τούτου ἕνεκ προχωροῦσιν αἱ γυναῖκες ἐν τῷ μέσῳ καὶ τὰς διαλύουσι διὰ λόγου, ἐστὶ δὲ καὶ δι' αὐστηρῶν ὀνειδισμῶν, οἱ ὅποιοι ὑποχρεοῦσι τοὺς διαφορομένους νὰ ὑποχωρῶσι, καὶ ἡσυχάζωσιν, ἐπεὶδὴ τὴν πρὸς τὰς γυναῖκας ἀντίστασιν νομίζουσι οἱ ἄνδρες καταισχύνην καὶ μικροπρέπειαν· ὅταν δὲ μεταξὺ των ἀντιφέρωνται αἱ γυναῖκες τὰς εἰρηνοποιούσιν μὲ πλέον γλυκύτερον καὶ εὐσχημότερον τρόπον· ὅστις ἀνέγνωσε τὴν παλαιάν Ἱστορίαν τῆς Σπάρτης, ἀναγνώσῃ δὲ καὶ τὴν νέαν τῶν Σουλλιωτῶν, θ' ἀπαντήσῃ, νομίζω, πολλὰς ἡρωϊκὰς πράξεις ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἐφαμιλλοὺς ταῖς τῶν Σπαρτιατῶν, διαφερούσας δὲ μόνον κατὰ τὸν χρόνον, τρόπον, ἔθῃ, ἀλλ' οὐ τὴν φύσιν.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τῶν κυρίως χωρίων τοῦ Σουλλίου.

Τέσσαρα ἦσαν τὰ κύρια καὶ ἐκ διαλειμμάτων συστη-



θέντα ἐλεύθερα χωρία τῶν Σουλλιωτῶν. Τὸ Σούλλι, ἡ Κιάφα, ὁ Ἀδαρίκος, καὶ ἡ Σαμωνίδα ταῦτα ἀξήθεντα διὰ τῆς ἐλευθερίας, ὁμονίας, καὶ τῆς ἀνδρείας τῶν συμπολιτῶν ἐγνωρίσθησαν ἐκ διαλειμάτων ἰσχυρὰ, καὶ κύρια τῶν κατωτέρω Τουρκοχωρίων· εἰς τὰ τέσσαρα ταῦτα χωρία ὑπάρχουσι διαφοροὶ φυλαί, φάραϊ κοινῶς ὀνομαζόμεναι· ἐκάστη φάρα πεῖθεται εἰς τὸν διακεκριμένον καὶ σημαντικώτερον φύλαρχόν τῆς ὄσας ἐξ αὐτῶν ἐγνωρίσαμεν προσωπικῶς θέλομεν σημειώσαι· ἔμπροσθεν τὰ ὀνόματά των, νῦν δὲ καταγράφομεν, πρῶτον τὰς οἰκογενείας, καὶ φυλὰς αὐτῶν.

Εἰς τὸ Σούλλι κατοικοῦν τετρακίσια πενήκοντα οἰκογένεια, φυλαὶ δὲ αἱ ἐξῆς.

Τζαβελλᾶται, Βοτζαβᾶται, Δρακᾶται, Δαγκλιᾶται, Κουτζονικᾶται, Καραμπινᾶται, Μπουτζᾶται, Σεᾶται, Καλογεῖται, Ζαρμπᾶται, Βελιᾶται, Θανασᾶται, Κασκαρᾶται, Τορᾶται, Μαντζᾶται, Παππαγιαννᾶται, Βασιᾶται, Τοντᾶται, Σαχινᾶται, Παλαμᾶται, Ματᾶται, Μπουζμπᾶται.

Εἰς τὴν Κιάφαν οἰκογένεια ἐνενήκοντα, φυλαὶ δὲ τέσσαρες· Ζερβᾶται, Νικᾶται, Φωτᾶται, Πανταζᾶται.

Εἰς τὸν Ἀδαρίκον οἰκογένεια ἐξήκοντα πέντε, φυλαὶ τρεῖς· Σαλαρᾶται, Μπουφᾶται, Τζιορίται.

Εἰς τὴν Σαμωνίδα οἰκογένεια πενήκοντα, φυλαὶ τρεῖς· Μπεκᾶται, Δαγκλιανᾶται, Ἡρᾶται.

Τὰ δὲ χωρία, τὰ ὅποια διὰ τῶν ὄπλων ἐκυρίευσαν ἐκ τῶν Ἀγάδων τοῦ Μαργαριτίου εἰς τὰ ἐξῆς· Τζεκούρι, Ζιχ οὔχον, Ποταμιά, Γλυκὺ, Περιχάτη, Κατζανοχωῖρι, Νεμέτζα, Χόικα, Κλεισοῦρα, Μουζακάτη, Ἀρτζαῖς, Κούνη, Μπερμπήλη, Ζαροβίνα, Βερμπέτζη, Γιαννούτζη, Κορυτιανή, Μποντάρη, Νιαγκάτα, Γορίτζα, Κορώνη, Κορωνόπουλον, Τουρκοπάλουκον, Γχανῆ, Γρόπαις, Κελλή, Σπαθάρη, Σαλέσση, Παλαιοκιτζᾶται, Σκάνδαλο, Κουλούρη, Στανόδο, Λουγκανίους.

Ἀπὸ τὸ Σούλλιον, ἕως τοῦ Μαργαριτίου εἰσὶν ὧραι ἐξ τὸ ὄριον τῶν Σουλλιωτῶν ἀπέχει ἀπὸ τοῦ Μαργαριτίου ὧρας δύο.

Τὰ ὅσα προσέτι χωρία τοῦ Ἰσλάμ Πρόνου τῆς Παρραμυθίας, καὶ ἄλλων διαφόρων Ἀγάδων τῶν Ἰωαννίνων κατὰ καιροὺς ἐκυρίευσαν.

Τζιγκάρι, Κολιοῦς, Γλυβίτζα, Κορύστιανη, Μπεστία, Μοκβόνα, Δραγοβέτζη, Ἀρδόση, Συσροῦνη, Ρωμανᾶται,



Βύλεια Σέεση, Ἄρσοχώρη, Παλαιοχώρη, Κοντάται, Σε-  
ριτζάνα, Γόρανα, Νικολιτζήους, Μπουλιαράται, Κουτζανό-  
πουλον, Ζερλία, Ζερμή, Γκινόλα, Σκιαδά, Τζεφλήκη, Ζε-  
σιανά, Δερβίζανα, Γιοργάνη, Λ. πάλια, Κλεπάδη, Τόσκαση,  
Λύπα, Γολυμή.

Μολονότι τὰ χωρία ταῦτα εἶχον, ὡς εἴρηται, ἐξ ἀρ-  
χῆς τοὺς κυρίους των, οἱ Σουλλιώται ὅμως ὄντες ὄρεινοί,  
μη ἔχοντες γαίας καλλιεργησίμους, τὸ δὲ κυριώτερον ἀφο-  
σιωθέντες ἀρχῆθεν συστηματικῶς εἰς μόνην τὴν διατήρησιν  
τῆς ἀνεξαρτησίας των ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχρεώσωσι τοὺς  
Ἄγάδες νὰ δίδωσιν αὐτοῖς ἐκ τῶν χωρίων των φόρον τινα  
σίτου, ἀραβοσίτου καὶ ὄσπριων πρὸς ζωτροφίαν των· ἐν κα-  
ρῷ δὲ πολέμου ἐχορήγουν αὐτοῖς πλέον τι τοῦ διωρισμένου  
φόρου, διότι ὑπαρχούσης εἰρήνης δὲν ἐσυγχώρουν οὔτε οἱ  
Σουλλιώται τὰ στρατεύματα τοῦ Ἄλη Πασᾶ νὰ καταχρῶν-  
ται τὰ χωρία των· πιθανὸν νὰ μὴ ἔδιδον αὐτὸν τὸν φόρον  
εὐχαρίστως, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου δὲν ἠγνόουν, ὅτι ἡ κατήκτη-  
σις τοῦ Σουλλίου ἐμελλε καὶ τὰ κτήματά των ν' ἀφαιρήσῃ  
καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν των νὰ μηδενίσῃ ὁ κατακτητὴς, τὸ ὑ-  
ποῖον ἐπειράθησαν πραγματικῶς μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Σουλ-  
λίου ἐξορισθέντες προσέτι πλέον τῶν ἐξήκοντα εἰς τὴν Ἀ-  
φορικὴν, καὶ μόλις τὸ τρίτον ἐξ αὐτῶν μετὰ καιρὸν ἐπιστρέ-  
ψαντες. Ἀπὸ τοῦ Σουλλίου μέχρι τῆς Παραμουθίας εἰσὶν  
ὡραὶ ὀκτώ, μέχρι τῶν Ἰωαννίνων δεκατέσσαρες, τῆς Πάρ-  
γας ὀκτώ, τῆς Πρεβέζης δεκατρεῖς, τοῦ Λοῦρου ἐπτά, τῆς  
Ἄρτης δεκατέσσαρες. Συμποσοῦνται λοιπὸν αἱ μὲν οἰκογε-  
νεῖαι τῶν τεσσάρων χωρίων ἑξακόσιαι πενήκοντα πέντε, τὰ  
δὲ διὰ τῶν ὄπλων ὑποταγέστα καὶ φορολογούμενα χωρία ἐξή-  
κοντα ἑξ. ἐκ τῶν τεσσάρων χωρίων ἐξέρχονται ἄνδρες μίχι-  
μοι ὑπὲρ τοὺς χιλίους διακοσίους, ἐν καιρῷ δὲ πολέμου συ-  
νάζονται καὶ ἄλλοι τοῦ ἀχίστου πεντακόσιοι ἀπ' ἄλλων ἐπ-  
τά χωρίων τὰ ὅποια οἱ Ἴλιοι κατώκισαν μεταναστεύσαντες  
ἐκ τῶν πρώτων τεσσάρων· ὅταν δὲ ὁ ἐχθρὸς κινήται κατὰ  
τοῦ Σουλλίου, τότε συσσωματοῦνται καὶ αὐτοὶ ἀφίνοντες τῆς  
οἰκίας των κενὰς καὶ σπεύδοντες νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν Μη-  
τρόπολιν των. Εἰσέρχονται πρὸς τούτους ἐν καιρῷ πολέμου  
διακόσιοι καὶ τριακόσιοι ὀπλισμένοι ἀπὸ τῶν περὶ τὰ χωρίων  
καὶ μολονότι ἡ εἴσοδος των δὲν λανθάνει τὸν ἐχθρὸν, δὲν  
τολμᾷ ὅμως νὰ βλάβῃ τοὺς συγγενεῖς καὶ συμπατριώτας  
αὐτῶν φοβούμενος μήπως ἐνωθέντες κινήθωσιν ὅλοι κατ' αὐ-

τοῦ, ἀρ' ἑτέρου δὲ οἱ Σουλλιωταὶ ὤφελονται σημαντικῶς λαμβάνοντες τροφὰς ἐξ αὐτῶν ἐν ὅσῳ διαρκεῖ ὁ πόλεμος.

Διὶ νὰ μὴ φέρονται ἀπειθεῖς καὶ ἕναν ἰοὶ πρὸς τὸν Σουλτάνον, καὶ ὡς ἐκ τούτου λάβῃ ἔπειτα αἰτίαν νόμιμον νὰ δικτάξῃ τὸν Ἀλῆ Πατᾶ νὰ κινηθῇ κατ' αὐτῶν ἔδιδον πρὸς τὸν σπαχῆν των <sup>1)</sup> τὸν ἐξῆς φόρον. Πᾶς νυμμευμένος ἔδιδε φόρον τριάκοντα ὀβολῶν κατ' ἔτος οἱ δὲ ἄγαμοὶ δέκα· ἕαν εἷς πατὴρ συνώκει μετὰ δέκα υἱῶν νυμμευμένων δὲν ἦτον εἰς χρέος· νὰ δίδῃ οἱ ἕκαστον πλέον τῶν δέκα ὀβολῶν, ὅταν ὁ μὲν ἐμωρῶντο ἀπὸ τοῦ πατρὸς, τότε ἐφορολογοῦντο καὶ αὐτοὶ ὡς ὁ Πατήρ· ὁ φόρος δὲ οὗτος ὠνομάζετο κεραλιάντικον· ἔδιδον πρὸς τούτους ἐκ τοῦ τυροῦ καὶ βουτύρου τὸ δέκατον, οἱ δὲ ἄλλοι καρποὶ σίτος, ἀραβόσιτος καὶ ὅσπρια ἦσαν ἐλεύθερα ὁ κατίας ὡς μὴ προϊόντα τοῦ Σουλλίου.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

**Σύντομος διήγησις ὀκτώ πολέμων πρὸς διαφόρους Πατάδας καὶ Ἀγάδας, καὶ κατὰ διαφόρους καὶ ἀγνώστους ἐποχὰς γεγονότων.**

Ἡ ἀμάθεια τῶν Σουλλιωτῶν, καὶ ὁ φόβος τῶν γειτόνων μᾶς ἐστέρησεν ἐγγράφου γνώσεως πολλῶν ἠρωϊκῶν αὐτῶν πράξεων· διὸ τὰς διηγούμεθα καὶ ἡμεῖς, ὡς ἠκούσαμεν παρὰ τῶν ἰδίων Σουλλιωτῶν ἄνευ δηλαδὴ χρονολογίας, αὐξήσεως καὶ ἀφαιρέσεως· ἐπεδὶ ὅμως αἱ ἀπλῆ παραδόσεις βέβηλοι πάντοτε εἰς τὸ νὰ μεγαλύνωσι τοὺς ἠρωῶς των, ἐφευρίσκουσι συμβεβηκότα διὰ νὰ καθιστῶσι περίεργον τὴν διήγησίν των, ἐγκρίνομεν ὡς ἄνωθεν νὰ διηγηθῶμεν τὰ τοιαῦτα συμβάντα μὲ συντομίαν καὶ πιθανότητα παραλείποντες τὰ πλεονάζοντα, διότι ἐνώπιον πολλὰς μᾶς ἀπατᾶ ἡ ὄρασις, ἡ ἀκοή

1) Σπαχιδες, ἡ Τιμαριῶται ὀνομάζονται εἰς τὴν Τουρκίαν ὅσοι ἠνδραγάθησαν ἐν διαφόροις μάχαις, καὶ ἕνεκα τούτου ἀνταμείβει αὐτοὺς ὁ Σουλτάνος νὰ λαμβάνωσι κατὰ κληρονομίαν τὰ δέκατα χωρίων καὶ ἐπαρχιῶν. Εἰς τῶν τοιοῦτων ὄπῃ καὶ ὁ τῶν Σουλλιωτῶν σπαχῆς, ὅστις παύκει εἰς τὸ Σουλλίον, καὶ ἐλάμβανεν τὸ δικαίωμα του· κολλάκις ὁ Α. Π. ἐζήτησεν αὐτὸ τὸ σπαχιλικὸν παρὰ τοῦ ἰδιοκτῆτου ὀπασχίτης νὰ τὸ ἀκριβοσηλήσῃ κατὰ τὴν ἀκτίσιν του, ἀλλὰ δὲν συγκατένευσε, μολοντί δις καὶ τρίς ἐβουλακίσθη περὶ τούτου· μὴ δυναθεὶς νὰ τὸν πείσῃ, τὸν ἐκρέμασεν, ὡς προδοτὴν δόθεν τῶν Τούρκων, καὶ φίλον τῶν Σουλλιωτῶν.

ἄρα πόσον ἀπέχει τῆς ἀληθείας; διὰ τοῦτο τὰ κύρια συμ-  
θεθηκότα μόνον δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀληθῆ, τὰ δὲ  
καθέκαστα πρέπει, κατὰ τὸ πλεῖστον, νὰ θεωρηθῶσιν ὡς  
πλάσματα.

Πρῶτον πόλεμον ἐσυγκρότησαν πρὸς τὸν Χατζῆ Πασᾶ  
τοῦ Ἄλσαν Πασᾶ, ὅστις τοὺς ἐπολιόρχησε μὲ ὀκτώ χιλιάδων  
στρατόν, οἱ δὲ Σουλλιωταὶ μόλις ἦσαν τότε τριακόσιοι ἄν-  
δρες μάχιμοι· δεύτερον πρὸς τὸν Μουσταφᾶ Πασᾶ μὲ χιλι-  
άδας 7· τρίτον πρὸς τὸν Δόσμπειν μὲ χιλιάδας 8· τέταρτον  
τὸν Μαζούτ Ἀγᾶ μὲ χιλ. 6. πέμπτον τὸν Σουλεμᾶν Τζαπά-  
ρη μὲ χιλ. 9, τὸν ὁποῖον μετὰ τοῦ υἱοῦ του καὶ ἄλλων  
τεσσαρακοντα συμμάχων συνέλαβον ζῶντας, διότι τὸ στρα-  
τόπεδον ὑπῆρχε μέσα εἰς τὸ Σουλλί, ὃ δὲ στρατός ἠττηθεὶς  
μακρὰν τοῦ Σουλλίου μεταβίβηκε εἰς Κιάφας, καὶ Σαμωνίβας, καὶ μὴ  
δυνθεὶς νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ συσσωματωθῆ, μετὰ τοῦ στρα-  
τοπέδου ὅπου ἦσαν οἱ Ἀγᾶδες, διεσκορπίσθη καὶ ἐτράπη εἰς  
φυγὴν διηρημένος εἰς μικρὰ σώματα τῆδε κάκεισε· οἱ δὲ Ἀ-  
γῆδες μέναντες μετὰ τινων σωματοφυλάκων ἐκείσθησαν εἰς  
τὸν ἐν τῷ Σουλλίω ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, διὰ νὰ ἀπο-  
φύγωσιν τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον· ἀλλὰ κατὰ μεσονύκτιον  
ἀναβὰς εἰς τὴν σκέπην τοῦ ναοῦ ὁ Δῆμος Δράκος μετ' ἄλλων  
δύο, ὅπην δὲ ποιήσαντες ἐπὶ τὴν σκέπην ἔρριψαν δι' αὐτῆς  
ἐν τῷ ναῷ σμῆνος Μελισσῶν. μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρωσιν  
αὐτῶν τὰ κεντρίσματα διεπραγματεύθησαν τὴν εἰρήνην καὶ  
δόντες λύτρα χιλίων φλωρίων, ζερίων<sup>1)</sup> λεγομένων, ἀπελύ-  
θησαν ἔκτον πρὸς τὸν Πασᾶ Κόσκχαν μὲ χιλ. 4. ἕβδομον τὸν  
Μπεκίρ Πασᾶ μὲ χιλ. 5. ὄγδοον πρὸς τὸν ρηθέντα Τζαμπά-  
ρη καὶ Χασᾶν Μπραίμαγα μὲ χιλ. 5.

Ἡ ἑλλειψὶς λογίων ἀνδρῶν, πάλιν τὸ λέγομεν, κατ' ἐκεί-  
νην τὴν ἐποχὴν, καὶ ὁ φόβος ἴσως ἕνεκεν τῶν τότε δεινῶν  
περιστάσεων μᾶς ἐστέρησαν τῆς γνώσεως οὐ μόνον τῶν Σουλ-  
λιωτικῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ὁμοίων ἀνδραγαθίων πραχθει-  
σῶν κατὰ διαφόρους ἐποχάς, καὶ ἐν γνωσταῖς ἐπαρχίαις τῆς  
Ἑλλάδος ὑπὸ ἀρχαίων καὶ μεταγενεστέρων ὀπλοφόρων,  
Καπετάνων λεγομένων. μολονσί δὲν γνωρίζομεν, εἰμὴ ἐκ  
φήμης καὶ παραδόσεώς τινων προγενεστέρων. (ἐκτὸς τῶν  
συγχρόνων) καὶ ἐκ τῶν ἰδίων τραγωδίῳ τὰ ὀνόματα τῶν  
ἀρχαιοτέρων, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐννοίας τόσον τῶν ἀρχαίων, ὅσον

1) Ἦξιζον τότε τὰ Ζέρια πάντα ἡμῶν γρόσια.

καὶ μεταγενεστέρων ἀσμάτων ἐξάγονται αἰσθήματα φιλελεύθερα καὶ πράξεις ἡρωϊκαὶ ἐπαίνου τῷ ὄντι καὶ ἱστορίας ἀξίαι, τὰς ὁποίας θαυμάζοντες διηγούμεθα πρὸς γνώσιν τοῦ ἀναγνώστου ζητοῦντες παρ' αὐτοῦ συγγνώμην διὰ τὴν ὁποίαν ὀφειλομέν νὰ κάμωμεν περὶ τούτου παρέχασιν. Ὁ Καπετὰν Γιάννης Μπουκουβάλλας ἐσυγκρότησεν εἰς τὰ Ἄγραφα τῆς Θεσσαλίας τὸσους πολέμους πρὸς τοὺς Τούρκους, ὥστε καὶ τὸν κάππον τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ, Μείζο Χούσον ἐβίασε διὰ τῶν ὄπλων νὰ ὀπισθοδρομήσῃ εἰς τὴν πατρίδα του Τεπελένη· ὁ περίφημος Καπετὰν Ζήτρος ἐφύλαττεν, ἐν ὄσῳ ἔζη, ἐλευθέραν τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἐλασσῶνος· ὁ Καπ. Τόσκας κατεδάμασε τοὺς Τούρκους εἰς τὰ Γραιβενὰ διὰ συνεχῶν πολέμων, ὁ ἴδιος δὲ, γὰς ὧν ἑκατὸν ἐξήκοντα ἀνδρείων παλλικαρίων κατὰ τὸ 1770 ἔτος, ἐνῶ διεβαίνον δύο σχεδὸν χιλιάδες Τουρκαλβανοὶ διὰ τῆς ἐπαρχίας τοῦ φέροντες μεθ' ἑαυτῶν ὑπὲρ τοὺς χιλίους αἰχμηκλῶτους γυναικοπαίδων καὶ ἄπειρα πολύτιμα λάφυρα ἐκ τῆς Πελοποννήσου<sup>1)</sup>, τοὺς ἐκτύπησε καὶ κατέστρεψε μεταξὺ δύο χωρίων, Θελεπὴ καὶ Σμῆσις, ἀπελευθερώσας τοὺς αἰχμαλώτους ἅπαντας, λαβὼν τὰ λάφυρα καὶ κάμπολλα κτήνη· ὁ Κ. Καραλῆς κατεδίωξε πολλάκις τοὺς τουρκαλβανούς ἀπὸ τῶν χωρίων τοῦ Ὀλύμπου διατηρῶν αὐτὰ ἐλεύθερα· οὗτος ἐγύμναζε καὶ εἶγε πάντοτε εὐθυβολητὰς συντρόφους οὐχὶ περισσοτέρους τῶν 50 ἐν καιρῷ εἰρήνης· οἱ Κ. Κ. Μακρυθανάσης, Μακρυπούλιος, καὶ Μπασδέκης ἐφύλαττον πάντοτε ἐλεύθερα τὰ χωρία καὶ κωμοπόλεις τῆς Θεσσαλομαγνησίας· ὁ Κ. Τζοβάρης εἰς τὴν Ἠπειρον ἐταπείνωσε τὴν ὄφρυν τῶν τουρκαλβανῶν περιφερόμενος εἰς τὴν Λάμαρην (Ἄμφιλοχίαν) μετὰ σημαίας· ὁ Σταθᾶς καὶ Καρχίσκος ἀπέλευσε τοὺς Τούρκους ἐφόνευσαν εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν· ὁ Κ. Μπλαχάδας εἰς τὰ Χάσια, καὶ μάλιστα ὁ παππᾶ Εὐθύμιος Μπλαχάδας ἐκίνησεν ὄπλα καὶ κατὰ τοῦ ἰδίου Ἄλῃ Πασᾶ τῷ 1808 ἔτει· οἱ Λαζαῖοι διατηροῦντες τὰ βόρεια μέρη τοῦ Ὀλύμπου ἐθριάμβευσαν πάντοτε κατὰ τὴν ξηρὰν καὶ θάλασσαν. Ὁ Κ. Νίκος Τζάρας, τὸ φόβητρον τῶν Τούρκων, σημαντικὰς μάχας ἐσυγκρότησεν εἰς διάφορα μέρη τῆς Θεσσαλίας καὶ Θεσσαλικὸν κόλπον, ἐπαίνεται δὲ κατ' ἐξαιρέσιν ἢ ἔνδοξο· ὀπισθοπόδις τοῦ ἀπὸ τὸ Πράβι τῆς Μακεδονίας

1) Ἀυτὴ ἡ ἀπάνθρωπος πράξις τῶν ἀλβανῶν ἐτετέλεθη κατὰ τὸ 1770 ἔτος μετὰ τὴν εἰρήνην τῶν ρωσσοθωμανῶν.

μέχρι τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου· ὁ Κ. Ἀνδρουτζός ἀποδιδο-  
σθεὶς εἰς τὴν Σπάρτην τῷ 1792, ὅτε ἀπεσπίσθη ἀπὸ τὸν πε-  
ρίφημον Λάμπρον Κατζόνην, διέβη ἐκ τῶν μεσημβρινῶν  
εἰς τὰ ὄρη τῆς Πελοποννήσου μέση ἐπὶ κεφαλῆς διακο-  
σίων γενναίων συντρόφων πολεμῶν ἀπαξ καὶ δις τῆς ἡμέρας  
πρὸς τοὺς κατ' αὐτοῦ ὀρμησαντας Πελοποννησίους Τούρκους.  
Ὁ Κατζαντώνης καὶ ὁ Λεπενιώτης ἀδελφός του κατετρό-  
μαξιν τὰ ἐλλεκτότερα στρατεύματα καὶ ἀνδρειοτέρους ἀρ-  
χηγούς τοῦ Ἀλή Πασᾶ, ὥστε, ἐάν δὲν συνελάμβανε διὰ  
προδοσίας τὸν πρῶτον ἀσθενῆ ὄντα καὶ δὲν ἐδολορόνει τὸν  
δεύτερον, δυσκόλως ἤθελε τοὺς καταβάλλῃ διὰ τῶν ὅπλων.  
Ταῦτα πάντα ἐγένοντο κατὰ συνέχειαν ἀπὸ τοῦ 1500 ἔτους  
μέχρι τοῦ 1832. ὅτε ὁ Σουλτάν Μαχμούτ ἀπεφάσισε τὴν  
βιζικὴν χιταστροφὴν ὅλων τῶν εἰς τὸ κράτος του καπετά-  
νων, διότι δὲν ἀμφίβαλεν ὅτι ἡ ἐνοπλος αὐτῶν δύναμις  
ὑπῆρχεν πάντοτε ἐπικίνδυνος εὐκολύνουσα τὰ μέγιστα,  
ἐν δεξιᾷ περιστάσει, τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος τὴν πρό-  
οδον· διέταξε λοιπὸν ἐντόνως τὸν Μεγμέτ Ῥεσίτ Πασᾶ  
Κιουτάγια στρατάρχην ἄριστον κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν  
νὰ ἐκτελέσῃ ἀνυπερθέτως τὴν ἀπόφασίν του. Γνωστικῶς ὁμοῦς  
ὁ στρατάρχης, ὅτι δυσκόλως ἠδύνατο νὰ τοὺς καταβάλλῃ  
ὅλους ὁμοῦ, ἐμεταχειρίσθη τὰ ἐπόμενα στρατηγήματα·  
ἠγωνίσθη κατ' ἀρχάς μὲ κολακείαν καὶ ἀπάτην νὰ συγκεν-  
τρώσῃ ὅλους εἰς τινὰ θέσιν ἀδύνατον καὶ πεδινήν, ὅπου  
ἐμελλε νὰ τοῖς διακοινώσῃ δῆθεν βασιλικὰς διαταγὰς ἀρο-  
ρώσας τὰ συμφέροντα καὶ σταθερὰν ἐπιστάσιαν τῶν ἐπαρ-  
χιῶν των, ὁ δὲ κύριος αὐτοῦ σκοπὸς ἀπέβλεπε ν' ἀφανίσῃ  
αὐτοὺς διὰ τοῦ ἵππικοῦ καὶ πεζικοῦ στρατεύματος. Μὴ πει-  
σθέντες (ἐκτὸς τριῶν) νὰ ἐνεργήσωσι προσωπικῶς τὴν δολίην  
διαταγὴν του ἐπεμψν ἕκαστος, διὰ τὸν τύπον τῆς πειθαρχίας,  
ἀνὰ ὀκτὼ μέχρι δέκα στρῆτιώτας. Οὗτοι πάντες συν-  
αθροισθέντες ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους διευθύνθησαν, κατὰ δια-  
ταγὴν, εἰς τὴν Λάρισσαν, ὅπου ἐτίθησαν ὑπὸ τὴν διοί-  
κησιν ἱππαρχηγοῦ τινος, οὗτος δὲ τοὺς ὠδήγησε πλησίον  
τοῦ χωρίου Δαουκλῆ καὶ τῆς πρᾶκαιμένης λίμνης. Τότε δὴ  
περικυκλώσας αὐτοὺς διὰ τοῦ ἵππικοῦ τοὺς διέταξε νὰ πυρο-  
βολήσωσιν ὅλοι ἐκ συμφύνου εἰς σημεῖον δῆθεν χαρᾶς, διότι  
ἐγεννήθη βασιλόπαις ἐν Κωνσταντινουπόλει πεισθέντες, ὅς  
εἶπεν, ἀπατηθέντες, ἐπραγματοποίησαν ἀμέσως τὴν διατα-  
γὴν, ἀλλὰ μόλις ὁ πυροβολισμὸς ἐτελείωσε καὶ τὸ ἵππικόν

ᾠρμησεν εὐθὺς κατ' αὐτῶν, καθ' ἣρξατο κατακρηματίζειν αὐτοὺς ἀνηλεῶς. Ἡ τραγικὴ αὕτη σκηρὴ ἐξετελέσθη ἐν τὸς τριῶν ὠρῶν καὶ μὲ ἀπώλειαν ὀκτῶ μόνον ἱπέων καὶ τινων τετραυματισμένων, οἱ δὲ Ἕλληγες (ἐκτὸς δύο) ἐφρονεύθησαν ἅπαντες κορέσαντες ἐκ τῶν νεκρῶν αὐτῶν τὰς κοιλίας τῶν αἰμοδόρων θηρίων τε καὶ ὀρνέων.

Τῇ αὐτῇ ἡμερομηνίᾳ, ἣτις ἦν ἡ δωδεκάτῃ τοῦ μηνὸς Δέκεμβρίου τοῦ 1832, ᾠρμησε (τοιούτον γὰρ ἦν τὸ σύνθημα) καὶ τὸ περικόν στρατεύμα κατὰ τῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας περιοδεύόντων Καπετάνων. Μολονότι ἡ Τουρκικὴ δύναμις ἦτο τριπλασία καὶ ἡ ἐπίθεσις αὐτῆς ἄγνωστος πρὸς τοὺς Καπετάνους, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τελειοποιήσωσι τὸ σχέδιον κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν των· διότι δράξαντες ἀμέσως τὰ ὄπλα οἱ Καπετάνοι διὰ τὰ σώσωσιν ἑαυτοὺς καὶ τὰς οἰκογενείας αὐν, ἔδειξαν ἀρειμανῆ ἀντίστασιν, ὥστε οἱ Τούρκοι δύνανται νὰ καυχῆθῶσι διὰ τὴν προειρημένην μόνον δολοφονίαν καὶ ἀρπαγὴν προσέτι κτηνῶν καὶ τινων κινητῶν πραγμάτων τῶν Καπετάνων, ἀλλὰ τὴν ζωὴν αὐτῶν, ὅπερ ἦν ὁ κύριος σκοπός, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ βλάψωσι· διότι σωθέντες μετὰ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν διὰ τῶν ὄπλων εἰσῆλθον εἰς τὴν ἐλευθέρην Ἑλλάδα, ὅπου διέτριψαν ἔτη τρία. Ἐνῶ δὲ ἡ ἀντιβασιλεία διέλυσε τὰ Ἑλληνικά στρατεύματα, τὰ λείψανα τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, διατάξατα ν' ἀπέλθωσιν ἕκαστος εἰς τὴς ἐστίας των, οἱ Καπετάνοι λαβόντες πολλοὺς ἐξ αὐτῶν στρατιώτας ἐπανῆλθον ἐκ νέου ἔνοπλοι εἰς τὰς ἐπαρχίας των ἀφήσαντες ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι τὰ γυναικόπαιδα. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὑπῆρχε Νομάρχης ἐν Θεσσαλίᾳ ὁ Ἐμὶν Πασᾶς υἱὸς τοῦ προορηθέντος Κιουτάγια τοῦ πρὸ ἐνὸς ἔτους ἀποβιώσαντος. Νομίσας καὶ οὗτος δύσκολον νὰ τοὺς καταδιώξῃ διὰ τῶν ὄπλων ἀπεφάσισε νὰ μεταχειρισθῆ ὡς ὁ πατήρ του τὴν ἀλωπεκὴν ἀντὶ τῆς λεοντῆς· προσεκάλεσε λοιπὸν αὐτοὺς νὰ παρουσιασθῶσιν ἐνώπιόν του, ὅπως γνωρίσῃ καὶ συστήσῃ αὐτοὺς φύλακας τῶν ἐπαρχιῶν, ὡς τὸ πρότερον, οἱ δὲ Καπετάνοι ἔχοντες πρόσφατα τῆς ἀπιστίας παραδείγματα τοῦ πατρὸς του δὲν ἐπαρουσιάσθησαν προσωπικῶς, ἀλλ' ἐπέμψε ἕκαστος ἀνὰ ἕνα καὶ δύο ἀντιπροσώπους ἵνα διαπραγματευθῶσι τὰς ὑποθέσεις των· ἐδυσαρεστήθη σφόδρα ὁ Πασᾶς ἔμπροσθεν τῶν ἀντιπροσώπων διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ὀλιγοπιστίαν τῶν Καπετάνων δικαιολογούμενος, ὅτι τοὺς εὐνοεῖ καὶ τρέφει καλοὺς ὑπὲρ αὐτῶν σκοποὺς. Οἱ ἀπεσταλ-

μένοι τῷ ἀπεκρίθησαν! « Ὑψηλότατε! ἡ αἰτία δι' ἣν δὲν  
 » ἐπαρουσιάσθησαν προσωπικῶς εἶναι, διότι τοὺς ἐπρόστα-  
 » ξες πρὸ ἡμερῶν αὐστηρῶς νὰ φυλάττωσι τὰς ἐπαρχίας των  
 » ἀπὸ τῶν καταδρομῶν τῶν ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος  
 » ἐξερχομένων στρατιωτῶν Ἑλλήνων, καὶ ὅτι ὅποιαδήποτε  
 » βλάβη συμβῆ εἰς τινὰ ἐπαρχίαν, θέλει εἶναι ὁ ἴδιος Καπε-  
 » τάνος ὑπόλογος». Ἀποτυχῶν τοῦ σκοποῦ του διέταξεν ἐπο-  
 » μένως τῶν αὐλικῶν του τινά, Νουριδίναγα καλούμενον, νὰ  
 » ὑπάγῃ εἰς τὸ χωρίον Δισκάτα, καὶ καλέσῃ ἐκεῖ ὅλους τοὺς  
 » Καπετάνους ὅπως διακοινώσῃ αὐτοῖς τὰς διαταγὰς του, ἡ δὲ  
 » κυρία καὶ μυστικὴ διαταγὴ ἦτο νὰ τοὺς δολοφονήσῃ εἰ δυνα-  
 » τόν. Οἱ Καπετάνοι μὴ ἀντιτείναντες εἰς τὴν πρόσκλησίν του  
 » ἀπῆλθον μὲν εἰς τὸ χωρίον, φέροντες δὲ ἕκαστος μεθ' ἑαυτῶν  
 » ἐκλεκτοὺς στρατιώτας ὑπὲρ τοὺς πεντακοσίους τὸ ὅλον, ὁ δὲ  
 » Νουριδίναγας ᾤδηγεῖ ὑπὲρ τοὺς χιλίους Τουρκαλθανούς·  
 » συναθροισθέντες λοιπὸν ἐκάθησαν εἰς τὸ ὑπαίθριον ἐκτὸς τοῦ  
 » χωρίου καὶ ὑπὸ τὰς σκιάς τῶν δένδρων, ὁ δὲ Νουριδίναγας  
 » ἐν ἀκροάσει πάντων ἐξέφρασε τὰ ἑξῆς. « Καπετάνοι! ὁ ὑψη-  
 » λότατος Ἐμὴν Πασᾶς Ἐρέντης μου μ' ἔστειλεν ἐδῶ νὰ  
 » πᾶς εἴπω, ὅτι εἶναι πολὺ δυσαρεστημένος ἀπὸ ἐσᾶς, ἐπειδὴ  
 » πᾶς ἐπροσκάλεσε νὰ ὑπάγητε εἰς τὴν Λάρισσαν καὶ λά-  
 » ρητε τὰς συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας του, κ' ἐσεῖς παρηκούσατε  
 » καὶ δὲν ἐδώσατε πίστιν εἰς ἕνα Βεκίλην (ἀντιπρόσωπον)  
 » τοῦ Σουλτάνου. Δι' αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἀπειθειάν σας ἔχει  
 » δίκαιον καὶ αὐτὸς νὰ μὴ σᾶς πιστεῦῃ, ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν πα-  
 » ρακοὴν καὶ δυσπιστίαν σας ταύτην τὴν ἀποδίδει εἰς τὴν  
 » ἀμάθειάν σας καὶ ἄλογον φόβον, διὰ τοῦτο σᾶς συγχωρεῖ,  
 » καὶ σᾶς ἀφήνει, ὡς τὸ πρῶτον, φύλακας τῶν ἐπαρχιῶν. Διὰ  
 » νὰ εἶναι ὅμως διὰ τὸ μέλλον ἀσφαλῆς περὶ τῆς πιστῆς πρὸς  
 » τὸν Σουλτάνον ὑπηρεσίας σας, ζητεῖ παρ' ὑμῶν ὁμήρους·  
 » νὰ δώσῃ δῆλα δὴ πᾶς Καπετάνος ἀνὰ δύο ὁμήρους ἐκ τῶν  
 » πλησιεστέρων συγγενῶν του». οἱ λόγοι οὗτοι ἐπέφερον δυσ-  
 » ἀρέσκειαν καὶ καχοραρισμὸν εἰς τοὺς Καπετάνους, ἀλλὰ δὲν  
 » ἐδράδυναν νὰ τῷ δώσωσι τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν. « Νουριδι-  
 » νάγα! ὅλοι οἱ Καπετάνοι ὅσοι κατέχουσιν ἐπαρχίας διέτα-  
 » ρησαν, νομίζομεν, πάντοτε ἀκριβῆ εὐταξίαν εἰς αὐτάς·  
 » τοῦτο δὲν δύναται ν' ἀρνηθῆ οὔτ' αὐτὸς ὁ Πασᾶς, ἐπειδὴ  
 » τῶν ἐπαρχιῶν τούτων ἡ μαρτυρία εἶναι ἀναντίρρητος ἀπό-  
 » δεξις· ὅθεν ἀδικεῖ ἡμᾶς τὰ μέγιστα ὁ Πασᾶς ζητῶν ὁμή-  
 » ρους· ἐγὼ δὲν εἶδέ τι ἀπιστίας παράδειγμα παρ' ἡμῶν με-

» χρι τοῦδε, οὐτ' ἐξ αὐτῶν ἀκόμη τῶν προκατόχων μας·  
 » ἡμεῖς μάλιστα ἔχομεν πάμπολλα καὶ κατὰ διαφόρους ἐπο-  
 » χὰς φρικώδη ἀπιστίας παραδείγματα. Τὸ δὲ πρόσφατον,  
 » τὸ τρομερόν, τὸ ἀπάνθρωπον ἐκεῖνο μακαλλεῖον τοῦ πα-  
 » τρός του, ὅτε δι' ἀπάτης ἐθυσίασεν ὑπὲρ τοὺς τοιακοσίους  
 » ἐξ ἡμῶν πλυσίον τοῦ γωρίου Δαουκλῆ, καὶ ἄλλους ὑπὲρ  
 » τοὺς ἑκατὸν εἰς τὰ Τρίκκαλα μετὰ τοῦ Καπετάνου Στέριου  
 » Στουρνάρη, τῶν ἐποίων τὰ γυμνά κόκκαλα καὶ συντετριμ-  
 » μένα κρανία εὐρίσκονται εἰσέτι ἔνθεν κάκεισε διεσκορπι-  
 » σμένα καὶ καταπατούμενα, ἀφοῦ πρῶτον οἱ κύνες καὶ τὰ  
 » ἀγρίμια ἐκορέσθησαν ἀπὸ τὰς σάρκας των, πῶς δυνάμεθα  
 » νὰ το λησμονήσωμεν; Ἐπειτα λοιπὸν ἀπὸ τοσαύτας καὶ  
 » τοιαύτας τραγικὰς δεινοπαθείας μας καὶ πιστὰς εἰς τὸ Δο-  
 » θλέτι ὑπηρεσίας, δὲν πρέπει ἀράγε ν' ἀπολαμβάνωμεν  
 » πλήρη ἐμπιστοσύνην ἀπὸ τὸν Πασᾶν, ἀλλὰ νὰ ζητῆ ἀκόμη  
 » παρ' ἡμῶν ὁμήρους ἢ ἀληθέστερον εἰπεῖν, νέα θύματα;  
 » Ἐὰν ἔχη βασιλικὴν προσταγὴν, ἢ θέλει ὁ ἴδιος νὰ μᾶς  
 » καταδιώξῃ καὶ ἀποβάλλῃ ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας, τὰς ὁποίας δια-  
 » τηροῦμεν πρὸ δύο αἰῶνων κατὰ διαδοχὴν μετὰ τὴν θέλησιν  
 » τοῦ Σουλτάνου καὶ μετὰ ἔγγραφα μπουγιουρδιά (διορισμοὺς)  
 » τῶν κατὰ καιροὺς Πισάδων, δύναται νὰ μᾶς τὸ εἶπη φα-  
 » νερά, καὶ τότε ἡμεῖς ἀποπερατοῦντες πᾶσαν ὀσολη-  
 » ψίαν, ἦν ἔχομεν ἕκαστος πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν ἐπαρ-  
 » χιῶν, θέλομεν ἀπέλθῃ ἡσυχῶς ὅπου τὸ πεπρωμένον μᾶς  
 » ὀδηγήσῃ· εἰ δέ τις ἐξ ἡμῶν (τὸ ὅποιον δὲν πιστεύομεν) εὐα-  
 » ρεστῆται νὰ δώσῃ ὁμήρους, εἶναι ἐλεύθερος, τῶν πλειοτέ-  
 » ρων ὅμως ἢ συνειδήσεις δὲν ἀπατάται πλέον νὰ προσφέρῃ  
 » καὶ ἄλλα, ὡς ἐκεῖνα τοῦ Δαουκλῆ, θύματα». Ἡ ἀπότομος  
 αὕτη ἀπάντησις ἐκφρασθεῖσα διὰ τοῦ Κ. Τζαχ'ίλλα εὐηρέ-  
 στησεν ὅλους τοὺς Καπετάνους, ὥστε ἐκ συμφώνου ἀπέρρι-  
 ψαν ἅπαντες τὴν περὶ ὁμήρων πρότασιν, καὶ οὕτως ὁ μὲν  
 Νουριδίναγας μὴ δυνθῆναι νὰ πράξῃ τι ἄλλο ἐπέστρεψεν εἰς  
 τὴν Λάρισσαν, οἱ δὲ Καπετάνοι ἐπανῆλθον ἐκ νέου εἰς τὰς  
 ἰδίας ἐπαρχίας ἐποφθαλμιῶντες πάντοτε εἰς τοῦ Πασᾶ τὰ  
 κινήματα. Ἀλλὰ μεθ' ἐνός ἔτους παρέλευσιν ἐκίνησεν ἀναφαν-  
 δὸν τὰ ὄπλα κατ' αὐτῶν, πρὸς ἐπιτυχίαν δὲ τοῦ σκοποῦ του  
 διήγειρε διὰ τῆς βίας ὅλους τοὺς κατοίκους τῶν ἐπαρχιῶν·  
 ἐδραστησαν λοιπὸν ἐκ νέου νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν ἐλευθέραν  
 Ἑλλάδα ἅπαντες.

Δὲν ὑπάρχει τις ἀμφιβολία ὅτι πρὸ αὐτῶν τῶν σημαν-



τικωτέρων Καπετάνων ὑπῆρχον διάφορα ἄλλα ἀνεξάρτητα σώματα Θεσσαλῶν, Ἀκαρνανῶν, Λοκρῶν καὶ διαφόρων ἄλλων μερῶν, τὰ ὁποῖα ἕνεκα τῶν τότε δεινῶν περιστάσεων κατέφευγον εἰς ὄρεινὰ καὶ δυσάλωτα καταφύγια κείμενα ἐπὶ τῶν ὀρέων Ὀλύμπου, Πίνδου, Οἴτης, Κιμερίων κτλ. διότι μὴ δυνηθέντες οἱ πρῶτοι κατακτηταὶ Τοῦρκοι νὰ καταβάλλωσι τὰ τοιούτα φιλελεύθερα σώματα ἠναγκάσθησαν ἐπομένως νὰ φέρωσι τὰ ἐμπειροπόλεμα τάγματα ἀπὸ τὸ Ἰκόνιον τῆς Ἀσίας, ὅπως καταστρέψωσι ριζηδὸν τοὺς μὴ ὑποκύφοντας εἰς τὸν Ὀθωμανικὸν ζυγὸν Ἕλληνας. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι μετὰ πολυχρονίους πολέμους οὐ μόνον δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τοὺς καταδαμάσωσιν, ἀλλ' ἠβξήσαν μᾶλλον τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν· διότι ἡ ἐλευθερία, αὐτὸ τὸ οὐράνιον δῶρον, εἶναι φυσικῶς ἀναπόσπαστον ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον. Ἀπαυδῆξαντες τοῖνον καὶ οὗτοι οἱ ἄνδρες οἱ Ἰκόνιοι παρεκάλεσαν τὴν τότε Κυβέρνησιν των νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ πλέον ἀπ' αὐτὸ τὸ δυσκατόρθωτον ἔργον, καὶ ἀποπέμψῃ αὐτοὺς εἰς τὴν πατρίδα· ἡ κυβέρνησις των ἔχουσα, ὡς φαίνεται, τὴν χρεῖαν αὐτῶν δὲν εἰσήκουσε τῆς δεήσεως, αὐτοὶ δὲ μὴ ἔχοντες ἀπ' ἑτέρου σταθερὰν κατοικίαν, ἀπελπισθέντες καὶ ἀπὸ τὴν πρὸς τὴν πατρίδα των ἐπάνοδοσιν ἠρπασαν ἐκ συμφώνου διὰ τῆς βίας γυναικῆς ἑλληνίδας, ἐδίωξαν εἰς τὰ ὄρεινὰ καὶ ἄκρκα μέρη τοὺς εἰς τὰ πεδινὰ καὶ καρποφόρα κατοικοῦντας τότε Ἕλληνας γενόμενοι αὐτοὶ κατακτηταὶ τῆς γλυκείας αὐτῶν πατρίδος καὶ καρποφόρων γαιῶν, οἱ δὲ ἀπόγονοι ἐκείνων κατοικοῦσιν ἔκτοτε εἰς τὰ ὄρη διάγοντες βίον ποιμενικόν, μεταχειρόμενοι ὕλοτομίαν, ἀνθρακοποιίαν, ξυλοφορίαν, παγετοκομιδὴν καὶ τὰ παρόμοια πρὸς πορισμὸν τοῦ ἄρτου. Οἱ δὲ Ἰκόνιοι, ἤδη λεγόμενοι, κατὰ παραφθορὰν τῆς λέξεως, Κονιάροι, καλλιεργοῦσι τὰς παχείας γαίας καὶ λαμβάνουσιν ἐξ αὐτῶν ἐν ἀθρόνῳ τὰ πολυειδή καὶ νοστιμώτατα προϊόντα συστήσαντες χωρὶα εἰς διάφορα μέρη τῆς Θεσσαλίας, τὰ δ' ἐν πρώτοις κατακρατηθέντα καὶ κατοικηθέντα εἰσὶ τὰ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου καὶ Ὀσσης παρὰ τὴν εἴσοδον τῶν Τεμπῶν, φέροντα δὲ οὐ πλέον Ἑλληνικὰ, ἀλλὰ Τουρκικὰ ὀνόματα ὡς ἐφεξῆς· Μπαλαμούτη, Δερελή, Κουφαλᾶδες, Καραδεμερλέρη, Γκατζελέρη, Κότρη-ση, Οὐρτζιούνη, Μεσαλάρη, Τουτελέρη, Κτάρη, Καραντζόλη, Λυγαριά, Καζακλάρι, Τατάρη, καὶ Τζαϊρλή· τὰ δὲ πρὸς τὴν Ὀσσαν, Μπαμπᾶ, Μακροχώρη, Μπαλτζή, Δουάν, μικρὸν Κεσερλή, μεγάλον Κεσερλή.

Διὰ περιέργειαν τοῦ ἀναγνώστου καταχωρίζομεν κατωτέρω τέσσαρα σῶα τραγῳδία τῶν περιφήμων καπετάνων, τοῦ Ζήτρου, τοῦ Μπουκουβάλα καὶ τοῦ Τόσκα οἵτινες εἰσὶν ἀρχαιότεροι, καὶ τοῦ Νίκου Τζάρα, ὅστις τῷ 1807 ἀπέθανε μαχόμενος κατὰ τῶν Τούρκων ὑπὸ τὰς ἀνατολικὰς ὑπερρείας τοῦ Ὀλύμπου. Εἶπον ἀνωτέρω σῶα τραγῳδία, διότι περιηγηταὶ τινες εὐρωπαῖοι ἔκαμαν συλλογὴν τραγῳδιῶν ἀναφερομένων εἰς διαφόρους Καπετάνους τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ, κατὰ δυστυχίαν, ὅλα σχεδὸν εἶναι παρηλλαγμένα καὶ ἔλλειπέστατα. Ὁ σκοπὸς μας δὲν ἀφορᾷ ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ νὰ πληροφορήσωμεν τὸν ἀναγνώστην, ὅτι κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν κατωτέρω τεσσάρων τραγῳδιῶν καὶ διάφορ' ἄλλα τῆς αὐτῆς φύσεως ὑπάρχουσι. Εὐχῆς ἔργον ἦτο εἴαν τις Ἑλλήν ἤθελεν ἐπιμεληθῆ νὰ κάμῃ ἀκριβῆ καὶ πλήρη συλλογὴν τοιούτων παλαιῶν καὶ μεταγενεστέρων ἄσμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων, δι' ἔλλειψιν ἱστοριῶν, ἐξάγονται πολλὰ σημειώσεως ἄξια.

Ἴδου τοῦ πρώτου, καὶ ἀρχαιότερου.

Ἐφές ἤμουν στοὺς οὐρανοὺς, καὶ σήμερα μὲ τ' ἄστρα,

Κι' ἀκουσα πῶς σὲ ἔγραψαν μὲ τοὺς ἀπεθαιμμένους.

Σῶπα, σῶπα, πουλάκι μου, καὶ μὴ με καταργίσειαι!

"Ἄν ἦν γιὰ τὴν γυναῖκά μου, γυναῖκα παίρνω κι' ἄλλην,

"Ἄν ἦν γιὰ τὰ παιδάκια μου, παιδάκια κάμνω κι' ἄλλα,

"Ἄν ἦν γιὰ τὸ κεφάλι μου, δὲν ξέρω τί νὰ κάμω.

"Ὅσα βουνὰ ἐπάτησες, ὅλα βοτάνια εἶχαν,

Νὰ τᾶξυρες νὰ τᾶτρωγες, ποτὲ νὰ μὴν πεθάνης.

Σαράντα χρόνους ἔκαμα ἀρματωλὸς καὶ κλέφτης,

Κι' ἄλλους σαράντα ν' ἄκανα, πάλιν θὲ ν' ἀποθάνω.

Δὲν τ' ὄγω πῶς θὲ νὰ χαθῶ, καὶ θέλω ν' ἀποθάνω,

Μόν τ' ὄχ' ἕνα παράπονον καὶ φλόγα στὴν καρδιά μου,

Ποῦ θὰ τὸ μᾶθ' ἀρβανητιά, ν' ἀρθῆ στὴν Ἑλασσῶνα.

Παροκαλῶ σε, Λάζο μου, καὶ Καπετὰν Δημήτρη.

Καλὰ νὰ μοῦ τηράξετε τὸν Φῶτον τὸ παιδί μου,

Γιατὶ μικρὸς ὠρφάνεψε, κι' ἀπὸ κλεψιά δὲν ξέρει.

Γερόντοι θέλουν χάιδεμμα. κι' ἀγάδες θέλουν γρόσσια,

Καὶ τὰ πρωτοκαλλήκαρα λουφὲν νὰ τ' αὐγάτιση,

Ποῦ στέκονται στὸν πόλεμον, ὅπου βαστοῦν στὸ τζέγκι <sup>1)</sup>.

Μπροστὰ πάγουν στὸν πόλεμον, στὸ γύρισμα κατόπι.

1) Ἀντιμαχία.

Ἐνταῦθα φαίνεται ὅτι τόσον καταφρονεῖ τὸν θάνατόν του ὁ ἥρωας, ὅσον ἀφ' ἑτέρου μένει περιλυπος καὶ καταφλογισμένη ἡ ψυχὴ του, διότι ὁ θάνατός του ἐμελλε νὰ θυσιάσῃ τὴν μετὰ πολλῶν ἀγώνων καὶ κινδύνων ἀποκτηθεῖσαν καὶ διατηρηθεῖσαν ἐλευθερίαν τῆς ἐπαρχίας του Ἑλασσῶνος. Ἐκ τούτου ἐξάγεται, ὅτι ἐν ὄσῳ αὐτὸς ἔζη τουρκικῶν εἰς τὴν ἐπαρχίαν του δὲν ἐτόλμων νὰ πλησιάσωσι· διὸ παρακαλεῖ θερμῶς τὸν πρῶτόν του ἀξιωματικὸν καὶ φίλον Λάζον νὰ περιποιηθῇ καὶ ὑπερασπίσῃ τὸν υἱὸν του ἀνήλικον, ὄρφανόν καὶ ἀπειροπόλεμον ἔτι ὄντα. Δὲν ἐκληρονόμησεν ὅμως, κατὰ δυστυχίαν, ὡς λέγεται, καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ πατρὸς του· πιθανόν ν' ἀπήνητσε διαφορετικὰς περιστάσεις εἰς τῆς ζωῆς του τὸ στάδιον.

**Τοῦ δευτέρου.**

Νᾶμουν μιὰ πετροπέρδικα, στὰ πλάγια τοῦ Πετρίλου<sup>1)</sup>  
 Νὰ σκόνουμουν τ' ἀποταχύ, δυ' ὥραις νὰ ξημερώσῃ  
 Ν' ἀκούρμαινα<sup>2)</sup> τὸν πόλεμον, πῶς πολεμᾷν οἱ κλέφταις,  
 Οἱ κλέφταις, οἱ ἀρματωλοὶ<sup>3)</sup>, κ' ὁ Γιάννης Μπουκουβάλλας·  
 Τὸν Μέτζο Χουσον<sup>4)</sup> κυνηγᾷ στὴν μέσην τοῦ Πετρίλου·  
 Στὸν πάτον στὰ Κουμπουργιανά, εἰς τὴν ἐπάνω χώρα  
 Τὸν Μέτζο Χουσ' ἀπέκλεισεν ὁ Γιάννης Μπουκουβάλλας.  
 Γιώργο Χαϊτούτης γούγιαξεν<sup>5)</sup> ἀπὸ τὸ μετερίζι,  
 Βάλτε φωτιὰν στὴν ἐκκλησιάν, νὰ κάψητε τοὺς Τούρκους,  
 Χίλια φλωριά νὰ τὴν χρωστῶ, καὶ πεντακόσια γρόσια·  
 Κ' ὁ Μπουκουβάλλας γούγιαξε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι.  
 Πάρτε τοὺς Τούρκους; ἐμπροστά, στὴν Ἄρτα νὰ τοὺς πᾶμεν,  
 Πίσω νὰ μὴ γυρίσωμεν καὶ ὄλους νὰ τοὺς φᾶμεν.  
 Παίρνουν κεφάλια τῶν Τουρκῶν τὰ βάνουν στὰ παλούκια.  
 Κι' ὁ Μπουκουβάλλας σύναξεν ὄλον τὸν ταῦρατου<sup>6)</sup>,  
 Μὲ σ' στὴν Ὄξυά ξημέρωσε, τὰ κόλια<sup>7)</sup> νὰ μοιράσῃ,  
 Κ' οἱ Ἄγραφοῦτες ἔστειλαν δέκα Κοτζαμπασιῶδες  
 Τῷ φέραν τὸν Μορασαλεῖ<sup>8)</sup> σ' ὄλον τὸ βιλαέτι.

1) Χωρίον τῶν Ἀγράφων. 2) Νὰ ἔχουον. 3) Ἀρματωλοὶ μὲν λέγονται ἐταν φυλάττωσι τὴν ἐπαρχίαν κατ' ἐγγράφον διαταγὴν τοῦ Πασᾶ τοῦ-ναντιον δέ, κλέπται. 4) Οὗτος ἦν κάκπος τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ 5) Ἐφώνησε.

6) Τὴν συντροφίαν του, τὰ παλληκάρια του. 7) Τὰ ἀποσπάσματα, διὰ νὰ φυλάττωσι διάφορα μέρη τῆς ἐπαρχίας.

8) Ἐγγεφυός ἄδικα, καὶ διαταγὴ τοῦ Πασᾶ διὰ νὰ τὸν γνωρίσῃ ὅλη ἡ ἐπαρχία τῶν Ἀγράφων Καπετάνον συστημένον. Οὗτος ὁ ἥρωας ἀπεβίωσεν εἰς τὴν Πάργαν κατὰ τὸ 1782· ὁ τάφος του ὑπάρχει ἐν τῇ ναφ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ἔκτου ἐπιτοῦ μαρμαροῦ ὑπάρχει ἐπιγεγραμμένον τὸ ὄνομά του.

## Τοῦ τρίτου.

Ἐφές προφές ἐδιάβαινα ἔπο κλέφτικα λημέρια <sup>1)</sup>  
 Κιάκουσα πῶς ὀρμήνευε Ἰόσκας τὰ παλλικάρια·  
 Παιδιά μ', ἂν θέλτε λεβεντιά κ' ἐλεύθερα νὰ ζήτε,  
 Βάλτε τζηλῆκι στὴν καρδιά, καὶ σίδηρα στὰ πόδια,  
 Κρασί ποτὲ μὴν πίνετε, ὕπνον μὴν ἀγαπάτε·  
 Ὁ ὕπνος εἶναι θάνατος, καὶ τὸ κρασ' εἶναι πλάνος.  
 Γυρίζ' ὁ Νάκας <sup>2)</sup> καὶ τὸν λέγ', λέγει τὸν Καπετάνον,  
 Μπεζέρησαν, βιρέθηκαν, Ἰόσκα μ' τὰ παλληκάρια,  
 Θέλουν νὰ προσκυνήσουνε σ' αὐτὸν τὸν Δουδιτάρη <sup>3)</sup>,  
 Πουναὶ Βαλῆς <sup>4)</sup> στὰ Γρεβαινά, Δερβέναγας στὰ Χάσια.  
 Παιδιά μ' ἂν θέλτε κόφιμον, καὶ θέλτε νὰ χαθῆτε,  
 Ἐλάτε νὰ σᾶς κόψω ἴγώ, καὶ νὰ σᾶς παραχώσω,  
 Νὰ δώσω καὶ μνημόσυνα εἰς ὅλους τοὺς παππάδες.  
 Νὰ ποῦν ὁ Ἰόσκας λύσσαξε καὶ τρώει τὰ παλληκάρια,  
 Τὸν λόγον δὲν ἀπέτρωσε, ἡ ὀμιλία βαστοῦσε,  
 Τὸ καραούλ' ἐφώναξε, τὸ καραούλι κράζει·  
 Πολλὴ Τουρκιὰ μᾶς ἔρχεται, Μπέδες καὶ Ἀγάδες,  
 Ἀφῆτε τοὺς ἄς ἔρχονται, κ' ἡμεῖς τοὺς καρτεροῦμεν.  
 Πιάστε παιδιά τὸ στένωμα, βάλτε τοὺς εἰς τὴν μέσην,  
 Κιὰπὲ γιουρούσι κάμετε, σφάζετε τοὺς Ἀγάδες.  
 Νὰ ἰδοῦν τοῦ Ἰόσκα τὸ σπαθί, τοῦ Νάκα τὸ ντουεξί.  
 Βοήθ' Ἀηλιά τοῦ Μπουρμπουτζοῦ <sup>5)</sup> κ' ἀπὸ τὴν Σαμαρίνα,  
 Τοὺς Τούρκους νὰ χαλάσωμεν, τζ' ἐχθροὺς τῆς πίστεώς μας,  
 Ποῦ τυραννοῦν τ' ἀδελφιά μας, ποῦ σφάζουν τὰ παιδιά τους.

## Τοῦ τετάρτου.

Τρία πουλάκια κάθονταν στὸν Ἄθωνα στὴν ράχιν,  
 Τόνα κυττάζ' τὸν Ὀλυμπον, τ' ἄλλο πρὸς τὴν Κασάνδραν,

1) Λημέρια· θέσεις ὄχυρα ἐν αἷς διημερεύουσιν, ἐταν ἔχουν φόβον ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν.

2) Ὁ Νάκας μαζί μ' ἓν ἄλλο πρωτοπαλληκάρου τοῦ Ἰόσκα, Τζολάκη ὀνομαζόμενον, ἐσκόπευον τῶ ὄντι νὰ προσκυνήσωσιν εἰς τὸν Δερβέναγα, ὅχι διὰ τὰ ἔποια προτείνουσιν αἷτια, ἀλλὰ διότι εἶχαν συλληθῆ αἱ οἰκογένειαι αὐτῶν διὰ προδοσίας. Βέβαιος ὅν ὁ Ἰόσκας εἶπαι, ἰὰν ἐπροσκύνουν, ἐμελλε νὰ τοὺς κρημμάσῃ, τοὺς ὀμίλησιν ὡς ἄνωθεν τύχη δὲ ἀγαθὴ νικῆσαντες καὶ συλλαβόντες ζῶντας δύο σημαντικοὺς Ἀγάδες ἐλευθέρωσαν διὰ τῆς ἀλλαγῆς τὰς οἰκογενείας των.

3) Δουδιτάρης, ὁ φέρων τοῦ Σουλτάνου τὸ μελανοδοχεῖον.

4) Διοικητὴς τῶν Γρεβανῶν, ὁ τῆς ἰσαρχίας τῶν Χασίων φύλαξ.

5) Χωρὶον πλησίον τοῦ ὀποίου κεῖται βουνόν, εἰς δὲ τὴν κορυφὴν αὐτοῦ ἔπαυται Νάος τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, ὁμοίως καὶ εἰς τὸ χωριὸν Σαμαρίνα, τοῦ ὀποίου τὴν βοήθειαν ἐπικαλεῖται ὁ Ἰόσκας πρὸ τῆς μάχης.

Τὸ τρίτον, τὸ καλλίτερον μυρμιλογᾶ, καὶ λέγει·  
 Ὁ Νίκος τί νὰ γίνηκε τοῦτο τὸ καλοκίρι, [κάμπους]  
 Πούταν μπαϊράκι<sup>1)</sup> στὰ βουνά καὶ φλάμπουρον<sup>2)</sup> στοὺς  
 Πούταν καὶ μὲς<sup>3)</sup> στὴν θάλασσαν πύργος θεμελιωμένος;  
 Μὲς εἶπαν πέρ' ἀπέρασε, πῆγε κατὰ τὸ Πράβι<sup>3)</sup>  
 Κι' ἀνοίγει μπαϊράκια δώδεκα, μεσ' τὴν Βλαχιά νὰ πάγη,  
 Πάγει σημᾶ, πάγει κοντά, σιμᾶ κατὰ τὸ Πράβι.  
 Πολλὴ μαυρίλα πλάκωσε, δέκα χιλιάδες Τούρκοι,  
 Καὶ κάμνει ἓνα πόλεμον, ὀημερίς στὸν κάμπον,  
 Σκοτώνει τοὺς ἀγαρηνοὺς, πεζούρα καὶ καββάλα,  
 Καὶ τὸ βραδύ γιουρούστησαν μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια,  
 Βρίσκουν ταῖς πόρταις σφαλισταῖς, κι' ἄλυσον στὸ γεφύρι<sup>4)</sup>  
 Τὴν ἄλυσον ἐκόψανε, ταῖς πόρταις ἐτζακίσαν,  
 Μὲ τὰ σπαθιά τους ἔσχισαν τοὺς Τούρκους καὶ ἀπερᾶσαν.  
 Τότε ὁ Νίκος φώναξε, τὰ καλληχάρια κράζει.  
 Λεβέντες μου ἀνίκητοι, περήφανα σατνια<sup>5)</sup>,  
 Καμποῦλι<sup>6)</sup> μὴ τὸ κάμετε, οἱ Τούρκοι νὰ μᾶς πάρουν,  
 Ἡ ὄλου; νὰ τοὺς σφάζωμεν ἢ ὄλ' ἄς σκοτοθοῦμεν.  
 Πέντε ἡμεροῦλαις πολεμοῦν, καὶ πέντε ἡμερονύχτια,  
 Δίχως ψωμί, δίχως νερό, δίχως κἀνὲν ἰντάτι<sup>7)</sup>.  
 Στὸν Ἄθωνα γυρίσκανε πενήντα δύο συντρόφοι,  
 Οἱ πλειότεροι ἀπέθαναν μὲ τὸ σπαθί στὸ χέρι.

Καὶ ἀλλαγῶ εἶρηται, ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν πολεμοῦσι  
 μόνον πρὸς Ἀσιανοὺς Τούρκους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἰδίους  
 Τουρκαλθανοὺς καὶ Μακεδόνας, οἵτινες διαφέρουσι μόνον κατὰ  
 τὴν θρησκείαν· διότι ἐὰν προχωρήσωμεν ἐρευνῶντες τὴν κα-  
 ταγωγὴν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, θὰ εὕρωμεν βεβαία τὸ ὄνομα τοῦ  
 προπάππου αὐτοῦ χριστιανικόν, ἢ Κωνσταντίνος ἢ Γεώρ-  
 γιος· ἢ δόξα ἔβησε μᾶλλον τὰ ἐλαττώματα αὐτῶν, καθ' ὅσον  
 καὶ τὴν τυραννίαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἔνεκα τῆς θρη-  
 σκείας καὶ βαρβαρότητος· περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου  
 ζωντανὰ εἰσέτι ὑπάρχουσι παραδείγματα εἰς τὴν Ἠπειρον,  
 τὸ νὰ ὀνομάζεται δηλαδὴ ὁ μὲν υἱὸς Χασάνης ὁ δὲ πατὴρ  
 Νικόλαος. κτ.

1) Σημαία πολεμική. 2) Σημαία συνήθης εἰς τὰς πανηγύρεις, ἑορτῆς  
 καὶ γάμου· ἢ δὲ ἔνοια ἐστὶν ὅτι καὶ εἰς τὰ βουνά καὶ εἰς τοὺς κάμπους ὑ-  
 πῆρχε θριαμβευτής. 3) Πράβιστα καὶ Πράβι κίτται μεταξὺ Στρυμῶνος καὶ  
 Νέσσου ποταμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ. 4) Τοῦ Στρυμῶνος ποταμοῦ.  
 5) Ἴρακις, τὰ ἑποία συλλαβάνουσι μικρὰ ὄντα, τὰ τρίφουσι, ἡμερώνου-  
 σι, καὶ γυμνάξουσι νὰ συλλαβάνουσι ἄλλα κτηνὰ ἰδιώδη περισσεύσας· δηλα-  
 δὴ, τρυγᾶς καὶ τὰ κέρματα· εἶναι ταχύτερα καὶ νευρόδη. 6) Μὴ κα-  
 ταδείχθη. 7) Βοήθεια, ἐπικουρία.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Πόλεμος ἕνατος τῶν Σουλλιωτῶν κατὰ τοῦ  
Ἄλῃ Πασᾶ.

Τοῦ πολέμου τούτου ἐγνωρίσαμεν προσωπικῶς πολλοὺς ἀγωνιστὰς Σουλλιώτας, οἵτινες ἀφ' ὧν μᾶς ἐδιηγέθησαν συμβάντων, ἐκαταχωρίσαμεν ἐξ αὐτῶν τὰ παρ' ἀξιοπίστων καὶ ἐκ συμφώνου ὁμολογηθέντα· μᾶς ἐχρησίμευσε πρὸς τούτοις εἰς τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος πόλεμον, καὶ Ἄγγλος τις Αἰτῶμ-Γκίλλιαμ τούνομα, περιηγητὴς γενόμενος τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους καὶ τὸν πόλεμον αὐτὸν περιοδικῶς συγγράφας, ὡς ἐκ τῶν κατωτέρω ἀντιγράφων τοῦ Συγγράμματος τοῦ ἐξάγεται, ὅτι παρευρέθη τότε προσωπικῶς εἰς τὰ Ἰωάννινα·

Lettre d'Ali Pacha de Jannina, aux capitaines Bogia et Giavella. tom. 11. pag. 106.

ἦτοι ἐπιστολὴ τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων πρὸς τὸν Καπετάνον Βότζαρην καὶ Τζαβέλλαν.

Φίλοι μου Καπετᾶν Βότζαρη, καὶ Καπετᾶν Τσαβέλλα, ἐγὼ ὁ Ἄλῃ Πασᾶς σᾶς χαιρετῶ καὶ σᾶς φιλῶ τὰ μάτια· ἐπειδὴ καὶ ἐγὼ ξεύρω πολλὰ καλὰ τὴν ἀνδραγαθίαν σας καὶ παλληκαρίαν σας, μοῦ φαίνεται νὰ ἔχω μεγάλην χρείαν ἀπὸ λόγου σας. Λοιπὸν μὴ κάμητε ἀλλέως, παρακαλῶ, ἀλλ' εὐθὺς ὅπου λάβητε τὴν γραφὴν μου, νὰ μαζώξητε ὅλα σας τὰ παλληκάρια καὶ νὰ ἔλθητε νὰ με εὑρητε διὰ νὰ πάγω νὰ πολεμήσω τοὺς ἐχθροὺς μου· τούτῃ εἶναι ἡ ὥρα, καὶ ὁ καιρὸς, ὅπου ἔχω χρείαν ἀπὸ λόγου σας, καὶ μένω νὰ ἰδῶ τὴν φιλίαν σας καὶ τὴν ἀγάπην ὅπου ἔχετε διὰ λόγου μου. Ὁ Λουφές σας θέλει εἶναι διπλοῦς ἀπ' ὅσον δίδω εἰς τοὺς Ἀρβανίτας, διατὶ καὶ ἡ παλληκαρία σας ξέρω πῶς εἶναι πολλὰ μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν ἐδικὴν τους. Λοιπὸν ἐγὼ δὲν πηγαίνω νὰ πολεμήσω πρὶν νὰ ἔλθετε ἐσεῖς, καὶ σᾶς καρτερῶ ὀγλήγορα νὰ ἔλθητε ταῦτα, καὶ σᾶς χαιρετῶ.

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἦτον ἀπατηλὴ, καὶ ὀλεθρία διὰ τοὺς Σουλλιώτας, ἐπειδὴ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς στρατολογίας ἐκήρυττεν ὅτι κατὰ τῶν Ἀργυροκαστριτῶν ἐσχόπευε νὰ κινηθῇ, τοὺς δὲ Σουλλιώτας ἐπολιτεῦετο εὐνοϊκῶς, ἐφιλοδώρει θαψιλῶς καὶ ἐκολάκευε χαμερπῶς καλῶν αὐτοὺς παι-

διά του, καὶ πιστοὺς φίλους. Ὁ σκοπὸς τῶν τόσων περιποιήσεων τοῦ ἀπέβλεπε τὸ ν' ἀποσπάσῃ πολλοὺς ἀπὸ τῶν κώλων τῆς Πατρίδος, ὥστε νὰ τὴν ἀδυνατίσῃ. δὲν ἐπέτυχε· διότι γινώσκοντες τὸν δόλιον καὶ ἀπιστὸν ἀφ' ἐνὸς ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ φανῶσιν ἀφ' ἑτέρου ἀποτόμως ἐναντίοι τῆς πλαστῆς φιλίας τοῦ, τῷ ἐπεμφαν κοινῇ γνώμῃ ἐβδομηκοντα μόνον πολίτας ὑπὸ τὴν ὄδηγαν τοῦ Καπετάνου Λάμπρου Τζαβέλλα γράψαντες τῷ συγγενίῳ ὅτι εἶναι ἱκανοὶ τόσοι διὰ πᾶσάν του νίκην, οἱ δὲ ἄλλοι μένουσιν εἰς τὴν πατρίδα διὰ φύλαξίν της ἐκ παντὸς ἄλλου ἐναντίου.

Ἄπροσδόκτος, καὶ διόλου δυσάρεστος εἰς τὸν Πασᾶ ἐφάνη αὐτῇ ἡ διαγωγή τῶν Σουλλιωτῶν· βέβαιος ὅμως ὦν ὅτι ἡ δευτέρα του αἰτήσις ἔμελλε νὰ δώσῃ ὑπόνοιαν, μετεχειρίσθη ἄλλο στρατήγημα. διατάξας νὰ κινήσῃ δι' ἄλλης ὁδοῦ τὰ στρατεύματα, ἐνῶ δὲ τὴν δευτέραν ἡμέραν ἐστρατοπέδευσαν, ἔδωκε μυστικὰς εἰς τοὺς στρατηγούς διαταγὰς νὰ συλλάβωσι, ἀφοπλίσωσι καὶ χειροδέσωσιν ὅλους τοὺς Σουλλιώτας, δὲν ἤγνόει ὅμως ὁ Πασᾶς, ὅτι ἦτον δύσκολον καὶ ἐπικίνδυνον νὰ τοὺς συλλάβῃ καὶ ἀφοπλίῃ διὰ τῆς βίας ζῶντας. Ὄθεν ἐπενόησε νὰ τοὺς βάλῃ νὰ πηδήσουν τὰς τοεῖς (τὸ ἄλμα) μετὰ τῶν ἰδικῶν του στρατιωτῶν (τοῦτο δὲ συνηθίζεται ἔκπαλαι εἰς τὴν Ἑλλάδα)· ἀφῆσαντες λοιπὸν τὰ ὅπλα ἔνθεν κάκεισε κατεγίνοντο εἰς τὸ πῆδημα πρὸς τὸ ὁποῖον ὁ Φῶτος Τζαβέλλας υἱὸς τοῦ Λάμπρου Τζαβέλλα ὑπερέβη ὅλους· οἱ δὲ Τούρκοι ἐν ταύτῃ τῇ ἀλληλομιξίᾳ καὶ ἀσπλῆ ἐπιπεσόντες ἐκ συνθήματος συνέλαβον καὶ ἐχειροδέσαν αὐτοὺς διασπαρμένους ὄντας. Δύο ἐξ αὐτῶν ἀρπάσαντας πιστόλας ἐκ δύο Τούρκων ἐφόρνευσαν τοὺς ἰδίους, φονευθέντες καὶ αὐτοὶ αὐθωρεὶ παρ' ἄλλων. Ἄλλος τις ὠκύπους πηδήσας ἐν χάσμα χειμάρρου ἔδραμε πρὸς τὴν πατρίδα, μολοντί ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας σφαίρας ἔρριψαν κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδεμίαν τὸν προσέβαλεν. Ἀμέσως λοιπὸν διευθύνθησαν μὲ βῆμα ταχὺ τὰ στρατεύματα πρὸς τὸ Σούλλι, ἵνα τοὺς προλάβωσι ἀνετοιμοὺς. Πιθανὸν νὰ ἐπετύγχανον, εἴαν ὁ ἀποφυγὼν τὸν κίνδυνον συμπολίτης των δὲν τοὺς προειδοποιεῖ τα γεγονότα· πλησιάσαντα τὰ στρατεύματα εἶδον ὅλους μὲ ἔκκληξίν των ὠπλισμένους καὶ παρατεταγμένους εἰς μάχην. Ἡ ἀκαριαία αὕτη ἐτοιμασία καὶ ἀφοβία τῶν Σουλλιωτῶν ἐφόγχανον τὰς ἐλπίδας τοῦ, ὅθεν προσκαλίσας ἀμέσως ὁ Πασᾶς τὸν Τζαβέλλαν, τὸν ὁποῖον ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ τῷ

εἶπε τὰ ἐξῆς· ἀπό σέ Τζαβέλλα, θέλω νά λάβω σήμερον τό Σουλλί, καί ὑπόσχομαι νά σοί δώσω ὅσα γρόσια καί τιμήν θέλεις, τό ἐναντίον θά φήσω ζωντανόν καί σένα καί τόν υἱόν σου Φῶτον καί ὅλους τοὺς ἄλλους συμπατριώτας σου». α' Ἐν ὅσῳ εὐρίσκομαι χειροδέσιμος ἔμπροσθέν σου, ἀπεκρίθη ὁ Τζαβέλλας, Σουλλί μὴ ἐλπίζης νά λάβῃς, ἐάν μὲ ἐλευθερώσῃς, πιθανόν νά τ' ἀπολαύσῃς. «Ἢ! καί πῶς νά σέ πιστεύσω, Τζαβέλλα»; α' Ἰδοῦ ἔχεις εἰς χεῖράς σου, ἀπεκρίθη ὁ Τζαβέλλας, ὄμηρον τόν υἱόν μου Φῶτον, τό πολυτιμότερον μέρος τῆς ψυχῆς μου. «Ἢ ἀπάντησις αὕτη καί ἡ ἀνυπομονησία τοῦ Πασᾶ διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ Σουλλίου ἠλευθέρωσαν τὸν Τζαβέλλα, ὅστις εἰσελθὼν εἰς τὸ Σουλλί διεύθυνεν ἀμέσως τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν.

Lettre du capitain Giavella à Ali Pacha tom. II. pag. 118.

ἦτοι ἐπιστολὴ τοῦ Καπετᾶν Τζαβέλλα πρὸς τὸν Ἀλῆ Πασᾶ Τόμ. 6'. σελ. 118.

Ἄλῆ Πασᾶ, χαίρομαι ὅπου ἐγέλασα ἓνα δόλιον. εἰμ' ἐδῶ νά διαφεντεύσω τὴν Πατρίδα μου ἐναντίον εἰς ἓνα κλέπτην. ὁ υἱός μου θέλει ἀποθάνει, ἐγὼ ὅμως ἀπελπίστως θέλω τὸν ἐκδικήσω πρὶν ν' ἀποθάνω. Κάποιοι Τούρκοι, καθὼς ἐσύ, θέλουν εἰπεῖν, ὅτι εἶμαι ἄσπλαγγνος πατέρας μὲ τὸ νά θυσιάσω τὸν υἱόν μου διὰ τὸν ἐδικόν μου λυτρωμόν· ἀποκρίνομαι, ὅτι ἐάν ἐσύ πάρῃς τὸ βουνόν θέλεις σκοτώσει τὸν υἱόν μου μὲ τὸ ἐπλοῖπον τῆς φαμελίας μου, καί τοὺς συμπατριώτας μου, τότε δὲν θά ἤμπορέσω νά ἐκδικήσω τὸν θάνατόν μου, ἀμμή ἂν νικήσωμεν, θέλει ἔχω καί ἄλλα παιδιά· ἡ γυναῖκί μου εἶναι νέα. Ἐάν ὁ υἱός μου νέος, καθὼς εἶναι, δὲν μένη εὐχαριστημένος ν' ἀποθάνῃ διὰ τὴν πατρίδα του, αὐτός δὲν εἶναι ἄξιος νά ζῆσῃ, καί νά γνωρίζεται ὡς υἱός μου. προχώρησε λοιπὸν ἄπιστε, εἶμαι ἀνυπόμονος νά ἐκδικηθῶ.

Ἐγὼ ὁ ὠμοσμένος ἐχθρός σου

**Καπετᾶν Δάμπρος Τζαβέλλας.**

Ὁ Ἄγγλος διηγείται εἰς τὴν ἱστορίαν του ὅτι ὁ Τζαβέλλας ἔπεσεν εἰς τὴν πρώτην συγκροτηθεῖσαν μάχην εὐρεθεῖς εἰς ἀδύνατον τοποθεσίαν, καί πολεμήσας ἀπλητισιμένα. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀληθεύει, ὁ συγγραφεὺς ἔλαβε, φαίνεται, ἐσφαλμένας πληροφορίες· διότι ὁ Τζαβέλλας ἐπολέμησεν,



ἐνίκησεν, ἤλευθέρωσε τὸν υἱὸν του καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους συμπολίτας του· μετὰ τριῶν δὲ ἐτῶν παρέλευσιν ἀσθενήσας ἀπέθανεν ἡσυχῶς εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς οἰκογενείας του.

Ἡ ἡρωϊκὴ καὶ ὑβριστικὴ ἀπάντησις τοῦ Τζαβέλλα παρῶργησε σφόδρα τὸν Πασᾶν, ὥστε ἀπεφάσισε ν' ἀποκεφαλίσῃ καὶ τὸν υἱὸν του καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους συντρόφους του, ἀλλ' οἱ εὐνοϊκώτεροι αὐτικοὶ καὶ φίλοι του τὸν ἐμπόδισαν γνωμοδοτήσαντες ὅτι τότε μόνον νὰ τοὺς ἀποκεφαλίσῃ, ὅπταν γνωρισθῇ νικητὴς καὶ κατακτητὴς τοῦ Σουλλίου, κατὰ τὸ παρὸν δὲ νὰ κατευνάσῃ τὴν ὀργὴν του μὲ μόνον τὴν σκληρὰν αὐτῶν φυλάκισιν, ἀφ' ἑτέρου δὲν στογάζονται· ὅτι θέλουσιν ἀποθῆ μάταιαι αἱ ἐλπίδες του ἐπιστηριζόμεναι εἰς τὰ πολλὰ καὶ ἐκλεκτὰ στρατεύματα καὶ εἰς τὴν γρηῃσιν προσέτι τῶν χρημάτων, ἧτις γεννᾷ τὴν διχόνοιαν, τὸ μόνον συμφέρον τοῦ τοῦ σκοποῦ του. Ἔχομεν περὶ τούτου σύμφωνον καὶ τὸν συγγραφέα Ἄγγλον, τοῦ ὁποῖου τὴν κατωτέρω παράγραφον καταχωρίζομεν ἀπαράλλακτον Γαλλιστὶ μεταγλωττισμένην καὶ εἰς τὸ Ἑλληνικόν· τὰς δὲ προσημειωθείσας δύο ἐπιστολάς τοῦ Πασᾶ πρὸς τοὺς Καπετάνους Βούτζαρην καὶ Τζαβέλλαν, καὶ τοῦ Τζαβέλλα ἐπομένως πρὸς τὸν Πασᾶ τὰς εἶχε καταχωρισμένας ἑλληνιστί καὶ ἄνευ ἡμερομηνίας·

Le Pacha ne jugea pas à propos dans le premier moment de sa rage, de mettre aussitôt son ôlage à mort. Mais il l'envoya à Jannina, à son fils Veli Bèy, qui gouvernait en son absence. J'étais présent lorsque l'enfant fut amené devant lui: il répondit aux questions, qui lui furent faites, avec un courage et une audace qui surprirent tout le monde. Veli Bèy lui dit qu'il n'attendait que les ordres du Pacha pour le faire brûler vif.

Je ne te crains pas, répliqua l'enfant; mon père en usera de même à l'égard de ton père ou de ton frère, s'il s'empare de leurs personnes.

Il fut jeté dans une obscure prison où on ne lui donna pour toute nourriture, que du pain et de l'eau. ἤγουν· ὁ Πασᾶς δὲν ἔκρινεν εὐλογον εἰς τὴν πρώτην παραφορὰν τῆς λύσεως του νὰ θανατώσῃ τὸν ὁμηρόν του, ἀλλὰ τὸν ἔστειλεν εἰς τὰ Ἰωάννινα πρὸς τὸν υἱὸν του Βελῆ μπέιν<sup>1)</sup>, ὅστις διώκει εἰς τὴν ἀπουσίαν του. Ἐγὼ ἤμην πα-

1) Δὲν ἦτον ἀκόμη βαθμολογημένος Πασᾶς.

ρών ὅτε ὁ νέος ἤχθη ἐνώπιόν του, ὅστις εἰς τὰς γενομένας εἰς αὐτόν ἐξετάσεις ἀπεκρίθη τόσον θαρραλέως καὶ τολμηρῶς, ὥστε ὅλους ἐξέπληξεν· ὁ Βελῆ μπεῖς τῷ εἶπεν, ὅτι διὰ νὰ τὸν κάψῃ ζῶντα, δὲν πρόσμενεν ἄλλο παρὰ τὰς προσταγὰς τοῦ Πασᾶ· δὲν σὲ τροβοῦμαι, τῷ ἀπεκρίθη ὁ νέος· ὁ πατήρ μου θέλει πράξῃ ἀπαρράλλκτως ὡς πρὸς τὸν πατέρα σου, ἢ τὸν ἀδελφόν σου, ἀν τὸς λάβῃ εἰς χεῖράς του. Ἐρρίφθη εἰς εἰρ-κτὴν σκοτεινὴν, ὅπου δὲν τῷ ἐδίδετο ἄλλο εἰς τροφὴν παρὰ ἄρτος μόνον καὶ ὕδωρ.

Πρὶν γίνῃ τὸ κίνημα τοῦ στρατοῦ διὰ τὰ πρόσω ἐπλη-ροφορήθησαν οἱ Σουλλιωῖται παρὰ τινος χωρικοῦ, ὅτι λα-βῶν ὁ Πασᾶς μετ' ἑαυτοῦ τετρακοσίων ἐκλεκτῶν στρατιω-τῶν φρουρὰν ἔστησε τὴν σκηνὴν του μακρὰν ὀλίγον τοῦ γε-νικοῦ στρατοπέδου· ἀπεράσισαν λοιπὸν τριακίσιοι Σουλ-λιωῖται νὰ ὑπάγωσι τὴν νύκτα νὰ φονεύσωσιν αὐτόν, καὶ εἰ δυνατὸν, συλλάβωσι ζῶντα· ἀλλ' εἰς τοῦτο τὸ συμβούλιον, παρευρέθη ἐξ ἀπροσεξίας τῶν Σουλλιωτῶν, γανωτῆς τις κηταγόμενος ἀπὸ τῶν Κατζανοχωρίων τῶν Ἰωαννίνων, ὅστις ἀπῆρχετο κατ' ἔτος εἰς τὸ Σούλλιον καὶ ἐγάνωνε τὰ χάλκινα ἀγγεῖα· οὗτος ἀκούσας τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν ἐπρο-θυμοποιήθη νὰ τὴν προδώσῃ ἐπ' ἐλπίδι ν' ἀλλάξῃ τύχην· ὅθεν τὴν ἐγνωστοποίησε κρυφίως διὰ μικροῦ γραμματιοῦ πέμψας αὐτὸ μὲ τὸν δούλον του, καὶ δι' ἀσφάλειαν, ξαμμέ-νον ὑπὸ τὴν καρδαίνην (τζαροῦχι)· λαβὼν λοιπὸν ὁ Πασᾶς τὴν εἶδησιν ἀφῆκεν ἀμέσως τὴν πρώτην θέσιν κενὴν μετα-θεθεῖς, καὶ ὀχυρωθεῖς εἰς ἄλλην ἀπωτέραν καὶ ἄγνωστον· ἐπραγματοποίησαν οἱ Σουλλιωῖται τὴν ἀπόφασιν των, ἀλλ' ἐπέστρεψαν ἀπρακτοί, καὶ περὶ ὑποὶ μὴ εὐρόντες τὸ ἀντικει-μενον τοῦ σκοποῦ των· δι' αὐτὴν τὴν πρᾶξιν ἠξιώθη ἔπειτα ὁ γανωτῆς ἐξαιρέτου εὐνοίας τοῦ Πασᾶ, διότι ἀντὶ γανωτοῦ ἐτιμῆθη Λογοθέτης καὶ πιστὸς του ὑπηρετῆς· ὅσον ἡ ἐπι-στολὴ τοῦ Ἰζαβέλλα τόσον καὶ ἡ ῥηθεῖσα ἀπόφασις, τὰ ὅποια ἠσχύνετο νὰ διακρινώσῃ εἰς τὸ στράτευμά του, τὸν ἔρριψαν εἰς μανιωδὴ ὀργὴν· παρουσιασθεῖς ὅθεν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στρατοῦ ἔφιππος ἐξέφρασε τὰ ἑξῆς.

Παλλικάρια μου! ἐσεῖς ἠξεύρετε πολὺ καλὰ πόσα κακὰ κίμνον καὶ ἐμένα, καὶ ἐσᾶς καθ' ἡμέραν οὔτοι οἱ ἄπιστοι Σουλλιωῖται, πόσους τόπους, καὶ χωρῖα μᾶς ἄρπαξαν, καὶ μᾶς ἀοξένωσαν ἀπὸ τὰ κτήματά μας· ἐὰν ἡμεῖς τοὺς ἀφῆ-σωμεν σήμερον ζωντανούς, αὐτοὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον θὰ τολ-

μήσουν νά κυριεύσουν τὰ σπήτια μας, θά σκλαβώσουν τὰ γυναικόπαιδά μας· ἐγὼ μὲ τὴν ἰδικὴν σας ἀνδρείαν ὑπέταξα τὴν Ῥούμελην, κατετρόπωσα ὅλους τοὺς γειτονικοὺς, καὶ μακρινοὺς ἐχθροὺς μου, καὶ τώρα δὲν εἶναι ἐντροπὴ μας μίᾳ φοῦκτα γιδοκλέπται, καὶ γκιζούριδες νά μᾶς καταστήσουν νά μὴ τολμῶμεν νά εὐγῶμεν ἔξω ἀπὸ τὰ σπήτιά μας; ἐνθυμηθῆτε τὰ ὅσα αἵματα ἐχύθησαν κατὰ καιροὺς εἰς τούτους τοὺς τόπους τῶν πῆππων, πατέρων, ἀδελφῶν, τέκνων, συγγενῶν, φίλων, καὶ ὁμοθρήσκων μας Ὁθωμανῶν! τώρα εἶναι καιρὸς ἀρμόδιος νά τὰ ἐκδικηθῶμεν ὅλα, καὶ νά μὴ τοὺς ἔχωμεν πλέον ἐπάνω εἰς τὸ κεφάλι μας γαβαλέ<sup>1)</sup>. Τὰ στρατεύματά μας εἶναι καὶ πολλά, καὶ ἀνδρεία, ὅθεν σήμερον δὲν χρειάζεται πολὺ ντουφέκι, ἀλλὰ μὲ τὸ σπαθὶ εἰς τὸ χέρι ὅσ' ἀπ' ἐσᾶς εἶν' ἄξια πηλλικάρια, καὶ πιστοὶ Μωχαμετάνιοι, τώρα θά φανοῦν· σὰς λέγω ἀκόμη καὶ τοῦτο, ὅσοι ἀπ' ἐσᾶς ἤθελε πρωτεύουσι εἰς τὸ Σοῦλλι μὲ τὸ σπαθὶ γυμνὸν, ὑπόσχομαι νά δώσω εἰς τὸν καθένα πεντηκῶσια γρόσια.

Ἡ ὁμιλία αὕτη ἐνθουσίασε τοὺς ὄπλαρχηγούς, καὶ στρατιώτας εἰς βαθμὸν ὥστε, ἐκ τοῦ ὀλιγοῦ στρατοῦ ἐκλεχθέντες ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας, οἱ ἀνδρείωτεροι ὠρκίσθησαν νά μὴ βάλλωσιν τὰ ξίφη εἰς τὰς θήκας πρὶν κυριεύσωσι τὸ Σοῦλλι, ἐξολοθρευθῶσι τοὺς Σουλλιωτάς, ἢ ἀποθάνωσι μαχόμενοι· ἡ ἔνορκος αὕτη ἀπόφασις ἀμέσως ἀντήχησεν εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν Σουλλιωτῶν, οἵτινες συσκεφθέντες ὠρίμως ἐπέκρινον ν' ἀφήσωσιν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐχθροῦ τὸ Σοῦλλι, Σιμωνίθαν καὶ Ναβαρίκον, καὶ νά ὀχυρωθῶσιν εἰς τὴν κατὰ δυσμὰς ὑπερκειμένην ῥάχιν τῆς Κιάφας<sup>2)</sup>, ὅπου κατὰ ἀνατολὰς μόνον ἠδύναντο νά τοὺς προσβάλλωσιν οἱ ἐχθροί, διότι τὰ βορειοδυτικομεσημβρινὰ αὐτῆς μέρη εἶναι ἄβυστοι διὰ τοὺς ἐνυπάρχοντας κρημνοὺς καὶ βράχους<sup>3)</sup> τὴν δὲ ὀχυρωθεῖσαν θέσιν τῆς ῥάχews κατέσχον οἱ ἄνδρες, ἐξ ὧν ἐκλεχθέντες ὑπὲρ τοὺς ἑξακοσίους, νέοι ἄνδρες, καὶ ὠκύποδες προπαρετάχθησαν εἰς μάχην δύω σχεδὸν ὥρας μακρὰν τῆς Κιάφας, καὶ

1) Βάρος ἐπιζήμιον.

2) Τὸ στρατήγημα τοῦτο εἰς οὐδένα ἄλλον ἀποδίδεται, παρ' εἰς μόνον τὸν Γ. Βότζαρη, ὅστις καὶ ἄνδρες καὶ στρατηγηματικῶς ἐδείχθη εἰς τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος πόλεμον.

3) Εἰς αὐτοὺς τοὺς κρημνοὺς καὶ βράχους ἠσφάλισαν τὰ γυναικόπαιδα καὶ κινητὰ πρᾶγματα. Ἐκ τῆς κοιλιάδος ταύτης, κατὰ δυσμὰς, ῥεῖ ὁ Θάμις πεταμὸς (Γλυκὸς).

ἐν τοιοῦτῳ σχεδίῳ ὥστε, νὰ μάχωνται ὀπισθοποδίζοντες ἐκ συμφώνου ἕως τῆς εἰρημένης βράχως. Τὸ στρατήγημα τοῦτο ἀναγκαῖον ἦν νὰ τὸ πραγματοποιήσωσι διὰ τὴν σωτηρίαν, καὶ ἐλπίδα τῆς νίκης, διότι ἡ πλειθὺς τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, ἢ μεθ' ὄρκου ἀπόφασίς του καὶ αἱ ἀδύνατοι ἀλλαγῆ πρὸς διατήρησιν τοποθεσίας, ἐπρομήνυον νίκην τοῦ Πασᾶ ἢ πολλὴν φθορὰν τῶν Σουλλιωτῶν· οἱ Τουρκαλβανοὶ λοιπὸν μετὰ τὴν συνήθη προσευχὴν σύραντες τὰ ξίση ὤρμησαν κατὰ τῶν Σουλλιωτῶν ἀλαλάζοντες· οἱ δὲ ὀπισθοποδίζοντες ἐπυροβόλουν, καὶ ἥρωιμῶς ἀντέτασσαν τὸ ἀριστερὸν πλάγιον τοῦ σώματος ὡς δίστρωτον· κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐγένετο ὁ πόλεμος μέχρι τῆς Κιάφας, ὅπου φθάσαντες παρ' ἐλπίδα οἱ Τουρκαλβανοὶ ἐκτίσαν ν' ἀναψύξωσι μικρὸν καὶ ἐπομένως νὰ ὤρμησουσιν ὅλοι ὁμοῦ· οἱ δὲ Σουλλιῶται ἀναδάντες εἰς τὴν βράχιν κατέλαβον μετὰ τῶν λοιπῶν συμπολιτῶν τὰς ἀναγκαῖας θέσεις· καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς μάχης καὶ ὀπισθοδρομήσεως τῶν Σουλλιωτῶν· καθήμενος ὁ Πασᾶς ἐπὶ τοῦ ὄρους Βιρτζάχα, ἐθεώρει τὰ γινόμενα· ἀπερίγραπτος ὑπῆρχεν ἡ ἀγαλλίασις τῆς ψυχῆς του διὰ τὴν προχώρησιν τοῦ στρατοῦ, καὶ ἐλπίδα ἐνδόξου νίκης, εἰσὶ δὲν ἐπειθετό ποτε νὰ πατήσῃ ἀνευ σημαντικῆς αἰματογυσίας οὔτε τοῦ Σουλλίου τὸ ἔδαφος, πολλῶ μᾶλλον τῆς Κιάφας· ἐπεμπεν ἐκ τοῦ βουνοῦ ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου πιστοὺς ὑπηρέτας διὰ νὰ ἐπαινώσιν ἐκ μέρους του τοὺς στρατιώτας νὰ τοῖς ὑποσχωῦνται γρήματα, δῶρα, καὶ βαθμούς· τέλος νὰ τοὺς ἐνθαρρύνωσιν ὅτι, μία ἀκόμη ἐφόρμησις ἀρκεῖ νὰ καταστρέψωσι διόλου τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεώς των· καὶ οὕτω νὰ ἐλευθερωθῇ διὰ πάντα ἡ Ἠπειρος, Τούρκοι καὶ Ῥωμαῖοι.

Ἐμφυγθέντες ὑπὸ τοσοῦτων ἐπαίνων, ὑποσχέσεων, καὶ παραινέσεων τοῦ Πασᾶ, πεπεισμένοι πρὸς τοῦτοίς διὰ τὴν ἀπροσδόκητον προχώρησιν, ὤρμησαν ἐκ δευτέρου ἀλαλάζοντες· οἱ δὲ Σουλλιῶται τοποθετηθέντες ἀνά δύο εἰς πᾶσαν πολεμιστρῶν, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἐγέμιζεν, ὁ δὲ ἐπυροβόλει ὥστ' ἐγένετο ὁ πυροβολισμὸς ἀδιάκοπος· ἤρξαντο νὰ τοὺς πυροβολῶσιν ἡσυχῶς καὶ εὐστόχως, ὅτε μόλις ἦσαν δέκα ἐημάτων μακρὰν ἀπ' αὐτῶν. Ὁ πρῶτος, καὶ δεύτερος πυροβολισμὸς ἐπέφερεν ἐπαισθητὴν φθορὰν εἰς τοὺς Ἀλβανούς, διότι ἀνεχαίτισε καὶ ἐματαίωσε τὴν θηριώδη ὁρμὴν των εἰς τὸν τρόπον, ὥστε βλέποντες οἱ ὀπισθινοὶ τὸν θηρισμὸν τῶν ἐμπροσθινῶν ἔπεσον πρηνεῖς μεταχειρισθέντες τῶν πεσόντων συστρα-

τιωτῶν τὰ πτώματα ὡς προμαχῶνας, ὅπισθεν τῶν ὁποίων ἀντεμάχοντο μὴ τολμῶντες πλέον νὰ προχωρήσωσιν ἐπὶ τὰ πρόσω· διήρκεσεν ἡ μάχη αὕτη ὑπὲρ τὰς τέσσαρας ὥρας· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ υπερβολικὴ θερμότης τοῦ ἡλίου, (διότι ἦτον ἡ εἰκοστὴ τοῦ μηνὸς Ἰουλίου) καὶ τοὺς μαχομένους προέλυτε, καὶ τὰ πυροβόλα ὅπλα ἐκ τῆς ἀδιακόπου χρήσεως ἄχρηστα ἀπεκατέστησε, κατήντησαν ἀμώτερα τὰ μέρη νὰ διακοφῶσιν πρὸς καιρὸν τὸν διηνεκὴ πυροβολισμόν. Αἱ δὲ γυναῖκες εὐρισκόμεναι ὡς προεῖρηται ὅπισθεν τῶν ἀνδρῶν, μὴ ἀκούουσαι πυροσκορτήσεις καὶ ἀλλαγαγμούς, ἠπόρησαν νομίσασαι, ὅτι οἱ Τούρκοι ὅλους τοὺς Σουλλιώτας κατέστρεψαν· οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων ἡ Μόσχω, γυνὴ τοῦ Καπετάν Λάμπρου Τζαβέλλα, ἐπιστάσα ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἄλλων γυναικῶν, εἶπε τὰ ἑξῆς.

Ἄδελφαί! ὁ πόλεμος ἔπαυσεν, οἱ Τούρκοι, ὡς φαίνεται, ἐνίκησαν, καὶ ἔσφαξαν τοὺς ἄνδρας, τὰ παιδιὰ, τοὺς συγγενεῖς καὶ ὅλους τοὺς συμπολίτας μας· ἡμεῖς λοιπὸν τί πρέπει νὰ κάμωμεν; νὰ παραδοθῶμεν σκλάβαις εἰς τοὺς Τούρκους, ἢ ν' ἀποθάνωμεν καθὼς οἱ συγγενεῖς μας; ὅλα ἐκ συμφώνου ἀπεκρίθησαν· θάνατον μᾶλλον προκρίνομεν, ἢ σκλαβιάν· ἐάν, ἀπεκρίθη ἡ Μόσχω, προκρίνητε τὸν θάνατον δράξατε τὰ ὅπλα καὶ ἀκολουθήσατέ μοι, ἃς μείνωσιν ἐδῶ μόνον αἱ γυναῖκες καὶ τὰ τρυφερά τέκνα μας, τὰ ὅποια, ἀφοῦ ἀποθάνωμεν ἡμεῖς ἃς τὰ βίβωσι κάτω ἀπὸ τοῦτον τὸν βράχον, ἔπειτα ἃς βιβθῶσι, καὶ αὐταὶ κατοπίν. Ὑπὲρ τὰς τριακοσίας γυναῖκας συνέδραμον μετὰ τῆς ἀτρομῆτου Μόσχως, ἀναβᾶσαι δὲ εἰς τὴν βράχιν ἔμαθον τὴν αἰτίαν τῆς διακοπῆς τοῦ πυροβολισμοῦ, πληροφορηθεῖσαι ταυτοχρόνως καὶ τὴν χειρωνακατάστασιν τῶν Τούρκων ἐκ τε τῆς ἠλιακῆς θερμότητος, καὶ τῆς φθορᾶς τῆς μηχανῆς, ἀπεράσισαν νὰ βιφοκινδυνεύσωσι καὶ αὐταὶ κατ' ἐκείνην τὴν κρίσιμον περίπτωσιν ἀφ' ἧς ἐξηρτάτο ἡ σωτηρία ἢ ἡ ἀπώλεια τῆς Πατρίδος. Ὅθεν ἀμέσως ἐφώνησεν στεντοριῶς ἡ Μόσχω πρὸς τὰς ἄλλας συμπολίτιδας· ἐπάνω τους, ἐπάνω τους, ἀδελφαί, τί τὰ κυττάζετε ἀκόμη τὰ σκυλιά; ἡ ἐνθουσιώδης ὁρμὴ τῶν γυναικῶν συνωδευμένη καὶ με' ὀξυφώνους ἀλαγαγμούς, εἰς τόσον βαθμὴν παραδόξου συγχύσεως καὶ μικροψυχίας κατέφερε τοὺς Τούρκαλδανούς, ἐφ' ὅσον ὁμοιοῖας καὶ ἀνδρείας τοὺς εἶχε ὑφώσει ἡ ἀπόφασις πρὸ τεσσάρων ὡρῶν διώκοντας τοὺς ἄνδρας των. ἀπορίας καὶ θαυμασμοῦ φαινόμενον ἦν νὰ βλέπῃ τις ἀφρα-

τηγούς, καὶ στρατιώτας ἐμπειροπολέμους, νικητὰς ἄγχις ἐκείνης τῆς στιγμῆς, ὠρκισμένους πρὸ ὀλίγου ἢ ν' ἀποθάνωσιν, ἢ νικῶσιν κατὰ κράτος τοὺς ἀντιπάλους, ἀπροσδοκῆτως δὲ διωκόμενοι ἤδη ὑπὸ γυναικῶν συνδουσιμένων πρὸς ἐπικουρίαν ὑπὸ μάλιστα τριακοσίων ἀκουράστων μαχητῶν, οἵτινες, καίτοι ἀπυθισμένοι ἐκ τοῦ πανημέρου ἀγῶνος ἔδραμον κατόπιν πρὸς βοήθειαν τῶν γυναικῶν φοβούμενοι μὴ τι ἀπευκαίον αὐταῖς συμβῆ· ἐνὶ λόγῳ, ἔβλεπέ τις γυναικάνδρομάχην, καὶ οὐχὶ ἀνδρομάχην· τοὺς ἐδίωξαν τέλος πάντων μέχρι τοῦ Σουλλίου μίαν ἀπέχοντος ὥραν τῆς Κιάφας.

Ἐνῷ ἀπαντᾷ κρῦ περιέμενεν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἡ Πασᾶς ν' ἀκούσῃ τὴν χαρμόσυνον ἀγγελίαν τῆς τελείας ἤττης καὶ καταστροφῆς τῶν ἐχθρῶν του, ἀπροσδοκῆτως, καὶ μὲ ἔκστασιν βλέπει τὸ στράτευμά του φεύγον, καὶ προτροπάδην διωκόμενον ὑπὸ τῶν γυναικῶν· ἡ ἡρωϊκὴ αὐτῆ πρᾶξις τῶν Σουλλιωτῶν βυθίζει αὐτὸν ἐκ διαμέτρου ἀπὸ τῆς ἐλπίδος εἰς τὴν ἀπελπισίαν, βίφθεις χαμᾶτι τύπτει τοὺς μηρούς του ἐκσυνῶν ἄλθαν· στί, τοὺς ἐξῆς σχετλιαστικούς λόγους. Μπῶ, Μπῶ 1) Μεντὲς Ἀλλάχ· μαδίζει τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς του κατασύρει τὰς παρειὰς του, καὶ χωρὶς νὰ προσμένῃ τὸ τέλος τῆς μάχης, οὔτε διαταγὰς ἐγγράφους, ἢ προφορικὰς ν' ἀρῆσιν εἰς τοὺς στρατηγούς τοῦ στρατοπέδου ἵππευσας ἀπῆλθε δρομαῖος εἰς τὰ Ἰωάννινα τὸ δὲ στράτευμα συσσωματωθὲν ὠχυρώθη εἰς τὸ Σούλλιον· ἀλλὰ μεθ' ἡμέρας πέντε ἢ ἐκ σπερμολογίας, ἢ ἐκ δειλίας ἀκούσαντες ὅτι οἱ Σουλλιώται σκοπεύουν νὰ τοὺς προσβάλλωσιν τὴν νύκτα, ἐλειποτάχτουν δραπετεύοντες διηρημένοι μηδενὸς διώκοντος· τοῦτο τοὺς ἐδύλαψε περισσύτερον ἀφ' ὅτι ἠδύναντο νὰ τοὺς βλάψωσιν οἱ Σουλλιώται διὰ τῆς μάχης· διότι διαβαίνοντες δια στενωπῶν ἔντρομοι κατέφευγον ὡς ἰκέται εἰς τὰς οἰκίας τῶν χωρικῶν ζητοῦντες ἄσυλον ὡς καταδιωκόμενοι δῆθεν ὑπὸ τῶν Σουλλιωτῶν· τοὺς ἐδέχοντο οἱ χωρικοί, ἀλλὰ τὴν νύκτα, οἱ μὲν τοὺς ἐφόνεον κοιμωμένους, οἱ δὲ συσσωματούμενοι, καὶ προσποιούμενοι, ὅτ' ἦσαν Σουλλιώται ἔσπευδον ζητοῦντες καὶ φονεύοντες αὐτοὺς εἰς δάση, κοιλάδας καὶ μονοπάτια· οἱ πλείστοροι διὰ νὰ σωθῶσιν, οὐ μόνον τὰ φορέματα, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄπλα ἔρριπτον καταδιωκόμενοι· μάλιστα τὸ ἐν τρίτον τῶν στρατιωτῶν εἰσῆλθεν ἐκ διαλλειμάτων εἰς τὰ Ἰωάννινα,

1] Οὐαὶ οὐαὶ (ἔλεος Θεέ μου).

ἔνοπλοι μὲν κατῆσχημένοι ὁμῶς· τούτου ἕνεκα διέταξεν αὐστηρῶς ὁ Πασᾶς δια κηρύκων ὅτι, ὅποιοσδήποτε τῶν πολιτῶν τολμήσῃ νὰ ἐξάξῃ τὴν κεφαλὴν του διὰ τινος θυρῶδος ἢ ὀπλῆς τῆς οἰκίας του ἵνα ἴδῃ τοὺς στρατιώτας, νὰ φονεύηται ἀκρίτως· αὐτὸς δὲ ἐπὶ ἡμέρας δεκαπέντε περιορισθεὶς εἰς τὰ παλάτιά του δὲν ἐδέχετο εἰς συνομιλίαν οὔτε στρατιωτικόν, οὔτε πολιτικόν τινα ὑπάλληλόν του.

Τοιοῦτον ἔνδοξον πέρασ ἔλαβεν ὁ ἔννατος πόλεμος τῶν Σουλλιωτῶν πρῶτος κατ' αὐτῶν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καθ' ἃς ἐσυλλέξαμεν πληροφορίας ἐξ ἀκριβῶν ἐξετάσεων διαφόρων συναγωνιστῶν καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Βρετανοῦ. Τὸ μὲν στρατευμα τοῦ Α. Π. δὲν ἦτο ὀλιγώτερον τῶν δέκα χιλιάδων, τῶν δὲ Σουλλιωτῶν ὄχι περισσότερον τῶν δύο· ἐγένετο δὲ ἡ μάχη αὕτη τῷ 1792 ἔτει κατὰ μῆνα Ἰουλίου· ἐφρονεύθησαν ἐκ μὲν τῶν Τουρκαλεανῶν ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας· ἐκτὸς τῶν ἀγνώστων τραυματιῶν καὶ ὅσους οἱ χωρικοὶ ἐθυσίασαν, ἐκ δὲ τῶν Σουλλιωτῶν ἔπεσον ἐβδομήκοντα τέσσαρες, ἐτραυματίσθησαν δὲ ἑννεήκοντα ἑπτὰ· δὲν εἶνε περιττόν, ὥστε δυσάρεστον, νομίζω, νὰ καταχωρισθῇ ἐνταῦθα τὸ περὶ αὐτοῦ τοῦ πολέμου ποιηθὲν ἔκτοτε τραγούδιον, ὡς συνέχον πρὸς τὰ ἱστορούμενα.

Τρία μπαϊράκια φαίνονται 'πό κάτ' ἀπὸ τὸ Σουλλι,  
 Τὸ ν' ἄναι τοῦ Μουχτάρ Πασᾶ, τ' ἄλλο τοῦ Σελλικτάρη.  
 Τὸ τρίτο τὸ καλύτερον, εἶναι τοῦ Μετζομπόου.  
 Ὁ Δῆμος Δράκος φώναξε, 'πὶ πάν' ἀπὸ τὸ Σουλλι,  
 Ποῦ πᾶς Μουχτάρη Σκοταρᾶ (1) καὶ σκύλε Σελλικτάρη  
 Δὲν εἶν' ἐδῶ τὸ Χόμοβον, δὲν εἶν' ἡ Λαμποδίτζα (2)  
 Νὰ πάρτε σκλάβους τὰ παιδιὰ, γυναῖκας δίχως ἄνδρας,  
 Ἐδῶ 'ν τὸ Σουλλι τὸ κακὸ (3) ἐδῶ 'ν τὸ Κακосуλλι,  
 Ποῦ πολεμοῦν μικρὰ παιδιὰ γυναῖκες δίχως ἄνδρας.  
 Ποῦ πολεμαίε Ἰζαβελλαινα, σὰν τ' ἄξιο παλικάρι·  
 Ἡ κυρὰ Μόσχω φώναξε, 'πό πάνω 'πό τὴν Κιάφα  
 Ποῦστε παιδιὰ Σουλλιώτικα, καὶ σεις οἱ Ἰζαβελλάται,  
 Μαζύ μου ὅλοι τρέξετε, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες,

1) Ἐπειδὴ οἱ τῆς μικρᾶς τάξεως ἄνθρωποι τῶν Ἰωαννίνων συνηθίζου νὰ κρῶνουν μὲ ὑπερβολὴν τὸ σκύλι, διὰ τοῦτο ὑβριστικῶς τὸν ὀνομάζου Σκοταρᾶν.

2) Ἐλιώτερον χωρίον τὸ ὀνομαζομενον διὰ τῶν ὄπλων.

3) Σουλλι κακὸ, καὶ Κακосуλλι, εἶσι ταυτοσημαντα, δηλαδὴ, τὸ ἀνδραῖον, τὸ ἀνίκαιον.

Τοὺς Τούρκους κατακόψετε, σπόρον νὰ μὴν ἀφήσετε.  
 Νὰ μείνουν γήραις κιορρανά, γυναῖκες καὶ παιδιὰ τους,  
 Νὰ λέν στοὺς Σούλλ' τοὺς σκότωσαν, Συλλιωτίσσαις γυναῖκες.

Ἡ Μόσγω τότε ὠρμησε, μὲ τὸ σπα'ῖ στοὺς χέρι'

Γώρα νὰ ἴδῃτε πόλεμον, γυναῖκικα ντουφέκια,  
 Σὰν τοὺς λαγοὺς ἐφεύγανε, καὶ πίσω δὲν κυττάζουν,  
 Πετάξαν τὰ ντουφέκια τους, μόνον γιὰ νὰ γλυτώσουν.

Ὁφειλομεν ἤδη νὰ ἐξιστορήσωμεν ἐκτεταμμένως καὶ ἀκριβ:στέρω: τὸν δέκατον καὶ τελευταῖον πόλεμον, ὃ ὅτι εἴμεθα ὡς προείρηται ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν Πάργαν, καὶ Κέρκυραν, ὅπου ἡ ἐπιθυμία, καὶ ἡ ἐπιμέλεια τῆς ἱστοριογραφίας εἶχεν ὅλα πρὸ ὀρθαλμῶν τὰ μέσα τῶν γνώσεων πολεμικῶν τε, καὶ πολιτικῶν γεγονότων· πρὶν ὅμως ἐμβωμεν εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ἐκρίναμεν ἀναγκαῖον νὰ προτάξωμεν ἐν συνόψει συμβάντα τινα, τὰ ὅποια συνέτεινον πολὺ εἰς τοὺς τυραννικούς σκοποὺς τοῦ Πασᾶ, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον καὶ κυριώτερον ὑπῆρξεν ἡ τῆς Πρεβέζης ἄλωσις, ἐν ἣ συνηγωνίσθη, καὶ διὰ πολλοῦ κινδύνου διεβιάσθη εἰς Λευκάδα καὶ ὁ συγγραφεύς.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

### Περὶ ἀλώσεως τῆς Πρεβέζης.

Κυριεύσαντες οἱ Γάλλοι τὴν Βενετίαν εἰσῆλθον καὶ εἰς τὴν Ἑπτανήσον κατὰ τὸ 1797 ἔτος· ἡ περίστασις τοὺς ᾤδηγει τότε νὰ πολιτεύωνται καὶ τὸν Α. Πασᾶ μὲ τὴν συνήθη γλυκεῖαν πολιτικὴν των, ἀναγκαῖαν οὖσαν μάλιστα διὰ τὴν χρεῖαν τῶν τροφίμων καὶ τὴν διάδοσιν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος πρὸς τὰ ἀντικρυνὰ μέρη τῆς Ἠπείρου· καὶ ὁ Πασᾶς ἀρ' ἑτέρου καὶ διὰ τὸν φόβον, καὶ διὰ τὰ ἰδιαιτέρὰ του συμπερόντα τοὺς ἐκολάκευεν ἀμοιβαίως, πειθόμενος εἰς τὰ νεύματά των, ἐκτελῶν προθύμως τὰς αἰτήσεις των· ἀπεώτασε ἐν τοσοῦτῳ καὶ αὐτὸς νὰ τοὺς δοκιμάσῃ ζητήσας τὴν ἄδειαν, τῆς ὁποίας παρὰ τῶν Ἑνετῶν ποτε δὲν ἤξιώθη, νὰ μεταβιβάσῃ δηλαδὴ στρατεύματα διὰ θλάσσης πλησίον τοῦ Βουθρωτοῦ σκοπεύων νὰ ὑποτάξῃ δύο ἀνεξαρτήτους κωμπολεῖς, Νίβιτζαν καὶ ἅγιον Βασίλειον, κειμένας εἰς δυνατὴν τοποθεσίαν ἀντικρὺ τῆς Κερκύρας, καὶ τέσσαρας ὥρας ἀπε-



ιούσας τοῦ Δελβίνου πρὸς δυσμάς. Οἱ Γάλλοι μὴ γνωρίζοντες ἀκόμη τοὺς καταχθονίους σκοπούς του, τῇ παρεχώρησαν τὴν ἄδειαν, αὐτὸς δὲ πέμψας ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας Τουρκαλβανούς ἀπεβίβασεν αὐτοὺς τὴν νύχτα εἰς τὰς προμηθησείας κωμοπόλεις, ἐνῶ οἱ κάτοικοι ἦσαν σχεδὸν ἅπαντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διότι ἦν ἡ ἡμέρα τοῦ Μεγάλου Πάσχα· καρακρατήσας λοιπὸν τὰς κωμοπόλεις ἀναιμιωτῇ, ἐπολιτεύθη ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας τοὺς κατοίκους μετὰ τὴν πλαστῆς ἐπεικίας ἀλλὰ μετ' ἡμέρας ἐθανάτωσεν ὅλους σχεδὸν τοὺς σημαντικούς, μέρος γυναικοπαίδων ἤχημλώτισε, ἄλλους δὲ μετώκησεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν πλησίον τῶν Τρικκάλων, ὀλίγους ἐσχάτης τάξεως ἀφήσας εἰς τὰ ἴδια· εἰς δὲ τὰς κωμοπόλεις ταῦτα· κατοικοῦν ὑπὲρ τὰς ἑπτακοσίας οἰκογενείας.

Μετὰ μῆνας δεκατέσσαρας ἡ φιλία τῶν Γάλλων μετὰ τοῦ Πασᾶ μετεβλήθη εἰς ἔγθρον καὶ πόλεμον· διότι ἐπιστρέψας ἀπὸ τοῦ Βιδινίου εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὅπου ἦν διατεταγμένος παρὰ τοῦ Σουλτάνου νὰ πολεμήσῃ τὸν ἀποστάτην Πασθάνογλον, διετάχθη ἀμέσως νὰ κινηθῇ κατὰ τῶν Γάλλων καὶ ἐξώσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τῆς Πρεβέζης, Πάργας καὶ Βονίτζης· ἐνῶ λοιπὸν προπαρεσκευάζετο, οἱ Γάλλοι προκατέλαβον εἰς Πρέβεζαν ἓν πλοῖον ὑπ' ὀθωμανικὴν σημαίαν φορτωμένον ὑπὸ διαφόρων πραγματειῶν ἀφίχθῃ ἐκ Μελίτης· προσποιηθεὶς καὶ αὐτὸς, ὅτ' εἶναι φίλος ἀκόμη τῶν Γάλλων ἀπῆλθεν ἀπέναντι τῆς Κερκύρας εἰς Βουθρωτόν, ἐκεῖθεν παρήγγειλε τὸν ἐν Κερκύρᾳ στρατηγὸν Γάλλον καὶ φίλον του Ῥόζαν, ἵνα ἀπέλθῃ ὅσον τάχος, εἰς συνέντευξιν, ὡς ἔχων δῆθεν σπουδαίας καὶ μυστικὰς ὑποθέσεις νὰ τῷ διακοινώσῃ· πεισθεὶς, ἢ μᾶλλον ἀπατηθεὶς διεβιβάσθη ἀμέσως ἀλλ' ἅμα ἐπάτησε τὸ παράλιον πᾶσαυτα συνελήφθη, χειροδέθη, ἐστάλη καὶ ἐφυλακίσθη εἰς Ἰωάννινα ὡς κατάδικος· ἔχων δὲ βεβαίως πληροπορίας, ὅτι βωσσοθωμανικὸς στόλος ἐκπεύσας τοῦ Ἑλλησπόντου διευθύνετο εἰς τὴν Ἐπτανήσον κατὰ τῶν Γάλλων, ἐστράτευσε κατὰ τῆς Πρεβέζης· προειδοποιηθέντες οἱ κάτοικοι ἐκ τῶν γειτόνων Σουλλιωτῶν τὴν ἀπόφασίν του μετετόπισαν τὰ πολυτιμότερα κινητὰ ἐπιπλα εἰς τὰς νήσους Λευκάδα, Ἰθάκη καὶ Παξοὺς ὁμοῦ μὲ γυναικόπαιδα, γέροντας καὶ ἱκανοὺς ἄνδρας, ἔμειναν δὲ ὅσοι δὲν ἐπέιθοντο εἰς τὸ κίνημα καὶ τὴν νίκην τοῦ ἔγθρου. Οἱ Γάλλοι προσκαλέσαντες τοὺς προϊσταμένους τῆς πόλεως ἐσυμβουλευθῆσαν νὰ κατασκευάσωσιν διώρυγας (χαντάκια) εἰς τὴν Νικηόπολιν (παλαϊόκα-

στρον). Ἡ ἐφεύρεσις αὐτὴ ἐνεκρίθη παμπήφει σωτηριῶδες εἰς τοὺς πολίτας, διὸ ἐπεχείρισαν ἀμέσως τὴν ἐνέργειαν ἢ ἀσυμφωνία ὅμως δύο μηχανικῶν Γάλλων ἐπέφερε τὴν τρομερὰν καὶ ἐλσεινὴν συμφορὰν τῆς πόλεως· διότι ἀπελθόντες οὗτοι εἰς τὴν Νικοπόλιν, ἧτις ἀπέχει μίαν καὶ ἡμίσειαν σχεδὸν ὥραν τῆς Πρεβέζης, παρατηρήσαντες δὲ τὴν τοποθεσίαν, καὶ μετρήσαντες τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς μιᾶς παραλίας τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου (ἧτις ἅγιος Ἰωάννης ὀνομάζεται) ἕως τῆς ἄλλης τοῦ Ἴονικοῦ πελάγους (Μονολίθι), εἶδον αὐτὴν πηχῶν χιλίων ἑξακοσίων ἐβδομήκοντα· ἐκ τῶν δύο τούτων μηχανικῶν, ὁ μὲν ἐγνωμοδότησε νὰ γίνωσι χαρακώματα μετὰ πασσάλους ἀπὸ τῆς μιᾶς μέχρι τῆς ἄλλης παραλίας, ὁ δὲ νὰ ὑψωθῶσι πέντε μόνον ὄχυράματα ὑπερασπιζόμενα ἄλληλα. Πρὸς τὸν πρῶτον ἦσαν σύμφωνοι καὶ οἱ κίτροκοι, ὡς ἄνωθεν, ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν ἐτραυματίσθη παρά τινος ἄλλου μονομαχίσας, καὶ οὕτως ὁ δεύτερος ἐπέμενε εἰς τὴν γνώμην του μὴ διακρίνων τὸ ἀσφαλὲς μέσον, δι' οὗ ἀναμφόβως ἔμελλον νὰ ψιλλῶσι τὰ νικητήρια οἱ Γαλλοπρεβεζάνοι, ἐπιθετὴ ἡ διωρυγὴ καὶ τοῦ ἵππικοῦ καὶ πεζικοῦ τὴν ὁρμὴν ἀνεχαιτίζε, καὶ ἐπικουρία, ἀνάγκης ἐπείγουσης, ἀπὸ Λευκάδος καὶ Πάργας ἤθελε σπείσῃ, ἀλλ' ἡ δύωρος μάχη ἐματαίωσε τὰς ἐλπίδας τῆς ἐπικουρίας, ἐπειδὴ ἡ ἀσυμφωνία τῶν Πρεβεζάνων καὶ τοῦ μηχανικοῦ οὐδὲν ἀγαθὸν παρήγειν, ἀλλ' ἐπροκάλει μᾶλλον ὀλέθρια ἀποτελέσματα· διότι μετ' ἡμέρας δεκαπέντε τῇ δωδεκάτῃ Ὀκτωβρίου ἡμέρα Τρίτη τοῦ 1798 ἔτους, ἐπαρουσιάσθη ὁ Πασᾶς ἐπὶ κεφαλῆς τεσσάρων χιλιάδων Τουρκαλβανῶν ἀπέναντι τοῦ στρατοπέδου τῶν Γαλλοπρεβεζάνων, στρατοπεδεύσας ἐπὶ τινος ὕψους, ὅπου καὶ χωρίον ὑπάρχει Μιχαλίτζι καλούμενον, πλησίον δὲ αὐτοῦ, πρὸς μεσημβρίαν, σώζονται εἰσέτι πολλὰ εἰρεπία καὶ τεῖχη ἀρχαίου ἀμφιθεάτρου τῆς Νικοπολεως· συσσωματωθὲν ἐνταῦθα τὸ στράτευμα, καὶ προσευξάμενον, κατὰ τὸ σύνθηρες, ὤρμησε πρῶτον τὸ ἵππικὸν ὀδηγούμενον ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Μουχτάρ Πασᾶ, ὅστις διηθύνθη πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, τὴν θέσιν τοῦ ὁποῦ ἐφύλαττε Ἰζαβλαμπᾶς τις ὀνομαζόμενος μετὰ τῶν συμπολιτῶν του Πρεβεζάνων· οὗτοι μὴ δυνθθέντες ν' ἀναχαιτίσωσι τὴν ὁρμὴν τοῦ ἵππικοῦ ἕνεκα τῆς ἀδυνατίου καὶ ἐπιπέδου θέσεως, διεσκορπίσθησαν ἔνθεν κάκεισε ἐπιβλαβῶς· διαλύσας ὁ ἐχθρὸς τοῦτον τὸν φραγμὸν διευθύνθη εἰς Πρεβεζαν, τὴν ὁποίαν μετὰ μιᾶς ὥρας ἀνδρείων

ἀντίστασιν, καὶ θάνατον τῆς γαλλικῆς πολιτοφυλακῆς συνισταμένης ἐξ ἑβδομήκοντα μόνον στρατιωτῶν, ἐκυρίευσεν· ἔπεσον δὲ ἰς τὴν μάχην ὑπὲρ τοὺς τετρακοσίους ἄνδρας, ἠχμαλωτίσθησαν ὑπὲρ τὰς χιλίας ψυχὰς γυναικοπαίδων, διακόσιοι Γάλλοι παρεδόθησαν ἐν τῇ Νικοπόλει μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν, ἀλλὰ τὸ παράδειγμα αὐτῶν μὴ παραδεχθέντες ὀδοῦνταί τετὰ Ἕλληνας (μεθ' ὧν καὶ ὁ συγγραφεὺς) ἀπεσπάσθησαν, καὶ διὰ τῆς παραλίας τοῦ Ἴονικου πελάγους διευθυνόμενοι ἔφθασαν εἰς τὸν νῆον τοῦ Παντοκράτορος ὀπίσθε τῆς Πρεβέζης, ὅπου εὐρόντες τρία πλοῖα Ἑπτανήσια ἐπεβιάσθησαν καὶ οὕτω διεβιάσθησαν εἰς τὴν Λευκάδα· οἱ δὲ ὑπόλοιποι ἔνοπλοι Ἕλληνας ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν παραδοθέντες εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐχθροῦ ἀνγλιῶς κατεσφάγησαν· ὅσοι ἐσώθησαν ἐκ τῆς θέσεως τοῦ ἁγίου Ἰωάννου καὶ τῆς πόλεως, διαρκούσης ἔτι τῆς μάχης, κατέφυγον ἔντρομοι εἰς τοὺς παρὰ τοὺς Αἰγιαλοὺς τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου κειμένους θάμνους, ἀλλὰ τῇ δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν μάχην ἰχνηλατοῦντες οἱ Τούρκοι τοὺς ἐσυλλάμβανον, καὶ τοὺς μὲν ἄνδρας ἐρόνουον, τὰ δὲ γυναικόπαιδα ἠχμαλώτιζον καὶ ἐπώλουον· πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἔσωσαν οἱ Σουλλιωταὶ ἀρπάζοντες τα ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Τούρκων. διὸ ἐβιάσθησαν ἐπομένως νὰ τὰ διαβιάζωσιν εἰς τὴν Ἠπειρον διὰ θαλάσσης.

Ἐκτὸς τοῦ ὀλεθρίου σχεδίου διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς Πρεβέζης, συνέτρεξε κατὰ δυστυχίαν καὶ ἐξωτερικὴ προδοσία, τὴν ὁποίαν ἐπραγματοποίησεν ὁ Μητροπολίτης τῆς Ἀρτης κύριος Ἰγνάτιος ἀπατήσας τὸν καπετὰν Γεώργιον Βότζαρη, πρὸς τὸν ὁποῖον ὑπεσχέθη, ὅτι ἐὰν ὁ Πασᾶς νικήσῃ τοὺς Γάλλους, δὲν σκοπεύει οὔτε νὰ βλάψῃ οὔτε νὰ κατακτήσῃ τὴν Πρεβέζαν, φρονεῖ μάλιστα νὰ τῇ ἀρήσῃ ὡς τὸ πρῶτον ἐλευθέραν· εἰ μὲν ὁ Βότζαρης ἐσκέπτετο λογικώτερα, δυσκόλως διέβχινεν ὁ Πασᾶς ἀπὸ τοῦ στενοῦ τοῦ Λούρου ἀκόντων τῶν Σουλλιωτῶν· ἡ ἄλωσις, ἡ αἰματοχυσία καὶ ἡ αἰχμαλωσία τῆς Πρεβέζης ἐνέσπειρεν ἀμέσως τρόμον εἰς Λευκάδα, Παξοὺς καὶ Πάργαν, εἰς τὴν ὁποίαν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἔγραφε νὰ ὑποταχθῇ, καὶ θανατώσῃ ἢ παραδώσῃ ζῶντος τοὺς Γάλλους, τούναντίον μέλλει νὰ πάθῃ καὶ αὐτὴ ὅσα ἡ Πρεβέζα. Ἡ ἐπιθυμία του νὰ κυριεύσῃ τὴν Πάργαν δὲν ἀπέβλεπε παρὰ νὰ ἀραιρέσῃ διόλου τὴν δύναμιν καὶ ἐλπίδα τῶν Σουλλιωτῶν συνισταμένην ἀνάκαθεν εἰς τὴν ὑπαρξιν τῆς Παργας· καὶ Πρεβέζης παρ' ὧν ἐλάμβανον πάντοτε πολεμοφύ-

δια. ἐδώδιμα καὶ πᾶ ἄλλο ἀναγκαῖον ἐν ὥρᾳ πολέμου καὶ εἰρήνης· ἢ ταχεῖα ὅμως ἐνωσις τῶν Σουλλιωτῶν μετὰ τῶν Παργίων ὡς ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ βῆθήσεται καὶ ἡ μεθ' ἡμέρας ἑπτὰ τοῦ ῥωσσοθωμανικοῦ στόλου ἀφίξις ἐματαίωτε τοὺς σκοπούς του, μολονότι διάφορα καὶ ἰσχυρὰ μετεχειρίσθη μέσα· ἠξιώθη ὅμως μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Πρεβέζης παρὰ τοῦ Σουλτάνου, τοῦ ὑψηλοῦ βαθμοῦ τοῦ Βεζύρου.

Πρὶν εἰσελθῶμεν εἰς τὴν διήγησιν τοῦ δεκάτου καὶ τοῦ τελευταίου πολέμου ἐκρίναμεν ἀξιοσημείωτον καὶ τὴν περιγραφὴν τῆς φυσιογνωμίας, φυσικῶν χαρισμάτων καὶ ἐλαττωμάτων τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

### Περὶ φυσιογνωμίας, φυσικῶν χαρισμάτων, καὶ ἐλαττωμάτων τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ

Πρὸ πολλοῦ χρόνου οἱ αὐλικοὶ καὶ οἱ εὐνοϊκοὶ τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ μᾶς περιέγραφαν, κατὰ παράκλησιν, τὴν φυσιογνωμίαν, φυσικὰ χαρίσματα καὶ ἐλαττώματα τοῦ ἡγεμόνος τῶν· ἀλλ' αἱ τότε δεῖναι περιστάσεις, ὡς προείπομεν, δὲν μᾶς ἐσυγχώρουν νὰ δημοσιεύσωμεν οὔτε αὐτὰ, οὔτε ἄλλα ἀναγκαιότερα, τὰ διητηροῦμεν ὅμως ἄθικτα καὶ ἀκέραια μέχρι τῆς σήμερον· φρονοῦμεν ἤδη, ὅτι ἡ δημοσίευσίς των καὶ ἀναγκαῖα καὶ περιέργως πιθανόν νὰ φανῆ εἰς τὸν ἀναγνώστην, διότι ἐκ τούτων ὅλων θέλει γνωρίσει καὶ διακρίνει τὰ εἰς τὸ ἔθνος προκύψαντα ἀποτελέσματα. ὡς ἐκ τῶν πράξεων συμπεραίνονται.

### Περὶ φυσιογνωμίας.

«Ὁ Ἄλῃ Πασᾶς ἦν μικρὸς μὲν κατὰ τὸ ἀνάστημα τοῦ σώματος, ἀλλὰ παχὺς καὶ ὠραῖος, κεφαλὴν ἔχων μεγάλην καὶ στρογγύλην. Πλατυπρῶσωπος, ξανθότριξ, πλατυμέτωπος, γλαυκόφθαλμος, μεγαλόμματος, δασύφρυς, εἶχε ῥίνα μετρίαν καὶ παχείαν, στόμα μέγαν, ὦτα πλατέα καὶ μεγάλα».

### Περὶ φυσικῶν χαρισμάτων.

«Ἦν ἀνδρείος ἐν ταῖς πολέμοις καὶ δραστήριος, διὰ τοῦτο καὶ ἐπετύγγανεν ὀξύνους, ἀκούραστος, ὁ ἰγούπνος, εὐπρόση-

γορος, φιλέκκος και ἐπιχειρηματίας, διότι εἰς ὅσα σκεδιά του ναὶ μάλιστα στρατιωτικὰ ἀπέτύγγανεν, ὠργίζετο μὲν ἀλλὰ δὲν ἀπηύδα, οὔτε παρητεῖτο διὰ τὴν ἀπτυχίαν· ἠκολούθει μάλιστα τὸν σκοπὸν του μὲ τὴν αὐτὴν δραστηριότητα καὶ ζωηρότητα τοῦ πνεύματος· τὸ παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς φυσικὸν ἐλάττωμα ἢ αἰσχροβαρβαρολογία, εἰς αὐτὸν ὑπῆρχε σχεδὸν σπάνιον<sup>1)</sup> ἀδιάφορος εἰς τὰς θρησκείας, ὑπερασπιστὴς μάλιστα τῆς χριστιανικῆς<sup>2)</sup> καὶ τῶν σχολείων· μονοδιδάκτος σχεδὸν, ἐπειδὴ τὸ κυριώτερον φαγητὸν του ἦτον ὀπτιὸν ἀρνήσιον κρέας ἐκ τοῦ ὁποῦ ἐτρωγεν εἰς τὴν τράπεζαν κατὰ κόρον· τῶν δ' ἄλλων φαγητῶν, πνευμάτων καὶ γλυκισμάτων ὀλιγίστη ἦν αὐτῷ ἢ χρῆσις· τὸ μνημονικὸν του ὑπῆρξε σπανιότατον, διότι πολλῶν μετὰ ἱκανῶν ἐτῶν παρέλευσιν ἐνεθυρεῖτο καὶ τὰ κύρια ὀνόματα καὶ τὰς ὑποθέσεις τὰς ὁποίας τότε μετ' αὐτῶν ἐπρχματεύθη, τοὺς πλειοτέρους στρατιώτας ἐφώναζε κατ' ὄνομα, πολλάκις ἤστειεύετο μετ' αὐτῶν, διὸ ἐφιλοτιμοῦντο διὰ τὰς κλήσεις τῶν ὀνομάτων, καὶ ἀστείττους νὰ ὑποπέσωσι γενναίως, πᾶσαν κακοπάθειαν καὶ κίνδυνον ὑπὲρ αὐτοῦ· ἦτο πρὸς τοῦτοις εὐγνώμων πρὸς τοὺς εὐεργέτας του, διότι ὅσοι ἐκ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ Ἑλλήνων τὸν συνέδραμον, καὶ ὑπεράσπισαν διὰ νὰ γίνῃ Πασᾶς, ὅλους γενόμενος ἀντευργέτησε, καὶ εὐτύχησεν, ὁμοίως καὶ τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν· τὰς σημαντικωτέρας καὶ μυστικωτέρας ὑποθέσεις του τοῖς Ἑλλῆσι μᾶλλον ἢ Ὀθωμανοῖς ἐνεπιστεύετο.

### Περὶ τῶν ἐλαττωμάτων.

Δοξομανής, ἀρπαξ ἀκόρεστος, φιλέκδικος, ὑποπτος, ἄπιστος, ἀλλοπρόσαλλος, μνησίκακος, αἰμοχαρής, φιλοπόλεμος, ὑποκοιτὴς εἰς τοὺς ἄλλοθενεῖς, κρυφίνους πολλάκις καὶ εἰς τοὺς εὐνοϊκούς του, φιλάργυρος, ἀλλὰ διὰ νὰ κερδίσῃ τὸν σκοπὸν του, ἐσχόρπιζεν ἀφειδῶς τὰ χρήματα· ὅταν ἐφόνευσεν τινὰ ἐχθρὸν του ἐφαίνετο περιχαρής, καὶ γυριῶν διὰ τὴν ἐκδίκησιν.

1) Τοιοῦτον προτέρημα εἰς τοὺς Τοθρκους, καίτοι δόλιον, ἰνομίετο ὡς ἱερμαῖον εἰς τοὺς Ἑλληνας, διότι ἰκολακεύοντο ἢ ἐξηγόραζον τοῦλάχιστον τὸν καρπὸν.

2) Ἐκτὸς τῆς ὑπερασπίσεως, καὶ ἕτις διέταξε νὰ ἀνεγορῆ διὰ δαπάνης του ναὶ εἰς μνήμην τοῦ ἱεροκήρυκος ἀγίου Κοσμᾶ, τὸν ὁποῖον ἱεροκήρυξε μ' ἕν χωρίον, Κωλυκόντες ὀνομαζόμενον, καὶ μὴ ἱκανὰς γαίας, ὡςτα ἀπικαταστάθῃ μοναστήριον· ἐνήθηκε τὴν κάραν του εἰς ἀργυρέχρυσον θήκη· καίτοι ἡ με-

Μὲ τοιαῦτα, καὶ τοσαῦτα, φυσικὰ χαρίσματα, καὶ ἐλατώματα ἐκυβέρνησε τὰς ὑπὸ τὴν Σατραπίαν τοῦ Ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ ἑτῆ ἕξ καὶ τριάκοντα· ἄς μᾶς συγχωρηθῆ ἤδη νὰ ἐκθέσωμεν συντόμους τινὰς παρατηρήσεις παραβάλλοντες τὴν τυραννίαν αὐτοῦ πρὸς τὴν τῶν προκατόχων του, καὶ οὕτω νὰ ἴδωμεν καὶ ὅποια ἀποτελέσματα καὶ μεταβολὰς ἐπέφερον ἡ τυραννία του, τὰς δὲ παρατηρήσεις μας ταύτας ἀφίνομεν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἐχόντων ἰκανὰς τοῦ ἀντικειμένου τούτου γνώσεις.

Ἐρωτῶμεν πρῶτον τοὺς φιλοπάτριδας Ἰωαννίτας νὰ μᾶς εἴπωσι πόσα δεινὰ ἔπασχον καθημερινῶς πρὸ τοῦ Ἀπασᾶ ὑπὸ τῶν Τουρκαλθανῶν Ἀργυροκαστριτῶν, τῶν ἐντοπιῶν Ἀγάδων, καὶ κατ' ἐξαιρέσιν, ὑπὸ τῶν λεγομένων Σπαχίδων, καὶ μάλιστα παρὰ τινῶν ἐξ αὐτῶν περιβοιῶν εἰς τὴν κακίαν· Χαλήλη, Μάστακα, Μολᾶ, Μπαλῆ, Μπαρτζοῦμα, Καραβία, καὶ ἄλλων ὁπαδῶν αὐτῶν σπαχίδων τῶν Ἰωαννίνων, καὶ γειτόνων Τουρκαλθανῶν; αὐτοὶ ἤρπαζον αὐθαιρέτως τοὺς παῖδας ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῶν γονέων, πολλάκις καὶ τὰς γυναῖκας· ὕβριζον, ἐπροπηλάκιζον, ἐξυλοκόπουσαν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀγορὰν ὡς ἀνδράποδα· ἐσφετέριζον τοὺς ἰδρώτας τῶν ἀπανθρώπων, διὰ νὰ σπαταλῶσιν αὐτοὶ ἀσώτως· σπανίως ἐπλήρωνον ὅσα ἠγόραζον παρ' αὐτῶν χειροτεχνήματα, καὶ εἶδη διαφόρων πραγματειῶν τῶν ὁποίων οὐδ' ἐτόλμουσαν σχεδὸν νὰ ζητήσωσι τὴν ἀξίαν ταῦτα πάντα ἦσαν τῶν ἀρνησιθρησκῶν μᾶλλον ἀποτελέσματα. Τοιαῦτα, καὶ ἔτι χεῖρονα ἔπασχον οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν Λάρισσαν, Τύρναβον, Τρίκκαλα, Φέρσαλα, Θήβας, καὶ ἄλλας πόλεις τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης, εἰς τὰς ὁποίας οὐ μόνον ἐκκλησίας νὰ ἀνεγείρωσιν ἢ ἐπισκευάσωσι δὲν ἠδύναντο ἀλλ' οὔτε λιτανεῖαν, ἢ ἐπιτάφιον, ἢ ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ ἐτόλμουσαν νὰ φάλλωσιν ἐκτός τῆς Ἐκκλησίας· ὑπῆρξε πρὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ ὁ Κούρ Πασᾶς εἰς τὸ Μπεράτι, καὶ ἄλλος εἰς τὰ Τρίκκαλα τῆς Θεσσαλίας, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἰδικὴν των τυραννίαν, ἡ πολυαρχία, καὶ ἀναρχία εἶχε περισσοτέραν ἰσχύν, διότι ὁ ἔσχατος Τούρκος ἐξῆσκει ἀσυστόλως ἀπόλυτον δεσποτισμὸν, ἡγεμονεύσας ὅμως ὁ Ἀλῆ Πασᾶς κατήργησεν ἐκ διαλειμμάτων τὴν πολυαρχίαν καὶ ἀναρχίαν, καταστρέφας πολλοὺς τυραννίσκους Ὀθωμανοὺς, καὶ Ἕλληνας

ἡ αὕτη εἰς τὴν ἑπαρχίαν Μουζακλᾶν ὅπου ἄρας ἀπέχουσαν τοῦ Μπερατίου, καὶ κατὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Κενουσός, τὸ πάλαι λεγόμενον.

Μπέιδας, δηλ. Ἀγάδας, καὶ Δημάρχους, οἱ ὅποιοι ἐτρέφοντο, καὶ ἐθισαύριζον ἐκ τῶν ἰδρωϊτῶν τῶν ὑπηρεσιῶν· ἐκαθάρισε τὰς ὁδοὺς ἀπὸ τῶν κακούργων διατάξας τοὺς κατὰ ἐπαρχίας γνωρισμένους Καπετάνους νὰ τοὺς καταδιώκωσι, καὶ καταστρέφωσι· τούναντίον, πᾶσαν παρ' ἐκείνων γενομένην ἀρπαγὴν, ἀπεφάσισε νὰ τὴν ἀποζημιώσιν οἱ ἴδιοι· ἐφ' ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς ἡγεμονίης του ἔμποροι, καὶ παντὸς ἐπαγγέλματος ἄνθρωποι περιεφέροντο ἄφοβοι, καὶ ἀνεπηρέαστοι. Ταῦτα πάντα ἐρχίνοντο δυσάρεστοι νεωτερισμοὶ εἰς τοὺς ἀγάδας, καὶ δημάρχους, διότι ἐνηργοῦντο ὑπ' ἐνὸς μόνον ἰσχυροῦ τυράννου, οἱ δὲ ἄλλοι τυραννίσκοι ἀδύνατοι, διεσπαρμένοι καὶ ἀσύμ·ωνοι ὄντες ἔσπευδον εἰς κατοπίαν τοῦ ἄλλου νὰ κολακεύωσι, καὶ ζητῶσι τὴν εὐνοϊάν του· ἀλλ' ἐκ τούτων οἱ μὲν πλουσιώτεροι καθὼ ἄστωι· καὶ ἄνδρσι οὔτε τοῦ πλοῦτου, οὔτε τῆς ζωῆς αὐτῶν ἦσαν κύριοι, ἐπειδὴ, διὰ νὰ ὑψωθῆ εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν ὁ τυράννος, καὶ μάλιστα φιλοπόλεμος ὢν, ἐπόμενον ἦν καὶ φιλάργυρος, καὶ αἰμοδόρος νὰ γίνῃ· διὸ ἐδολοφρόνει, καὶ ἐφαρμάκιζεν αὐτοὺς μὲ τὸν πλέον ἐπιτήδειον, καὶ ἄγνωστον τρόπον ὥστε, πολλὰκις διὰ ν' ἀπατᾷ καὶ τοὺς περὶ ἑαυτὸν, καὶ τοὺς συγγενεῖς προσέτι τοῦ παθόντος κατεδίωκε κατ' ἐπιφάνειαν τοὺς ὑπόπτους, ἢ φανεροὺς κακούργους, περιέθλαπεν ὅμως τοὺς συγγενεῖς τοῦ δολοφονηθέντος· τοὺς δὲ μετρίως εὐχλαστατό·ς, καὶ ἀνδρείους ἐκολάκευεν, ἐδωροδόκει, καὶ κατέττατεν εἰς στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν ὑπηρεσίαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς τυραννίας του, καὶ φόβητρον τῶν πλουσίων, καὶ τῶν ἐπαρχιῶν.

Πολλοὶ Ἕλληνες ἀφίταντες τὸ φίλον ἑσᾶφος τῆς πατρίδος ἀπῆλθον εἰς διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης· ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν ἐπλούτισαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του οἱ Ἰωαννῖται, οἱ Καλλαρῖται, οἱ Συρακιῶται, οἱ Ἀρτινοί, οἱ Ζαγορησιοί, οἱ Μετζοβῖται, οἱ Κοζανῖται, οἱ Καστοριῖται, οἱ Ἀμπελακιῶται, οἱ Τυρναβῖται, οἱ Τζαριτζιῶται, καὶ ἄλλοι ἐξ ἄλλων μερῶν τῆς ἡγεμονίας του διασπρέντες εἰς Βιέννην τῆς Αὐστρίας, Γερμανίαν, Ῥωσσίαν, Γαλλίαν, Ἰταλίαν Οὐγγαρίαν, Δακίαν καὶ Ἀσίαν· αὐτῶν δὲ τῶν ἐμπόρων τὰ τέκνα, καὶ οἱ συγγενεῖς δὲν ἐφωτίσθησαν ἐν τῇ Εὐρώπῃ ὑπὸ διαφόρων ἐπιστημῶν, καὶ λαμπρῶν ἱστοριῶν· καὶ εἰ μὲν δὲν ἐφαινοντο τοιοῦτοι εἰς τὸ ἔθνος μας ἔκτοτε, τότε, καὶ πῶς ἦτον δυνατόν ν' ἀπολαύσωμεν, ὅπερ πρὸ τούτων αἰῶνων ἀπωλέσαμεν, καὶ νῦν ἀνεκτησάμεθα;

Ἐπαινόσθεται ὁ ἔμπορος ἐκ τῆς Εὐρώπης εὐκατάστατος, ὁ Ἄλῃ Πασᾶς δὲν ἤρπαζε ποτὲ τὰ πλοῦτη του, οὔτε τὸν ἐδολοφόνει, τῷ γαριστείτο δὲ εἰς μίνα τὰ ὅποια τῷ ἐπρόσφε-  
 ρεν ἐκ προαιρέσεώς του δῶρα καὶ χρήματα· ἐὰν ἐνίοτε ἐβιάζε-  
 τινὰ νὰ τῷ δώσῃ πλεῖτερον, τοῦτο προήρχετο κυρίως ἐκ τι-  
 νοῦ· συκοφαντίας, τὴν ὅποιαν οἱ Τύρανοι ἀκόρεστοι ὄντες,  
 οὐ μόνον δὲν ἀποστρέφονται, ἀλλὰ καὶ περιθάλλουσι διὰ τὰ  
 συμφέροντά των· ἔπρεπε, νομίζω, νὰ εὐχαριστῇ τὸν Θεὸν ὁ  
 τυχὼν ἔμπορος ἢ κτηματίας, διότι εὔρεν ἓνα μόνον ἡμιχορ-  
 τασμένον τύραννον, διότι εἰ ἐτύχχανον δέκα ἢ εἴκοσι κηφῆνες  
 πλεονέχται, τότε καὶ οἱ ἰδωτῆς του, καὶ ἡ ὑπαρχίς του ἐκιν-  
 δύνευσον, ἐπειδὴ ὅσα κἄν εἶχε πλοῦτη δὲν ἐξήρχον νὰ χορ-  
 τάσῃ καὶ ἐξίλειώσῃ ἀπαντας· ὅσοι ἐκ τῶν λογίων ἀνδρῶν τοῦ  
 ἔθνους μας ἐπαρουσιάζοντο ἔμπροσθέν του, οὐ μόνον τὴν εὐ-  
 νοϊαν, καὶ ὑπερασπιστὴν του ἀπελάμβανον, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος  
 ἐπεθύμει νὰ τοὺς ἐρωτᾷ καὶ μανθάνῃ ὅσα ἤγνούσι, καὶ κατ'  
 ἐξαίρεσιν, ἱστορικά.

Δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ κηρύξωμεν, ὅτι οἱ ἀδιάκοποι πόλε-  
 μοι τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ κατὰ Σουλταῶν, Καπετάνων, Τουρ-  
 καλθανῶν, καὶ διαφόρων ἐχθρῶν του, δὲν ἐγύμνασαν ἀ-  
 συγκρίτῳ λόγῳ, ἀφ' ὅτι ἦσαν πρὸ αὐτοῦ, τὰ Ἑλληνικὰ  
 ὅπλα.

Δὲν εἶναι ἄρα παράδοξον ὅτι, ποτὲ δὲν ἀπεφάσισε νὰ  
 ἐξαλείψῃ τοὺς καπετάνους Ἑλλήνας, ἀλλ' ἂν τυχὼν ἐφόνευσεν,  
 ἢ κατεδίωκῆ τινὰ ἐκ τῆς ἐπαρχίας διὰ τὴν ἀπειθειάν του, ἢ  
 διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀντιπάθειαν, ἀμέσως ἀντεκατέστησεν εἰς  
 αὐτὴν ἢ τὸν υἱόν, ἢ συγγενῆ τινὰ τοῦ παθόντος, ἢ εὐνοϊκὸν  
 αὐτοῦ ἄλλον Ἑλληνα· ποτὲ δὲν ἀφώπλισε τοὺς ὑπηκόους  
 Ἑλλήνας ὁσάκις ἐνιόντως διετάττετο παρὰ τοῦ Σουλτάνου,  
 ἐν καιρῷ, δηλαδὴ, πολέμου κατὰ τῆς Ῥωσσίας ὡς ἐπραττοῦν  
 ἄλλοι ποσάδες, καὶ νομάρχαι ἐπαρχιῶν. Παρ' οὐδενὸς ἄλλου  
 Πασᾶ ἐτίμηθησαν οἱ Ἕλληνες ἐν ὑψηλοῖς, καὶ ἀπτηγορευμέ-  
 νοις (κατὰ τὸν Ὀθωμανικὸν νόμον) ὑπουργήμασι. Τὸν Κων-  
 σταντῖνον Δούκα, Ἡπειρώτην ἐδιώρισε διοικητὴν, καὶ κριτὴν  
 πληρεξούσιον εἰς τὸ Μπεράτι καὶ Αὐλώνα, εἰς δύο νομοῦ.  
 (Τουρκιστὶ Πασαλήκια), εὐρυχωροτάτους, πολυανθρωπα-  
 τάτους κατοικομενοὺς δὲ ἐκ περισσοτέρων σημαντικῶν  
 Ὀθωμανῶν ἢ Ἑλλήνων· εἰς παρομοίαν ὑπηρεσίας καὶ με-  
 τὴν αὐτὴν πληρεξουσιότητα ἐτίμησε τὸν λογοθέτην εἰς  
 τὴν Γκιόριζαν, τὸν Νικόλαον Κραββαρίτην εἰς τὸν Ἄρμου-



## ΤΟΥ ΣΟΥΛΛΙΟΥ

ρόν, τὸν Χρῆστον Κάνον εἰς Π-έμετι· εἰς μικροτέρα, σε κωμοπόλεις καὶ χωρία ἐδιοίκησαν διάφοροι Ἕλληνες.

Τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ λοιπὸν τὰ ἐλαττώματα, καὶ ἡ τυραννία ἐγέννησαν νομίζω, εὐτυχῆ εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀποτελέσματα, διότι ἐκ τούτων ὄλων προέκυψε τοῦ ἔθνους μας ἡ ἀνάστασις.

Παρακαλοῦμεν ἐν τοσούτῳ τὸν ἀναγνωστὴν οὐτ' ἡμᾶς ἐγκωμιαστὰς τοῦ Α. Πασᾶ νὰ φαντασθῇ δι' ὅσα περὶ αὐτοῦ ἐγράψαμεν, οὐτ' ἐκείνον εὐεργέτην τοῦ ἔθνους νὰ ἐκλάβῃ δι' ὅσα αὐθαιρέτως ἔπραττεν, ἀλλ' ἄς δοξάζῃ διὰ τῆς θείας προνοίας μυστήρια, παρομοίως καὶ ἄλλων τυράννων τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους· διότι ἐάν οἱ κατὰ εἰρηφόρους ἐπαρχίας καὶ πόλεις διοικοῦντες Πασάδες, Μπέδες καὶ διάφοροι ὑπάλληλοι τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους ἐπεριποιούντο καὶ ἐκόλαζον τοὺς Ἕλληνας, καθὼς οἱ ἐν Ἀσία τοπάρχοι Καραοσμάνογλοῖ<sup>1)</sup>, δυσκολεύομαι νὰ πεισῶ ὅτι μετὰ ἓνα ἀκόμη αἰῶνα ἤθελον αἰσθανθῆ τὴν κατάστασιν των καὶ μελετήσωσιν ἐλευθερίαν οἱ Ἕλληνες.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

### Πόλεμος δέκατος καὶ τελευταῖος

#### τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ κατὰ τῶν Σουλλιωτῶν.

Μὴ δυνηθεὶς μὲ τόσα μέσα, ἀγῶνας, ἀδράς δαπάνας καὶ ἀπειλὰς ὁ Πασᾶς νὰ λάβῃ τὴν Πόρναν, οὔτε διὰ τῆς βίας νὰ τὴν νικακτῆσῃ, φοβούμενος τὰ Ῥωσικὰ καὶ Σουλλιωτικὰ ἔπ' α, ὡς ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτῆς γνωσθήσεται, ἀπεράσισε τέλος πάντων νὰ κινήσῃ καὶ ἐκ δευτέρου κατὰ τῶν Σουλλιωτῶν μὲ πλειοτέρας δυνάμεις καὶ διαρκεστέραν ἐπιμονήν· ἀλλὰ πρὸ τῆς στρατολογίας ἐπροσχίλεσε τοὺς σχιμακτικώτερους καὶ ἰσχυροτέρους Μπέδας καὶ Ἀγάδας τῆς Ἡπείρου

1) Οἱ οὗτοι κατήγοντο ἐκ μιᾶς οἰκογενείας, καὶ κατὰ διαδοχὴν ἰσχυροὶ Τοπάρχοι. Καθὼς αὐτῶν ὑπῆρχεν ἡ ἐν μικρασίᾳ Μαγγασία, ἦσαν κύριοι πολλῶν Ἐπαρχιῶν καὶ ἀπεριορίστων γαιῶν· διέτρουσαν καθ' ὅλην τὴν ἐπικρατείαν των αὐστηρὰν εὐταξίαν, ἠγάπουσαν καὶ ἐπεριποιούντο τόσον τοὺς Χριστιανοὺς, ὅσον σκληρῶς ἐπαίδευον τοὺς Τούρκους, ἐάν τις ἔξ αὐτῶν ἤθελε τοιμύσῃ νὰ ὑβρίσῃ σχεδὸν Χριστιανόν, ἡ τοιαύτη διαγωγή των εἴλκυσε πολλοὺς Ἕλληνας καὶ μάλα Πηλοποννησίους, ὑπὸ τὴν διοίκησίν των, πρὸς τοὺς ἑποίους ἰσχυροῦσαν γαίης ἀφθόνην, ποιμνία καὶ πᾶν μέσον κατάλληλον διὰ νὰ τοὺς εὐτυχῆ καὶ πλουτίσῃ. Ὁ Σουλτάν Μαχμούτης πρὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασως κατὰ τὸ 1817 ἔτος τοὺς ἐξόντωσε διόλου κατακτῆσας τοὺς θησαυροὺς καὶ τὰς ἰδιοκτησίας αὐτῶν.

## ΙΣΤΟΡΙΑ

...α Ιωάννινα καὶ δι' ἑνὸς γραμματισμένου καὶ ἐκ τοῦ ἱεροῦ τάγματος Ὀθωμανοῦ ἐξέφρασε τὰ ἑξῆς· Μπείδες καὶ Ἀγάδες πιστοὶ Μωαμετάνοι! μάθετε, ὅτι τὸ βασιλεῖόν μας πλησιάζει νὰ γαθῆ, ἐπειδὴ τὸ περιτριγυρίζουν πολλοὶ ἐχθροὶ εὐράγχοι, πρὸ πάντων δὲ οἱ Μοσκόβοι καὶ Φραντζέζοι· τὰ φίδια μας ὅμως λέγουν ὅτι, καὶ τὸ βασιλεῖόν μας ἐὰν κατακρατηθῆ ἢ Ἡπειρος μέλλει νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν της ὑπὲρ τοὺς τεσσαράκοντα ἀκόμη χρόνους δυνάμει τῶν ἀνδρείων ὄπλων της· τότε ὅπως εἶναι ἀσφαλὴς ἡ ἀνεξαρτησία της ὅταν ἔγωμεν εἰς τὰς χεῖρας τὸ Σουῦλλι, τὸ ὁποῖον φυλάττοντες ὁμωρωμένον δυνάμεθα ν' ἀντισταθῶμεν μὲ τὰ ὄπλα. ἐὰν δὲ ὑπερισχύσωσιν οἱ ἐχθροί, κάμνομεν ἔπειτα συνθήκας τιμῆς καὶ ὠφελίμων· τούναντίον, ἀσύμφωνοι καὶ διεσκορπισμένοι ὄντες θα γαθοῦμεν κατὰ κράτος· ἐὰν λοιπὸν θέλομεν τὴν ζωὴν μας καὶ τὴν τιμὴν μας πρέπει νὰ κάμωμεν ὄρκον μυστικὸν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Λωάμεθ, καὶ νὰ ὁρμησώμεν μὲ ζῆλον καὶ ἀνδρείαν νὰ κυριεύσωμεν τὸ Σουῦλλι.

Μὲ προθυμίαν, καὶ συναίσθησιν ἤκουσαν διὰ τοῦ Δερβίση τὰς προφητείας τοῦ Κορανίου, καὶ σκοποὺς τῶν Βασιλέων, μὴ συνιέντες δὲ κατὰ πρῶτον τοῦ ὑπόουλου στοχασμοὺς τοῦ Πασᾶ ἢ προσκοιτηθέντες ἔκλιναν τὴν κεφαλὴν των λέγοντες ὅτι, ὅλοι ἀληθινοί, καὶ πιστοὶ Μωαμετάνοι εἶναι, καὶ ὀρκίζονται εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Προφήτου νὰ κυριεύσωσι τὸ Σουῦλλι διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας των· τελειώσαντες τοὺς ὄρκους καὶ μυστικοσυμβουλίᾳ διελύθησαν, ἤρξαντο δὲ ὁ, τε Πασᾶς, Μπείδες, καὶ Ἀγάδες νὰ στρατολογήσωσιν, οὐδεὶς ὅμως τῶν ἔξω ἐγίνωσκε θετικῶς τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐκστρατείας, διότι οἱ μὲν ἔλεγον διὰ τὴν Αἴγυπτον κατὰ τῶν Γαλλῶν, οἱ δὲ διὰ τὴν Λευκαδίαν, ἄλλοι διὰ τὴν Πάργαν, καὶ ἕτεροι διὰ τὸ Σουῦλλι· στρατολογήσαντες λοιπὸν δεκαπέντε σχεδὸν χιλιάδας μαχητῶν, οὐδ' συγκεντρώσαντες εἰς τὰ Ἰωάννινα ἐστράτευσαν ἐπομένως κατὰ τοῦ Σουλλίου τῷ 1800 ἔτει Ἰουνίου 2.

Μολονότι εἶχον, καὶ ἔπρεπε νὰ ἔχωσι, πάντοτε τριπλασίαν τῶν ἄλλων ὑποψίαν οἱ Σουλλιωταί, δὲν ἐφρόντισαν νὰ συνάξωσιν ἐγκαίρως ἰκανὰς τροφάς, καὶ πολεμοφόδια· ἡ ἀπρονοησία αὕτη δὲν ἀποδίδεται τόσον εἰς τὸ κοινόν, ὅσον εἰς μόνον τὸν Κ. Γεώργιον Βότζαρην, (ἐπειδὴ ὁ Κ. Λάμπρος Τζαβέλλας ἦτο ἀποθαμμένος) πρὸς τὸν ὁποῖον προσέφερον σέβας, καὶ ὑπόληψιν διὰ τε τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν, ἐπιση-

μόττητα τῆς οἰκογενείας του, καὶ ἰκανότητα τὴν ὁποίαν ἔδει-  
 ξεν εἰς τὸν προμνησθέντα ἔνατον πόλεμον· ἀλλὰ, κατὰ δυ-  
 σταυρίαν, συνέβη τὸ ἐναντίον, πρὶν γὰρ ὁ ἐχθρὸς κινηθῆ κατ'  
 αὐτῶν, ὁ Βότζα, ἡς μεθ' ἀπίσης τῆς οἰκογενείας του καὶ ἄλ-  
 λων εἰσέτι ἐβδομήκοντα δραπετεύσας τὴν νύκτα προσέδραμεν  
 εἰς τὸν Ἀλῆ Πασᾶ· ὅσα πολεμεφῶδια ἐκ διαφόρων ἐξωτερικῶν  
 συνεισφορῶν εἶχεν ὑπὸ τὴν διατήρησίν του, ἀνήκοντα εἰς  
 τὴν κοινότητα, ὅλα τὰ παρέδωκεν εἰς τὸν ἐχθρὸν καὶ οὐχὶ  
 τῇ Πατρίδι αὐτοῦ, ἥτις τὸν ἐδόξασεν ὡς ἄλλον Θεμιστοκλέα·  
 ἀλλ' αὐτὸς, ὡς ἄλλος Πausanίας Σπαρτιάτης, ἡμαύρωσε  
 τὸ ἔνδοξον ὄνομά του διὰ τῆς φιλίας τῶν Βαρβάρων ἢ δρα-  
 πέτευσίς του ὑπῆρξεν ἄγνωστος καὶ ἀπροσδόκητος εἰς τὴν  
 Πατρίδα, ἐπειδὴ κατῴκει εἰς τὴν λεγομένην ἔξω Λακίαν,  
 τεσσάρων ὠρῶν ἀπέχουσαν τοῦ Σουλλίου.

Ἐάν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἔζη ὁ υἱὸς του Τούσας  
 Βότζαρης δὲν ἤθελεν ἐξοκειλλεῖ ὁ πατὴρ του εἰς τόσον ἀσε-  
 βείαν, ἐπειδὴ ὁ φιλόπατρις καὶ νουεγῆς οὗτος υἱὸς του, καί-  
 τοι φιλοφρονηθεὶς καὶ δωροδοκηθεὶς δαψιλῶς παρὰ τοῦ Πασᾶ  
 κατὰ τὴν πρώτην καὶ μόνην μετ' αὐτοῦ συνέντευξιν, ἐπι-  
 στρέφας δὲ εἰς τὴν οἰκίαν του ἐξεφράσθη ἐλευθέρως πρὸς τὴν  
 οἰκογένειάν του καὶ ἀπαχτας τοὺς συμπατριώτας ὅτι, ἐάν  
 ἐπιθυμῶσι τὴν ὑπαρξίν καὶ ἀνεξαρτησίαν τῆς Πατρίδος των,  
 ν' ἀποφεύγωσι διόλου τὴν προσωπικὴν ὀμίλιαν, τὴν φιλίαν,  
 τὴν πίστιν καὶ ἀλληλογραφίαν τοῦ Πασᾶ· τὴν αὐτὴν συμβου-  
 λὴν ἀφῆκεν, ὡς παρακαταθήκην, ὁ εὐλογημένος, καὶ ἐνῶ  
 ἔπνεε τὰ λόισθια.

Ἀποσπασθεὶς λοιπὸν τῆς Πατρίδος ὁ Βότζαρης μετὰ  
 τῶν ὁπαδῶν του διευθύνθη, κατὰ διαταγὴν τοῦ Πασᾶ, εἰς τι  
 χωρίον (Βουργα-ἔλι) κείμενον παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν Κι-  
 μεριῶν ὀρέων (τζιομέρκι), κατοικοῦμενον ὑπὸ ὀδοήκοντα  
 σχεδὸν χριστιανικῶν οἰκογενειῶν καὶ ἀπέχον τῆς Ἄρτης  
 ὥρας ἑξ· ἐντεῦθεν ἐπορεύθη ἐπομένως εἰς Ἰωάννινα, τὸν  
 ἔδεχθη ὁ Πασᾶς μετὰ τὴν συνήθη χολακίαν καὶ δαψιλῆ δωρο-  
 δοκίαν, ἀνυπόμονος νὰ ἴδῃ τὰς ἐλπίδας του πεπληρωμένας  
 διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ Σουλλίου, τὸν ἡρώτησεν ὀνυπερθέ-  
 τω· «Ἐ, ψυχοπατέρα Γεροβότζαρη! ἔμεινε κανένας ἄλλος  
 εἰς τὸ Σούλι ἐμπειροπόλεμος καὶ πολὺ φρόνιμος διὰ νὰ  
 συμβουλεῖ τὸς Σουλιώτας καὶ νὰ τὸν ἀκούωσι καὶ αὐτοί;  
 οὐδεὶς τῶ ἀπεκρίθη, ὅθεν καὶ σᾶς ὑπόσχομαι Πασᾶ μου, ὅτι  
 μετὰ τὴν ἐκείθεν ἀπουσίαν μου, ἐντὶς τριάκοντα ἡμερῶν

ἐλπίζω νὰ γνωρισθῆς τέλειος αὐθέντης τοῦ Σουλλεῦ. οἱ κο-  
λαρευτικοί, ἐγωιστικοί καὶ ἀνόητοι οὗτοι λόγοι τοῦ Βότζαρη  
δὲν ἐβράδυναν νὰ φράσωσιν εἰς τὰ ὦτα τῶν Σουλλιωτῶν, καὶ  
νὰ τοὺς ἐρεθίσωσιν εἰς φιλοτιμίαν καὶ ἀμιλλαν ὑπὲρ πατρί-  
δος, ὥστε καὶ τὰ στρατεῖματα τοῦ Πασᾶ νὰ καταπολεμή-  
σωσι, καὶ τὸν Βότζαρη ν' αὐτῶν ν' ἀποδειξῶσι, τὸν  
ἵπποδον προσκαλέσας μετὰ μῆνας τέσσαρας ὁ Πασᾶς ἐνώπιόν  
του ἐξέφρασε τὰ ἑξῆς· «Ἐνθυμᾶσαι, Βότζαρη, τί μ' ὑπε-  
σχέθης ὅταν σ' ἠρώτησα, ἐάν ἔμεινε κἀνάνας ἄξιος καὶ φρό-  
νιμος, καθὼς ἐσύ, νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς Σουλλιώτας εἰς τὸν πό-  
λεμον; σὺ μὲ ἐγέλασες τότε, ἐπειδὴ πλειοτέρας ἀνδραγαθίας  
τῶν Σουλλιωτῶν βλέπω τώρα, παρ' ὅταν ὠδήγηεις σὺ ὁ  
ἴδιος τὸν περασμένον πόλεμον· ὅθεν σοὶ λέγω ἀποφασιστι-  
κῶς, ἢ τὸ Σουλλί νὰ μοὶ παραδώσῃς, κατὰ τὴν ὑπόχρε-  
σίν σου. ἢ θὰ ἀέψῃς ζωντανόν, καθὼς τὸν τζαούσην Χορ-  
μοβίτην<sup>1)</sup>.

Μὴ ἔγων τι νὰ προφασισθῇ ὁ δυστυχῆς Βότζαρης, φο-  
βούμενος ἀφ' ἑτέρου καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ τυράννου ἠναγκάσθη,  
ἄκων ἐκὼν νὰ κινηθῇ κατὰ τῆς πατρίδος! "Ὅθεν οἱ υἱοὶ καὶ  
γαμβροὶ του διὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν ἀμειλικτον μῆνιν τοῦ τυ-  
ράννου, ἐνωθέντες μετὰ τῶν συμφοροδῶν Σουλλιωτῶν καὶ  
χιλιῶν προσέτι ἐκλεκτῶν Τουρκαλβανῶν, ἐκινήθησαν κατὰ  
τοῦ Σουλλεῦ· μαθόντες τοῦ Βότζαρη τὸ κίνημα οἱ Σου-  
λιῶται ἔδραμον ὡσεὶ ἑκατὸν ἑξήκοντα ν' ἀντιπαραταχθῶσι  
κατ' αὐτῶν, ἐπειδὴ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν τῆς εἰσβολῆς  
του συνέπεσε νὰ συγκροτῶνται μάχαι κατὰ διαφόρους θέσεις  
διὸ καὶ δὲν εὐρέθησαν πλειότεροι ἀνεργοὶ ἀρηγῶι τούτων  
ἦσαν ὁ Φῶτος Τζαβελλας, Γκόγκας Δαγκλῆς, Κωλέτζης  
Φωτομάρας καὶ Βέλλιος Καραμπίνης, οἵτινες ἀπαντήσαντες  
τοὺς ἐχθροὺς κατὰ τὸ Ραιδοβουῖνι, καὶ μάχην συγκροτήσαν-  
τες πεισματώδη, τοὺς ἐνίκησαν καὶ ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας εἰς  
τὰ ὀπίσω ἔτρεψαν· ἐπληγώθησαν ἀκινδύνως ἐκ μέρους τῶν  
Σουλλιωτῶν τέσσαρες πρὸς αὐτοὺς δὲ καὶ ὁ Γεώργιος Τζα-  
βέλλας ἀδελφὸς τοῦ Φώτου, ἐκ δὲ τῶν ἐναντίων ἐφονεύθησαν  
ἑννέα Τούρκοι καὶ δύο ἐκ τῶν ἀποστατῶν Σουλλιωτῶν,  
ἐκτὸς τῶν τραυματισθέντων. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἐν

1) Οὗτος ἦν πρόστιος ἐπικρατῆς καὶ διακριμένος κατὰ τὴν οἰκο-  
γένειαν τῆς ἀνεξαρτήτου κωμοπέλειος Χόρμοβον, ἀσπονδὸς ἐχθρὸς τοῦ Ἄλη  
Πασᾶ, οὗ κατακτήσαντος μετὰ διαφόρους μάχας τὸ Χόρμοβον, καὶ συλλαβόν-  
αὐτὸν διὰ προδοσίας τὸν ἐψῆσι ζῶντα.

ὀλίγαις ἡμέραις ἀπέθανε καὶ ὁ Γεροβότζαρης· κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ πνευματικοῦ του, ὅστις μεθ' ὄρκου μᾶς ἐβεβαίωσεν, ἔπιεν ἐπίτηδες τὸ κώνειον, διὰ τὴν ἀποφυγὴν πιθανόν, καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ Πασιᾶ, καὶ τοῦ συνειδότος τὸν ἔλεγχον, καθότι ὡς ἐλέγετο μετεμελήθη αἰθαντικώτατα.

Δὲν ἔσβυνε βέβαια τὸ ἔνδαξον ὄνομα τοῦ ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ὑπὲρ πατριᾶδος συναγωνιστῶν του τόσον εὐκόλως, ἔαν δὲν ὑπάνδρυνε τὴν χήραν θυγατέρα του μέ τινα Τριαντάφυλλον Παλάσκην λεγόμεν·ν, ὅστις ἀπεδείχθη τὸ ἀκόμητον καὶ δολιιώτατον ὄργανον ἑωσοῦ νὰ τὸν καταφέρῃ εἰς τοιαύτην θεανθρωπομίσητον κατάκρισιν· οὗτος ἦν ἐξ ἀρχῆς πιστὸς ὑπηρέτης τοῦ Πασιᾶ, ὅστις τὸν εἶ, ε πέμψει εἰς τινα χωρία του νὰ εἰσπράξῃ ὑπὲρ τὰς ἐξήκοντα χιλιάδας καθυστερομένα γρόσια, συνάξας ταῦτα ἐν ἐπέστ· εἰς πλέον, ἀλλὰ κατέφυγε μετὰ τῶν γρημάων εἰς τὸν Βότζαρη προσποιούμενος δῆλόν, καὶ δικτυλοομένον, ὅτι ἔμελλε νὰ τὸν δολοφονήσῃ· παρ' ἑλλῶν ἐβεβαιώθη, ὅτι, ἡ πράξις αὕτη ἦτο αὐτόχρημα συναίεσις καὶ ἐκιδουλή τοῦ Πασιᾶ, καθότι ἐκ τῆς πρὸς τὸν Ἄγγλον προφορικῆς ἀπαντήσεώς του, ἐξάγεται ἡ ἀλήθεια, ὡς ἔμπροσθεν ἐηρήσεται.

Ἄλλ' ἔαν οἱ υἱοὶ τοῦ γερ· βότζαρη δὲν ἤξιώθησαν, ἢ αἱ περιστάσεις δὲν τοὺς ἐσυγγώρησαν μετὰ ταῦτα νὰ ἐλαττώσωσιν ὀπωσοῦν τὴν δυσφημίαν τοῦ πατρός, αἱ ἥρωϊκα ὁμῶς, πράξεις τοῦ ἀσιμνήστου ἐγγόνου του Μάρκου Βότζαρη, ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἔθνους, καὶ τὸ παπικὸν ἔγκλημα εἰς τὴν λήθην ἔρριψαν, καὶ τὴν οἰκογένειαν ὀπωσοῦν· ἐδόξαζαν.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Συμβουλευτὸν τῶν Σουλλιωτῶν καὶ τὰ ὄνόματα τῶν ὀπλαρχηγῶν.

Ἡ διαγωγή τοῦ Βότζαρη ἐφάνη παράδοξος καὶ λυπηρὰ μὲν εἰς τοὺς Σουλλιώτας, οὐχὶ δὲ καὶ ἱκανὴ νὰ τοὺς μικροψυχῇ ὡς προεῖρηται, πρὸς διατήρησιν μάλιστα τῆς Πατριδος προσέφερεν αὐτοῖς δεσμόν σφικτότερον, καὶ φιλοτιμίαν ζωηροτέραν, διότι ὁποιοῦνδήποτε πάθος εἶχε τις κατ' ἄλλου συμπαιδίτου, τὸ ἔρριψεν εἰς τὴν λήθην, καὶ οὕτως ἀγκυλωθέντες ἠσκάζοντο ἀλλήλους· ἀναθροισθέντες ἅπαντες

πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καὶ συσχεφθέντες ἀποστάσαν ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, ἢ νὰ νικήσωσιν, ἢ ν' ἀποθάνωσιν ὑπὲρ Πατρίδος, μιμούμενοι τοὺς Πατέρας, Πάππους, καὶ προπάππους αὐτῶν· οὗτοι πάντες δὲν ἦσαν πλείονες τῶν δύο χιλιάδων μαχητῶν, ἐξ ὧν οἱ σημαντικώτεροι, καὶ προϊστάμενοι τῶν φυλῶν διεκρίνοντο οἱ ἐπόμενοι.

Φῶτος Τζαβέλλας, Δῆμος Δράκος, Τοῦσας Ζέρβας, Τζήμας Ζέρβας, Κουτζονίκας, Γκόγκας Δαγκλῆς, Διαμάντης Μάρκου Δαγκλῆς, Γιαννάκης Σέγος, Κωλέτζης Φωτομάρας, Πάσχος Λάλας, Βέϊκος Ζάρμπας, Θανάσης Πάνου, Κατζιμπέλης, Γεώργιος Μπούζμπος, Ζηγοῦρης Διαμάντης, Κωλέτζης Μαλάμου, Πανταζῆς Δότας, Ἀναστάσης Κάσκιαρης, Κολιοδημήτρης, Ἀναστάσης Βάγιας, Γεώργιος Καραμπίνης, Γιαννίκης Λάκης, Γεώργιος Καλεσπέρας, Κίτζος Πανταζῆς, Γιάννης Πεπόνης, Θανάσης Τζακαλῆς, Μῆτος Παπαγιάννης, Κώστας Κουρίζης.

Συγκεντρωθέντα ὅλα τὰ τουρκικὰ στρατεύματα εἰς τὰ Ἰωάννινα διετάχθησαν νὰ στατεύσωσι κατὰ τὸ ἐπόμενον σχέδιον· τρεῖς χιλιάδες ὑπ' ὄδηγιαν τῶν στρατηγῶν Μπεκίρ Τζογαδούρου, Χατζῆ Μπέντου, καὶ Μουσταῖα Ζηγοῦρη, διαβάντες ἀπὸ τὸ Λαῦρον καὶ Κωτζανόπουλον ἐστρατοπέδευσαν εἰς Ζυρμῆν, ὅπου ἐβδομήκοντα Σουλιῶται ὑπ' ὄδηγιαν Κωλέτζη Φωτομάρα, καὶ Μαλάμου, τοὺς ἀντέκρουσαν ἀνδρείως, ἀλλὰ μὴ δυνάμενοι ν' ἀνθέξωσιν εἰς τὴν πληθὺν τῶσων στρατευμάτων, ὀπισθοποδίσαντες κατέλαβον τὸ χωρίον Καλογερά, οἱ δὲ Τούρκοι ἐστρατοπέδευσαν εἰς Συριτσανὰ ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχοντα τῆς Καλογεράς· ἕτερο σῶμα ἐκ τριῶν καὶ τοῦτο χιλιάδων συγκείμενον, καὶ ὑπὸ τῶν στρατηγῶν, Ἰουσοῦφ Ἀράπη, Χασάν Τζαπάρη, καὶ Σουλεμᾶν Τζουμπάνη διοικούμενον διαβιβάσθην ἀπὸ τοῦ Λούρου, Ῥημάσσης, καὶ γεφύρας τῆς Τζουκνίδας, ἀνεπαύθησαν δύο ἡμεροσύνχτια εἰς Γουρίτζαν, τὴν δὲ τρίτην ἡμέραν ἀπῆλθον εἰς Νεμίτζαν ὅπου ὑπῆρχον τετρακόσιοι Σουλιῶται ὑπ' ὄδηγιαν τῶν ἀρχηγῶν Τζήμα Ζέρβας, Φῶτου Τζαβέλλα, Γκόγκας Δαγκλῆς, Σκούμπου Δράκου καὶ Βέϊκου Ζάρμπα, οἵτινες παραταχθέντες εἰς μάχην καὶ ὑπὲρ τοὺς ἐξήκοντα φονεύσαντες ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἔλαβον τὰ νικητήρια, πληρωθέντες ἑνδεκα ἑξ ὧν ἀπέθανον δύο· τῆ ἑπαύριον λίαν πρῶτῃ ἤρξατο ἡ μάχη πλέον πεισματώδης, ἀλλὰ δὲν παρευρέθησαν ἐν αὐτῇ πλείονοι τῶν διακοσίων Σουλιῶται, καθότι πρὸ τῆς μάχης παραγγεῖλλαν ἀπὸ τοῦ Σουλι, ὅτι ὁ Σελλικτάρ Μπότας ὁδηγός

τριῶν χιλιάδων ἐκλεκτῶν στρατιωτῶν, ἔφθασεν εἰς Μπογόριτζαν σκεπεύων νὰ ἐφορμήσῃ ἀπὸ τὰ ὀπισθεν, καὶ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Σούλλιον ἐν ᾧ δὲν ὑπῆρχεν ἰκανὴ ὑπλοδύναμις· λαβῶν λοιπὸν ὁ Τζαβέλλος διακοσίους συντρόφους ἔδραμε πρὸς τὸ Σούλλιον, ἀλλ' ἡ εἶδησις αὕτη ἀπεδείχθη ψευδής, καὶ στρατηγῆμα μᾶλλον τῶν Τούρκων διὰ νὰ ἐλαττώσῃ τὴν δύναμιν τῶν Σουλλιωτῶν<sup>1)</sup>· μολοντούτο καὶ οἱ μείναντες διακοῖοι ἐπολέμησαν ἀνδρικώτατα δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, φονεύσαντες ἑκατὸν εἰκοσιτρεῖς ἐκτὸς τῶν τραυματισθέντων, ἐξ αὐτῶν δὲ ἔπεσον δύο, καὶ πληγωμένοι ἕξ· ἡ μάχη αὕτη συνεχροτήθη μεταξὺ Τζικουράτι, Περιγάτι καὶ Γλυκύ, τὰ ὅποια ἀπέχουσιν ἀλλήλων ἀνά δύο μίλλια. Δύο ἐτι χιλιάδες ὑφ' ὄδηγιαν τοῦ Σελλικτάρ Μπότα διαβάντες ἀπὸ τὴν Μπογόριτζαν ἐστρατοπέδευσαν εἰς Λύπαν, ἧτις ἀπέχει τοῦ Σουλλίου ὥρας τέσσαρας, δὲν ἐτόλμησαν νὰ προχωρήσωσι περαιτέρω μολοντί οἱ κατ' αὐτῶν παραταχθέντες δὲν ἦσαν περισσώτεροι τῶν ἑκατῶν πεντήκοντα. ἀρχηγοὶ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον ὁ Κουτζονήκας, Γεώργιος Μπουζμπος, Ζηγούρης Διαμάντης καὶ Κώστας Κουρτζης.

Μεθ' ἡμέρας τρεῖς ἀνεφάνη καὶ ἄλλος στρατηγός, Μετζομπόνος ὀνομαζόμενος, φέρων μαζύ του χιλίους πεντακοσίους στρατιώτας, διαβάς καὶ οὗτος διὰ τῆς Λύπας ἐστρατοπέδευσε εἰς Λυβίκισταν, ὅπου πρὶν λάβωσι μικρὰν τῆς ὁδοποιρίας ἄνεσιν, ὤρμησαν κατ' αὐτῶν διακοῖοι Σουλλιωταὶ τοὺς προσέβαλον τόσον πεισματωδῶς, ὥστε ἰβίασαν αὐτοὺς νὰ καταφύγῃσι δι' ἀσφάλειαν εἰς τὰς οἰκίας, καὶ Ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου· ἐφόνευσαν τριάκοντα ἐκτὸς τῶν τραυματιῶν, ἐκ δὲ τῶν Σουλλιωτῶν ἔπεσον δύο, πληγωθέντων πέντε, ἐλαφυραγωγῆσαν ἔπλα, φορέματα, δλας τὰς τροφάς, πολεμοφόδια, καὶ εἰκοσιπέντε ἵππους· ὀπλαρχηγοὶ ὑπῆρχον, Γεωργάκης Μπότζης, Γεώργιος Καραμπίνης, Κολιοδημήτρης καὶ Κωλέτζης Φωτομάρας· ὁ Ἰσλάμ Πρόνιος ἀπὸ τὴν Παραμυθίαν, καὶ Μαμουτ Δαϊλάνης ἀπὸ τὴν Κονίσπολιν, καί τοι φλοιοὶ ὄντες τῶν Σουλλιωτῶν ἐκινήθησαν ἐξ ἀνάγκης κατ'

1) Τὴν νύκτα ἐκείνην ἔκρηξαν οἱ Τουρκαῖκοι δύο στρατιώτας ἐκ τοῦ ὀπισθεν μέρους τῶν Σουλλιωτῶν, καὶ ἐκρύβησαν εἰς τὸ δάσος, ἐνθ' ἠχομαζοντο ἀμφοτέρω τὰ μέρη εἰς μάχην ἑξαίτης ἠκούσθη ἡμῶν ἐκ τοῦ δάσους λέγουσα Τρέχετε τρέχετε, ἀδελφοὶ Σουλλιωταὶ, οἱ δὲ Σελλικτάρ Μπότας πλησιάζει νὰ ἐμβῇ εἰς τὸ Σούλλι· ἀπατηθέντες εἰς τοὺς λόγους τούτους διεμοίρασαν τὴν δύναμιν, οἱ δὲ στρατιώται Τουρκαῖκοι διὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην ἀνεπίτηχ' ἕκαστος ἀνὰ πεντακοσία γούσια,

αὐτῶν μετὰ χιλίων πεντακοσίων στρατιωτῶν φοβούμενοι τὴν ὀργὴν τοῦ Πασᾶ, τὴν ὁποίαν δυσκόλως ἠδύναντο ν' ἀποφύγῃσι μετὰ ταῦτα· φθάσαντες εἰς τὸ βουνὸν τῆς Βυρτζάγας ἔστησαν τὰς σκηνάς των χωρὶς νὰ δώσωσιν, ἢ λάθῃσι μικρὰν τινα αἰτίαν ἐχθροπραξίας.

Τὴν Τετάρτην ἐπαρουσιάσθη καὶ ὁ Ἰδιος Ἀλῆ Πασᾶς εἰς τὴν Δύπαν μετὰ χιλίους ἐκλεκτοὺς σωματοφύλακας, καὶ διέταξεν ἀμέσως τοὺς ὀπλαρχηγούς του νὰ ἐνώσωσι τὰ ὑπὸ τὴν ὄδηγιάν των σώματα, καὶ ἀπελθόντες μετ' αὐτῶν εἰς Βυρτζάγαν νὰ συσσωματωθῶσι μετὰ τοῦ Ἰσλάμ Πρόνιου, καὶ Μαμουτ Δαϊλάνι, καὶ οὕτως ὅλοι ὁμοῦ νὰ συγκροτήσωσι γενικὴν μάχην, διὰ τῆς ὁποίας τὰ νικητήρια δὲν ἀμριβάλλον ἐπιστηριζόμενος εἰς τὴν ἐμπειρίαν τῶν στρατηγῶν, τὴν πληθὺν ἔτι καὶ ἀνδρείαν τῶν στρατιωτῶν τὸ στράτευμα μὴ δυνήθην νὰ φθάσῃ αὐθημερόν εἰς Βυρτζάγαν ἑστρατοπέδευσε τὸ ἑσπέρας εἰς Συστροῦνι· πληροφορηθέντες οἱ Σουλλιῶται τὸν σκοπὸν τοῦ Πασᾶ ἀπεράσισαν νὰ τὸν ματαιώσωσιν εἰ δυνατόν, μετὰ διακοσίων συμπολιτῶν δύναμιν, τῆς ὁποίας ἀρχηγοὶ δὴκῆρον ὁ Φῶτος Τζαβέλλας, Γκόγκας Δαγκλῆς, Σκοῦμπος Δράκος, Κολιοδημήτρης, Κίτζος Πανομάρας, Πάσχος Λάλας καὶ Τζάλας· οὗτοι πάντες ἐνεδρεύσαντες τῇ ἰδίᾳ νυκτὶ ἐπὶ τὸ ὀχυρότερον πλησίον τοῦ χωρίου μέρος, διέταξαν τὸ πρωὶ δύο συντρόφους βροντοφώνους νὰ ἐρωτήσωσι μακρόθεν τοὺς Τούρκους, τί ζητοῦσιν ἐκεῖ καὶ ποῦ σκοπεύουσιν νὰ ὑπάγῃσι· προξενθέντες οἱ Τούρκοι ἔνεκεν τῶν τοιοῦτων τολμηρῶν ἐρωτήσεων, νομίζοντες ἀφ' ἑτέρου, ὅτι εἶναι μόνοι, ὤρμησαν νὰ τοὺς συλλάβωσι ζῶντας, ὀπισθοποδίζουσι οὗτοι πρὸς τοὺς κεικρυμένους συντρόφους, ὁ δὲ ἀρχηγὸς αὐτῶν Τουρκαλβανὸς (Μουσταφᾶ Ζηγούρης) ἔγων χιλίους τριακοσίους ἐκλεκτοὺς στρατιώτας ὑπὸ τὴν ὄδηγιάν του, ἀφελκύσας τὸ ξίφος ἐφορμᾷ ἀνυπερθέτως κατὰ τῶν δύο, τὸν ἀκολουθεῖ συγχρόνως καὶ ὅλον τὸ σῶμα διὰ τῶν συνήθων ἀλαλαγμῶν, ἀπροσδοκῆτως ὅμως ἐμπίπτει εἰς τὴν ἐνεδραν τῶν Σουλλιωτῶν ὅπου κατὰ πρῶτον πυροβολισμὸν φονεύονται ἐξ αὐτῶν ὑπὲρ τοὺς τριάκοντα ἐκτὸς τῶν τραυματιῶν. Τὸ στρατήγημα καὶ ἡ συμβᾶσα φθορὰ πιθανὸν νὰ μὴ ἐξήρχουν διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς νίκης, ἐὰν ὁ ἀρχηγὸς Τζαβέλλας δὲν ἐπρολάμβανε νὰ φονεύσῃ τὸν στρατιγὸν Ζηγούριν προπορευόμενον τῶν στρατιωτῶν, καὶ ἐὰν δὲν ἐζώρμα μετὰ τὴν πτώσιν του ἀμέσως κατὰ



τῶν ἐχθρῶν, οἱ ὅποιοι διὰ τὴν πικρὰν στέρησιν τοῦ Ἀρχιηγῶντων καὶ ἀτρόμητον τῶν Σουλλιωτῶν ἐπίθεσιν ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, τὸ δὲ περίεργον καὶ ἀνέλπιστον ἦν ὅτι, καὶ τὰ ἐπιλοιπα στρατεύματα διεσκορπισμένα, καὶ ἀχύρωτα ὄντα ἠκολούθησαν τὸ παραδειγμά των, ἀφίσαντα ἄφθονα λάφυρα εἰς τοὺς Σουλλιώτας, οἵτινες τὰς δάφνας τῆς νίκης ἀπέδωκαν μᾶλλον εἰς τὸν Τζαβέλλαν ὡς ὑπὲρ τοὺς ἄλλους προκινδυνεύσαντα, καὶ εἰς ἀμιλλαν ὅλους μὲ τὸ παράδειγμά του παροτρύναντα.

Μαθὼν ὁ Πασᾶς τὴν ἀπροσδόκητον ἦταν καὶ διασκορπισμὸν τοῦ στρατοῦ, οἰεταξεν ἀμέσως νὰ συσσωματωθῇ ἐκ νεοῦ, καὶ ἀνυπερθέτως ἐξακολουθήσῃ τὴν πρώτην του διαταγὴν, νὰ ὑπάγῃ, ἐπιλοχὴ, καὶ συγκεντρωθῇ μὲ τὸν Πρόνιον καὶ Δαϊλάνην· ὁ Ἰσλὴμ Πρόνιος φίλος ὢν, ὡς προεῖρηται καὶ γείτων τῶν Σουλλιωτῶν ἐγνωστοποίησε πρὸς αὐτοὺς τὰ διατρέχοντα δι' ἐπίτηδες πιστοῦ ὑπηρετοῦ τοὺς ἐσυμβούλευσεν ὅτι, διὰ ν' ἀπορύγῃ τῆς γενικῆς μάχης τὸν κίνδυνον τὴν ἡμέραν, συμφέροι νὰ ἐπιπέσωσι τὴν νύκτα ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἐξαίρτης, καὶ προσβάλλωσιν αὐτὸ ἀνδρείως καὶ ἀποφασιστικῶς ὥστε, νὰ ἐπιφέρωσι πανικὸν φόβον καὶ ἀταξίαν, ἐπομένως δέ, πιθανὸν καὶ τὴν διάλυσίν του· ἐγκρίναντες τὰς συμβουλὰς τοῦ φίλου, ἀμέσως ὅτε Τζαβέλλας, Δῆμος Δρόκας, καὶ οἱ προμνησθέντες ὄπλαρχηγοί, προσλαβόντες ἔτι καὶ διακοσίων ὀδοθηκόντα ἄλλων μαχητῶν ἐπικουρίαν, διευθύνθησαν εἰς Βυτζάχαν ὅπου πλησιάσαντες ἀφορητὴ ὡς ἐγυτέρω τοῦ στρατοπέδου, παρετήρουν τὰς θέσεις τοῦ ἐχθροῦ, συμβουλευόμενοι καὶ συσχεπτόμενοι ἀλλήλοις τὸν τροχόν, καθ' ὃν ἐσύμφερε νὰ τοὺς προσβάλλωσι· πρὸ δὲ ὅλοιον ὥρων τῆς ἡμέρας ἀρακίωσαντες ὅλον τὸ σῶμα καὶ εἰς σχῆμα ἡμικυκλίου παρατάξαντες, ἐπορεύοντο μὲ ἔκφορον καὶ ὅμοιον βῆμα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ὡς ὅτ' πλησιάσαντες ἐγνωρίσθησαν, ἤρξαντο ἀμφοτέρωθεν τὸν πυροβολισμόν, ἐνῶ πολλοὶ ἔτι ἐκ τῶν Ἰούρκων ἐκοιμῶντο, ἀλλὰ μετὰ μιᾶς ὥρας ἀδιάκοπον πυροβολισμόν τοὺς ἐδίωξαν ν' ἀνανεώσωσι τὸν πρὸ τριῶν ἡμερῶν εἰς Συστροῦνι τροχόν, καὶ ἐπομένως μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου νὰ διασκορπισθῶσι καὶ τραπῶσι εἰς φυγὴν ἀφήσαντες· εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης ὅλας τὰς τροφάς, πολεμορῦθια, καὶ ὀδοθηκόντα πέντε πτώματα ἐκτὸς τῶν τραυματισθέντων μεθ' ὧν συμπεριλαμβανέται καὶ ὁ στρατηγὸς Δαϊλάνης ἀκινδύνως

τραυματισθείς κατά τὰ νῶτα, ἐκ δὲ τῶν Σουλλιωτῶν ἔπεσον τρεῖς ἐτραυματίσθησαν δὲ ἑπτὰ σὺν τῷ ὄπλαρχηγῷ Πανομάρα· διὰ τὴν ἤτταν, καὶ διάλυσιν τοῦ στρατοπέδου συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον καὶ θύελλά τις τρομερὰ συνωδευμένη μὲ σφοδρὸν ἄνεμον, καὶ ὀγκώδη χάλαζαν, οἷαν ὡς ἔλεγον, οὐτ' ἐκ παραδόσεως ἤκουσαν, οὐτ' ἰδίῳις ὀφθαλμοῖς εἶδον πώποτε, τὸ δὲ περιεργότερον, ὅτι εἰς μόνην τὴν περιφέρειαν τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοπέδου περιωρίσθη χωρὶς νὰ ἐκτανθῇ περαιτέρω· προκαταληπτικοί, καὶ δεῖσιδαίμονες ὄντες οἱ Τούρκοι ἐξέλαβον τὸ φαινόμενον ὡς θεϊκὴν κατ' αὐτῶν ὀργήν· τρομασμένοι ἐκ τούτων ὄλων ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Λύκαν, ὅπου ἦν καὶ ὁ ἴδιος Πασᾶς, πρὸς τὸν ὅποιον ὅλοι ἐκ συμφώνου ἐξέφρασαν ὅτι, πρὸς ἀνθρώπους τοὺς ὀποίους ὁ Θεὸς ἔπλασε νὰ μὴ κοιμῶνται, νὰ μὴ κουράζωνται, καὶ νὰ μὴ χορταίνουσι σκοτώνοντες Τούρκους δὲν δύνανται νὰ μάχωνται, διὰ τοῦτο προκρίνουσι νὰ ἐπιστρέψωσι εἰς τὰ ἴδια παραβλέποντες καὶ μισθοὺς, καὶ πᾶν τυχηρὸν.

Μὲ ἄκραν δυσἀρέσκειαν, καὶ αἰσθαντικὴν λύπην ἀκούσας ὁ Πασᾶς τὴν μικροφυχίαν τοῦ στρατοῦ, ἠγαγκάσθη νὰ τοὺς παρηγορήσῃ, καὶ ἐμψυχώσῃ μετὰ τοὺς ἐξῆς λόγους.

« Γνωρίζω ἀκριβῶς τὴν ἔξογον ἀνδρείαν, ἐπιτηδεύτητα, » καὶ δραστηριότητα τῶν Σουλλιωτῶν κατὰ τὰ πολεμικά, » ἀλλὰ δὲν καταδέχομαι πάλιν νὰ στοχασθῶ καὶ ἐσᾶς πολὺ » κατωτέρους ἐκεινῶν, ὄντας μάλιστα καὶ πενταπλασίους » τὸν ἀριθμὸν, τοῦτο μεγάλην ἐντροπὴν φέρει εἰς τοὺς Τούρ- » κους, ἀλλὰ διὰ νὰ περιορίσω τὴν ὀρμὴν τῶν Σουλλιω- » τῶν, καὶ ἐμψυχώσω ἐσᾶς ὑπόσχομαι νὰ σᾶς ἀσφαλίσω εἰς » τὸ ἐξῆς μετὰ δυνατοὺς Πύργους »· οἱ λόγοι οὗτοι ἐνεθάρ- ρυνον καὶ ἐφιλοτίμησαν ὅπου σοὺν τοὺς στρατιώτας, καὶ οὕτως ἀπεφάσισαν νὰ μείνωσι διὰ μόνην τὴν πολιορκίαν· διέταξε λοιπὸν νὰ κτισθῶσι Πύργοι δυνατοί, καὶ ὅσον ἔνεστι, πλησίον τοῦ Σουλλίου εἰς θέσεις ἀρμοδίας εἰς τρόπον ὥστε, νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἔξοδον, καὶ εἰσόδον τῶν Σουλλιωτῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο δύσκολον νὰ ἐκτελεῖται ἡ διαταγή του τὴν ἡμέραν διὰ τὴν ἀντίστασιν τῶν ὑπεναντίων διέταξε τοὺς κτίστας νὰ ἐργάζωνται τὴν νύκτα· μ' ὅλας τὰς σφοδρὰς προφυλάξεις πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἐφόνευσαν, οὐκ ὀλίγους δὲ συνέλαβον ζῶντας, καὶ ἠλευθέρωσαν χριστιανοὺς ὄντας· ἡ πληθὺς ὅμως τῶν στρατιωτῶν ὑπερίσχυσε νὰ κτισθῶσιν οἱ Πύργοι, καὶ ἀσφαλισθῶσιν οἱ Τούρκοι· μολεταυῖα οἷτε τῶν

Πύργων ἢ ἐφευρέσεις ἐστάθη ἰκανὴ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἔξοδον καὶ εἰσοδον τῶν Σουλλιωτῶν ἀπὸ τὸ νὰ ἐξοικονομῶσι τὰ τροφὰς, καὶ πολεμοφόδια, διότι, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐρρήθη οἱ Σουλλιωταὶ εἶνε ἐπιτήδειοι νυκτοβάται, καὶ νυκτομαχοὶ τὸναντίον οἱ Τοῦρκοι, ἐκτός τῶν λίθιδων, οἵτινες εἰς μόνην τὴν νυκτοκλεψίαν διακρίνονται ἐμπειρότεροι τῶν ἄλλων Τουρκαλθανῶν οὐχὶ δὲ καὶ νυκτομαχίαν, εἰς τὰ μάχας μάλιστα τῆς ἡμέρας ἀπεδείχθησαν παντοτε κατώτεροι τῶν Γκιχιδων Τόσκιδων, καὶ Τζάμιδων· τὰ δὲ χωρία εἰς τὰ ὁποῖα ἀνήγειρον τοὺς Πύργους εἰσὶ τὰ ἑξῆς

Γλυκύ, Περιχάτη, Τζικουράτη, Γόρανα, Σουρτζανά, Ζυρμή, Κοντάτες, Βίλα, Ῥωμανάται, Συστροῦνι, Λυδικίστα· ἐκ τῶν χωρίων τούτων ἀπέχει τὸ Σούλλιον, τοῦ μὲν Γλυκύ, ὥρας 3· τῆς Περιχάτης 2· τῆς Τζικουράτης 2 τῶν Γοράνων 3· τῶν Σουρτζανῶν 2· τῆς Ζυρμῆς 3· τῆς Κοντάτης 4· τῆς Βίλλας 4 1)2 τῆς Ῥωμανάτης Συστροῦνης, καὶ Λυδικίστας 5. Ὁλος ὁ κύκλος τῆς πολιορκίας συνίστατο ἀπὸ 12 ὥρων ἀποστήματος· καθ' ἃς δὲ ἡμέρας ἐκτεζοντο οἱ Πύργοι ὑπὲρ τὸ τρίτον μέρος τοῦ στρατοῦ ἐλειποτάκτησεν ἀποπερατωθέντων τῶν Πύργων ἔκριεν ἀναγκαῖον νὰ ζητήσῃ ἐκ ν.οῦ στρατιωτικὴν δύναμιν ἀπὸ τῶν πασάδων, μπεδῶν, καὶ ἀγάδων τῆς Ἡπείρου, ὅπως δι' αὐτῆς καὶ τὸν ἰδικόν του στρατὸν ἐρεθίσῃ εἰς φιλοτιμίαν καὶ ἀμιλλαν, καὶ τὴν πτώσιν τοῦ Σουλλίου ἐπιταχύνῃ· οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν ἐδέχθησαν τὴν αἴτησίν του φοβούμενοι τὴν μετὰ ταῦτα ὀργὴν του, καὶ οὐχὶ τὸν ὄρκον· ὁ Συγγενής του 1) μάλιστα Ἰμπραήμ πασᾶς τοῦ Μπερατοῦ κμέσως ἐπεμφε δύο χιλιάδας ἐκλεκτοὺς στρατιώτας ὑφ' ὄδηγίαν Ἰμέρμπεϊ τινός καλουμένου, ὅστις πεπεισμένος εἰς τὸ ἐκλεκτὸν στρατευμα, καὶ ἀτομικὴν του ἰκανότητα ἐζήτησε τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ Πασᾶ νὰ συστήσῃ χωριστὸν στρατοπέδον μὴ ὑποκείμενος οὐτ' ὑπ' ἄλλου ὀδηγίαν ἀποφεύγων τὸν φθόνον καὶ ἀντιζηλίαν τῶν στρατηγῶν τοῦ Ἀλῆ. Τὸ ἐπέτυχε στρατοπεδεύτας εἰς τὸ ὄπισθεν, καὶ τέσσαρας ὥρας ἀπέχον τοῦ Σουλλίου ὄρος, Κουρβίλα· ὁ σκοπὸς του ἀπέβλεπε νὰ μὴ συγχωρῇ τοὺς Σουλλιωτάς νὰ ἔχωσι κοινωνίαν μὲ τὰ ὄπισθεν χωρία, καὶ λαμβάνωσι παρ' ἐκείνων τροφὰς καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα.

1) Τὰς δύο αὐτοῦ θυγατέρας ἔλαβον εἰς γυναῖκας οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, Μουχτᾶρ Πασᾶς, καὶ Βεῆλ Πασᾶς.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Μάχη πρὸς τὸ ἐπικουρικὸν σῶμα  
τοῦ Ἰμπραὶμ Πασᾶ.

Ἀπεφάσισαν μετὰ τινὰς ἡμέρας οἱ Σουλλιωταὶ νὰ προσθάλλωσιν αὐτὸ τὸ ἐπικουρικὸν σῶμα, καὶ διαλύσωσιν, εἰ δυνατόν, διολοῦ, ἐπειδὴ ἐπέφερε, τῷ ὄντι, πρόσκομμα εἰς τὰ συμφέροντά των· ὅθεν ὁ Φῶτος Τζαβέλλας, Γκόγκης Δαγκλῆς, Νάσσης Φωτομάρας, Κωλέτζης Μαλάμου, καὶ Θανάσης Βίγιας, μετὰ τριακοσίων σχεδὸν ἄλλων συμπολιτῶν ἐκινήθησαν κατ' αὐτοῦ, καὶ μολονότι τοὺς προσέβαλλον ἀνδρείως καὶ ἐκτὸς τῶν ὀχυρωμάτων δὲν ἴσχυσαν νὰ τοὺς ὀπισθοποδίσωσιν· ὑπὲρ τὰς τρεῖς ὥρας ἐσυγκροτεῖτο μάχη πεισματώδης χωρὶς νὰ διακριθῇ ὁ νικητὴς· ἰδόντες οἱ ὅτι ἀρχηγοὶ τὴν γενναίαν ἀντίστασιν τῶν Τούρκων ἐπιλοτιμήθησαν νὰ βίβωσκινδυνεύσωσι μᾶλλον ἢ νὰ ἐπιστρέψωσι χωρὶς δαφνας· ἀποσπάσας ἐνεκὸν τούτου ὁ Τζαβέλλας τὸ ξίφος ὤρμησεν κατ' αὐτῶν, ἀντέστησαν τὸ πρῶτον μὲ πολὺν πυροβολισμόν, ἀλλὰ μὴ ἐπιτυγχόντες νὰ τον βλάψωσι, φοβηθέντες ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ τῆς ἀτρομῆτου ἄρμης οὐχ' ἤττον δὲ καὶ τῆς φήμης τοῦ ὀνόματός του ὀπισθοποδίσαν· εἰς ὅμως ἐξ αὐτῶν βραδύπους ὄν, ἀλλὰ γενναῖος προβλέπων ὅτι ἔμελλε νὰ γίνῃ θῦμα τῆς ἀκυροδίας τοῦ Τζαβέλλα ἐκρύβη ὀπισθὲν τι. ο.σ. λ.θου ἀφ' ὅπου πυροβολήσας εὐστόχως τὸν ἐπλήγωσε εἰς τρόπον<sup>1)</sup> ὥστ' ἔπεσεν ἡμιθανὴς· ἰδόντες τινὲς Τούρκοι αὐτὸν, βεβέως τραυματισθέντα ἐπέστρεψαν νὰ τὸν καρατιμήσωσι, καὶ προσφέρωσι τὴν κεφαλὴν του εἰς τὸν Πασᾶ ὑπὸ τοῦ ὁποῖου ἐμέλλον νὰ τιμηθῶσι, λάβωσι προίτι καὶ πολλὰ χαρίσματα· ἡ ἐπιθυμία των ἔμελλε τῷ ὄντι νὰ πληρωθῇ, ἐάν δὲν ἐπρολάμβανον οἱ σύντροφοὶ του νὰ παραταξῶσι τὰ στήθη των ὡς προμαχῶνας ἔμπροσθεν τοῦ Ἀρχηγοῦ των· ἀγνοῶν τῆς μάχης καὶ ὀρμητικῆς αἰμορραγίας τὸ ἀποτέλεσμα ὁ Τζαβέλλας, ἐπιθυμῶν νὰ ἀπαλλάξῃ συγγρόνως καὶ τοὺς συμπολίτας του ἀπὸ τοῦ προκειμένου κινδύνου, τοὺς πα-εκά-

1) Ἡ σφαῖρα εἰσῆλθε μεταξύ τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ ἄρθρου τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς, ἐστάθη δὲ ὑπὸ τὴν πλάτην· αἷμα ἔρρευσε πολὺ· ἰατροὺς μετὰ μῆνας εἰσάραξεν τὸ ἥμισυ τοῦ σώματος, τὸ ἀριστερὸν δηλαδὴ, ἀπὸ τοῦ ἡμικρανίου μέτρι ποδῆς δὲν ἴδρωνε ποτὶ, ὥστ' ἐφαίνετο ἐν εἶδος ἡμιπληξίας, καὶ ὁ ὀφθαλμὸς του ἀκόμη ὑπῆρχε μικρότερος τοῦ δεξιοῦ·

λεσε παθητικῇ τῇ ζωῇ ἑξαιρέτως δὲ τὸν ἀδελφὸν του Γεώργιον, νὰ ἀποτέμωσι καὶ λάβωσιν αὐτοὶ τὴν κεφαλὴν του, καὶ οὐχὶ οἱ Τούρκοι, οἵτινες ἔμελλον νὰ τὴν προσφέρωσιν εἰς τὸν Ἄ. Πασᾶ, ἐκεῖνος δὲ διὰ τὴν λυσσώδη κατ' ἐμοῦ ὀργὴν του ἀπορρίψῃ αὐτὴν βέβαια εἰς τροφὴν τῶν σκύλων· τότε μόνον θέλει συνθηθῶσι νὰ κόψωσι τὴν κεφαλὴν σου οἱ Τούρκοι, ἀπεκρίθησαν ἐκ συμφώνου ἅπαντες, ὁπότεν δειχθῶσιν ἄξιοι νὰ συσσωρεύωσι πρῶτον ὅλα τὰ ἰδικὰ μας σώματα μέχρις ἑνὸς ἐπὶ τὸ ἔδικόν σου· διήρκεσεν ἡ μάχη αὕτη ἄχρι τῆς νυκτὸς ὅτε ὠφεληθέντες οἱ Σουλλιώται ἀπὸ τὸ σκίτος ἔσωσαν τὸν ἀρχηγὸν κομίσαντες αὐτὸν ἐπὶ νεκροφορείου εἰς τὸ Σούλλιον, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ἄλλους πέντε, τραυματίας δὲ δεκατέσσαρας, ἀφίσαντες καὶ τέσσαρα πτώματα ὄντα πλησίον τοῦ ἔγθρου· ἐκ δὲ τῶν Τούρκων ἐφρονεῦθησαν ὑπὲρ τοὺς ἑκτόν· τὸ κινδυνῶδες τραῦμα τοῦ Τζαβέλλα ὅσῃν χαρὰν ἐπροξένησεν εἰς τὸν Ἄ. Πασᾶν, καὶ Ὀθωμανικὰ στρατεύματα, ἄλλην τόσῃν αἰσθαντικὴν λύπην εἰς τοὺς Σουλλιώτας, ἐπειδὴ εἰς μὲν τοὺς πρῶτους ὑπῆρχε τὸ φόβητρον, εἰς δὲ τοὺς δευτέρους, τὸ καύχημα.

Ἐντοσοῦτω ἡ χαρὰ τῶν Τούρκων μετὰ μῆνας τέσσαρας ἐπέφερε λύπην, ἡ δὲ λύπη τῶν Σουλλιωτῶν μετεβλήθη εἰς χαρὰν, καὶ ἀγαλλίασιν, διότι ὑγιῆς γενόμενος ὁ Τζαβέλλας, καὶ τὰ ὄπλα δράξας ἐπαρουσιάσθη ἐκ νέου εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης· ἄμα τὸν εἶδον οἱ συναγωνισταὶ ἀναρρώσαντα ἤρξαντο πυροβολεῖν, κατὰ τὸ σύνθημα, δεικνύοντες διὰ τούτου τὴν χαρὰν, καὶ εὐχαρίστησιν· ἀγνοοῦντες οἱ Τούρκοι τὴν αἰτίαν τῆς πυροσφοκότησεως ἤρωτησαν Σουλλιωτὴν τινὰ, παρευρεθέντα πλησίον τοῦ ὀχυρώματος αὐτῶν· εὐφυῆς, καὶ ἐτοιμολόγος ὢν ὁ στρατιώτης, ἀπεκρίθη ὡς ἑξῆς· « Οἱ Σουλλιώται κατήντησαν εἰς ἐμφύλιον πόλεμον, ἐπειδὴ οἱ περισσότεροὶ βεβαρυμένοι ἀπὸ τῶν ἀδιακόπων πολέμων καὶ πείνης, θέλουσι νὰ υποταχθῶσιν εἰς τὸν Ἄλῃ Πασᾶ, οἱ δὲ ὀλιγώτεροι ὄχι· οἱ κείνοι (δακτυλοδείξας τοὺς μετὰ τοῦ Τζαβέλλα) εἰναι οὐ θέλοντες τὸν Πασᾶν· Ταῦτα εἰπὼν ἔσπευσεν ἀμέσως καὶ ἠγνωστοποίησε τὸ στρατηγικόν του εἰς τὸν Τζαβέλλαν, οὗτος δὲ ἀπομακρυνθεὶς μικρὸν τοῦ στρατοπέδου μετὰ ὀγδοήκοντα στρατιωτῶν, οἱ ὅποιοι συνώδευσαν αὐτὸν ἀπὸ τὸ Σούλλιον, ἀπεφάσισε νὰ ἀπατήσῃ τοὺς Τούρκους προσποτῆσαι ὅτι, ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειάν των· ἀγνοοῦντες οἱ Τούρ-

κοι τὸ στρατήγημα ἔδραμον ὡσεὶ χιλιοὶ ἀπροφυλάκτως οἱ δὲ Σουλλιωταὶ ἔτοιμοι, καὶ ἀραιωμένοι ὄντες τοῦ ἐκτύπησαν κατὰ πρόσωπον, ὤρμησαν συγχρόνως ἀπὸ τὰ ὄπισθεν καὶ οἱ ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ὑπὲρ τοὺς διακοσίους ὄντες, ἐφόνευσαν τεσσαράκοντα πέντε, συνέλαβον ζῶνται πεντήκοντα τρεῖς, ἀποσπασθέντας ἐκ τοῦ ὀλκικοῦ σώματος, οἱ δὲ ἐπιλοιποὶ ἀνεπιστρεπτὴ ἐπανήλθον εἰς τὸ στρατόπεδον, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὁποῖου ἀρχηγοὶ ἦσαν, ὁ Μετζομπόνος, καὶ Μπεκίρ τζογαδῶρος, στρατηγοὶ ἐμπειροπόλεμοι. Μὴ δυνάμενοι οἱ Τούρκοι νὰ ὑποφέρωσιν τὰς ἀδιαλείπτους προσβάλας τῶν Σουλλιωτῶν, τὴν σκληρὰν ἔτι τροφήν, ἐπειδὴ ἄψιχτον, καὶ καλαμπόκινον ψωμίον τοὺς ἐδίδον, διὰ προσφάγιον δὲ, σκόρδα, καὶ κρεμμύδια ἐνότιε καὶ τυρόν κατὰ ξηρόν. πρὸς τούτοις τὴν λοιμικὴν νόσον, ἣτις ἐνέσκηψεν ἐκ τῆς ἀποφορᾶς τῶν πτωμάτων, καὶ φυσικῆς τῶν ἔντομα τῆτος, ἐλειποτάκτου ἀδιακόπως· τούτου ἕνεκα ἐπέκρινε νὰ διατηρήσῃ τὸ πρῶτον σχέδιον ὡς συμφερότερον, τούτεστι τὴν διὰ τῶν Πύργων πολιορκίαν μόνον ἕως οὗ τελειώσῃ τὰς τροφὰς καὶ πολεμοφόδια· ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦτο δὲν ὠφελήθη ὅσον ἐνόμιζεν· ὄντες γὰρ ἐπιτήδευοι καὶ ἀκούραστοι οἱ Σουλλιωταὶ, ὀδηγούμενοι καὶ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης διέβαινον τὴν νύκτα πλησίον τῶν Πύργων πορευόμενοι εἰς τὰ χωρία διὰ ἐξοικονόμησιν τροφῶν, ἐπιστρέφοντες δὲ ἐσπετερίζοντο καθ' ὁδόν, καὶ πλησίον τῶν Πύργων, ὅσα κτήνη ἐδώδιμα, καὶ μὴ εὕρισκον· ὅλα ταῦτα δὲν ἐλάβαν τοὺς Τούρκους, ἀλλ' ἀπ' ἐτέρου δὲν ἐτόλμων νὰ ἐξέλθωσι καὶ ἐπιτεθῶσι τρομασμένοι ὄντες ἀπὸ παρομοίων συνεχῶν στρατηγημάτων καὶ μάλιστα κατὰ τὰ σκοτεινὰς καὶ βροχερὰς νύκτας, ἐν αἷς ἡ ἱκανοποίησις τῶν ἐγένετο διὰ μόνου τοῦ ἀδιακόπου καὶ ἀτάκτου πυροβολισμοῦ καθ' οὗ μέρους ἤκουετο τις ψόφος, ἀλλὰ σπανίως συνέβαινε νὰ βλάψῃ τινα ἐν τῷ σκότει, ἢ καὶ ἐν τῷ σὼτὶ τῆς σελήνης· ἀ, διότι τὰ βήματα τῶν Σουλλιωτῶν ἐγένοντο, ὅσον οἶόν τε ἄσφα· β', διότι ἐβάδιζον ἀραιωμένοι, καὶ τὸ πλάγιον μόνον τοῦ σώματος προτείνοντες εἰς τὸν ἐχθρόν· γ', διότι τὰ φορέματά των ἐφρόντιζον νὰ εἶνε δυσδιάγνωστα, ὡς φέροντα τῆς γῆς τὸ χρώμα· δ', διότι τὰ ὄπλα των δὲν τὰ ἐπλυνον ἔξωθεν, ἵνα μὴ ἀντινακλώσιν ἐκ τοῦ φωτός τῆς Σελήνης· ε'. διότι τὴν κεφαλὴν ἐσκέπαζον μὲ τὴν καπούλαν τῆς κάπας, διὰ νὰ μὴ διακρίνεται ἡ κεφαλὴ ἀπὸ

τὸ σῶμα· ὅλα ταῦτα συνέτεινον πολὺ πρὸς ἀποφυγὴν κινδύνου. διὸ πολλάκις τοὺς ὠνόμαζον οἱ Τούρκοι, νυκτερινὰ δαιμόνια.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

### Πρώτη πρότασις εἰρήνης

Ἄφου καὶ διὰ τῆς πολιορκίας δὲν ὠφελεῖτο κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του, ἀπεφάσισε νὰ τοῖς προτείνῃ εἰρήνην ἐπὶ τῇ ἐξῆς συμφωνίᾳ· αὐτὸς μὲν νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν, καὶ δίδῃ εἰς αὐτοὺς τὴν συνήθη ἐτήσιον φόρον, αὐτοὶ δὲ νὰ πύξωσι βλάπτοντες καὶ λαμβάνοντες εἰς τὸ ἐξῆς τοὺς καρποὺς τῶν χωρίων του, δι' ἀσφάλειαν ὅμως τῆς εἰρήνης, ἀπῆτε· παρ' αὐτῶν εἰκοσιτέσσαρας ὁμήρου, ἕκαστος κῦτῶν νὰ κητάγηται ἀπὸ τῶν γνωστῶν καὶ σημαντικῶν ριλῶν· βεβαυμένοι ἀπὸ τὴν κακοπάθειαν, στερημένοι τροφῶν, καὶ ἄλλων ἀναγκαίων ἐδέχθησαν τὴν πρότασίν του, καὶ ἐπροχματοποίησαν τὴν εἰρήνην κατὰ τὴν αἰτησίαν του, αὐτὸς ὅμως λαβὼν τοὺς ὁμήρους οὐ μόνον τὴν πολιορκίαν δὲν διεύθυνεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὁμήρους ἀλυτοδέσας ἐφυλάκισε καὶ ἀπειλὰς τρομερὰς πρὸς τοὺς Σουλλιώτας κατήγγειλεν· ὅτι, εἰ μὲν δὲν παριδοθῶσιν εἰς τὴν ἐπιείκειάν του, μέλει νὰ σφίξῃ ἀνηλεῶς ὅλους τοὺς ὁμήρους· οἱ Σουλλιῶται μὴ πτοηθέντες ἀπὸ τοιούτων συνήθων, καὶ φυσικῶν πράξεων του, τῷ ἔγραψαν τὰ ἐξῆς·

Βεζήρ Ἀλῆ Πασᾶ σὲ χαιρετοῦμεν.

Μὲ τοὺς τρόπους ὅπου φέρεσαι δὲν κάμνεις ἄλλο, παρὰ νὰ ὀλιγοστεύῃς τὴν ὑπόληψίν σου, καὶ αὐξάνῃς τὴν ἐδικήν μας· σκληροκάρδιον ἐναντίον σου· ἤξευρε ὅτι ὅπου ἔχομεν τεσσαρακονταεπτὰ (τόσοι, ὡς φαίνεται ἦσαν ἔω· τότε φονευμένοι) θυσίας τῆς Πατρίδος, ἄς γίνωπι μὲ αὐτοὺς ἑβδομήκοντα καὶ ἕνας διὰ περισσώτερον ἐνθύμησιν, ὅτι ἡ Πατρίς δι' αὐτάς τὰς θυσίας δὲν παραδίδεται. "Ὅλοι οἱ Σουλλιῶται, ἀποστελλαντες τὸ γράμμα, ἀπεράσισαν νὰ μὴ δέχωνται πλέον οὗτ' αὐτοῦ οὔτε τῶν ὑπαλλήλων του γράμματα, ὅθεν ὄσα ἐλάμβανον τὰ ἔρριπτον εἰς τὴν φωτιάν (χωρὶς νὰ τ' ἀναγνώσωσι καὶ ἐξηκολούθουν τὸν πόλεμον). Ἄμα ἔρθασαν εἰς τὰ Ἰωάννινα οἱ ὁμηροί, διέταξεν δ

Πασῶς τὸν Πολιτάρχην, Ἄμπάξ Τεπελένα, νὰ τοὺς ἀφοπλίῃ ποδᾶλυσοδοσευμένη, καὶ ἀποκλείῃ εἰς σκοτεινὴν εἰρκτὴν ἐν τῇ νήσῳ· οἱ Σουλλιωῖται ζωντανοί, ἀπεκρίθη ἃ Τεπελένας, ὅπλα δὲν παραδίδουσιν, εἰμὴ, ὅταν ἀποθάνωσι μαχόμενοι· ἐντροπὴ μας λοιπὸν εἶναι νὰ τὰ ζητήσωμεν καὶ νὰ μὴ μᾶς τὰ δώσουν, ἐπονεῖδιστον πρὸς τοῦτοις καὶ ἀνίρμιστον εἰς τὴν ὑψηλότητά σου νὰ τὰ λάβῃς διὰ τῆς βίας, ἐπειδὴ τότε τὰ ὅπλα των μόνον θέλ' ἔχεις ὡς ὀμήρους· πεισθεῖς εἰς τοὺς λόγους τοῦ Πολιτάρχου, ἐφευρον ἄλλον τρόπον νὰ τὰ λάβῃ ἀκινδύνως· προσκαλέσας ἡγούμενόν τινα ἐκ τῆς μονῆς τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, κειμένης ἐν τῇ νήσῳ τῆς λίμνης, ὅπου ἐσχόπευε νὰ τοὺς φυλακίσῃ, διέταξεν αὐτὸν ἐντόνως, ὅτι ἄμα ἴδῃ τοὺς εἰκοσιτέσσαρας Σουλλιωῖτας ἀποδιβασθέντας εἰς τὴν Νῆσον, καὶ πλησίον τῆς Μονῆς, νὰ σπεύσῃ, καὶ προὔπαντήσῃ φιλικῶς, καὶ πατρικῶς, καὶ ὀδηγήσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ προσκύνησιν, καὶ ἀσπαρμὸν τῶν ἀγίων Εἰκόνων, ἀλλὰ νὰ φροντίσῃ πρὸ πάντων νὰ τοὺς ἐμβάσῃ ἀόπλους, πληροφῶν αὐτοὺς ὅτι εἶνε μεγάλη ἁμαρτία νὰ ἐμβαίνωσιν οἱ χριστιανοὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὠπλισμένοι· ἀέκων ἕκων, ἐπραγματοποίησεν ὁ ἡγούμενος τὴν διαταγὴν, καὶ ἐν ταῦτῳ τὴν ἐπέτευχεν, ἐπειδὴ ὅλοι ἐκ συμψώνου σεβασθέντες τοὺς λόγους του ἐπέθεσαν ἐν τῷ ἐκτὸς τοῦ ναοῦ τοίχῳ τὰ ὅπλα ὄρθια καὶ οὕτως εἰσῆλθον ἄοπλοι. Εἶς ὁμοῦς ἐξ αὐτῶν Λεμύρης Φωτομάρας ὀνομαζόμενος, δὲν ἠθέλησε ἄφῃσῃ τὴν πιστόλαν του, εἰπὼν πρὸς τὸν ἡγούμενον· «ὅταν ἦε πόλεμος, καλόγηρε, τ' ἄρματα ἀπὸ τὰς χεῖρας δὲν ἀφίνονται, καὶ οὔτε τοῦ Θεοῦ κακοφαίνεται, ἐπειδὴ ἐμβαίνω ἀρματωμένος εἰς τὴν ἐκκλησίαν»· ἀσπασθέντες ἐν τοσοῦτῳ τὰς ἀγίας εἰκόνας ἐξῆλθον, ἀλλ' ὅπου ἄφησαν τὰ ὅπλα δὲν τὰ εὔρον, διότι, κατὰ διαταγὴν τοῦ Πασᾶ, καὶ γινῶσιν ἴσως τοῦ ἡγουμένου, ἦσαν κεκρυμμένοι προλαβόντως ἑκατὸν στρατιῶται Τουρκαλβανοὶ εἰς διάφορα δωμάτια τῆς Μονῆς, καὶ οὕτω τὰ ἐπῆραν πρὸ τῆς ἐξόδου τῶν Σουλλιωτῶν, οἵτινες μὴ δυνάμενοι νὰ τοὺς ἐκδικήσωσιν ἐμέμφοντο τὴν πράξιν των ὡς σημεῖον ἀνανδρίας, καὶ ἀπιστίας· παροξυνθεῖς ὁ ὀπλαρχηγὸς διὰ τὰς ὑβρεῖς διέταξε περιφρονητικῶς τὸν Φωτομάρα νὰ βίψῃ κάτω τὸ ἵπλον του, ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο νὰ τὸ λάβῃ διὰ τῆς χειρὸς του, οἱ δειλοὶ, καὶ ἀνάξιοι, ἀπεκρίθη, ὁ Φωτομάρας παρα-



δίδουσι τὰ ὄπλα ζωντανοί, τὰ δὲ παλληκάρια ὅταν ἀποθά-  
νωσι· μετὰ τοὺς λόγους τούτους ἐκβλῶν τὴν πιστόλαν ἀπὸ  
τῆς ζώνης, ἐπιθείς δὲ τὸ στόμα αὐτῆς τῇ κοιλίᾳ ἤτυχευρί-  
σθη· ἐσκόπευεν ὁ ἀτρόμητος οὗτος ὡς παρὰ τῶν συντρόφων  
του ἐβεβαιώθηεν, νὰ φονεύσῃ τὸν ὄπλαρχηγὸν Τοῦρκο ἀλλ'  
ἠὺσπλαγχνίσθη τοὺς συμπολίτας του, τοὺς ὁποίους ἔμελλον ἐ-  
πομένως οἱ Τοῦρκοι ἐλεινῶς νὰ κατακερματίσωσι· τοὺς ἔρ-  
ριψαν αὐθωρεὶ σιδηροδεσμίους εἰς σκοτεινὴν εἰςκτῆν.

Ὁ Ἰσλάμ Πρόνιος φίλος ὢν τῶν Σουλλιωτῶν, καθὼς  
εἰς τὴν ἐν Βιρτζάχα μάχην ἐγνωρίσθη σαφέστατα, ἀναμφι-  
βόλως ἔμελλε νὰ ᾔην ὑποπτος, καὶ ἐπομένως ἐχθρὸς τοῦ Πα-  
σᾶ, διὸ προσεῖχε πάντοτε τὰ χωρία του προσποιούμενος δη-  
θεν, ὅτι τὰ φυλάττει μὴ συγγρωῶν τοὺς Σουλλιώτας νὰ λαμ-  
βάνωσι τροφάς· πρὸ πολλοῦ ἐγίνωσκεν ὁ Πασᾶς τὴν μετὰ τῶν  
Σουλιωτῶν σχέσιν του, ἀλλὰ δὲν ἐνέκρινε νὰ τὸν προσβάλλῃ  
ἀποτόμως φοβούμενος οὐ μόνον τῶν Σουλλιωτῶν, ἀλλὰ καὶ  
τῶν χωρίων του τὰ ὄπλα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶνε εὐκαταρρόνητα,  
ὅθεν παρὰ τὴν λεοντὴν ἐνεδύθη τὴν ἀλωπεκὴν ἀποσπᾶσας διὰ  
χρημάτων, καὶ ὑποσχέσεων τοὺς ἄλλους γειτόνους, καὶ φίλους  
του, Ἀγάδας, καὶ οὕτω διὰ προδοσίας αὐτῶν ἐκυρίευσεν τὸ  
φρούριον τῆς Παραμυθίας, πέμφας διὰ νυκτός τὸν Σελλικτά-  
ρην μετὰ ὀκτακοσίων στρατιωτῶν· εἰς τοιαύτην ἐπικίνδυνον  
περίστασιν περιπεσὼν ὁ Πρόνιος ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ τὸν  
υἱὸν του ὄμηρον, ὅπως ἐλαττώσῃ τὴν κατ' αὐτοῦ ὑπόνοιαν,  
ἄλλως ἐκινδύνευε νὰ κηρυχθῆ ἔχθρὸς του, ἀλλὰ τοῦτο τὸν ἔ-  
βλαπτε καιρῶς, ἐπειδὴ ἀμέσως ὁ Πασᾶς τὸν κατεμήνυεν  
εἰς τὸν Σουλτάνον ὡς σύμμαχον τῶν Σουλλιωτῶν καὶ συνω-  
μότην τῶν χριστιανῶν κατὰ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους.

Τοιαύτη ἀπροσδόκητος μεταβολὴ ἠνέγκασε τοὺς Σουλ-  
λιώτας νὰ σπεύσωσι καὶ ματαιώσωσιν, εἰ δυνατόν, τοὺς σκο-  
ποὺς τοῦ Πασᾶ διὰ τῆς φιλίας καὶ συμμαχίας τοῦ Ἰμπερατοῦ  
Πασᾶ τῆς Αὐλῶνος, πρὸς δὲ ἔπεμψαν πρέσβην παρακαλοῦν-  
τες· ν' ἀνακαλέσῃ τὰς κατ' αὐτὰν στείλας δύο χιλιάδας  
στρατιωτῶν, ὡς προεῖρηται, νὰ τοὺς βοηθήσῃ ἀπὸ τροφάς  
καὶ πολεμοφόδια, αὐτοὶ δὲ τῷ ὑπέσχεοντο παντοεινὴν φιλίαν  
καὶ συμμαχίαν· ἐδέχθη προθύμως τὰς προτάσεις καὶ τὰ ζη-  
τήματα τῶν, καὶ ἀνευ ἀναβολῆς τὴν ἐνέργησε χορηγῆσας εἰς  
τὸν ἀποσταλέντα πεντακόσια φορτώματα χαλαμπόκι καὶ  
δέκα χιλιάδας δεκάρια φυσικίων· ἀκούσας ὁ Βεζύρης ὅτι οἱ  
Σουλλιώται ἐστειλαν πρὸς αὐτὸν Ἰμπερατοῦ Πασᾶν, ζη-

τοῦντες τὴν φιλίαν καὶ συμμαχίαν του, διέταξε καὶ αὐτὸς ἀμέσως τὸν Σιλλικτάρην καὶ Κίτζον Βότζαρην, νὰ υπάγῃσι ἐκ δευτέρου εἰς τὸ Σούλλι καὶ ἐνεργήσῃσι τὴν εἰρήνην, κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχον διαπραγματευθῆ συμφωνίαν πρὸ τῆς παραδόσεως τῶν ὀμήρων ὄντες (καθὼς καὶ πάντοτε) ἔλλειπεῖς οἱ Σουλλιωταὶ τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων, μὴ λαβόντες εἰσέτι διὰ τὴν θαλλάσιον κακοκαιρίαν θετικὴν τινα ἀπάντησιν ἐκ μέρους τοῦ Ἱμπραῦ Πατᾶ, ἐπέκριναν νὰ δεχθῶσι προσωρινῶς τὴν πρώτην συνθήκην ἕως οὗ ἐξοικονομήσῃσι τ' ἀναγκαῖα, διότι ἐγίνωσκον ἀλανθάστως τοὺς δολίους σκοποὺς τοῦ Πασᾶ, οἱ ὅποιοι δὲν ἀπέβλεπον εἰς εἰρήνην, ἀλλ' εἰς μόνην τὴν διάλυσιν τῆς συμμαχίας, δυναμένης νὰ τὸν βλάψῃ σημαντικῶς μαθὼν ἀπ' ἑτέρου ὁ Ἱμπραῦ Πατᾶς τὴν ἀνανεώθεισαν συμφωνίαν μεταξὺ Σουλλιωτῶν καὶ Ἀλῆ Πασᾶ, ἀπέστειλεν ἀμέσως πλοῖον ἐπίτηδες διὰ νὰ προλάβῃ καθ' ὁδὸν τὸ πρῶτον, καὶ ἀναλάβῃ τὴν προρρηθεῖσαν βοήθειαν, τὸ δὲ πλοῖον, ἐνεκα τῶν ἐναντίων ἀνέμων, ἤτο ἐλλιμενισμένον πρὸ ἡμερῶν εἰς τοὺς Δουκάτας, καὶ οὕτως ἀνελαβεν ὅσα ἔδωκεν, ἡ δὲ συμμαχία, πρὶν γνωρισθῆ, διελύθη· μαθὼν ὁ Β. ζῦρης τὴν διάλυσιν τῆς, μὴ ἀγνοῶν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τῶν Σουλλιωτῶν, ἔχων πρὸς τοῦτοις τοὺς ὀμήρους εἰς χεῖρας του, ἀπέρριψε τὴν ἀνανεώθεισαν πρότασιν τῆς εἰρήνης ἀνευ δὲ ἀναβολῆς νέα στρατεύματα ἔστειλε τρέφων ἐλπίδας ὅτι, διὰ τὰς δεινοπαθείας τῶν θέλει τοὺς καταβάλλει, ἢ βιάσει, τοῦλάχιστον, νὰ δεχθῶσι κατῆχυμένην τινὴ συμφωνίαν· οἱ Σουλλιωταὶ ὁμῶς, καίτοι δεινοπαθοῦντες, ἀντέκρουσαν καθ' ὅλας εἰς θέσεις τοὺς Τουρκαλχαλοὺς, πολὺ δὲ περισσότερον τοὺς κατετρόμαξαν μὲ τὰς νυκτομαχίας, δι' ὧν ὠφελοῦντο ἀπολαμβάνοντες πᾶν τὸ τυχόν.

### ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

εὐτετέρα πρότασις εἰρήνης.

Ἐποῦ καὶ τὸ ἀνωτέρω στρατήγημα ἐπέφερε δυσάρεστα ἵποτελέσματα, καθότι κατέστησε τοὺς ἐχθροὺς του τολμηροτέρους καὶ σχεδὸν ἀπηλπισμένους, ἐπρότεινε δευτέραν καὶ διαρρηκτικὴν διόλου τῆς πρώτης εἰρήνην, ὑποσχόμενος νὰ τοῖς

δώση δύο χιλιάδες Πουγκεία (τάλαντα).<sup>1)</sup> δεκαετῆ ἀσυδοσίαν καὶ ὅποιανδήποτε ἄλλην τοποθεσίαν ἐκλέξωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ κατοικίαν ἐπὶ ταύτας τὰς προτάσεις ἀπεκρίθησαν τὰ ἑξῆς.

Βεζύρ Ἀλῆ Πασᾶ σὲ χαιρετοῦμεν

« Ἡ πατρίς μας εἶνε ἀσυγκρίτως γλυκύτερα καὶ ἀπὸ  
 » τὰ πουγκεῖά σου, καὶ ἀπὸ τοῦς εὐτυχεῖς τόπους, τοῦς  
 » ὁποίους ὑπόσχεσαι νὰ μᾶς δώσῃ· ὅθεν ματαίως κοπιᾷσεις,  
 » ἐπειδὴ ἡ ἐλευθερία μας δὲν πωλεῖται, οὔτ' ἀγοράζεται σχε-  
 » δὸν μὲ ὅλους τοῦς θησαυροὺς τῆς γῆς, παρὰ μὲ τὸ αἷμα,  
 » καὶ θάνατον ἕως τοῦ τελευταίου Σουλλιώτου.

Ὅλοι οἱ Σουλλιώται μικροὶ καὶ μεγάλοι.

Ἡ λακωνικὴ, καὶ πατριωτικὴ αὐτῆ ἀπάντησις, μολονότι αἰσθαντικὴν δυσσρέσκειαν καὶ θαυμασμὸν ἐπροξένησεν εἰς τὸν Βεζύρην, δὲν ἠλάττωσεν ὅμως τὴν δραστηριότητά του, ἐπειδὴ ἀδιακίπως ἐμεταχειρίζετο πᾶν ὅ,τι ἐπενόει πιθανὸν μέσον διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἀντιπάλων του· μετὰ τινος ἡμέρας ὠργάνισε διὰ τινο ὄπλαρχηγῶ του Μ. Τζομπόπου ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῆς πατρίδος μ' ὅλην τὴν οἰκογένειαν τὸν Τζήμα Ζέρβαν, καὶ νὰ διασπείρῃ σχίσματα, καὶ διγνονοίας, εἰς ἀνταμοισθῆν δὲ τῆς πράξεω, ταύτης ὑπέσχετο νὰ τῷ δώσῃ ὀκτακόσια Τάλαντα, τὴν ἡμετέραν, καὶ ὅποιανδήποτε ἐπαρχίαν τῆς Ἑλλάδος ζητήσῃ νὰ λάβῃ καὶ νέμεται κληρονομικῶς τὰ δέκατα τῶν προϊόντων ὁ Ζέρβας τῷ ἀπάντησεν ὡς ἐπομέως.

» Σ' εὐχαριστῶ Βεζύρη μου, διὰ τὴν ἀγάπην ἧσ' ἔχεις  
 » εἰς ἐμένα ἀλλὰ τὰ ὀκτακόσια πουγκεῖα, παρακαλῶ μὴ μοῦ  
 » τὰ στείλῃς ἐπειδὴ δὲν ἠξεύρω νὰ τὰ μετρήσω, καὶ ἂν ἠξεύ-  
 » ρα, πάλιν δὲν ἦ οὐν εὐχαριστημένος νὰ σοὶ δώσω οὔτε  
 » μίαν πέτραν τῆς πατρίδος μου δι' ἀντιπληρωμὴν, καὶ ὄχι  
 » πατρίδα, ὡς φαντάζεσαι· τὴν τιμὴν ὅπου μ' ὑπόσχεσαι μ'  
 » εἶνε ἀχριστος, πλοῦτος, καὶ τιμὴ εἰς ἐμὲ εἶνε τὰ ἄρμα-  
 » τὰ μου, μὲ τὰ ὅποια φυλάττω, καὶ τιμῶ τὴν πατρίδα μου,  
 » ἀθανατίζω καὶ τ' ὄνομά μου.

Σουλλί 4 Μαΐου 1801,

Τζήμας Ζέρβας.

Μετὰ τσσαύτας ἀποτόμους ἀπαντήσεις τῶν Σουλλιωτῶν ἐπίμενον ἦ· ο νὰ περιορισθῶσιν ὅπωςοῦν πρὸς καιρὸν τὰ

(1) Τὸ τουρκικὸν τάλαντον ὑπελογίζετο ἐκ πεντακοσίων γροσίων, τὸ δὲ γροσίον εἶχε ἰσοδύναμον τότε ἀξίαν μὲ τὴν σημερινὴν δραχμὴν.

μανιώδη πάθη του, ἂν ὄχι δι' ἄλλο τι, τοῦλάχιστον νὰ λησμονῶνται προσωρινῶς τὰ παρελλόντα, ὥστε νὰ τρέφῃ ἀσφαλεστέρας ἐλπίδας διὰ τὰ μέλλοντα· ἀλλ' αὐτὸς ἠκολούθει ἀκουράστως τὸ σύστημά του φρονῶν πάντοτε τὴν δραστηριότητα συντελεστικώτερον μέσον τῆς ἐπιτυχίας· Ἐπέμω ἐν τοσοῦτῳ λειποτακτοῦντας καθ' ἐκίστην τοὺς στρατιώτας ἐξ αἰτίας τῆς κακοπαθείας, καὶ ἀδιακόπου προσβολῆς τῶν Σουλλιωτῶν (μόλις ὀκτὼ χιλιάδας μείναντας κεκλεισμένους εἰς τοὺς πύργους), ἀπεῖρσε νὰ μεταχειρισθῇ καὶ τὰ μέσα τοῦ Ἰσρατείου, νομίζων ἴσως τὴν θρησκείαν ἐπιτυχέστερον ὄργανον τοῦ σκοποῦ του· καὶ ἀλλαγῆ εἴρηται, ὅτι τὸ μόνον ἐπιστήριγμα τοῦ Σουλλίου μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Πρεβέζης, ἔμεινεν ἡ Πάργα, ἀφ' ἧς ἐπορίζοντο τροφικὰ πολεμοφόδια καὶ πᾶν ἀναγκαῖον· τοῦτο λοιπὸν μὴ δυνηθεὶς νὰ καταβληθῆ, ἐσκέφθη νὰ ἐπιτύχῃ διὰ τοῦ κλήρου διὰ τοῦ Μητροπολίτου, δηλαδὴ Ἰωαννίνων, καὶ ἐπισκόπου Παραμυθίας, Σουλλίου καὶ Πάργας διατελοῦντος ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἰωαννίνων Μητροπολίτου, ὡς ἐκ τῶν παρακατιῶν γραμμάτων ἐξάγεται ἡ ἀλήθεια.

Πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον Παραμυθίας.

Θεοφιλέστατε Ἐπίσκοπε Παραμυθίας, ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀπηγῆ ἀδελφῆ καὶ συλλειτουργῆ κυρ Χρῦσανθε, χάρις εἴη σοι τῇ θεοφιλίᾳ καὶ εἰρήνῃ παρὰ θεοῦ.

Φαίνεται οἱ ἐπαρχοῦνταί σου οἱ Παργηνοὶ πῶς ἔγασαν τὸν νοῦν τους, καὶ δὲν ἠξέφρουν τί κάμουν· ὅθεν ἰδοῦ ὑποῦ τοὺς γράφω διὰ νὰ ἀπέχουν ἀπὸ τοὺς Σουλλιωτάς, καὶ νὰ μὴ τοὺς βοηθοῦν καὶ μὲ ἀνθρώπους καὶ μὲ βαρούτια καὶ μὲ ζαϊρέδες· νὰ τοὺς συμβουλευθῆς καὶ ἡ θεοφιλία σου, καθὼς τοὺς γράφω, διατὶ ὕστερον, ὅτι ἀκολουθήσῃ ἂ, ὄφονται· μοῦ κακοφαίνεται ὅμως, ὅπου κοντὰ εἰς αὐτοὺς κακοπαθαίνει, ὕστερον καὶ ἡ θεοφιλία σου.

Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μετὰ σοῦ.

1801 Ἰουλίου 5 Ἰωάννινα.

*Ὁ Ἰωαννίνων Ἱερόθεος καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφός.*

Εὐγενεῖς πρεσβύτεροι καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες κάτοικοι τῆς Πάργας σᾶς εὐχομαι καὶ σᾶς εὐλογῶ πατρικῶς.

Ἐνας καλὸς καὶ ἄγρυπνος ποιμὴν, χρεωστεῖ νὰ προφυλάττῃ π ντοτε τὰ πρόβατά του ἀπὸ κρημνούς, βράχους καὶ ἄγρια θηρᾶ, καὶ τότε τὰ κερδίζει καὶ τὰ χαίρεται· καὶ

ἐγὼ λοιπὸν ὧς καλὸς ποιμὴν τῶν λογικῶν μου προβάτων  
 χρεωστῶ νὰ προφυλάττω αὐτὰ πάντοτε ἀπὸ πάσαν βλάβην  
 καὶ ἀπώλειαν· καὶ ἄλλοτε σὰς ἔγραψα, καὶ προφορικῶς, ὅταν  
 ἐπέρασα ἀπὸ τὴν πατρίδα σας, ὠμίλησα καὶ σὰς ἐσυμβούλευ-  
 σα πνευματικῶς καὶ πατρικῶς νὰ τραβήξετε γέρι ἀπὸ τοὺς  
 Σουλλιωτῆς, νὰ μὴ τοὺς ὀδετε γὰμμίαν βοήθειαν, οὔτε εἰς  
 τὸν τόπον σας νὰ τοὺς δέχησθε, ἐπεὶδὴ εἶναι κακοῦργοι καὶ  
 φερμανλίδες ἀπὸ τὸ δεβλέτι, καὶ ὅποιος δέχεται τοιοῦτους κα-  
 κούργους πίπτει καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἰδίαν ὀργὴν τοῦ ὑψηλοῦ  
 δεβλετίου, καὶ εἰς τὸ τέλος ἀφανίζεται ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς  
 γῆς· σεῖς ὅμως, ἢ ἀπὸ ἀνοησίαν σας, ἢ ἰσχυρογνωμίαν σας,  
 ἢ ξένας κακὰς συμβουλὰς παρακινούμενοι, δὲν ἐδώσατε ποτὲ  
 ἀκρίσιν καὶ κλίσιν εἰς πατρικὰς καὶ σωτηριώδεις διὰ τὴν  
 πατρίδα σας νοουσίας μου· ἀκούετε καὶ ἀκολουθατε, ὡς μνη-  
 θάνω, τὰς συμβουλὰς τοῦ Περραιβοῦ, ὁ ὁποῖος σὰς ἀπατᾷ,  
 δὲν ἤξεύρετε, ὅτι αὐτὸς μὲ κάποιον ῥήγαν Θεσσαλὸν καὶ  
 ἄλλους μερικὸς παρομοίους λογιωτάτους συννεσημένοι μὲ  
 τοὺς Φραντζεζοὺς ἐσχόπευον νὰ κίμουν ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ  
 κρατικιστάτου Σουλτάνου; ἀλλ' ὁ μεγαλοδύναμος Θεὸς τοῦ  
 ἐπαίδευσεν, κατὰ τὰς πράξεις των μὲ τὸν θάνατον, ὅπου τοῦ  
 ἔπρεπε, μόνος δὲ ὁ ἰερατικὸς ἐσώθη διὰ τὰς ἰδικὰς σας ἀ-  
 μαρτίας· λοιπὸν, ἂν θελήτε τὴν σωτηρίαν καὶ εὐτυχίαν σας  
 τραβάτε γέρι, ὡς προεῖπα, ἀπὸ τὴν φιλίαν τῶν Σουλλιωτῶν  
 καὶ συμβουλὰς τοῦ Περραιβοῦ, καὶ ζητήσατε τὸ γρηγορότε-  
 ρον τὴν χάριν καὶ σκέπην τοῦ ὑψηλοτάτου Βεζύρη, τὴν ὁ-  
 ποίαν ἐλπίζω νὰ τὴν λαβετε, ἐπεὶδὴ, ὅταν ἰδῶ τὴν μετάνοιαν  
 σας θέλει προσπέσω εἰς τὰ γόνατά του νὰ τὸν παρακαλέσω  
 νὰ συγχωρήσῃ τὰ ἀπερχομένα σφάλματά σας, ὅπου ἀρνηθῆ-  
 κετε τὴν συμφωνίαν ὅπου ἐκάμετε μὲ τὴν ὑψηλότητά του, καὶ  
 εἶμαι βέβαιος ὅτι, δὲν θὰ πέσει κάτω ὁ βίτζᾶς μου<sup>1)</sup>· ἐάν ὁμο-  
 μείνητε ἀμετανόητοι, καθὼς ἔως τῶρα, τότε ὁ θεὸς μέλλει νὰ  
 σὰς παιδεύσῃ διὰ τὴν παρακοήν σας, καὶ τὸ κρίμα τῶν φα-  
 μελιῶν σας ἃς ἦνε εἰς τὸν λαϊμόν σας καὶ εἰς τοῦτον καὶ εἰ-  
 σὸν ἄλλον κόσμον· ἐγὼ τὸ πνευματικὸν καὶ πατρικὸν χρέος  
 ἡ ἐλάμα, ὅθεν δὲν σὰς μένει πλέον κανένα παράπονον ἐναν-  
 τίον μου καὶ υγιαίνει.

Ἰωάννινα 1801 Ἰουλίου 5.

*Ἰερόθεος, Μητροπολίτης Ἰωαννίνων.  
 καὶ ἐν Χριστῷ εὐχέτης.*

(1) Ἡ παράκλησίς μου.

## ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ

Πανιερώτατε μητροπολίτα υίκως σᾶς προσκυνουµεν·

Τὴν σεβαστὴν ἐπιστολὴν σας ἐλάβοµεν, ἠθέληµεν βέβαια παραδεχθῆ ταῖς συμβουλὰς σας, ἐὰν αὐταὶ ἦσαν σύμφωνοι μετὰς τὰς περιστάσεις καὶ συμφέροντα τῆς πατρίδος µας· ὀρθὴ τῶ ὄντι, καὶ καταλληλὸς ἡ παραβολὴ τοῦ ποιµένος, τὴν ὁποίαν µᾶς προτείνετε· ἀλλ' ὅταν ὁ ποιµὴν πάσχη κατὰ δυστυχίαν, ἀπὸ ὀφθαλμίας, καὶ βραδυποδίας, πῶς δύναται τότε, πανιερώτατε, νὰ προφυλάξῃ τὰ πρόβατά του ἀπὸ κακοτοπίας, καὶ ἀγρία θηρία; µᾶς συμβουλευέτε νὰ µὴ δεχώµεθα, οὔτε βοηθώµεν τοὺς Σουλλιώτας κακούργους ὄντας, ὡς λέγετε, καὶ ἀπονεκρηγµένους τοῦ Δοιβλατίου· ἡμεῖς συμμαχίαν τινά, ἢ ἑταιρίαν µυστικὴν ἢ φανεράν µ' αὐτοὺς δὲν ἔχοµεν, διὸ τοὺς δεχώµεθα εἰς τὴν πατρίδα µας ὅχι ὡς κακούργους, καὶ φερµανίδιας, ἀλλ' ὡς ὑπ' ἑρχοῦς τῆς πατρίδος τῶν, καὶ φορολογουµένους ὑπηκόους τοῦ Σουλτάνου, πρὸς τοὺς ὁποίους πωλοῦντες τὰ προϊόντα τοῦ τόπου µας ὠφελοῦµεθα· τὸ αὐτὸ σύστημα διατηροῦµεν ἔκπαλαι καὶ ἤδη µὲ τοὺς λοιποὺς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κρατοῦς Τούρκους, καὶ χριστιανούς, διότι δὲν δυνάµεθα ἄλλως νὰ ποριζώµεθα τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα.

Καὶ ἡµᾶς ἀδ' αἰεὶς, πανιερώτατε, καὶ τὸν Περραιβὸν συκοφαντεῖτε λέγοντες ὅτι ἀκολοθοῦµεν αὐτοῦ, καὶ οὐχὶ τῆς πανιερότητός σας τὰς συμβουλὰς· βεβιωθήτε, ὅτι καὶ ἡμεῖς πάντες γνωρίζοµεν τῆς πατρίδος τὰ συμφέροντα, καὶ ὁ Περραιβὸς τὰ αὐτὰ αἰσθήµατα τρέφει· ὅθεν οὐτ' αὐτὸς ἡµᾶς ἀπικτᾷ, οὔτε ἡμεῖς παρ' αὐτοῦ πλανώµεθα. Τὸν κατακρίνετε πρὸς τοῦτοις, διότι συνέπραξεν μετὰ τοῦ αἰοδίου Ῥήγα, καὶ ἄλλων, ὡς λέγετε, λογιωτάτων ὁμογενῶν κατὰ τοῦ Σουλτάνου· ἡ κατάκρισις αὐτῆ ὑπάρχει, νοµίζοµεν, ἀντίχριστος· διότι ὁπότεν ὁ ἴδιος Ἰησοῦς Χριστὸς µᾶς διδάσκει τρανώτατα, λέγων « Μάχου ὑπὲρ πίστεως, καὶ πατρίδος », τίς ἄρα φιλόχριστος, καὶ φιλόπατρις τολµᾷ ἔπειτα νὰ καταδικάσῃ τοῦ Ῥήγα, καὶ τῶν συναιτέρων αὐτοῦ τὰς πράξεις; Οὔτε τῆς παρούσης ἐπιτυχίας, οὔτε τῆς ἰδικῆς µας; δυνάµεως ἔργον εἶνε, πανιερώτατε, νὰ διακρίνωµεν τὰ ἐµβριθῆ αὐτῶν αἰσθήµατα, ἀπ' ἄλλων εὐνοϊκῶν περιστάσεων τοῦ ἔθνους µας, ἢ ἀμερόληπτος ἱστορία μέλλει βέβαια νὰ ἐπιχινιάσῃ, καὶ εὐκρινῆσῃ τὰς πράξεις αὐτῶν, καὶ τὰ ἀποτελέσµατα.

Ὅπαδοί λοιπὸν ὄντες καὶ ἡμεῖς πάντοτε, καὶ ἐκτελεσται

τοῦ προμνησθέντος θεοῦ ῥητοῦ, οἷς ἀπαλλάττομεν εἰς τό ἐ-  
ξῆς, πανιερώτατε, ἀπό τὴν πρὸς τὸν ὑψηλότατον Βεζύργην,  
ὡς μᾶς ὑπόσχεσθε, μεσιτεῖαν, καὶ ἰκεσίαν σας ὑπὲρ ἡμῶν,  
διότι ἀρκεῖ εἰς ἡμᾶς ἡ σκέπη καὶ εὐνοία τοῦ ὑψηλοῦ καὶ κρο-  
ταίου Δουβλετίου, τὴν ὁποίαν σεβόμενοι, καὶ διατηροῦντες  
χρεωστικῶς, θεόμενοι πρὸς τούτους τοῦ ὑψίστου ὑπὲρ τῆς μα-  
κροδιότητος, καὶ εὐμερίας τῆς Μεγαλειότητός του, δὲν ἀμ-  
φιβᾶλλομεν, ὅτι θὰ σκέπη, καὶ διατηρῆ ἡμᾶς πάντοτε ὡς  
πιστοὺς ὑπηκόους, καὶ εὐπειθῆ τέκνα του.

Εὐνωμονοῦντες ἐν τσοῦτω, πανιερώτατε διὰ τὰς πνευ-  
ματικὰς, καὶ πατρικὰς πρὸς ἡμᾶς συμβουλάς σας, ὑποσημει-  
οῦμεθα μὲ βαθύτατον σέβας.

1801 Ἰουλίου 10

*Τῆς ὑμετέρας πανιερότητος  
τέκνα ἐν Χριστῷ εὐπειθῆ  
οἱ προσοτῶτες, καὶ ἅπας ὁ λαὸς τῆς Πάργας.*

Πρὸς τὸν πανιερώτατον μητροπολίτην τῶν  
Ἰωαννίνων κύριον κύριον Ἱερόθεον.

Ἐτέρα ἐπιστολὴ τοῦ μητροπολίτου πρὸς τὸν ἐπίσκοπον.

Ἀδελφε, ἅγιε Παραμυθίας, ἤξευρε, ὅτι ὁ ἀδελφός του  
κακοῦσιφ<sup>1)</sup> ἦλθεν εἰς τὸν ἐρέντην μας, καὶ τὸν ἐπαρεκά-  
λεσε διὰ τὸν ἀδελφόν του, καὶ μ' ἐπροσέξεν, ὅθεν ἂν ἔλθῃ  
νὰ προσπέσῃ νὰ τὸν συμπαθήσῃ, καὶ νὰ μᾶς γράψῃ· ἂν θέ-  
λῃς ὁμοίως καὶ νὰ τὸν ἐξορίσω, καὶ νὰ κόψω, καὶ τὰ μαλλιά  
του, νὰ μὲ γράψῃς καταλεπτῶς μόνος σου μυστικὰ πῖθεν ἐ-  
παρεκινήθῃσαν οἱ Παργινοὶ νὰ βοήθουν τοὺς Σουλλιωτάς,  
καὶ πόσῃν βοήθειαν τοὺς ἔδωκαν, καὶ τί καὶ τί, καὶ τοὺς  
σκοποὺς τῶν Παργινῶν, καὶ τῶν Σουλλιωτῶν. Μουτλακ  
κίθετι νὰ μὲ ἰδεάσῃς, διὰ νὰ ἤμπορεσω ὕστερον νὰ σὲ δια-  
φεντεύσω, καὶ νὰ μὴ γαθῆς, ἀγκαλὰ ἐδῶ ὅλα τὰ μανθανομεν,  
μὰ θέλω νὰ μὲ τὰ γράψῃς διὰ τὸ καλόν σου.

1801 Σεπτεμβρίου 7 Ἰωάννινα.

Ὁ Ἰωαννίνων Ἱερόθεος.

1) Αὐτὸς ἦτο Ἱερομόναχος, γέννημα, καὶ θέλημα τῆς Πάργας, ἡ οἰκογί-  
νιά του, καὶ ἡ φυλὴ του ὠνομάζετο καλοῦλιδες καὶ Τζιγκανοί· ἦσαν κακοῦθους  
πατέρες, κακοῦθιστεροὶ τρεῖς υἱοὶ· ὁ ἀρχιερεὺς εἶχεν ἐκκλησιάσῃ, καὶ ἀπορίσῃ  
αὐτῶν τὸν Ἱερομόναχον διὰ τὰς βδελυγὰς του κρέμεις, οἱ δὲ Πάργιοι ἐκτίθειαν  
ἐπομένως ὅλην τὴν οἰκογένειαν, ἥτις κατήγγεν εἰς τὸν Ἀλῆ Πακᾶ.

Εἰς ὅλας αὐτάς τὰς ἐγγράφους, καὶ διαφόρους ἄλλας προφορικὰς παρακινήσεις τοῦ μητροπολίτου δὲν ἔδωκε τὴν παρामीκρὰν ἀκρόασιν ὁ καλὸς ἀρχιερεὺς, ἐξ ἐναντίας, τοὺς μὲν Σουλλιώτας, καὶ Παργίους ἀδιακόπως ἐνεθάρρυνε, πρὸς δὲ τὸν μητροπολίτην ἀπεκρίνατο ὅτι, δὲν λείπει ἐνεργῶν προθύμων, τὰς συμβουλίας του, ἀλλὰ, κατὰ κακὴν τύχην, οὐ μόνον δὲν εἰσακούεται, ἀλλὰ πολλάκις ὑβρίζεται, καὶ ἐπικυβεῖται ἀμφοτέρωθεν ἰδῶν καὶ τὸ τοῦ μητροπολίτου ἐπιχείρημα ἀτελεσφόρητον ἀπέφασκεν ὅτι, διὰ τῆς συνήθους τουρκικῆς του σκληρότητος θέλει δυνηθῆναι ἢ ὑποχρεώσῃ μᾶλλον τὸν ἐπίσκοπον ἢ πραγματοποιήσῃ τὰ θελήματά του ἢ διὰ τῶν συμβουλῶν τοῦ μητροπολίτου. Ἐβρίψεν ὅθεν ἀνυπερθέτως εἰς σκοτεινὴν εἰρκτὴν σιδηροδεσμίους τοὺς συγγενεῖς τοῦ ἐπισκόπου μητέρου, δύο ἀδελφούς, καὶ δύο ἀδελφὰ, καὶ μετὰ τῶν συζύγων αὐτῶν, εἰς ὧν ἡ ρήτηρ καὶ εἰς υἱὸς μὴ δυνηθέντες μετὰ πενταμηνίαν ἢ ὑποφέρωσι τὰ τρομερὰ κολαστήρια, ἐπλήρωσαν ἐν εἰρκτῇ τὸ κοινὸν χρέος, οἱ δ' ἄλλοι μετ' ἑνὸς ἔτους φυλάκισιν δια μεσιτείων, καὶ δόσεως γροημάτων ὑπὲρ τὴν δύναμιν αὐτῶν, μόλις εἶδον τὸ φῶς τοῦ ἡλίου· μ' ὅλα ταῦτα ὁ φιλόγρητος ποιμὴν παρὰ τῶν συγγενῶν, ἐπεθύμει μᾶλλον πολλῶν χιλιάδων ψυχῶν τὴν σωτηρίαν, ψυχῶν ἐκ γενετῆς, καὶ προγόνων ἐλευθέρων· παράδειγμα τῷ ὄντι γρηστομίμητον, καὶ ἀναγκαῖον πρὸς πάντας τοὺς ποιμένας, ἀλλὰ, κατὰ τὸν ἀπόστολον Παῦλον, ὑπάρχουσι κατὰ δυστυχίαν τινεὶ ἐξ αὐτῶν λύκοι βαρεῖς, μὴ φοιδομένοι τοῦ ποιμνίου· ἐν τούτῳ ἐνῶ διέτριβεν εἰς τὴν Πάργαν ὑπὲρ τὸ ἐν ἡμῖσι ἔτος μὴ τολμῶν διὰ τὸν φόβον τοῦ Βεζύρη νὰ περιέλθῃ ὅλην τὴν ἐπαρχίαν του, πρὸς ἀγιασμόν τῶν πνευματικῶν του τέκνων, καὶ ἀπολαβὴν τῶν νομίμων δικαιωμάτων, ἠθέλησεν ἀυθορμήτως, ἢ μᾶλλον ὠθηρήθη ἀπὸ τὸν ἴδιον Βεζύρη ὁ Χασάν Ἰζακίρης· νὰ μεσιτεύσῃ δῆθεν εἰς αὐτὸν διὰ νὰ τὸν λάβῃ ὑπὸ τὴν εὐνοϊάν του, ὡς ἐκ τοῦ ἐπομένου γράμματος φαίνεται.

(Τοπ. Σφ.)

Ἐμίτερα δουρακὴ μου (πρεσβευτὴ μου) δεσπότη της Πιραμυθίας μετὰ τὸν χαιρετισμὸν μου σὲ φανερώνω, ὅτι ἔδω ἢ ὅταν ὁ Χασάν ἀγχις Ἰζακίρης, καὶ μ' ἔκαμε ριτζά παράκλησιν) διὰ τέτάρη, καὶ ἐγὼ διὰ τὸ χατήρι του (διὰ χάριν του) μάταμ (ἐπειδὴ) καὶ ἔχεις εὐρεθῆ τζιράκη μου (εὐεργετημνο) ὅλα τὰ σουτῆιά σου (τὰ σφάλματά σου) τὰ ἐχάρισα.



ὄθεν λαμβάνοντας τὸ παρὸν μου δέγνως κἀνεῖνα σουμπεγέ (ὑ-  
πόνοιαν) νὰ κινήσης, καὶ νὰ ἔλθῃς ἐδῶ, ὅτι ἐσὺ εἶσαι τζιρά-  
κι μου, καὶ σὲ ἀγαπῶ καλῆτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον, μένε μου-  
τλιχ (ἀρεύκτως) νὰ ἔλθῃς καὶ νὰ μὴ βάλῃς τίποτε εἰς τὸν  
νοῦν σου, καὶ ὄχι ἄλλο ὑγίαινε.

1802 Μαρτίου 8 Ἰωάννινα·

Ἀκριβέστατα ἐγνωρίζεν ὁ ἐπίσκοπος τοὺς γλυκεῖς, ἀλλ'  
ἀπίστους λόγους τῆ Βεζύρη· ἡ παρακίνησις ὅμως τινὲν φί-  
λων του, ἡ συμπάθεια ἀπὸ τα συνεχῆ δακρυστάλακτα γραμ-  
ματα τῶν συγγενῶν του, ἡ ἐλπίς διὰ νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ  
τὰ δεσμά, καὶ ἀπομακρύνῃ, εἰ δυνατόν, ἐκείθεν, τὸν πειθα-  
νάγκασαν κα ἀφρονήσαντα πάντα κίνδυνον νὰ ἴδῃ τὸ πρόσω-  
πὸν του, παροισιασθεῖς λοιπὸν, καὶ γονυπετήσας, κατὰ τὸ  
ὄρωμανικὸν ἔθιμον, παρὶ τοὺς πόδας του, ἀψάμενος μὲ τρε-  
μούσας χεῖρας καὶ καρδίαν πάλλουσαν τοῦ κρασπέδου τῆς  
χλαμύδος του, κατεφίλει αὐτό, μὴ τολμῶν ν' ἀνανεύσῃ ἄνευ  
τῆς συγκατανεύσεώς του καθότι ἐκ πρώτης ὄψεως εἰδείθη ὡς  
κεραυνοδόλος διὰ πικρῶν ὑβρεων, ἀπειλῶν, ἐιρκτικῆς καὶ θη-  
νάτου, τὰ μέσα δὲ φίλων, ἡ ὀρθότερον εἰπεῖν, ἡ θύσις ὀκτώ  
χιλιᾶδων γροσίων ἐξέλευσαν τὸν ἀμειλικτον Βεζύρην. διὸ  
μετὰ τὴν συγκύρωσιν τῶ ἐχορήγησε τὴν ἀκολουθοῦν ἐγκύ-  
κλιον πρὸς τὴν ἐπαρχίαν του·

(Τόπ. Σφ.)

Ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ.

Εἰδοχίς πρὸς ὄθεν τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Δουατζῆ μου ἐ-  
πισκόπου Παραμυθας, ὅτι ἀληθινὰ τοῦ εἶ/α κακίωση διὰ  
κάποιαις αἰτίαις, ὅμως ἐδεβαιώθηκα ὅπου δὲν εἶ/ε φτιζέμιον,  
καὶ πάλιν τὸν ξανάλαθα εἰς τὸ πρῶτον τινὸν ναζάρι μου (εὐ-  
νοϊάν μου) μὲ τὸ νὰ εἶνε τζιράκι ἐδικὸν μου· ὄθεν καὶ ἐσεῖς  
ἔττι νὰ τὸν ἤξεύριτε, καὶ νὰ τὸν ἔχετε καθὼς κα. προτῆτερα,  
καὶ καλλιότερα, καὶ κανένας μανές (πρόσομιμα) εἰς τὴν δου-  
λιάν του νὰ μὴ τοῦ γίνεταί, μόνον ὅσον ἠμπορεῖτε μουσααντέ  
(περιποιήσιν) νὰ τοῦ κάμετε, καθὼς εἶνε τὸ ἀντι σας (ἡ θρη-  
σκεία σας) καὶ ἐμένα τὸ γατῆρι κίνετε, ἐπειδὴ καὶ εἶναι  
δουατζῆς μου, καὶ τζιράκι μου· ἐξ ἅπαντος.

1802 Μαρτίου 29 Ἰωάννινα.

Δοὺς λοιπὸν ὀκτώ χιλιάδων γροσίων λῦτρα, ἄλλως γαρ  
οὐκ ἠδύνατο ἀπορυγῆν τοῦ δουλιάς του, λαβὼν καὶ τὸ ἐτ-

γραφον ἀπολυτήριο, ἐπέτρεψε δραμαίως εἰς τὴν Πάργαν χωρὶς νὰ ἐνεργήσῃ, διὰ τὸν φόβον, διὰ τοὺς περιοδεῖαν τῆς ἐπαρχίας, τοῦ, οὔτε ἀπὸ τοῦ πρώτου φρονήματος νὰ παρῆ-  
 ραπῆ ὁ Βεζύρης μολοντοῦτο, ὡς ἐκ τοῦ ἀκροῦθου γράμ-  
 ματος φαίνονται, ἐπροσποιεῖτο ἀκόμη τὸν φίλον σκοπεύων νὰ  
 τὸν συλλαβῇ καὶ δευτέρην φορὰν εἰς τοὺς ἔνοχάς του.

(Τ. Σ.)

Δουατζή μου Ἐπίσκοπε Παραμυθίας.

Μετὰ τὸν χειρισμόν μου, σὲ φανερώνω, ὅτι ἔμαθα πῶς  
 αὐτοῦ εἰς Πάργαν ἦρθεν ἓνας ἄνθρωπος τοῦ Ἰμπριμ Πισᾶ  
 μὲ ἄσπρα χρήματα, δὲν ἤξεύρω τί ἀνοκατώματα πασχεῖ νὰ  
 κίμη καὶ νὰ σκώη τὴν ἡρωϊκὴν ἀπὸ τὸν κόσμον ὄθεν ἐσὺ,  
 ἐπειδὴ εἶσαι ἐδικός μου, γὰρ ὁποῦ σοῦ γράφω μὲ μαζοῦς (ἐπι-  
 τηδες) ἄνθρωπόν μου, καὶ νὰ μοῦ φανερώσῃς ὅλην τὴν ἀλή-  
 θειαν, ποίαν ἡμέραν ἦλθε καὶ πῶς τὸν λέγουσιν, καὶ διατί ἦλ-  
 θεν· αὐτὰ ὅλα τὰ χαμπάρια (εἰδήσεις) νὰ μοῦ τὰ φανερώσῃς  
 μὲ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπόν μου, καὶ ἀκόμη ἀγαποῦσα νὰ ἐρχο-  
 σουσιν νὰ μὲ ἀνταμώσῃς σὲ μίαν μερτὴν κρυφᾶ χωρὶς νὰ σὲ  
 ξέρῃ κανένας, ὅτι σ' ἔγω κρυβάνταις χρειαζούμεναις νὰ σοῦ  
 εἰπῶ, καὶ τὸ καλύτερον εἶνε νὰ μὲ ἀνταμώτῃ κρυφᾶ, καὶ εὐ-  
 θὺς γυρζεῖς ὀπίσω καὶ ἂν δὲν ἔλθῃς, νὰ μοῦ τὰ φανερώσῃς  
 διὰ γράμματος σου ὅλα τὰ πάντα, καὶ ὕγιαινε.

1802 Ὀκτωβρίου 4. Ἰωάννινα.

Πληροφορηθεὶς ὁ Βεζύρης περὶ τῆς διαγωγῆς τοῦ Ἐπι-  
 σκόπου, ὅστις ἅμα ἐφθασεν εἰς Πάργαν ἐξηκολούθει νὰ διδῇ  
 τὰς αὐτάς, ὡς καὶ πρότερον, πατριωτικᾶς καὶ σωτηριώδεις  
 συμβουλὰς πρὸς τοὺς Σουλλιώτας καὶ Παργίους, καταγίνεται  
 κολακευτικῶς νὰ τὸν συλλαβῇ, ἐκδύση καὶ καταδικάσῃ ἐν εἰρ-  
 κτῇ σκοτεινῇ, ἀλλὰ γινώσκων καὶ αὐτὸς ἀλανθάστως τοὺς κα-  
 ταθονίους σκοπούς του, οὔτ' ἀπ. νησιῶν τῷ ἔκκαμ, προφι-  
 ρικῶς δὲ μόνον τῷ ἀγγελεῖ διὰ τοῦ ταχυδρόμου ὅτι, εὐ-  
 καιρίας παρουσιασθείσης θέλει ἐκπληρώσει προθύμως τὰς δια-  
 ταγὰς τοῦ τοιαύτου υπερήφανος καὶ δυσάρεστος ἀπάντησις  
 πικρῶς τὸν Βεζύρη εἰς βαθμὸν ὥστε, καὶ τοὺς συγγενεῖς  
 του ἐκ νέου εἰς εἰρκτῆν νὰ βίβῃ, καὶ τὴν ἐπαρίαν ν' ἀφι-  
 εῖρη, καὶ ἄλλον κεν' αὐτοῦ ἐπίσκοπον ν' ἀντικαταστήσῃ, τὸν  
 ὁποῖον καὶ οἱ Σουλλιῶται καὶ οἱ Πάργιοι δὲν ἐσυγχώρησαν  
 νὰ πλησιάσῃ οὔτε εἰς τὰ ὄριά των.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

## Περὶ ἐλλείψεως τροφῶν.

Ἐν διαστήματι μηνῶν δεκαοκτώ καθ' οὗς πολιορκημένοι ὄντες ἐράχοντο δὲν ἐφονεύθησαν, ἐκτός τῶν τραυματιοθέντων, περισσότεροι τῶν ἑκατῶν, ἐκ δὲ τῶν Τούκων, κατὰ τὰς ὁποίας ἐλάβομεν πληροφορίας παρὰ τῶν ἰδίων, χιλιάδες τρεῖς καὶ ὀκτακόσιοι· οὔτε ἡ πληθὺς τοῦ στρατοῦ, οὔτε ὁ θάνατος, οὔτε οἱ νυκθήμεριναὶ κόποι, ἢ ὁ ναύσων καὶ τὸ ψῦχος ἐμικροψύχησαν ποτὲ τοὺς Σουλλιώτας, ἀλλὰ μόνον ἡ ἐλλείψις τροφῶν, ἣτις εἶναι ἐχθρὸς ἀκατοδάμαστος· ὅσα κρέατα ἀλατισμένα εἶχαν ὅλα ἐβρώμεψαν, τὰ ἄλευρα ἐδαπανίθησαν, εἰς δὲ τὰ χωρία ὑπῆρξε σιτοδεία κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος· ὅθεν γυναῖκες ἀσθενεῖς, γράϊας, γέροντας καὶ τινας διὰ τὰς πληγὰς ἀνικάνους εἰς μάχην, ὑπὲρ τοῦ διακοσίου ὄντας, ἀπέπεψαν εἰς τὴν Ἑπτάνησον διὰ νὰ τρέφωνται ἐκ τῆς ἐλεημοσύνης τῶν χριστιανῶν· μ' ὅλας αὐτάς τὰς οἰκονομίας κατήντησαν ἐσχάτως νὰ τρέφωνται ἀπὸ χόρτα τῆς γῆς, φλοιούς τῶν δένδρων καὶ βαιάνους, διάφοροι, γενίζοντες τοὺς λεβητας ὑπὸ πολυειδῶν ἀγρολαγάνων, βέλλοντες δὲ τρεῖς ἢ τέσσαρας φούκτας ἄλευρα κατεσκευάσασαν χυλόν, δι' οὗ ἐτρέφοντο, πολλοὶ ὑπὸ τῆς πείνης ἀπίθανον, τὰ δὲ πρόσωπα αὐτῶν ἐπρίσκοντο μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοιαῦτα πάχοντες ἠναγκασθήσαν νὰ ἐνωθῶσι πεντακόσιοι δεκατρεῖς ἄνδρες ἑνοπλοὶ, καὶ ἑκατὸν ἑβδομήκοντα τέσσαρες γυναῖκες καὶ ὑπάγωσιν ὅλοι ὁμοῦ τὴν νύκτα εἰς τὴν Πάργαν ν' ἀγοράσωσιν τροφὰς· οἱ καθ' οἱ Πάργιοι καὶ τοὺς Σουλλιώτας ἀδελφικῶς ὑπεδέχθησαν καὶ τροφὰς προθύμως ἐχορήγησαν, τὰς μὲν ἄνευ πληρωμῆς, τὰς δὲ ἄνευ κέρδους, καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις ἀφθύνως ἔβρεψαν ἡμέρας τέσσαρες, τῇ δὲ πέμπτῃ νυκτὶ ἄραντες ἄνδρες τε <sup>1)</sup> καὶ γυναῖκες τὰς τροφὰς ἐπ' ὤμων ὑπὲρ τὰς τριακοντα ὀκάδας· ἕκαστος, μετεκόμιζον διὰ κόπου καὶ φόβου πολλοῦ εἰς τὴν πατρίδα, ὅπως σώσωσι καὶ τοὺς ἐπιλοίπους λιμώττοντας συγγενεῖς καὶ συμπατριώτας· διεκρίνοντο μεταξύ τούτων ὄλων ἑκατὸν ἄνδρες φέροντες ὀλιγώτερον φορτίον ὥστε, ἀνάγκη τις παρουσιασθείσης νὰ ὑπερασπίσωσι τοὺς ἄλλους συντρόφους ἀπὸ τινος κριστοῦ τῆς τῶν ἐχθρῶν, εἰ ὅποιοι μαθόν-

1) Βιστοχομένους καὶ ἑσχομένους εἶδε καὶ ἐκτέρησεν ὁ συγγραφεὺς.

τες διάβαιον καὶ ἐπιστροφὴν αὐτῶν, ἐτόλμησαν τῷ ὄντι χίλιοι σχεδὸν τὸν ἀριθμὸν, νὰ προκαταλάβωσι τοποθεσίαν τινεῖς ἰσχυράν πλησίον τοῦ Σουλλίου, ὅπου ἐνεδρευόντες νὰ προσβάλλωσιν αὐτοῦ; ἐπιστρέφοντας; ἀλλὰ προσεκτικοὶ ὄντες οἱ εἰς τὸ Σούλι μείναντες ἀνεκάλυψαν τὴν ἐνεδρᾶν, ὅθεν ἀμέσως ἔπεμψαν καὶ ἄλλους ἑκατὸν συμπολίτας ὑπὸ ὁδηγίᾳ τοῦ Διαμάντη Μαλάμου πρὸς γνωστοποίησιν καὶ ἐπικουρίαν τῶν ἐπανερχομένων· ἐνῶ λοιπὸν ἦσαν πλησίον τῆς ἐνεδρᾶς ἀφίσταντες οἱ ἑκάστον, τὸ ὅσον βίβρο; ἔφερον, εἰς τοὺς ἄλλους συντρόφους, καὶ συσσωματωθέντες μετὰ τῶν ἀποσταλέντων ὤρμησαν ἐκ τοῦ ὄπισθεν κατὰ τῶν ἐχθρῶ, οἵτινες ἐκπλαγνύες διὰ τὴν ἀπροσδόκητον, καὶ νομίσαντες ὅτι ἄλλοι, καὶ οὐχὶ οἱ περιμενόμενοι Σουλλιώται τοὺς προσέβηλλον, ἐτρέπησαν εἰς φυγὴν διεσπυνθέντες εἰς τὰ πρῶτα ὄχυράματα, οἱ δὲ Σουλλιώται διαδύντες μετὰ τῶν γυναικῶν εἰσῆλθον ἀκινδύως.

Εἰς ὅλους τοὺς ὀπλαρχηγούς καὶ μικροὺς Σουλλιώτας ἐπεκράτει παραδειγματικὸς ζῆλος, καὶ ἀμίλλα ὑπὲρ πατρίδος, ἠγωνίζετο ἕκαστος νὰ ἐφευρίσκη στρατηγήματα, δι' ὧν νὰ ὠφελῆ τὴν πατρίδα, τιμᾷ ἑαυτὸν, καὶ βλάβῃ τὸν ἐχθρὸν ὡρκίσθη τὸ περισσότερον μέρος τῶν συμπολιτῶν νὰ νομίζῃ πάντοτε τὸν Πασᾶν ἐχθρὸν τὴν πατρίδος ἀσπονδόν· ὄρκος τῶ ὄντι σύμφωνος μὲ τὸν ὅποιον ἔκμεν ὁ Ἀριστείδης εἰς τὴς Ἀθήνας κατὰ Περσῶν, ἀλλ' ἡ κατάργησις τοιοῦτου σωτηριώδους ὄρκου ἐπήγαγε καὶ τότε τὴν ἐκ διαλειμμάτων τῆς Ἑλλάδος ὑποδοῦλωσιν, ὡς καὶ ἤδη τοῦ Σουλλίου τὴν πτώσιν.

Κατὰ τὰς θεινάς ταῦτα; περιστάσεις συντέλεσεν οὐκ ὀλίγον καὶ Ἱερομόναχος τις <sup>1)</sup> Σαμουήλ, τοῦνομα, καταγόμενος ἐκ τῶν περιχώρων τῆς Παρχμουθίας, πρὸς τὸν ὅποιον ἐπρόσφερον σέβας; καὶ ὑπακοὴν οἱ Σουλλιώται· πολλάκις περὶ αὐτοῦ ὁ ἴδιος προσοικῶς, καὶ ἐμάχετο ἀνδρείως, ὥστε τὸ παράδειγμά του ἐνθουσιάζεν ἅπαντας τοὺς ἐδίδασκε καθ' ἑκάστην τὰ πρὸς τὴν πατρίδα χρεῖα, τοῦ ἐσυνδούλευε νὰ μὴ δέχωνται διόλου συνομιλίαις, σχέσεις; καὶ ὑποσχέσεις τοῦ Πασᾶ, ὡς ὀλεθρίους οὕτως πάντοτε τῇ πατρίδι, ἐμέμφετο ἀνθρωπῶν τού; ὅσοι ἐκ τοῦ Ἱερατικοῦ τάγματος συνέ-

(1) Οὗτε τοῦ ὀνόματός του τὴν ὀρθογραφίαν ἐγίνωσκ'· ἰθαύματα ἕμω; ἴδιον καὶ ἀκούσα; αὐτὸν ἐξηρῶσα εἰς ἀπλήν πρᾶσιν ἐκκλησιαστικὰ συγγράματα, καὶ κάλλιστα τὰς προφητείας.

πραττον μετὰ τῶν ὀθωμανῶν, καὶ κατ' ἐξάίρεσιν τοῦ Ἄλλη Πασᾶ· ὁφύτου ὁμως αἱ ἀπ' αἱ, καὶ εὐκατάληπτοι πρὸς πάντας συμβουλαὶ τοῦ ἡλλαξαν φασιν, καὶ ἀντ' αὐτῶν εἰσήξε, τὸ προφητικόν, καὶ ἀλληγορικόν πρόσωπον, τὸ ὁποῖον κατασύρει τυφλοῖς ὄμμασι, τοὺς ἀπλοῦς καὶ ἀραθεῖς, ἔκτοτε ὡς ἐξηγήσεται, ἐγαλορῶθησαν τὰ συνήθη μεγαλότολμα καὶ σωτηριώδη τῶν Σουλλιωτῶν φρονήματα.

Κατεγίνετο μὲ πᾶσαν ἐπιτηδεϊότητα, καὶ κίνδυνον δὲ αὐτὸν ἀπολαμβάνωσι τὰ τρόφιμα. Σουλλιώτης τις Γιάννης Στρουεινώτης, ἰδὼν τοὺς Τούρκους τρέφοντας πολλοὺς Βόας ἐφεῦρε τὸν ἐξῆς τρόπον, νὰ τοὺς ἀζαιρέσῃ ὄλους· ἐνδυθεὶς λευκὴν αἰγόμαλλον κάππαν, συμμιγείς, δὲ ἐπιτηδεῖως κατὰ τὴν ἑσπέραν μετὰ τῶν Βοσκόντων Βοῶν (παραβλεφάμενου, πιθανόν, διὰ τὸν φόβον, ἢ μὴ ἰδόντος τοῦ βουκόου) περιεπάτε καὶ αὐτὸς ἐν τῷ μέσῳ τετραποδιστί, ὡς οἱ βόες, ἕως οὗ εἰσῆλθε μετ' αὐτῶν εἰς τὸ κατώγειον τοῦ πύργου, ὅπου οἱ Τούρκοι τοὺς ἔκλειον διὰ τὸν φόβον· κατὰ δὲ τα μεσάνυχτα ὅτε αὐτοὶ ἐκοιμῶντο, γρηγοροῦντος μόνου τοῦ σκοποῦ, ἀνοίξας τὴν θύραν τοῦ κατωγείου ἤλασε τοὺς βόας ἅπαντας πρὸ τὸ μέρος τῶν συντρόφων του, καὶ τῆς θύρας, καὶ τῶν βοῶν τὸν κρότον ἀκούσας ὁ σκοπὸς ἐξύπνησεν ἀμέσως τοὺς συντρόφους, ἀλλ' ἢ σκοτεινὴ νύξ δὲν ἐσυγχώρησεν αὐτοὺς νὰ ἐξέλθωσι, φοβουμένους μὴ πάθωσιν ἄλλο τι χεῖριστον, τὸ ὅποιο δὲν ἠδύνατο τῷ ὄντι ν' ἀποφύγωσιν, ἐπειδὴ πλησίον τοῦ πύργου ἐνέρινον ἐπιτήδες ἄλλοι ἐξήκοντα Σουλλιώται, ἐπὶ κρινον λοιπὸν παρὰ τῶν λογικῶν, τῶν ἀλόγων ζῶων τὴν ἀπώλειαν.

Ὁ Βεζύρης, εἰς ὅσους ἤθελε νὰ προσφέρωσι Σουλλιωτικὰ κεφαλὰς, εἶδεν καὶ ὑπέσχετο δι' ἑκάστην κεφαλὴν πεντακοσίων γροσίων ἀνταμοιβήν· ἀκούσαντες οἱ ὄπλαρχηγοὶ εἶπον εἰς τοὺς συμπολίτας, ὁ βεζύρης δὲν ἐνόησεν ὡς φαίνεται, ἀκόμη, ὅτι τῶν Σουλλιωτῶν αἱ κεφαλαὶ εἶε καὶ πολῦτιμοι· καὶ δυσάλωτοι· ἡμεῖς ὁμως περισσότερον ἀπὸ ἐνδεκάρι φουσκία δὲν δίδομεν εἰς ἑαῶ· διὰ πᾶσαν Ἰουρκικὴν κεφαλὴν, ἐπειδὴ τόσον ἀξίζουν, καὶ τοιαύτη πρέκει νὰ γίνηται ἡ ἀνταμοιβή, ἢ ἵποια αὐξάνει τὴν μεγαλοψυχίαν σας, τρομάζει δὲ τοὺς ἐχθροὺς μας.

Ἰδόντες οἱ Τούρκοι ἕνα γάδαρον βόσκοντα, πλησιάσαντε δὲ παρὰ τὸ ὄχυρωμα αὐτῶν, τὸν συνέλαβον, τοὺς ἐπαρακλίεσαν οἱ Σουλλιώται νὰ τὸν ἀπολύσωσι, διότι τοῖς εἶναι ἐ-

ναγκαίως διὰ ὑπηρεσίαν, ὑποσχεθόντες συγγρόνως νὰ χορηγήσωσιν εἰς αὐτοὺς ὅσην ἐξαγορὰν ἀπαιτήσωσι, τὸν ἀπέλυσαν ἄνευ ἐξαγορᾶς, οἱ δὲ Σουλλιωταὶ γυναικοφρονούντες ἀπ' ἄλλων τοῦτον, τινὰ αἰγμολοκῶν παραγγελλάντες, ὅτι, δὲν εἶναι περισσότερὸν ἡ ἀξία καὶ διαφορὰ ἀπὸ τὸν ὅποιον ἀπέδωκαν αὐτοὶ γὰδρον, ὡς πρὸς τὸν ὅποιον ἠλευθέρωσαν οὗτοι Τούρκου.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

**Συμμαχία τῶν Σουλλιωτῶν μετὰ τινων Πισάδων,  
καὶ Ἀγάδων τῆς Ἠπείρου.**

Αἱ μετὰ ἓν ἡμισυ ἔτος ἀδιάκοποι μάχαι καὶ νίκαι τῶν Σουλλιωτῶν ἐνεθάρρουν τινὰς Πισάδας, καὶ ἀγάδας τῆς Ἠπείρου νὰ ζητήσωσι τὴν συμμαχίαν τῶν, ἐλπίζοντες δι' αὐτῆς νὰ ἐκδικήσωσι τὸν Βεζύρου δι' ὅσας ὑπέφερον προλαβόντως παρ' αὐτοῦ καταδρομὰς, ἢ ἐλατιώσωσιν ὁπωσοῦν τὰς δυνάμεις του διὰ τὸ μέλλον καὶ τὸ σμυρῆρον, καὶ ἡ ἐλλείψις τῶν ἀναγκαιῶν ἐπειθανάγκασαν τοὺς Σουλλιωτὰς νὰ δεχθῶσι τὴν συμμαχίαν, τοῦ Ἱμπραὴμ Πισᾶ, δηλαδή, ἀπὸ τὸ Μπερατι, τοῦ Μουσταρᾶ Πισᾶ ἀπὸ τὸ Δέλδινον, τοῦ Ἰσλάμ ἀγᾶ Προνίου, ἀπὸ τὴν Παραμυθίαν, τοῦ Μουσταρᾶ Δαίλανη ἀπὸ Κονίσπολιν, καὶ ἄλλων μικροτέρων· ἡ δὲ συμφωνία ἐγένετο ὡς ἑξῆς.

α'. Οἱ ἐχθρόντες σύμμαχοι ἔδωκαν εἴκοσι χιλιάδας γρόσια εἰς τοὺς Σουλλιωτὰς ν' ἀγοράσωσι τροφὰς, καὶ πολεμορῦθια.

β' Ἡλιθὰξ ἀμοιβαίως ἀμρότερα τὰ μέρη ἀνὰ ἕξ ὁμήρους δι' ἀσφαλείαν

γ'. Οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν δι' ὅποιανδήποτε πρόσκαιν ἠδύνατο νὰ προτείνῃ εἰρήνην, ἢ κάμη συνέντευξιν τινὰ ἰδιαιτέρως μετὰ τὸν ἐχθρόν, ἢ ἀλληλογραφίαν, ἔαν δὲν ἦνε ὄλοι προειδοποιημένοι, καὶ σύμφωνοι.

Ἀποπερατωθεὶς τῆς συμφωνίας ἡ ἤρξαστο ἡ ἐχθροπραξία κατὰ τοῦ Βεζύρου ἀπὸ Αὐδῶνος μέχρι Σουλίου, οἱ δὲ τόποι οὗτοι συνέγονται κατὰ σειράν διαβρεχόμενοι ἐκ δυσμῶν ὑπὸ τοῦ Ἰονικοῦ πελάγους, καὶ Ἀδριατικοῦ κόλπου.

(1) Τὴν συμμαχίαν ταύτην διεπραγματεύθη ὁ Περραιβὸς ἐν Δελφῶν μετὰ τοῦ Μουσταρᾶ Πισᾶ, διὰ παρακλήσεως τῶν Σουλλιωτῶν.

συγκροτηθεῖσα ἡ συμμαχία αὕτη ὑπὸ τοιοῦτων, καὶ τοιοῦτων πολεμικῶν τοπαρχῶν, καὶ ἡγεμονίσκων, ἐμελλεν ἀναμφιβόλως νὰ ἐπάξῃ ταχεῖαν ἐξόντωσιν εἰς τὸν Βεζύρη, ἐὰν τὴν ἐμπαχειρίζοντο μὲ δραστηριότητα καὶ σταθερότητι ἅπαντες καθὼς οἱ Σουλλιώται, διὸ τὰ ἀδρανῆ ἐπιχειρήματά των ἔδωκαν εὐκαρίαν εἰς τὸν δραστήριον ἐχθρὸν των νὰ πλημμυρίσῃ τὸν χρυσοῦν γέμαρον, καὶ δι' αὐτοῦ νὰ σβύσῃ τὰς κατὰ τῆς κεφαλῆς του ἀναδοθείσας τρουερὰς φλόγας· ἀπ' ἧς πᾶσαν ἐν πρώτοις τοὺς ἰσχυροτέρους Μπέδες τοῦ Ἱμπραῖμ Πασᾶ, διήγειρεν εἰς ἐμρῦλιον πόλεμον τοὺς ἀρχὰς τῆς Παρραμυθίας κατὰ τοῦ Προνίου, παρέσυρεν εἰς τὸ Δελέδιον Τουρκικὴν τινὰ φυλὴν, Καλλαποδάτας, ὀνομαζομένην, δι' ἧς ἐπέτυχε νὰ ἐλκύσῃ εἰς ἑαυτὸν καὶ τὸν φρουραρχον τοῦ Δελεδίου Γαρδικιώτην, ὅστις λαθὼν τριάκοντα γιλιὰδες γρόσια ἀπόντος τοῦ Μουσταῶ Πασᾶ (1) ἐπρόδωκε τὸ φρούριον καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ διατηρουμένους· ἐξ ὀπίθου Σουλλιώταις εἰς γειρας τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τὸ συμβῆν τοῦτο μαθὼν ὁ Ἱμπραῖμ Πασᾶς, ἰδὼν πρὸς τούτους καὶ τινὰς τῶν μπεδῶν του, ὡς ἄνωθεν, διεισέβηεν εἰς ὑπο τῶν χρημάτων τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἐπραγματεύθη τὴν εἰρήνην παραδάτης φανείας τῆς μετὰ τὸν συμάχων συμφωνίας, οἱ ὅποιοι, καίτοι ἀδυνατώτεροι αὐτοῦ καθ' ὅλα, διετήρησαν μολαταῦτα διὰ τινὰς μῆνας τῆς μάχης τὸν ἀγῶνα.

Μὴ ἀγνοοῦντες οἱ Σουλλιώται τὴν ἀδρανείαν των συμμάχων, ὡς καὶ τοῦ Βεζύρη τὴν δραστηριότητα, ἔσπευσαν μὲ τὸ παραδειγματῶν νὰ εἰσάξωσιν ἀμιλλαν εἰς τοὺς συμμάχους ἀμα λοιπὸν ἐπραγματοποιήθη ἡ συμμαχία ὄρησιν κατὰ τῶν πολιορκητῶν μὲ τόσων στιθερὰν ἀπόφασιν ὥστε, πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἐῖεβάλον τῶν ὀχυρωμάτων οὐκ ὀλίγους δὲ συναλαθον ζῶντας, ἐξ ὧν τοὺς ὅσοι παρέδιδον ἀμαχητὶ τὰ ὄπλα ἀπέλυον, παραγγέλλοντες νὰ φέρωσιν καὶ ἄλλα ἀπο τὸν βεζύρη, τοὺς δὲ διὰ τῆς μάχης συλλαμβανομένους ἐνίοτε ἐφύγεον, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ λύτρων ἀπέλυον ὅσων ἀπορίαν, καὶ θαυμασμὸν ἐπέφερεν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Βεζύρη ἡ ἀτρόμητος τῶν Σουλιωτῶν ἐπίθεσις, ἄλλον τόσον πανικὸν φόβον εἰς τὸν στρατὸν του ὁ ὅποιος, διὰ ν' ἀπορεύῃ τὸν κίνδυνον, παρέδιδε πολλάκις τὰ ὄπλα· μὴ ἀνεγόμενοι νὰ βλε-

(1) Οἱ ἴδιοι προδῶται ἐκπλαστοποίησαν γράμμα πρὸς αὐτὸν ἐκ μέρους τῆς γυναίκας του, ὡς ἠσπενδύσῃ· δέδιν βαριῶς καὶ προσκαλοῦσθαι αὐτὸν εἰς ἐπίσκεψιν, ἀπατηθεὶς ὑπέγεν εἰς τὸ χωρίον. Πραγματικῶς, ὅπου κατορεῖ ἡ συμμαχία, ἀπὸ ἀπίστων διὰ τοῦ Δελεδίου ὄρας ἐστὶ.

πωσι καταπονούμενον τὸν φίλον, γείτονα, καὶ σύμμαχον Πρόνιον ἀπὸ ἐμφύλιον καὶ ἐξωτερικὸν πόλεμον, ἔδραμον εἰς βοήθειάν του τρικέσιοι Σουλλιωῖται ὑπ' ὄδηγιάν τῶν ἀργηγῶν Φώτου Τζαβέλλα, Τζήμα Ζέεβα, καὶ Κωλέτζη Μαλικίου, οἱ ὅποιοι προσέβαλον ὅτι τὰς ἐξωτερικὰς δυνάμεις, οὐσας ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας ὀδηγουμένας παρὰ τοῦ Σελλικτάρ Μπότα, διώξαντες αὐτὰς ἐκτὸς τῶν ὁρίων, καὶ κύριοι γενόμενοι τοῦ στρατοπέδου ἐπέστρεψαν τῇ πέμπτῃ ἡμέρᾳ εἰς τὴν πατρίδα τροπαιοφόροι, καὶ λαρυσοφόροι, τὸ δὲ θαυμασιώτερον εἴτε τοῦλάχιστον νὰ πληρωθῇ τις ἐξ αὐτῶν, ἐνῶ ἐκ τῶν ἀντιπάλων ὑπὲρ τοὺς ἐξήκοντα ἐφονεύθησαν.

Ἐν τοσούτῳ οἱ μείναντες σύμμαχοι, ἀντὶ νὰ ἐμ'υχωθῶσιν ἀπὸ τὰ ἀδιάκοπα τῶν Σουλλιωτῶν ἀνδραγαθήματα, ἐνηγκαλίσθησαν ἐξ ἐναντίας εἰς κατοπίαν τοῦ ἄλλου, τοῦ Ἱμπρατῆ Πατᾶ τὸ ἀνανδρον παράδειγμα· οἱ Σουλλιωῖται, καί τοι ἐγκαταλειφθέντες ὡς τὸ πρῶτον, μεμονωμένοι καὶ ἔτι μᾶλλον εἰς τὸν ἀνώτερον βαθμὸν τῆς ὀργῆς τοῦ βεζύρη, κατανησαντες ἐξηκολούθουν ἀδιακόπως μετὰ τὴν φυσικὴν των μεγαλοφυγίαν τὰς μάχας χωρὶς νὰ δίδωσι τὴν παραμικρὰν ἀκρόασιν εἰς τὰς ἀπειλάς, καὶ κολακείας του, γὰρ ὅτι ἡ πολυχρόνιος πείρα, καὶ αἱ περιστάσεις τοὺς ἐδίδαξαν νὰ διακρίνωσι καὶ τῶν μικροτέρων πράξεων του τὴν βαρύτητα. Τὸ ἐπόμενον συμβᾶν εἶναι, νομίζω, ἀρκούντως περίεργον νὰ φέρῃ τὸν ἀναγνώστην μας εἰς θαυμασμόν, καὶ ἔπαινον.

Ὅταν, ὡς προείρηται, ἐκυρίευσεν διὰ προδοσίας τοῦ Δελβίνου τὸ φρούριον, συνέλαβε καὶ τοὺς ἐξ ὁμήρους, ἐξ ὧν τοὺς μὲν τέσσαρας ἀμέσως ἀπεκεφάλισεν εἰς Ἰωάννινα, τοὺς δ' ἄλλους δύο, ἀδελφὸν τοῦ Φώτου Τζαβέλλα, καὶ υἱὸν τοῦ Δήμου Δράκου ἔρριψεν εἰς σκοτεινὴν εἰρκτὴν μετὰ τῶν εἰκοσιτέσσαρων ὁμήρων, τοῦτο δὲ οὐκ ὑπὸ εὐανθρωπίας, ἢ εὐνοίας τινος ὁμοίωμενος ἐπραξεν, ἀλλ' ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἐλύσῃ εἰ δυνιστόν, εἰς τὰ νεύματά του τὸν Τζαβέλλαν καὶ Δράκον, ἐναντίους ὄντας πάντοτε τῶν ἐπιθυμιῶν του, προφυλαττόμενος δὲ νὰ μὴ δεῖξῃ δειλίαν, καὶ μικροπρέπειαν πρὸς αὐτούς, διέταξε τὸν Χασᾶν ἀγὰ Τζαπάρην νὰ παρουσιασθῇ ἔμπροσθέν του, ὡς φίλος δὴ ἐν ἀμφοτέρων, καὶ μεσιτεῦσῃ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν δύο ὁμήρων· μαθόντες οἱ Σουλλιωῖται τὴν πλαστήν, καὶ ὑπουλον ταύτην μεσιτείαν τοῦ Τζαπάρη, μὴ ἔχοντες ἔπαλαι καὶ ὑπόληψιν εἰς τὸ ἄτομόν του, τῶν ἴγραψαν ὡς ἐξῆς



Χαῖρ' ἀγὰ Τζακίρη σὲ χαιρετοῦμεν.

Καὶ μὲν χάριν δὲν σε γνωρίζομεν διὰ τὸ καλὸν ὁποῦ κυρῆτεις, οἱ θὰ μᾶς κάμης· πρῶτον, ἐπειδὴ δὲν τὸ κάμεις ἀπὸ τὴν καλὴν σου προαίρεσιν, ἀλλ' ἀπὸ πανουργίας, καὶ σκοποῦ τοῦ ἀφεντός σου ὀδηγούμενος· δεύτερον, ἐπειδὴ ἀποθμιμένα σώματα μελετᾷς νὰ ἐλευθερώσης, ἔτσι λέγομεν, καὶ ἔγομ ν ἡμεῖς τοὺς ὅσοι εὐρίσκονται εἰς χεῖρας τοῦ ἀφεντός σου. Τρίτον, ἐπειδὴ φίλος μας δὲν εἶσαι, ἐν ἡσούν ἐρύλαττες τὰ ὅσα ὑπεσχέθης μετὰ τοῦ πατρός σου, ὅταν οἶς ἐπιάσαμεν ζῶνας<sup>1)</sup>. Εἴαι γείτονάς μας, πρόεχε καλὰ, ὅτι ἂν μεταπέσης εἰς χεῖράς μας, ἡ μόνη ἀπιστία σου θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ τὴν πρέπουσαν ἀνταμοιβήν.

Σουλλί 17 Ἀπριλίου 1802.

Οἱ Σουλλιωταί

ΔΗΜΟΣ ΔΡΑΚΟΣ  
ΦΩΤΟΣ ΤΖΑΒΕΑΣ

- Καὶ ἤδη, ὡς κτὶ ἄλλοτε, ἀπέτυγεν ἡ ὕπουλος προσπάθειά του, ἐπειδὴ μετὰ τὴν γνώσιν τῶν συβάντων ἀπιφάσιαν καὶ τὰς ἐλπίδας τοῦ Βεζύρη νὰ ματαιώσῃσι, καὶ τοὺς πολίτας νὰ ἐνθαρρύνῃσι ὅθεν προσκαλέσαντες τοὺς ἱερεῖς διέταξαν νὰ μνημονεύσιν εἰς τὰς Ἐκκλησίας ἐξ συμπολιτῶν ἀποκεφαλισμένων, καὶ οὐχὶ τεσσάρων ὀνόματα, πρὸς δὲ τοὺς παρευρεθέντας ἐξέερχταν τὰ ἐξῆς. Σεις, ἀδελφοί, λήβετε τὰ ὄπλα, καὶ ἅ ὀρηθήσωμεν ἀμείσως πρὸς ἐκδίκτην τῶν ἀθῶων ἐκείνων ἀδελφῶν μας, τῶν ὁποίων τὰ ἀκέφαλα πτώματα κατέκειντο πιθανὸν ἀκόμη χειροδέσμια. καὶ ἄθαπτα ἐπάνω εἰς τὴν αἱματόφυρτον γῆν τοῦ τυρράνου, αἱ δὲ ἐλεύθεροι αὐτῶν ψυγαὶ παρίστανται βέβαια ἐπάνωθ' ἐμας πρ σμένουσαι ἀνυπομόνως τὴν ἱκανοποίησιν, καὶ τότε νὰ ὑπάγωσιν εὐχάριστα μὲν εἰς τὴν αἰώνιον μακαριότητα.

Οἱ ἐμβροθεῖς οὗτοι λόγοι τῶν στρατηγῶν ἐνθουσίασαν σφόδρα τοὺς συντρόφους, οἵτινες ὁ μῆσαντες ὁμοθυμαδόν, καὶ μάχας πεισματώδεις συκροτήσαντες ἐξῶσαν πολλοὺς ἐκ διοφύρω θέσεων φονεύσαντες ὑπὲρ τοὺς ἑκατόν, ἐκ δὲ τῶν Σουλλιωτῶν ἔπεσον τρεῖς τραυματισθέντων πέντε φθόσασα εἰς τὰ ὄτα τοῦ Βεζύρη ἡ ἀγγελία περὶ τῆς ἐξώσεως καὶ φθορᾶς τῶν στρατιωτῶν, συγχρόνως καὶ τῆς γενναίας διαταγῆς τῶν στρατηγῶν πρὸς τοὺς ἱερεῖς, τοῦ μνημονεύειν, δηλαδὴ,

1) Ὅσα ὀπισθεν Κερ. ἔκτφ.

ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ὡς τεθηκότων καὶ τῶν δύο ζώντων, ἐπέφερον, αὐτῷ ἔκστασιν καὶ θαυμασμόν.

Βέβαιοι ὄντες οἱ Σουλλιώται, ὅτι μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς συμμαχίας ὅσα στρατεύματα ἦσαν διηρημένα κατὰ τῶν προμνησθέντων συμμάχων, ἐμελλον ἀνιμφιδόλως συσσωμαθῆντα νὰ κινηθῶσιν ἐκ νέου κατ' αὐτῶν, ἐφρόντισαν πρὸ τῆς ἀρίξεως νὰ ἐξοικονομήσωσι τροφάς, καὶ πολεμερόδια, τὰ ὅποια κοινῇ γνώμῃ καὶ ἀποράσει παρέδωκαν εἰς τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ ἐπίστασιν τοῦ Ἱερομονάχου Σαμουὴλ, ὅστις ἔδειξε τῷ ὄντι διακεκριμένην, παρά πρότερον, ἱκανότητα, οἰκονομίαν καὶ ζῆλον εἰς τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ ἐπίστασιν. Ἐὰν στρατεύματα ἐν τοσούτῳ συγκεντρωθέντα εἰς Ἰωάννινα δὲν ἐκινήθησαν πλέον κατὰ τοῦ Σουλλίου, ἐπειδὴ, διὰ τινος σφοδροῦ Σουλτανικοῦ προστάγματος υπεγρεῦθη ὁ Βεζύρης νὰ στρατεύσῃ προσωπικῶς εἰς Ἀδριανούπολιν κατὰ τινος Ἰζιρζή Πασᾶ, ἀποστάτου τῆς Βασιλείας καὶ ὁμόφρονος τοῦ Πασδάνογλου, ἔρεινεν ὅμως τὸ Σούλλιον πολιορκημένον ὑπ' ὀλίγων στρατευμάτων, διὸ σπάνιοι καὶ ἀσήμαντοι ἐγίνοντο ἐπομένως οἱ πόλεμοι, διότι κεκλεισμένοι ὄντες οἱ Τούρκοι εἰς τοὺς πύργους, ἀμυντικῶς μόνον ἐμάχοντο.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 19'

**Νέκ ἐκστρατεία στραταρχοῦντος τοῦ Βελῆ Παῖδ**

Ἐν διαστήματι μηνῶν δέκα καθ' οὗ ὁ Βεζύρης διέτριψεν εἰς τὴν κατὰ τοῦ ἀποστάτου ἐκστρατείαν, οἱ Σουλλιώται διαθέσαντες τὰς ἀναγκαῖα; φυλάκας πλησίον τῶν πύργων, ἐνησυχολοῦντο, εἰς ἐξοικονομήσιν τῶν ἀναγκαίων, μὴ ἀγνοοῦντες ὅτι, ὁ Βεζύρης μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἀνιπερθέτως μέλλει νὰ κινηθῆ κατ' αὐτῶν παστρατιᾶ. Ὁ δὲ Σαμουὴλ ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ ἔκτιζεν ἀδιακόπως, καὶ μὲ πολὺν ταχύτητα εἰς τὸ Κοῦγκι<sup>1)</sup> φρούριόν τι μικρὸν ἐπὶ τινος βύρου, ἔκτου καὶ ναὸς τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, κείμενος μετὰ τοῦ Σουλλίου, καὶ Κιάφας ἐν αὐτῷ διετηροῦντο αἱ τρο-

1) Κοῦγκι (Ἄφει; Ἀλβανικῆ) δηλοῖ βράχιν, ἡ ὅποια εἶναι ἐπιμήκης, ὑψιπέσει τοῦ Σουλλίου κατὰ δυσμάς εἰς τὴν ἀκρὴν αὐτῆς κατὰ μεσημέριαν ὑψοῦται ὀλίγον ἐπὶ τὸ ὕψος τοῦτο ὑπάρχει καὶ ναὸς τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἔκτου ἔκτισεν ὁ Σαμουὴλ τὸ φρούριον, τὸ ὅποιον ἀνατολικομεσημεριῶς ἔχει ἀποτόμους βράχους.

ραί, καὶ τὰ πολεμεφόνδια ἐγρησ' μωσεν ὁμως ἐγχαίτως καὶ ἡ σωτηρία τῶν γυναικοπαίδων κατὰ τὴν τελευταίαν τρομερὰν τῶν ἐχθρῶν ὄρμην.

Ἐπιστρέψας ἐν τούτοις ὁ Βεζύρης εἰς τὰ Ἰωάννινα, μετὰ δεκαήμερον ἀνάπυσιν τῶν στρατευμάτων ἐχειροτόνησε τὸν υἱὸν τοῦ Βελῆ Πασᾶ Στρατάρχην διατάξας νὰ νικηθῆ πανστρατιᾷ κατὰ τῶν Σουλλιωτῶν, οὔτινες καθ' ὅλας τὰς θέσεις, τοὺς ἀντέκρουσαν τόσον ἀνδρείως, ὥστε δὲν ἐδυνήθησαν νὰ προχωρήσωσι περαιτέρω τῶν πρώτων ὀχυρωμάτων, μολοντί ἐσυγκρότουσαν ἀδιακόπως πεισματώδεις μάχας, ὡς ἐν τῷ ἐπομένῳ κεφαλαίῳ ῥηθήσεται. Τούτου ἕνεκα ἠραγκάσθη ὁ Στρατάρχης νὰ ἐξιτορήσῃ ἀκριβῶς τὴν κατάστασιν τοῦ στρατοπέδου, καὶ ἐξηγγιθῆ πρὸς τὸν πατέρα του, γνωμοδοτῶν ὡς ἀναγκαίαν τὴν εἰρήνην· πεισθεὶς ὁ Βεζύρης κατ' ἐπιφάνειαν εἰς τὴν γνωμοδοτίαν τοῦ Στρατάρχου, ἐγκριθεὶσαν μάλιστα καὶ παρὰ τῶν στρατηγῶν του, ἀπεφάσισε νὰ διατάξῃ τὸν Κίτζον Βότζαρη νὰ ὑπάγῃ καὶ διαπραγματευθῆ τὴν εἰρήνην πρὸς τοὺς Σουλλιώτας, καὶ οὐχὶ τὸν υἱὸν του πρὸς ὃν ὑπενόει μὴ πράξῃ τι παρὰ γνώμην του, ἐῴ ὁ Βότζαρης, διὰ τὸν φόβον, δὲν ἐδύνατο ἄλλως, ἢ νὰ ἐνεργῆ κατὰ γράμμα καὶ τὰ ἐλάχιστα αὐτοῦ νεύματα· δυσαρρεστηθεὶς λοιπὸν διὰ τοῦτο ὁ Στρατάρχης ἐπέστρεψεν εἰς Ἰωάννινα προσπειθεὶς τὸν ἄρρωστον, ἀντικαταστήσας ἀρχηγὸν τοῦ Στρατοπέδου τὸν γιραιὸν Ἰσὺρ Ἀράπην, ἄνδρα ἐμπειροπολεμικόν, καὶ ἐπιροσὸν ἔγοντα εἰς τὸ στρατόπεδον, εὐνοούμενον μὲν ὑπὸ τοῦ Ἄλῆ Πασᾶ, αἰμοδύρον δὲ ὄντα τῶν Χριστιανῶν ὑπὲρ πάντα ἄλλ' ὀν αὐλικόν του· τὰ δὲ ἄρθρα τῆς ἐκ τρίτου προβληθείσης εἰρήνης, τὰ ὅποια διατάχθη νὰ προτείνη ὁ Βότσαρης εἰς τοὺς Σουλλιώτας, εἰσὶ τὰ ἑξῆς 1).

α'. Ν' ἀρίστωσι τὸν Βεζύρη νὰ κτίσῃ ἓνα Πύργον μέσα εἰς τὸ Σουῦλλι, κατὰ τὴν ἀρεσκειαν του.

β'. Νὰ δεγθῶσι τὸν Βότζαρη μὲ τεσσαράκοντα στρατιώτας Τουρκαλδανούς ὡς πληρεξούσιον δικικητὴν τοῦ Σουλλίου, διὰ νὰ περιορίξῃ τοὺς ὅσοι ἤθελον τολμήσῃ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ βλάπτωσι τὰ χωρία του.

γ'. Νὰ ἐφοριεθῆ ἀπὸ τὸ Σουῦλλι ὁ Φῶτης Τζαδὲλλλας· μετὰ δὲ τὴν παραδοχὴν καὶ ἐπικύρωσιν τῶν ἄρθρων τῆς συν-

1) Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Βότσαρη δὲν ἀπέβλεπε διὰ τὴν εἰρήνην, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐνοικήσῃ σχίσματα, καὶ διχονοίας, εἰς τὰ ὅποια καὶ ἐπέτυχε.

θήκης, υπόσχεται νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν, καὶ στερεώσῃ διὰ πάντα τὴν εἰρήνην.

Ἐμβὰς ὁ Βότζαρος εἰς τὸ Σούλλιον, προσκάλεσας ἀμέσως ὅλους τοὺς ὀπλαρχηγούς, καὶ φυλάρχους (ἐκτὸς τοῦ Τζαβέλλα) ἐπρότεινεν αὐτοῖς τ' ἀνωτέρω ἄθρα τῆς εἰρήνης· ὅλοι ἐν γινεὶ δυσχεροῦνθησαν, καὶ δὲν ᾔθελον ποτὲ τὸ δεχθῆναι, εἰ μὲν, πρὸς τῇ τῶν ἐπαρκῶν ἀναγκάων ἔλλειψαι, δὲν εἰσεγγώζει ταῦτοχρόνως φθόνος, χρηματοδοσία καὶ ἀπροσδόκητος ἀποσπατμός ἐκ τῆς κοινῆς τῆς Πατρίδος συμπονοῖα δύο φυλάρχων, Κουτζονίκα καὶ Πίλιου Γούση Μπούσμου, ὡς ἐρηθῆσεται.

Ὅλα ταῦτα ἐγνωστοποιήθησαν καὶ πρὸς τὸν Τζαβέλλα· ὑπὸ τινων ἐπίτηδες σταλέντων φυλάρχων, οἵτινες ἐκφράσαντες αὐτῷ τὰ δεινὰ τῆς Πατρίδος πεοιστατικά, κυρίως δὲ, τοῦ Κουτζονίκα, καὶ Μπούσμου τὸν ἀντιπατριωτισμὸν, τὸν παρεκάλεσαν θερμῶς ν' ἀποφασίσῃ εὐχαρίστως τὴν διὰ δύο, ἢ τρεῖς μῆνας ἀπουσίαν του, καὶ διατριβὴν εἰς Πάργαν ἕως τοῦ ἴδωσιν ἐν ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Βεζύρη ἐπληροῦται καθ' ὅσον δὲ ἀπορᾷ τὴν περὶ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ πύργου ὑπόνοιαν, καὶ τῆς ἐν αὐτῷ φρουρᾶς, τοῦτο εἶναι σχεδὸν ἀσήμαντον, διότι ἀνάγκης παρουσιασθείσης, δι' ἐνὸς μόνου ἀποφασιστικοῦ νεύματος τῆς Πατρίδος, καὶ ὁ πύργος καταδαφίζεται, καὶ ἡ φρουρὰ ἀφανίζεται· τὴν γνώμην τῶν συμπατριωτῶν ἀκούσας ὁ Τζαβέλλας, μὴ ἀγνοῶν ἀπ' ἑτέρου καὶ τὴν δολιότητα τοῦ Βεζύρη, ἐλυπήθη αἰθνητικώτατα ὡς ἐκ τῆς ἀκοῦσθου ἀπαντήσεως του ἐξάγεται.

Διατί πλανᾷσθε, συμπολίται μου, εἰς τὰ ἄπιστα λόγια τοῦ Βεζύρη; καὶ πότ' αὐτὸς ἐρύλαξε τὰ ὅσα καὶ πρὸς ἡμᾶς, καὶ πρὸς Τούρκους ὑπεσχέθη; πότ' ἔλλειψεν ἡμέρα νὰ μὴν ἴδωμεν φρικτὰ τῆς ἀπιστίας του παραδείγματα; μὲ συμβουλεύετε νὰ ἐξέλθω ἀπὸ τῶν κλίπων τῆς πατρίδος μου, ἐνῶ, καθὼς καὶ σῆς ὅλοι, ὠρκισθὲν νὰ χύσω καὶ τὴν τελευταίαν ρανίδα τοῦ αἱματός μου ὑπὲρ αὐτῆς· ἐὰν ἤμην βέβαιος ὅτι, ἡ ἀναχωρήσις μου μέλλει νὰ τὴν ἀπαλάξῃ ἀπὸ τὰ ὅποια τὴν καταπονοῦσι δεινὰ, ᾔθελ' εὐχαρίστως ἀποφασίσῃ ταύτην τὴν στιγμήν νὰ θυσιάσω ἑμαυτὸν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς· ἀλλὰ βλέπω ὅτι, ἡ ἀπ' αὐτῆς ἀπομάκρυνσις μου προμηνύει τὴν δυστυχίαν τῆς· μολαταῦτα ἰδοὺ πεῖθομα: εἰς τὴν ἐγκριθεῖσαν πατριωτικὴν ἀπόφασίν σας, καὶ ἀναχωρῶ ταύτην τὴν στιγμήν, σᾶς παρακαλῶ ὅμως θερμῶς καὶ σᾶς ὀρκίζω εἰς τὸν

Θεόν νά υπερασπίσητε μέχρι θανάτου τῆς Πατρίδος τὰ δίκαια, μὴ καταδεχθῆτε νά ἐντροπιάσετε τῶν πάππων, καὶ πατέρων μας τ' ἀθάνατα ὀνόματα, ἐνῶ μέχρι τῆς σήμερον εἰδείθητε γνήσια τέκνα των.

Μὲ τεταραγμένην ψυχὴν, καὶ δακρυρροοῦντας ὀφθαλμοὺς ἐπιστρέφας εἰς τὴν οἰκίαν του ἐμελέτησε νά συνεισῆ ἀμέσως τὸν Βότζαρην, οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι του τὸν ἐμπόδισαν προβλεπόντες ἐκ τοιαύτης πράξεως ὀλέθρια διὰ τὴν Πατρίδα, καὶ ὠφέλιμα διὰ τὸν Βεζύρην ἀποτελέσματα· οἱ φύλαργοι καὶ ὀπλαρχηγοὶ Τζήμα Ζέρβας, Γκόγκας Δαγκλῆς, καὶ ἄλλοι διάφοροι καίτοι σχετισμένοι διὰ συγγενείας μετ' τὸν Βότζαρην, ἀλλὰ φίλοι ὑπάρχοντες μᾶλλον τῆς Πατρίδος, ἐπαρακάλουν τὸν Τζαβελλὰ νά πολιτευθῆ μετ' ἐφρόνησιν τὴν ἐνεστῶσαν περίστασιν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Πατρίδος, ὑποσχόμενοι εἰς αὐτὸν φιλίαν, καὶ υπεράσπισιν, εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις του· αἱ συμβουλαὶ τῶν συγγενῶν, καὶ φίλων συμπολιτῶν ἀνεχάρισαν μὲν τὸν θυμὸν του κατὰ τοῦ Βότζαρη, οὐχὶ δὲ κατὰ τῆς οἰκίας του, τὴν ὁποίαν, ἀκούσας ὅτι, μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἐσκόπευε νά καταλύσῃ ὁ Βότζαρης, ἐπυρπόλησεν εἰς τρόπον ὥστε, κατὰ τὴν κοινὴν παροικίαν, οὗτ' ἐν βελόνι ἐκ τῶν ἐπίπλων δὲν ἐσυγχώρησε νά σωθῆ, ἀλλ' οὗτ' αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἱεράς Εἰκόνας· μετὰ τοῦτο λαβὼν εἰκασιπέντε συντρόφους ἀπῆλθεν εἰς τὸ χωρίον Χορτιά, ἀπέγων τοῦ Σουλλίου ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας.

Μαθὼν ὁ Βεζύρης τὰ συμβάντα τοῦ Σουλλίου, καὶ ἀναγώρησιν τοῦ Τζαβελλὰ ἐκτος ἑαυτοῦ ἐγένετο ἀπὸ τὴν χαρὰν, ἴθην διέταξε τὸν Βότζαρην νά μὴ διαπραγματευθῆ ἀκόμη εἰρήνην μέχρι δευτέρας διαταγῆς του, ἀφ' ἑτέρου δὲ προσεκάλεσε τὸν Τζαβελλὰν εἰς Ἰωάννινα φρονῶν νά πραγματοποιήσῃ ὁ ἴδιος τὴν εἰρήνην μετ' αὐτοῦ ὡς ἔχοντος, δῆθεν ἰσχυρὸν, καὶ ἐπιρροήν, εἰς τὸ Σοῦλλι, καὶ μάλιστα δυσηρεστημένου ὄντος διὰ τὴν ἀκούσιον ἀπομάχουσαν· ἀπεποιήθη τὸ πρῶτον τῆν πρὸς κλησιν, καὶ ἡτοιμάζετο νά ὑπάγῃ εἰς Πάργαν, ἀλλὰ φίλοι του τιεὶς μπεϊδῆς, καὶ ἀγάδες, καὶ ἡ ἐλπίς ἰαὶ νά φανῆ, εἰ δυνατόν, ὠφέλιμος εἰς τὴν Πατρίδα, τὸν ἔπεισαν νά κλίνῃ εἰς τὴν πρὸς κλησιν.

Παρουσιασθεὶς ἐνώπιόν του ὑπεδέχθη διὰ τῆς συνήθους κολλακείας, ἐφιλοδωρηθῆ ἀμέσως μίαν φλοκάταν χρυσογαϊτανολισμένην, πεσλί, ζωστάρι, ἐπανωτάρι καὶ περικνημίδας, δλοζ τὸ κατυφέν, καὶ χρυσοκέντητα, δύο πρὸς τοῦτοις ἀργυροχρ-

σιμένα πιστόλια, καὶ ἔν ντουφέκι ἀργυρένδυτον· μετὰ τὴν δωροδοκίαν ταύτην, καὶ ὑπούλους φιλοφρονήσεις ἐξέφρασε τὰ ἑξῆς.

« Ἐγώ, μίτρον (παιδί μου) Φῶτο, σὲ εἶχα πολὺ κακω-  
 » μένον, γιὰτι εἰς ὄλας ταῖς δουλαιῖς μου ἐστάθης ἐναντίος·  
 » τὸ ἀσκέει μου τὸ κτετρόμαχες, καὶ πολλαῖς φοραῖς ἀπέ-  
 » φάσισε νὰ φύγη ἀπὸ τὸ Σουῖλλι ἐξ αἰτίας σου, ἐπειδὴ δὲν  
 » τὸ ἀφῆνες ἤσυχον ἡμέραν καὶ νύκτα· τῶρα ὁμως ὁποῦ ἤλ-  
 » θες μὲ τὸ θέλημά σου εἰς ἐμένα, ἐγὼ λησμονῶ τὰ ὅσα μ'  
 » ἔκαμες, καὶ ἀπὸ τὴν σήμερον καὶ ἔμπρός θὰ σὲ ἔχω ὡσαν  
 » τὰ παιδιὰ μου, τὸν Μουχτάρ Πασᾶ καὶ Βελῆ Πασᾶ, καὶ  
 » θὰ σὲ βάλω πρῶτον εἰς τὸ ἀσκέει μου· μοναγὰ θέλω νὰ  
 » μὲ κάμης καὶ σὺ τὸ χατήρι νὰ μὲ δώσης τὸ Σουῖλλι, καὶ  
 » σὲ κάμω τὸν ὄρκον εἰς τὴν ζωὴν τῶν παιδιῶν μου, ὅτι δὲν  
 » τῶς κάμω τίποτε τοῦ Σουῖλλιῶτας, μάλιστα θὰ τοὺς κυτ-  
 » τάξω ὡσαν πατέρα; καὶ πολὺ περισσότερον τοὺς ἐδικούς  
 » σου· ὅτι τέτοια παλῆγκήρια ὡσαν καὶ σᾶς τ' ἀγαπῶ καὶ τὰ  
 » γρειαῖζομαι». — Αὐτὰ τὰ ζητήματά σου Βεζύρη μου, ἀ-  
 » πεκρίθη ὁ Τζαβέλλας, ἠδυνάμην ἴσως νὰ τὰ ἐνεργήσω πρὶν  
 » παρουσιασθῶ ἔμπροσθέν σου, ἐπειδὴ τότε ἐπ' στευον ὁπωσοῦν  
 » τοὺς λόγους μου, τῶρα ὁμως ὁποῦ ἐπάτησα τὴν πόρταν σου,  
 » φοβοῦμαι μὴ ἀπέραταν καὶ ἐμένα εἰς τὸν κατάλογον τοῦ  
 » Βότζαρη, καὶ δὲν θὰ δίδουν πλέον πίστιν εἰς τὰ λόγια μου·  
 » — Ἐκαλὰ, ἀνταπεκρίθη ὁ Βεζύρης, ἂν δὲν σ' ἀκούσουν ὅλοι  
 » οἱ Σουῖλλιῶται, ἄφησε τοὺς ἄλλους· σὺ εὐγαλε μόνον τὴν  
 » φάραν σου (φυλὴν σου), καὶ ὅσους ἄλλους σ' ἀκούσουν, κ'  
 » ἐγὼ σᾶς δίδω ὅποιον τόπον σᾶς ἀρέσῃ νὰ καθίσουν αἱ φα-  
 » μιλιαις σας, καὶ εἰς τὴν Φραγκιάν, ἂν θελετε νὰ πᾶτε, καὶ  
 » ἡμπορεῖτε νὰ ζήσητε, πηγαίνετε, καὶ τότε θὰ σᾶς ζηλεύσουν  
 » καὶ οἱ ἄλλοι νὰ ἔλθουν νὰ σᾶς εὐρουν, καὶ ὄχι νὰ ζοῦν εἰς  
 » ἐκεῖνα τὰ ξηροβούνια, τοὺς κρημονούς καὶ τὰ λαγκάδια· εἰάν ὁ  
 » Τζαβέλλας ἤθελε τροποογήσῃ τοὺς τελευταίους λόγους τοῦ  
 » Βεζύρη, ἐμελλεν ἀφεύκτω; νὰ ὑποπέσῃ εἰς τὴν ὀργὴν του,  
 » ὅθεν μὲ εὐσχημον τρόπον τῷ εἶπε τὰ ἑξῆς· ὑπάγω Βεζύρη  
 » μου εἰς τὸ Σουῖλλι, καὶ θέλω πασχίσει νὰ ἐνεργήσω ὅτι στο-  
 » χασθῶ καλλίτερον, καὶ εἰς τὴν ἐπιστροφὴν μου τὸ πληροφορο-  
 » ρεῖσθε. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα ἐξέφρασεν ἀναφανδὸν  
 » ὅσα, ὡς ἄνωθεν, συνωμάλησε μὲ τὸ Βεζύρη· ὅσῃν δυσαρέ-  
 » σκειαν, καὶ ἀπέγχεθαι ἐδειξαν οἱ συμπατριῶται διὰ τοὺς σκο-  
 » ποὺς τοῦ Βεζύρη, ἄλλην τὴσῃν εὐχαρίστησιν καὶ ἐμπιστο-

σύνην εἰς τὴν διαγωγὴν τοῦ Τζαβέλλα, διότι παρὰ τὴν φι-  
λίαν, δῶρα καὶ ὑποσχέσεις τοῦ Τυράννου ἐπροτίμησε τὴν  
σωτηρίαν τῆς πατρίδος· τότε ἐνθυμήθησαν τὰ ὅσα τοὺς εἶπε  
πρὶν ἀπομακρυνθῆ τῆς πατρίδος, διὸ οὐ μόνον συγγνώμην  
ἐζήτησαν διὰ τὰ παρελθόντα ἀλλὰ τὸν ἐπραχάλεσαν, ( καὶ  
κατ' ἐξάρεσιν ὁ Ἱερομόναχος Σαμουήλ ) νὰ μὴ ἐπιστρέψῃ  
πλέον, ἀλλὰ νὰ μείνῃ εἰς τὴν πατρίδα, ὅπου θίλει γνωρίζε-  
ται καὶ τιμᾶται εἰς τὸ ἐξῆς παρὰ πάντων πλέον παρὰ πρῶ-  
τον· ὑπεσχέθησαν πρὸς τούτοις ν' ἀνακτίσωσι τὴν οἰκίαν  
του, καὶ ἀποζημιώσωσι τὰ ἐν αὐτῇ προποληθέντα ἐπιπλα-  
ἐδέχθη εὐγνωμόνως τὰς συμβουλὰς τῶν συμπολιτῶν του,  
ἀλλ' ἐκ νέου ἐζήτησε παρ' αὐτῶν καὶ τὴν συγκατάνευσιν διὰ  
νὰ ἐκδικηθῆ τοὺς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος· τῷ ἀπεκρίθησαν, ὡς  
τὸ πρῶτον, ὅτι εἰς τοιαύτην κρίσιμον περίστασιν εἶνε πολὺ  
ἐπικίνδυνος ( ἂν καὶ δικαία ) διχ τὴν πατρίδα ἢ αἰτήσεις του·  
μὴ εἰσακουσθεὶς ἐπανήλθεν κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν του, εἰς Ἰωαν-  
νίνα λυπήσας τὰ μέγιστα τοὺς συμπολίτας του, βίβοκινδυ-  
νεύσας τὴν ὑπαρξίν του, ἀμαυρώσας ἕνεκα τῆς ἐπιμονῆς τὴν  
ὑπόληψίν του μὴ προτιμήσας τὸ κοινὸν συμφέρον ἀπὸ τῆς  
ἀτομικῆς ἀκαίρου καὶ ἀλόγου αἰτήσεώς του.

Πρὶν ἀναχωρῆσθαι διὰ τὰ Ἰωάννινα ἐπληροφορήθη προ-  
λαβόντος ὁ Βεζύρης τὴν διαγωγὴν του· ὅθεν διέταξε τοὺς θυ-  
ρωροὺς του, ὅταν ἔλθῃ νὰ μὴ τὸν παρουσιάσωσι ἔμπροσθέν  
του, ἀλλὰ νὰ τὸν διευθύνωσι εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Μουχτάρ Πα-  
σαῖ, ὅπου, κατὰ διαταγὴν του, πρὶν ἰδῆ αὐτὸν συνελήφθη  
διὰ τῆς βίας παρὰ τῶν σωματοφυλάκων ἐν τινὶ δωματίῳ τοῦ  
παλατιοῦ καὶ ἐβλήθη εἰς εἰρκτὴν σιδηροδέσμιος, ἐνῶ δὲ ἐχει-  
ροδένετο εἶπεν εἰς τοὺς σωματοφύλακας. «Τοῦ Ἀλῆ Πασαῖ  
αἱ ἀνδραγαθίαι τοιαῦται γίνονται πάντοτε, ἐπειδὴ ζῶντα εἰς  
τὸν πόλεμον δὲν ἠλπίζε ποτε νὰ μὲ πιάσῃ»· ἡ κράτησις ἐν  
τοσοῦτῳ καὶ φυλάκισις τοῦ Τζαβέλλα ἐλύπησε τοὺς Σουλ-  
λιώτας ἐν γένει, ἀφ' ἐτέρου ἐνίσχυσε τὰς ἐλπίδας τοῦ Βε-  
ζύρου διὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ Σουλλίου νομίζοντος τὴν ἀ-  
πουσίαν του ὡς ἀπεπιστῶν τῶν Σουλλιωτῶν· ὁ δὲ Τζαβέ-  
λας καίτοι ἐν εἰρκτῇ ὦν ἐσθάρ· οὐνε παραγγέλων νὰ ἐκτελῶσι  
μὲ τὸν συνήθη ζῆλον τὰ πρὸς τὴν πατρίδα χρεῖα των, περὶ  
δὲ τῆς ἰδικῆς του σωτηρίας νὰ μὴ φροντίζωσιν, ἐπειδὴ αὕτη  
ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς πατρίδος τὸν θρίαμβον.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

## Συνδρομή πολεμοφοδίων παρὰ τῶν Γάλλων.

Κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον τοῦ 1802 ἔλαβον οἱ Σουλιῶται πολεμοφοδίων ἀπὸ τῆς Γαλλίας<sup>1)</sup>, τὰ ὅποια ἀπεβίβισαν εἰς Πύργον. κάκειθεν μετακόμισαν εἰς τὸ Σούλλιον ἐκταλαιμαμάτων μετὰ πολλῶν κόπων καὶ κινδύνων· ἀλλ' ὅση μψύγωισιν ἔδωκεν εἰς αὐτοῦ· αὕτη ἡ συνδρομή, τόσον περισσοτέραν ὀργὴν δῆγειρε κατ' αὐτῶν, διότι ὅλοι ἐν γένει οἱ Τοῦροι ἐξέλαβον τὸ πρᾶγμα ὡς κακὸν αἰωνόν, ὅτι δηλαδὴ, οἱ Γάλλοι προέπεμψαν πολεμοφοδία, καὶ ἐπομένως μέλλουσι νὰ στρατεύωσι καὶ οἱ ἴδιοι κατὰ τῆς Τουρκίας· ἰσχυρὸν ἐπιχείρημα ἐπιτυχῶν ὁ Βεζύρης νὰ ἐνοχοποιήσῃ τοὺς Σουλιῶτας εἰς τὸν Σουλτάνον παρέστησεν ἀνεπιβεβημένως δι' ἐντόλιου ἀναφορᾶς τὴν ὑπόθεσιν προτένων καὶ γνωμοδοτῶν δι' αὐτοῦ νὰ διαδοθῇ σφοδρὸν βασιλικὸν φερμάνιον (διάταγμα κατὰ τῶν Σουλιωτῶν, τὸ ὅποιον δὲν ἠδυνήθη ἄλλοτε νὰ ἐκτελέσῃ μ' ὅλας τὰς προσπάθειάς καὶ ἀδράς δαπάνας· ὑπέσχετο πρὸς τοὺς ἄλλοις νὰ φυλάξῃ ὅλην τὴν παραλίαν τῆς Ἡπείρου ἔκ τινος τῶν Γάλλων ἀποβάσεως· ὅσοι πρὸς τούτοις ἐκ τῶν γειτόνων σημαντικῶν Τοπάρχων ἦσαν εἰς τότε μῦθετεροι νὰ διαταχθῶσι σφοδρῶς πρὸς καταδρομὴν τῶν Σουλιωτῶν· ἡ περίστασις αὕτη ἐπειθανάγκασε τὸν Σουλτάνον νὰ δώσῃ ἀκρόασιν καὶ ἐνέργειαν εἰς τοῦ Βεζύρη τὴν αἴτησιν, διατάξας ἀπειλητικῶς τοὺς Τοπάρχας τῆς Ἡπείρου νὰ κινηθῶσι ἐκ συμφώνου κατὰ τοῦ Σουλίου.

Δυνάμει ὅθεν τοῦ Βασιλικοῦ διατάγματος ἐστρατολόγησαν ὅ,τε Βεζύρης καὶ οἱ Τοπάρχαι περὶ τὰς δέκα χιλιάδας μαχητῶν, οἱ δὲ Σουλιῶται, προ τῆς συγκεντρώσεως αὐτῶν ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιχειρήσωσι τολμηρὸν τι, καὶ ἡρωικὸν ἔργον, ἐπι σκοπῶν νὰ ἐλαττώσωσι πρῶτον τοῦ Βεζύρη τὰς ἐλπίδας διὰ τὴν κράτησιν τοῦ Ἰζαβέλλα δίδοντες αὐτῶν νὰ αἰσθανθῇ ὅτι, πᾶς ὄπλαρχηγός καὶ πᾶς πολίτης Σουλιωτῆς δὲν διαφέρει κατὰ τὸν πατριωτισμὸν καὶ ἀνδρείαν ἀπὸ τὸν Ἰζαβέλλα, εἴμῃ κατὰ τὴν φυλὴν μόνον καὶ γέννησιν· δεῦτερον νὰ ἐνοσιβέρωσι πρὸς τούτοις δειλίαν καὶ διχόνοιαν εἰς τοὺς περισ-

1) Λαβὼν ὁ Πορταῖος παρὰ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ Σουλίου (κατὰ παραίνεσίν του) ἀναφορὰν πρὸς τὸν Ναπολέοντα ἀπῆλθεν εἰς Παρίσι· χάρις εἰς τὸν ἀειμνηστον καὶ φιλογενέστατον Κορσῆν, δι' οὗ καὶ ἡ ἀναφορὰ ἀσφαλῶς ἐνεχειρίσθη, καὶ ἡ συνδρομὴ ἀμείωσις ἐπραγματοποιήθη δι' ἐπιμελείας του.



σοτέρους καὶ ἰσχυροτέρους συμμάχους μὴ ἐπιθυμοῦντας τοῦ Σουλλίου τὴν ἀΐωσιν, διότι ἐφοδοῦντο τὴν μετὰ ταῦτα τῆς ἀνεξαρτησίας των ἀφάρισιν, καὶ τρίτον, ὅτι οὐδὲ τοῦ Σουλτάνου ἡ σφοδρὰ προσταγὴ ἰσχύει νὰ ψυχρᾶν τὴν μεγαλοφυλίαν των.

Ἄφ' ὅσους πύργους εἶγε κτίση διὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Σουλλίου ὡς προείρηται, ὁ μέγιστος καὶ δυσπρόβητος ἦτο τῆς Βίλλας, ἐπειδὴ ἡ κατασκευὴ του ἐσηματίζε τετραγωνικὸν περίβολον. ἐν ἐκάστη γωνίᾳ αὐτοῦ ὑπῆρχε πύργος ὑψηλός καὶ ἰσχυρός, εἰς δὲ τὸ κέντρον τοῦ περιβόλου ἄλλος πέμπτος εὐρυχωρότερος ἐν ᾧ διετηροῦντο αἱ τροφαὶ καὶ τὰ πολεμοφόδια· ἡ φρουρὰ τῶν πέντε τούτων πύργων συνίστατο ἐκ πεντακοσίων Τουρκαλθαίων, ἀλλὰ τὴν νύκτα, καθ' ἣν ἐμελλον νὰ πραγματοποιήσωσι τὸν σκοπὸν των οἱ Σουλλιώται δὲν εὐρέθησαν περισσότεροι τῶν διακοσίων, οἱ ἐπίλοιποι μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν, Ἰλιάζμπεϊ, εἶχον προκαταλάβῃ λόχον τινα τῇ ἰδίᾳ νυκτί, ἀφ' οὗ ἤλπίζον νὰ μεταβῶσι Σουλλιώται μὲ τροφὰς διὰ νὰ τοὺς προσβάλωσι. Τοῦτο λοιπὸν τὸ ὀχύρωμα ἀπεράσισαν νὰ καταδαρίσωσιν, ὅπως διὰ τῆς ἀνατροπῆς του ἐνσπεύρωσι τρόμον καὶ εἰς τὰ ἀδυνατόερα· διὸ συσσωμιτωθέντες ὡπεὶ τετρακόσιοι ἄνδρες, τῶν ὁποίων διεκρίνοντο ἀρχηγοί, ὁ Τζῆμας Ζέρβης, Τοῦσας Ζέρβας, Γκὸγκης Δαγκλῆς, Δ'αμάντης Μαλαμου, Κωλέτζης Φωτωμάρας, λαβόντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ διακοσίας γυναῖκας ἑδραμον ἐν κειρῷ σκοτεινῆς νυκτός· πλησιάζαντες, ἔσον ἐν σπιν, ἀφορητί, ἐκάθισαν ἐπὶ γῆς διὰ νὰ συσκεφῶσι καὶ ἐρεῦρωσι τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐσύμφερε νὰ ἐπιχειρήσωσι καὶ ἀποπερατώσωσι τὸ ἔργον ἐνδόξως· γινομένης συσκέψεως τὰρ ἑστὴ ἐν τῷ μέτῳ σύντροφός τις, Μῆτος· Κόκκαλης ὀνομαζόμενος, ὅστις ἐξέφρασε τὰ ἑξῆς·

Σύντροφοι! μὴ ἀπορήτε περὶ τούτου, ἐγὼ μόνος ὑπόσχομαι νὰ ῥίξω κατὰ ἓνα ἐκ τῶν τεσσάρων πύργων χωρὶς νὰ κινδυνεύσῃ τις ἄλλο, ἀπὸ ἐμῆς, δότε μοι ἐν βαρέλλι γεμάτων βαροῦτι, τρεῖς ὀκάδες ξυδι, καὶ ἐν σιδηροπάλουκον, καὶ οὕτως ἐντὸς μιᾶς ὥρας ἐλπίζω νὰ ἴητε τὸν ἓνα πύργον, καὶ τοὺς, ἐν αὐτῷ συσσωρευμένους· μετὰ δὲ τοῦτο εἰσελθόντες εἰς τὸν περίβολον ἐξακολουθοῦμεν παρομοίως καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, ἔν δὲν θελήσωσι νὰ παραδῶσιν, ἐπειδὴ πινομεν ἀμέσως, εἰς θύρας τῶν πύργων ἡ ἐφοῦρεσι· καὶ ὑπόσχεσις τοῦ Κόκκαλης ἐνεθάρρυνε καὶ διέλυσεν ὅλων τὴν ἀπορίαν, ὅθεν λαβὼν δὲ

ἐξήτησεν ἐπλησίασεν εἰς τὸν τείχον τοῦ ἐνὸς πύργου χωρὶς νὰ τὸν ἀκούσῃ ὅτε ὁ σκοπὸς τῆς φρουρᾶς, ἤρχισεν νὰ βαντιζῆ τὸν τείχον μὲ τὸ ὄξος, ὅστις βαντιζόμενος ἐμαλάκωνε, καὶ οὕτω διὰ τοῦ σιδηροπασσάλου ἔβυε τὴν ἄσβετον, ἐπομένως ἀποσπᾶσας καὶ τινὰς λίθους ἤνοιξεν ὀπὴν ἀνάλογον πρὸς τὸν ὄγκον τοῦ βερελλίου, τὸ ὅποιον ἐπιβιάσας, καὶ ἐπιθεὶς αὐτῷ φυτῆλιον ἀναμμένον ἔκτισε ἐκ νέου τὸ μέρος τοῦ τείχου, ὀπισθοποδίζων δὲ μετὰ τοῦτο πρὸς τοὺς συντρόφους ἐφώναζε μετὰ οφώνως· «ἐβγάτε Τούρκοι, ἐβγάτε ἀπὸ τοὺς πύργους, φύγετε, διὰ νὰ μὴ γείνετε στάχιη, παραδοθῆτε, ἐάν θέλετε τὴν ζωὴν σας· μολονότι ἡ ἀπροσδόκητος καὶ ἀπειλιτικὴ αὐτῆ φωνὴ ἐπέφερε σύγχυσιν καὶ ἀπορίαν εἰς τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ τοὺς ἐφάνετο ἐντραυτῶ ἀπίθανος καὶ δυσκατῶρθωτος, ὅθεν καὶ ἡ ἀπάντησις ἐξεφωνήθη γενναία· «δὲν εἴμεθα γυναῖκες νὰ φύγωμεν, ἀλλ' εἴμεθα καλλικάρια, καὶ τζοχαδαραιοὶ τοῦ Βεζύρη, καὶ θὰ πολεμήσωμεν ὡς τὸν θάνατον· ἐνῶ ἐγείνετο τοιαύτη συνομιλία ἀμφοτέρωθεν, ἤραψεν ἡ πυρίτις τῆς ὁποίας ἡ δύναμις πλεον τῶν τεσσαράκοντα ὀκάδων οὕσο κατεβῆρῆξε τοὺς τείχους τοῦ πύργου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου τὰ ἐρείπια κατεκαλύφθησαν ὑπὲρ τοῦ πεντήκοντα Τουρκαλβανούς τὸ τρομερὸν τοῦτο καὶ ἀπροσδόκητον συμβάν ἐπέφερε τὴσιν μικροψυχίαν, ὥστε οἱ φύλακες τῶν τριῶν πύργων ἐξελθόντες κατέφυγον ἐντρομοὶ εἰς τὴν πέμπτον, οἱ δὲ Σουλλιώται εἰσελθόντες εἰς τὸν περίβολον διὰ τοῦ πεπτωκότος μέρους τοῦ πύργου ἐνέκρνον ἐκ συφώνου νὰ τειχορῶξωσι καὶ τὸν εἰς τὸ κέντρον κείμενον πύργον, ἐξ οὗ ἐκβαλόντες τὰς ἐν τῷ κατωγαίῳ παρευρεθείσας τροφὰς καὶ πολεμεσφῶδια, παρέδωκαν αὐτὰ εἰς τὰς γυναῖκας, αἵτινες μετεκόμισαν ἐπ' ὤμων καὶ κτηνῶν εἰς τὸ Σούλλιον· ἐκυρίευσαν ἀμέσως καὶ τοὺς ἄλλους τρεῖς πύργους ἀφυλάκτους ὄντας, εὔρον ἐν αὐτοῖς ἱκανὰ λάφυρα, ἄλευρα, ἐδώδημα, καὶ 15 φορτηγὰ ζῶα· ἀνατελιαντος δὲ τοῦ ἡλίου ἐπρότεινον εἰς τοὺς Τούρκους, ὅτι ἐάν ἐπιθυμῶσι τὴν σωτηρίαν των δύνανται νὰ τὴν λάβωσι χωρὶς τινος ὑπονομίας κινδύνου, ἀρκεῖ μόνον νὰ παραδόσωσι τὰ ἔπλα, καὶ τότε εἶναι ἐλεύθεροὶ νὰ ὑπάγωσι ὅπου θέλωσι· τούναντίον, κινδυνεύουν νὰ πάλωσι τὰ ὅμοια τῶν συντρόφων των· οἱ Τούρκοι ἐπροσποικηθήσαν ὅτι παρεδέχθησαν τὰς προτάσεις, καὶ διὰ νὰ τὴς ἀπατισοῦν περισσότερον, ἤρχισαν νὰ βίπτωσιν ἐκ τῶν θυρῶν ὄπλα ἀργυρένδυτα, τὰ ὁποία τινες Σουλλιώται ἔδραμον νὰ τὰ λάβωσιν, ἔχοντες ὅμως οἱ Τουρ-

κοι ἄλλα εἰς τὸν πύργον ἐπ.ροβόλησαν ἄ.έσωσ κατ' αὐτῶν, ἐφόνευσαν πέντε, καὶ ὄκτώ ἐ.ραυμίτισαν· ἡ ἀπροσδόκητος αὕτη ἀπιστία τῶν Τουρκιθλαβῶν, ὁ θάνατος τῶν συγγενῶν καὶ συμπολιτῶν παρώξυνεν αὐτοὺς εἰς βαθμὴν ὥστε, ὠρμησαντες ὁμοθυμαδὸν ἐκόλλησαν εἰς τὰς θύρας τοῦ πύργου π.σσαν, καὶ ἄλλας βίτινώδεις ὕλας, καὶ οὕτω· ἀπληστος φλόξ διαδοθεῖσα, καὶ τὸν πύργον καὶ τὴν φρουρὰν ἅπασαν ἐ.υρπώλησεν, ἐπομένως δὲ καὶ τοὺς πύργους καὶ τὸν περίβολον κατέσκαψαν, μολοντί πυρπολούμενοι οἱ Τούρκοι ἐξήτουν ἔλεος, ἀλλ' οἱ Σουλλιωταὶ ἀπεκρίθησαν, διὰ τοὺς ἀπίστους ἔλεος δὲν ὑπάρχει, διότι τότε γίνονται καὶ ἄλλοι ἄλλο τε ἀπιστοὶ, ἐὰν ἐσεῖς συγχωρηθῆτε σήμερον.

Ἐνῶ τὰ στρατεύματα συνχθροισθέντα εἰς Ἰωάννινα ἔμελλον ἐπομένως νὰ κινηθῶσι παντρατιᾷ, ἐξείκνης πληροφορεῖται ὁ Βεζύρης ὑπὸ τινος στρατιώτου σωθέντος τὴν νύκτα ἐκ τῆς φρουρᾶς τῆς Βίλλας, ὅτι καὶ ἡ φρουρὰ ἤρα.βισθη ἅπασα, καὶ οἱ πύργοι, καὶ ὁ περίβολος ἐκ θεμελίων κ.ε.ε.σκαφῆσαν παρὰ τῶν Σουλλιωτῶν· ἐγερθεὶς ἐκ τοῦ καθίσματος τεταραγμένος περιέφερετο ὡς μανιώδης ἀπὸ μᾶς· εἰς ἄλλην θυρίδα, προκύπτων δὲ τὴν κεφαλὴν του εἰς τὰς περὶ τὸ παλάτιόν του ἀγυῖας ἐβόα πρὸς τοὺς διαδαινούντας· « δὲν » εἴμεθα πλέον Τούρκοι; τί θέλουμεν εἰς τὸ ἐξῆς τοιαύτην » ζωήν; δέκα κλερτογ.δάδες Σουλλιωταὶ τὴν μισὴν Τουρ. » κίον ἔραγαν, ἔως τὸ ὕστερον θ.α μᾶς πάρου, καὶ τὰ Ἰωάν. » νινα· ὅποιος λοιπὸν εἶναι Τούρκος, καὶ πιστεύει ἀληθινὰ » τὸν Μωάμεθ, ἅ· ἀρπάξῃ τ' ἄρματα, ἅ· ἐνω.ἡ μὲ τὰ βα. » σιλικὰ στρατεύματα, καὶ ἅς ὠμώσῃ διὰ τὸν ἀφανισμόν » αὐτῶν τῶν ἀπίστων γειτόνων ».

Ἀπαυδήσας ἐκφωνῶν τοιούτους μικροπρεπεῖς λόγους διέταξε παρευθῦ· κήρυκας νὰ δημοσιεύσωσι τὰ αὐτὰ εἰς τὰς πλατείας καὶ ἀγυῖας τῶν Ἰωαννίνων· ἐπεμψεν ἐγκυκλίους πρὸς ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς ἡγεμονίης του ἐξιστορούσας παθητικῶς τὴν τρομερὰν τῆς Βίλλης καταστροφὴν· προτε. κάλεσε συγχρόνως εἰς ἐπικουρίαν ὅλους τοὺς ἐκ διαφόρων ἐ.παρχιῶν καπετάνους Ἑλληνας, τοὺς ὁποίους, ἢ δικ. νὰ κρ.πτη τὴν ἀδυναμίαν του, ἢ μὴ ἀγνοοῖν τὴν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Τουρκαθλαβῶν ἀντιζηλίαν, καὶ ἰδιαίτερα πάθη, δὲν ἐ.ε.ταχειρίσθη ἄλλοτε κατὰ τῶν Σουλλιωτῶν· οὗτοι δὲ μὴ δ.υ.νάμενοι ν' ἀποφύγωσι τὴν πρόσκλησιν συσσωματωθέντες ἀ.π.ῆλθον εἰς Ἰωάννινα, παρουσιασθέντες ἐγνώπιόν του ὑπετχέ.

θησαν ἐκ συμφώνου νὰ ἐκτελέσωσι τὰ γρήν των κατὰ τὰς διαταγὰς του μὲ τὴν ἀπαιτούμενην προθυμίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίσῃ τὴν ὑπόσχεσίν των ἀνεπίληπτον τὸν ἑπαρακάλεσαν ταυτοχρόνως οὗτ' ἀπ' ἀλλήλων νὰ τοὺς ἀποσπάσῃ, οὗτ' ἐπ' ὀδηγίαν τινος Τούρκου νὰ τοὺς διατάξῃ, οὗτ' ἠνωμένοι μετὰ τῶν Τούρκων νὰ παρατάττωνται εἰς μάχην, διότι οὐ μόνον αἱ ἀνδραγαθίαι των θὰ πνίγωνται τότε ἐπὶ τῆς ἀντιζηλίας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἰδίαι των ὑπαρξίς θελεῖ κινδυνεύσει διὰ πλαιαία μεταξὺ αὐτῶν καὶ Τουρκικῶν πάθη· ἐδέχθη καὶ ἐπραγματοποίησεν ὁ Βεζύρης τὴν αἴτησίν των ὡς δικαιολογημένην· συγγότερας καὶ πεισματωδεστέρας, παρὰ οἱ Τούρκοι, ἐσυγχρότου μάχας οἱ καπετάνοι, ἀλλὰ βανίς αἵματος δὲν ἔχονετο ἀμφοτέρωθεν, συνεννοημένοι γὰρ ὄντες πρότερον ἐμάχοντο κατ' ἐπιφάνειαν, ὠφελούτο μάλιστα οἱ Σουλλιώται παρ' αὐτῶν, ἐπειδὴ συναναστρεφόμενοι τὴν νύκτα ἐλ. μβανον τροφίς καὶ πλεμεφόδιαι· πιθανόν νὰ κατηγορήσῃ τις ἀναγνώστης τὴν πράξιν τῶν καπετάνων ὡς παραβαίνουσαν τὴν ὑπόσχεσίν των, τὸν παρακαλοῦμεν ὅμως νὰ πολυπραγμονήσῃ διὰ μίαν στιγμὴν τὴν τότε θηριώδη τῶν Τούρκων ἀθαιρέσιαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ τότε δὲν θελεῖ βίβει μελαινὰν κατ' αὐτῶν φῆρον.

Ἐπὶ τὰ νέα λοιπὸν στρατεύματα διέταξεν ἐκ νέου στρατάρχην τὸν υἱὸν του Βελῆ Πισᾶ διὰ τὴν βερύτητα τοῦ ὀνόματος, καὶ πειθαρχίαν τοῦ στρατοῦ· οὗτος δὲ συγκεντρώσας αὐτὰ μετὰ τῶν πρώτων ἐστράτευσε πρὸς τὸ μέρος τῆς Παρμυθίας, καθεῖθεν διεβιάσθη εἰς τὰ ὄρα τοῦ Σουλλίου πλησίον τοῦ χωρίου Τζαγκηρί, ὅπου καὶ ἐστρατοπέδευσε· ἐντεῦθεν ἐτοποθετήσεν εἰς τὴν καταστραφείσαν Βίλλαν τὸν Ἰσοφ Ἀράπην, καὶ Μέτζο Μπόνον μὲ χιλιάδας τρεῖς, τὸν Χασᾶν Ἀγᾶ Τζαπαρην, καὶ Ἱμπραὶμ Δέμην εἰς Ζαβρουδῶν μὲ χιλιάδας πεντακκσίους, τὸν Μπεκίρ Ἰζογαδοῦρον εἰς Τζεκουρατι μὲ δύο χιλιάδας· οἱ δὲ Σουλλιώται εἰς ἕκαστον τούτων τῶν στρατοπέδων ἀντιπαρατάξαν ἐπ' ὀδηγίαν γενναίων ἑπλαρχηγῶν ὄσην δύναμιν ἐνέκρινον ἰκανὴν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πρόσδον των, ἕτερον σῶμα συγκαίμενον ἐκ τριακωσίων ἐλεγκτῶν, καὶ ὠκυπόδων ἐδιωρίσθη νὰ μένῃ πάντοτε εἰς φύλξιν τοῦ Σουλλίου, καὶ ἐπικουρίαν προσέτι πρόχειρον συμπεσοῦσης ἀνάγκης· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως τοῦτο τὸ σῶμα ἐπέφερε τοὺς σημαντικότερους τρῆμοις, καὶ ζημίας εἰς τὸν ἐγθρόν διὰ τῶν νυκτομαχιῶν, ἐπειδὴ τὴν ἡμέραν μὴ

οὔσης· τινός ἀνάγκης ἀνεπαύετο, τὴν νύκτα, καὶ μάλιστα τὴν σκοτεινὴν καὶ βροχεράν, ἐρίπτετο ἀρειμανῶς πρὸς ὃ ἐγνώριζεν ἀσθενέστερον ὄχυρωμα, καὶ ὑπὸ ἀπειροπολέμων Τούρκων διατρυφούμενον, καὶ οὕτως ἔβαλεν αὐτὸ εἰς ἀταξίαν, καὶ διασκορπισμόν, φονεύων δὲ καὶ αἰχμαλωτίζων, ὅτους ἰδύνατο ἀραιρῶν τροφάς, καὶ πᾶν τὸ τυγόν ἐπέστρεφεν εἰς τὰ ἴδια, ὅπου ἦν διωρισμένον· ἄλλοτε πάλιν ἐνεδρεύοντες εἰς στενοπούς, ἀφ' ὅπου διέβαινον Τούρκοι κομίζοντες τροφάς, καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα διὰ τὰ στρατόπεδα, τὰ ἐκουσίου διὰ τῶν ὄπλων, ὅτε δὲ ἐπληροφοροῦντο ὅτι ἡ φρουρὰ τῶν τροφῶν ὑπῆρχεν ἰσχυρὰ, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐμῆλλον ν' ἀπαντήσωσιν ἀνδρείαν ἀντίστασιν, καὶ ἐπομένως δυσκολίαν πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ των, τότε ἐλάμβανον καὶ γυναῖκας μεθ' ἐκωτῶν, καὶ οὕτως οἱ μὲν ἄνδρες ἐμάχοντο, αἱ δὲ γυναῖκες ἐσφετέριζον ἀκινδύνως τὰ φορτηγὰ ζῶα περιφερόμενα ἐνθεν κἀκεῖσε ὑπὸ τῆς πυρσοκροτήσεως καὶ ἀλαλαγμῶν.

Πρὸς ἀνακάλυψίν τινος ἐνέδρας προείπεμπον οἱ Τούρκοι πολλάκις ἐμπροσθοφυλακὴν ἐξ Ἑλλήνων ὑπηκόων, καὶ ἀπλων, καὶ διὰ τοιούτων προφυλάξεων ἀπέμεινον ἐνίοτε τὸν κίνδυνον παραχωροῦντες ἀραχτήτι τὰ κομίζόμενα· τέλος πάντων, οἱ ἄνδρες οἱ καὶ ἀδιάκοποι πόλεμοι, καὶ νυχθημερινὰ στρατηγήματα κατήνησαν τοὺς Τούρκους· ἀ μελετῶσι πάλιν ἀσυστόλως τὴν γενικὴν διάλυσιν τῶν στρατοπέδων, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἄλλειποτάκτου τὴν νύκτα κρυπτόντες πανταχοῦ, ὡς καὶ ἀλλαγῶν εἶρηται, ὅτι, οὗτ' αὐτοὶ, οὗτ' αὐτῶν οἱ μεταγενέστεροι θά δυνηθῶσι νὰ κυριεύσωσι τὸ Σουλλίον, καὶ ὅτι ὀδίκως καὶ ἀνωφελῶς χύνεται τὸ Τουρκικὸν αἷμα.

Πιθκνωπῆτη ἦν ἡ διάλυσις τῶν τουρκικῶν στρατοπέδων, ἀλλ' αἱ προφητικαὶ συμβουλαὶ τοῦ ἱερομονάχου Σαμουὴλ ἔξεναντας πολὺ τὴν ἐνίσχυσαν, διότι οἱ ἀπλοὶ καὶ ἀμαθεῖς Σουλλιῶται, δοξάζοντες αὐτὸν ὡς προφήτην, ἐδέχοντο καὶ τοὺς λόγους του, ὡς θεοπνεύστου· αἱ δὲ συμβουλαὶ του ἦσαν αἱ ἑξῆς· α.) νὰ μὴ πολεμῶσι πλέον πρὸς τοὺς Τούρκους, οὔτε τὴν ἡμέραν, οὔτε τὴν νύκτα, ἀλλὰ νὰ φυλάττωσι μόνον τὰς θέσεις των· β.) τοὺς ἠσφάλιζεν ὡς ἐκ θείας δῆμιεν ἀποκαλύψεως, ὅτι μετ' ὀλίγας ἡμέρας μέλλουν νὰ διαλυθῶσι, καὶ διασκορπισθῶσιν οἱ Τούρκοι ὑπὸ θεϊκῆς ὀργῆς, καὶ τότε εἰς Σουλλιῶτης διώξει χιλίους Τούρκους· γ.) ὅτι εὐκολότερον εἶναι νὰ γείνη ὁ οὐρανὸς χάλκινος, ἢ τὸ Σουλλί τουρκικόν· ὑπὸ τοιούτων καὶ ὁμοίων ἄλλων ὀνειροπολημάτων

τοῦ Σαμουήλ πλανώμενοι οἱ μαχηταί, οὐ μόνον δὲν ἐπέ-  
θοντο εἰς τοὺς ἀρχηγούς καὶ φυλάρχους αὐτῶν, ἐνῶ ἄλλοτε  
ἦσαν αὐθόμητοι εἰς τὰς μάχας, ἀλλὰ τοὺς ἐμέμφοτο προ-  
σέτι ὡς ὑπερφάνους καὶ δοξομανεῖς. Βλεπόντες οἱ Τούρκοι  
τὴν διασπῆ τῶν Σουλλιωτῶν βραθυμίαν, καὶ ὡς μικροφυλίαν  
αὐτὴν ἐκλαδόντες ἔπαυσαν πλέον τὸ νὰ μελετῶσι τὴν φυγὴν,  
καὶ διολυσιν τῶν στρατοπέδων· ἐμφυχωθέντες λοιπὸν ἐκ  
τούτου ἀπεφάσισαν πανστρατιᾷ διὰ μιᾶς καὶ μόνης ὁρμῆς  
νὰ κυριεύσωσι τὴν Κιάφαν, Ναβαρικὸν καὶ Σαμονίδα· ἢ  
ἐπιθεαίς των ἔγεινε τῷ ὄντι ἀνδροεῖα, ἀποφασιστικὴ, ἀλλ' ἢ  
ἀντίκρουσις ἐδείχθη ἀφ' ἑτέρου ἀτρόμητος καὶ ἀκαταμάχη-  
τος, ὥστε μετὰ τεσσάρων ὡρῶν πεισματώδη μάχην ὑψωσαν  
οἱ Σουλλιωταὶ τῆς νύκτος τὸ τρόπαιον καὶ εἰς τὰ τρία μέρη  
βιάσαντες τοὺς ἐχθρούς νὰ ὀπισθορμήσωσιν ἀτόπως μέχρι  
τῶν πρώτων αὐτῶν ὀχυρωμάτων, ἀπώλεσαντες τρεῖς αξιω-  
ματικούς καὶ ὑπὲρ τοὺς διακοσίους στρατιώτας ἐκτὸς τῶν  
τραυματισθέντων, ἐκ δὲ τῶν Σουλλιωτῶν ἔπαυσαν τέσσαρες  
πληρωθέντων ἀκινδύνως ἑνδεκα.

Μέχρι τοῦδε τὰ πράγματα τῶν Σουλλιωτῶν εἶδομεν ὅτι  
ἔτρεγον κατὰ βουῆν, ἀλλὰ καθὼς τὰ ἀνθρώπινα πάντα εἰσὶ  
μεταβλητὰ, οὕτω καὶ τὰ τῶν Σουλλιωτῶν, ὡς ὀφόμεθα, ἄρ-  
χονται ἀπὸ τοῦδε νὰ καταρρέωσι, διότι παρὰ τὰς φθορο-  
ποιὰς συμβουλὰ τοῦ Σαμουήλ, συνέτρεξαν, ὡς εἴρηται, καὶ  
ἄλλα ἐπακόλουθα δεινὰ, τὰ ὅποια ἐτάγγυναν τὴν πτῶσιν τοῦ  
Σουλλίου, ἐπειδὴ ἕως τότε μόνος ὁ Βότζαρης ἐγνωρίζετο  
φανερὸς τῆς πατρίδος ἐπίβουλος, ἤδη ὅμως ἀπεσπάρθησαν  
καὶ ἄλλοι δύο φύλαρχοι, ὅ,τε Κουτζονίκας <sup>1)</sup> καὶ Πύλιος  
Γούσης ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Μπουσπύτων· ὁ δεῦτερος παρου-  
σιασθεὶς τὴν νύκτα εἰς τὸν στρατάρχην ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ  
πρῶτον τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐνός γαμβροῦ του ἐν εἰρητῇ ὑπόρ-  
χοντος· μετὰ τῶν εἰκοσιτεσσάρων ὀμύρων· δεῦτερον ἐννεά-  
χιλιάδων γροσίων ἀνταμοιβὴν περὶ τῆς ἀπολαβῆς τοῦ Σουλ-  
λίου· ὁ στρατάρχης, οὐ μόνον ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τριπλάσια  
ἄλλα τῷ ὑπεσχέθη, ἐὰν τὸν εὐκόλουν νὰ κυριεύσῃ τὸ Σουλ-  
λίον· τὴν τετάρτην νύκτα, ἥτις ἦν ἡ εἰκοστὴ πέμπτη Σε-  
πτεμβρίου τοῦ 1803 ἔτους ἐπαρουσιάσθη ἐκ δευτέρου εἰς τὸν  
στρατάρχην παρὰ τοῦ ὁποίου ὀρωδοκῆθεις ὅσα δὲν ἤλιπι-

1) Οἱ υἱοὶ, καὶ ἔκγονοι αὐτοῦ ἰδειχθῆσαν ἀτρόμητοι μαχηταὶ καὶ τίμιαι  
πατριῶται, ἰσχυρῶς δὲ ὁ Νάσης Κουτζονίκας.

ζεν, ἐξ ἔφρασε τὰ ἐξῆς: « Παραδώσατε, Πασᾶ μου, διανο-  
 » σίους ἐμπειροπολέμους Τουρκαλθανούς ὑπὸ τὴν ὄδηγίαν  
 » τοῦ Κίτζου Βότζαρη, αὐτοὺς θέλει τοὺς ὀδηγήσει ὁ ἴδιος  
 » ταύτην τὴν νύκτα ἀπὸ μονοπάτια, καὶ ἀσύλακτα μέρη,  
 » θέλει τοὺς ἐμβάσει εἰς τὴν οἰκίαν μου χωρὶς τινὰ κίνδυνον,  
 » καὶ γνώσιν τῶν Σουλλιωτῶν, ἡ δὲ ὑψηλότης σὺς αὔριον  
 » πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἀποφασίσατε νὰ κινηθῆτε μὲ  
 » ὄνασας τὰ στρατεύματα κατὰ τοῦ Σουλλίου· οἱ Σουλλι-  
 » ῶται ἅμα σ' ἴδωσιν ἐπερχόμενον θέλει ὀρμήσουσιν εὐθὺς  
 » ἐναντὸν σου, τότε ἐγὼ ἀρχίζω νὰ τοὺς πυροβολῶ ἀπὸ τὰ  
 » ὀπισθεν, καὶ οὕτως δ' ἀκόστω τὴν ὀρμὴν των, ἡ δὲ ὑψη-  
 » λότης σας ἐμβαίνεται ταυτοχρόνως, καὶ μὲ πολλὰ ὀλίγην  
 » ζημίαν σας κυριεύετε τὸ Σούλλι: » ἡ συμβουλή τοῦ Μπού-  
 σπου φανεῖσα εὐάρεστος εἰς τὸν Στρατάρχην ἐπραγματο-  
 ποιήθη ἀπαρράλλακτως, συνέδραμον πρὸς τοῦτους, κατὰ δυ-  
 στυλίαν τῶν Σουλλιωτῶν, καὶ ἄλλα συμβοληθῆναι μέσα,  
 διότι ἐνῶ ἀπροσδόκητως ἐφάνησαν τὰ στρατεύματα, μὴ τολ-  
 μῶντα δὲ νὰ εἰσβάλοισιν ἀμέσως, δὲν εὐρέθησαν κατ' ἐκείνην  
 τὴν στιγμήν εἰς τὸ Σούλλιον περισσότεροι τῶν ἑκατὸν ἐξή-  
 κοντα πέντε μαχητῶν. ἔτ νει, καὶ τοὶ ὀλίγοι δράξιντες τὰ  
 ὄπλα ὄρμησαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν· ὁ δὲ Μπούσπος ἰδὼν αὐ-  
 τοὺς διαβαίνοντας πλησὸν τῆς οἰκίας του. 1) ἤρχισε νὰ τοὺς  
 πυροβολῇ ἀπὸ τὰ ὀπισθεν· τὸ ἀπροσδόκητο τοῦτο φαινόμε-  
 νον ἀνεγαίτησε τὴν ὀρμὴν, καὶ εἰς προδοσίας ὑπόνοιαν ἐπέ-  
 βαλεν ἅπαντες· ὅθεν ὀπισθοποδίσαντες ἐκ συμφώνου ἅπαν ες  
 κατέλαβον τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Δουνάτου κείμενον ἐπὶ τὴν βί-  
 χην Κοῦγκι, θέσαντες τὰ νῶτα πρὸς τὸ μικρὸν φρούριον τῆς  
 ἁγίας Παρασκευῆς ὅπου ὑπῆρχεν ὁ Σαμουὴλ φυλάττων αὐτὸ  
 μὲ πλείον τῶν ἑξακροσίων μαχητῶν δύναμιν, καὶ σκοπεύοντες  
 ὅλοι ὁμοῦ συγκεντρωμένοι νὰ ὀρμήσωσι καὶ ἐκβάλωσιν ἀμέ-  
 σως τὸν ἐχθρὸν ἀπὸ τοῦ Σουλλίου, ὅστις καὶ τοὶ εἰσελθὼν  
 ἴστατο ἀκόμη ἔντρομος· οἱ ἑκατὸν ἐξήκοντα πέντε ἔχοντες  
 ἀρχηγούς τοὺς ἀτρομήτους καὶ παλαιμῆχους Δῆμον Δρά-  
 κων, καὶ Ἀθανάσιον Βάγγαν, μὴ ὑποφέροντες νὰ βλέπωσι τὸ  
 ἔδαφος τῆς πατρίδος των καταπατούμενον ὑπὸ τῶν βαρβά-

1) Ἡ οἰκία αὐτοῦ ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἄκρην τοῦ Σουλλίου κατὰ βορρᾶν, ἀπ' ἔπου ἔμελλον νὰ εἰσβάλλωσιν οἱ πλείστοροι ἰσχυροὶ ἔν μόνον καλὸν ἐπράξεν ὁ Πούσης διατάξας τοὺς Τουρκαλθανούς νὰ πυροβολῶσι μὲν κατὰ τῶν Σουλλιω-  
 τῶν, εὐχὴ δὲ εὐστόχως· τοῦτο ἐπράξε φοβούμενος βέβαια τὸ μέλλον.

ρων, ἐξεληθόντες τοῦ ὀχυρώματος ὤρμησαν ἐκ νέου κατ' αὐτῶν, ἐπ' ἐλπίδι νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμά των καὶ οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ φοβηθέντες τὴν ἐπίθεσιν οἱ Τούρκοι, μετὰ δύο πυροβολισμῶν ἀντίστασιν ὀπισθώρμησαν, νομίσαντες τὴν τόλμην ὡς στρατήγημα, εἰς νὰ τοὺς ἐπασχολῶσι δηλαδὴ εἰς τὴν μάχην, καὶ οὕτω νὰ τοὺς προσβάλωσι ταυτοχρόνως ἀπὸ τὰ πλάγια οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ καὶ Κιμαρ' ἀλλ' ἐσυνέδη τὸ ἐναντίον, διότι ἐνῶ οἱ ὀλίγοι ἐξέβαλον τοὺς Τούρκους ἐκ τοῦ Σουλλίου, ἀμελήσαντες ὅμως καὶ οὗτοι τὴν περαιτέρω καταδίωξιν των, προσεκολλήθησαν εἰς τὴν σκύλευσιν δεκαεπτὰ πτωμάτων ὠφεληθέντες ἐκ τούτου οἱ ἔγθροὶ, μὴ βλέποντες ἀφ' ἑτέρου περισσοτέραν δύναμιν πρὸς ἐπικουρίαν, ἐρεθισθέντες προσέτι καὶ παρα τῶν ἀρχηγῶν, ἐφώρμησαν ἐκ νέου κατὰ τῶν ὀλίγων, ἐξ ὧν, ἐκτός ἑπτὰ τραυματιῶν, ἐφόνευσαν πέντε, οἱ λοιποὶ ὀπισθοποδίσαντες καταλαβόντες τὴν πρώτην θέσιν ἀφήσαντες τοὺς Τούρκους κυρίους τοῦ Σουλλίου· ὁ δὲ Σαμουήλ ἐκ τῶν ὄσων Σουλιωτῶν ὑπῆρχον μετ' αὐτοῦ ἐν τῷ φρουρίῳ οὐδένα ἐπέτρεψε νὰ κινηθῇ, ἀλλ' οὔτε καὶ εἰς ἐπικουρίαν τῶν ἑκατὸν ἐξήκοντα πέντε, μολονότι καὶ τοὺς ἀνδρας, καὶ αὐτὰς ἔτι τὶς γυναίκας ἔβλεπε φρουρατομένους καὶ πνέοντας ἐκδίκεσιν διὰ τὴν ἀλωσιν τοῦ Σουλλίου, αὐτὸς δὲ ἴστατο ἀτάραχος, καὶ ἐπιστηριζόμενος ἐπὶ τῶν σαθρῶν ὄνειροπολημάτων του.

Ἐφ' ὅσον ἀπερισκέπτως ἐπλανᾶτο ὁ Σαμουήλ πρὸς τὰς δεισιδαιμονίας καὶ ὄνειροπολίας, τόσον ἐσχ. μείνωσ καὶ προθύμως ἠγωνίζετο ὁ στρατάρχης ἀνεγείρων νυχθημερινῶς ὀχυρώματα δισπλωτὰ διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν στρατευμάτων του καὶ διατήρησιν τοῦ Σουλλίου, διότι ἐξ ἐπειθετο ποτὲ, ὅτ' ἐμελλε νὰ τὸ κυριεύσῃ μὲ τὴν ἀσημαντὸν ζυμίαν ἐκ τούτων ὄλων εἰκάζεται, ὅτι οὔτε τὰ πολυάριθμα στρατεύματα οὔτε αἱ ἀπιστίαι τοῦ Βεζύρη ἴσχυσαν τόσον διὰ τὴν πτώσιν τοῦ Σουλλίου, ὅσον οἱ σημαντικοὶ ἀντιπατριῶται καὶ αἱ δεισιδαιμονίαι τοῦ Σαμουήλ, τὰ ὅποια ἐν μικρῷ καιρῷ διαστήματι κατεμάρανον τὸ ἐκ φύσεως δραστήριον καὶ ἀκαταμάχητον ὑπὲρ πατρίδος σύστημα τῶν Σουλιωτῶν.

Κύριος γινόμενος ὁ Βελή Παζὰς τοῦ Σουλλίου, καὶ μὲ ἀκούραστον προθυμίαν ὀχυρώσας αὐτὸ, ἐκινήθη ἀνυπερθέτως κατὰ τῶν εἰς ἀγίαν Παρασκευὴν, καὶ Κιάφαν συγκεντρωθέντων Σουλιωτῶν, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ τρία κανόνια καὶ δύο βόμβας, ἀλλὰ μετὰ τρεῖς κατα συνέλειαν συγκροτηθείσας.

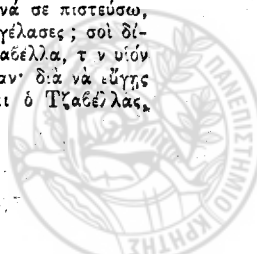


μάχας ήττηθείς, δὲν ἐτόλμησε πλέον νὰ κινηθῆ, ἐπεριωρίσθη δὲ εἰς τὰ ὄχρωματά του.

Ἦν γαρ μέσον ταύτην τῆς κατακτῆσεως τοῦ Σουλλίου ἀγγελίαν λαβὼν δι' ἐκτάκτου ταχυδρόμου ὁ Βεζύρης, διέταξεν ἀμέσως κήρυκας νὰ τὴν δημοσιεύσωσιν ἐφ' ὄλην τὴν πόλιν, νὰ υποχρεώσωσι τοὺς τε πολίτας καὶ ξένους πάντας νὰ πυροβολῶσιν ὄλην τὴν ἡμέραν, τὴν δὲ νύκτα νὰ γίνῃ λαμπρα φωτοχυσία εἰς τε τὰς οἰκίας καὶ ἀγυῖάς· τὰς αὐτὰς διαταγὰς ἐκοινοποίησε καὶ ἐν πάσῃ τῇ ἑαυτοῦ σατραπείᾳ πρὸς τε Τούρκους καὶ Ἑλληνας, τοὺς δὲ κομιστάς τῶν διαταγῶν του πᾶσα ἐπαρχία ὤφειλε διὰ τὸν φέρον νὰ ἀνταμείβῃ με βραβεῖαν ποσότητος γοιμάτων. Μεθ' ἡμέρας τρεῖς διέταξε τὸν πολιτάρχον Ἀμπάζ Τεπελένα, νὰ εὐχίλῃ εἰς τὴν εἰρκίην καὶ παρουσιάσῃ ἐνώπιόν του τὸν Φῶτον Τζαβέλλα, τὸν ὁποῖον ἰδὼν βραχνύτην καὶ ἀξίριστον, ἐπροσποιήθη συμπάσχων δῆθεν διὰ τὴν κατάστασίν του, ἀποδίδων τὴν αἰτίαν τῆς ἐυστυχίας εἰς τὸν ἴδιον, ὡς ἐκ τῶν ἀκολουθῶν λόγων του συμπεριπίπτει:

α "Ε. Τζαβέλλα! ἐάν ἐσὺ κῆθες νὰ μὲ δουλεύῃς πιστὰ  
 » ἀπὸ τὴν ἀρχήν, οὗτ' ἐγὼ ἐδοκίμαζα τότους κόπους, σκο-  
 » τεμοὺς καὶ ἔξοδα διὰ νὰ κατ-κτῆσω τὸ Σούλλι, οὗτ' ἐσὺ  
 » ἐκαταντοῦσες εἰς τέτοιον γάλι (ἀθλιότητα)· μολοντοῦτο  
 » ἐγὼ ἐκέρδισα ἐκεῖνο ὅπου ἤθελα, σὺ ὅμως ἔγασες τὴν τύ-  
 » γην σου· καὶ ἄλλοτε, βεζύρη μου, ἀπεκρίθη ὁ Τζαβέλλας,  
 » ἐπήρες τὸ Σούλλι <sup>1)</sup>· ἀλλὰ παλιν τὸ ἄφηρες μὲ πολλὴν  
 » ζημίαν, καὶ τώρα τὸ Σούλλι ἐπήρες, ἀλλ' ὄχι καὶ τοὺς  
 » Σουλλιώτας, ὅθεν πιθανόν νὰ συνέβῃ καὶ ἔδη, ὡς τὸ πρῶ-  
 » τόν· συγχορήσατέ με, παρακαλῶ, βεζύρη μου,  
 » ἐπειδὴ σὰς ὀμιλῶ τόσο ἀσυστόλως τὴν ἀλήθειαν. Εἰ μὲν  
 » ὅμως θέλεις ν' ἀπολαύσῃς διὰ πάντα τὸ Σούλλι, ἀφισέ με  
 » νὰ ὑπάγῃ ὁ ἴδιος, ἐπειδὴ ἀπεφασίσα τώρα νὰ γίνω εἰς τὸ  
 » ἔξῃς ὁ ὅς ἐδός σου· καὶ πῶς ἠμπορῶ νὰ σε πιστεύσω,  
 » Τζαβέλλα, ἀφοῦ τὴν πρώτην φοράν μ' ἐγάλασες; σοὶ δι-  
 » δω, λέγει, τὸν υἱόν μου ὄμηρον· ὄχι, Τζαβέλλα, τὸν υἱόν  
 » σου μόνον, ἀλλ' ὄλην σου τὴν φαμελίαν· διὰ νὰ εὐχῃς  
 » λοιπὸν ἀπὸ πᾶσαν ὑπόψιαν, ἀποκρίνεται ὁ Τζαβέλλας,  
 » λάβ. τὴν.»

1) Ὅρα κεφαλαίῳ ἰσδόμῳ φυλ.



## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ΄.

Ἐξοδος τοῦ Τζαβέλλα ἐκ τῆς εἰρκτῆς.

Ἡ ἀνωτέρω ἀπάντησις τοῦ Τζαβέλλα ἐπέφερεν αἰσθαντικὴν ἐντύπωσιν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Βεζύρη, ὥστε, νὰ διττάξῃ ἔτι διὰ τὴν ἀσφαλῆ κατάκτησιν τοῦ Σουλλίου, ἐπειδὴ ὡς εἴρηται, οὐδεμίαν μάχην μετὰ τὴν κυρίευσίν του ἐκέρδισε· τούτου ἕνεκα πεισθεὶς, ἐπέδωκεν εἰς τὴν πρότασιν τοῦ Τζαβέλλα ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ εὐγάλῃ ὅλην του τὴν φυλὴν, συγγενεὶς καὶ φίλους ἀπὸ τοῦ Σουλλίου, καὶ τότε ἐξ ἀνάγκης ἔμελλον ν' ἀκολουθήσωσι τὸ παράδειγμα του καὶ οἱ λοιποὶ συμπατριῶται, μὴ δυνάμενοι, διὰ τὴν ὀλιγύτητα, ν' ἀνθέξωσιν εἰς τὴν ὑπεροβολικὴν δύναμιν τῶν ἀντιπάλων· προσενεγκῶν λοιπὸν τὴν οἰκογένειάν του εἰς τὰ Ἰωάνινα, παρέδωκεν αὐτὴν εἰς τὴν κυριότητα τοῦ Βεζύρη, οὗτος δὲ, ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ Μητροπολίτου, διορίσας καὶ ἀτυνομικὴν ἐπιτήρησιν· ὁ δὲ Τζαβέλλας λαβὼν συστατικὸν γράμμα πρὸς τὸν στρατάρχην ἀπῆλθεν εἰς τὸ Σούλλιον κατὰ τὴν ἐνδεκάτην τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς 1803· ἀποῦ ἐξέφρασε πρὸς αὐτὸν τὴν μετὰ τοῦ πατρὸς του συμφωνίαν, ἐζήτησε συγχρόνως παρ' αὐτοῦ ἕτερον συστατικὸν πρὸς τοὺς Παργίους, τὸ ὁποῖον τῷ ἐδόθη, τῷ δ' ἐσπέρας ἐκείνου εὐκαιρίας ἐπιτυχῶν, ἔσπευσε νὰ συνομιλήσῃ μυστικῶς μετὰ τῶν εἰς Κιάφραν ὀπλαρχηγῶν συμπολιτῶν, καὶ διακοινώσῃ εἰς αὐτοὺς τὸ κύριον φρόνημά του καὶ σκοπὸν ὑπὲρ Πατρίδος, ὡς ἐφεξῆς.

Συμπολιταί, καὶ ἀδελφοί! δὲν σᾶς λανθάνει ὁ κίνδυνος εἰς τὸν ὅποιον ἡ Πατρίς μας κατήντησεν· ἐὰν δὲν πρσχίσωμεν παντοίῳ τρόπῳ καὶ ὅσον τάχος διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς, αὕτη βέβαια γρήγορα μέλλει νὰ πέσῃ εἰς τοὺς αἰμοχαρεῖς ὄνυχας τοῦ Τυράννου· ἐγὼ παρέδωκα τὴν ἀγαπητὴν μου σύγγον καὶ φίλτατα τέκνα εἰς τὸ μακελλεῖον, ὄχι διὰ τὴν ἰδικήν μου, ἀλλὰ τῆς πατρίδος τὴν σωτηρίαν, ἐπειδὴ κατ' ἄλλον τρόπον δύσκολον ἦτον νὰ τὸν πείσω πρὸς ἐκτελεσίν τοῦ πατριωτικοῦ σκοποῦ· ἡ δὲ συμφωνία μας ἔγεινε νὰ εὐγάλῃ ὅλην μου τὴν φυλὴν, καὶ ὄσους ἄλλους δυνηθῶ νὰ ἐλκύσω μαζύ μου, καὶ ὑπάγω νὰ κατοικήσω εἰς τὴν Πάργαν. Ἴδου λοιπὸν καιρὸς ἀρμόδιος νὰ εὐγάλωμεν ἐκ συμφώνου ἀφ' ὅλων τῶν φυλῶν τοὺς γέροντας, γράϊας, γυναῖκοπαῖδα, καὶ ὄσους σχεδὸν γνωρίζομεν ἀνικάνους διὰ τὰς μάχας, καὶ πέμ-

φωρην αὐτοὺς εἰς τὴν Πάργαν· καὶ ἐπειδὴ, διὰ τὴν καθ' ὄδον ἀσφάλειαν, θὰ ζήτησωμεν ἀπὸ τὸν στοατάρχην ὁμήρους τοὺς πλείους καὶ πλησιεστέρους συγγενεῖς τῶν σημαντικωτέρων καὶ ἰσχυροτέρων στρατηγῶν τοῦ στρατοπέδου του, τότε δὴ ἄμω φθάσωσιν εἰς Πάργαν τὰ γεροντογονναϊκόκεδα, βασιτῶντες ἡμεῖς εἰς χεῖρας τοῦ; οὐήρους, ἀρχίζομεν ἀμέσως, κατὰ τὴν συνθηθειάν μας, τὰς ἐγθροπραξίας μὲ δραστηριότητα· δὲν ὑπάρχει τις ἀμφιβολία ὅτι θὰ εἰσιζομεν μάλιστα καὶ διχόνοιοιαν εἰς τὸ στρατόπεδον, μὴ ἀπο ὕστες τοὺς ὁμήρους· τοῦτο στοχάζομαι, ἀδελφοί μου, τὸ μόνον ἀσφαλὲς καὶ σωτήριοιον τῆς πατρίδος στρατήγημα· εἰ καὶ, κατὰ τινε τροπον, φαίνεται ἀπάτη, ἀλλὰ διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος ἀναγκαιότατον, καὶ χρέος ἀπαραίτητον.

Ὅλοι ἐκ συμφώνου οἱ ἀρχηγοὶ τῶν φυλῶν ἐδέχθησαν καὶ ἐπήνεσαν τὸ φρόνημα καὶ στρατήγημα τοῦ Τζαβέλλα, παρακαλέσαντες ἐν ταύτῳ νὰ τὸ πραγματοποιήσῃ, ὅσον ἐνεστι ταχυτέρα· ὅθεν τὸ πρῶτ ἀνεχώρησε διὰ τὴν Πάργαν, οἱ δὲ Πάργιοι διὰ τὸ πρὸς αὐτοὺς συστατικῶ τοῦ στρατάρχου γράμμα, διὰ τὴν ἀγνοίαν τοῦ σιωποῦ καὶ στρατηγήματος τοῦ Τζαβέλλα, ἐπεράχθησαν καὶ ὠργίσθησαν κατ' αὐτοῦ τόσον, ὥστε ἤρχισαν νὰ τὸν καταφρονῶσι καὶ ὑβρίζωτιν ἀουστόλως ὡς προδότην τῆς Πατρίδος, τὸν διετάξαν μάλιστα ν' ἀνχωρήσῃ ἀμέσως ἀπὸ τὴν Πάργαν, συσκοφέντες ὅτι, ἐὰν αὐτὸν σημαντικὸν καὶ ἐκ τῶν πρωτίστων ὄντα δεχθῶσι μετὰ τῆς φυλῆς του, τότε ἀναμφιδόλως καὶ οἱ λοιποὶ Σουλλιώται μείναντες ὀλίγοι καὶ ἀδύνατοι, ἐξ ἀνάγκης θέλουσι μιμηθῆ τὸ παράδειγμά του, καὶ οὕτως οὐ μόνον τὸ Σούλλιον θ' ἀπολεσθῆ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ κατὰ συνέπειαν θὰ ὑποπέσωσιν εἰς ἀναποφευκτον κίνδυνον ἀπὸ τοιοῦτον καταχθόνιον γείτονα.

Ἐπὶ τρεῖς ὁλοκλήρους ἡμέρας ὑπέφερε μὲ βαθεῖαν ὑπομονὴν καὶ ἐχευθειάν ὁ Τζαβέλλας τὰς π. οσωπικάς ὑβρεῖς τῶν Παργίων, ὡς ὁ ἄκμων τοὺς βαρεῖς σφυροκτύπους, διότι μὴ ἔχων στενὴν σχέσιν πρὸς τινε ὑπαργεῖον ἠναγκάζετο νὰ ἐπιστομίτῃ τὸ σωτήριοιον, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνον μυστήριοιον· κατὰ δὲ τὴν τρίτην ἡμέραν ἐλθὼν ἐκ Κερκύρας εἰς Πάργαν ὁ Περραιβὸς ἔλαβεν ἀμέσως συνέντευξιν μετ' αὐτοῦ· πληροφορηθεὶς ἐκκριδῶς τὴν ὑπόθεσιν, ἔδραμεν εἰς ἀντάμωσιν δύο προεστώτων καὶ φίλων του Παργίων, ὡςχύτως καὶ τοῦ σεβασμιωτάτου Χρυσάνθου ἀρχιερέως, ἐν οἷς ἐξιστόρησεν ἀκρι-

ὡς τὸ φρόνημα τοῦ Τζαβέλλα. "Ὅθεν κατὰ τὴν Τετάρτην ὥραν τῆς νυκτὸς ἐγένεον ἡ συνέντευξις καὶ συμβούλιον ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἀργιερέως, ὅπου ὁ Τζαβέλλας ἐξεφράσεν ἐλευθέρως τὰ ἑξῆς.

« Φίλοι, καὶ ἀδελφοὶ Πάργιοι! Βλέπετε φανερὰ εἰς πόσον μέγαν κίνδυνον κατήντησεν ἡ Πατρίς μου σήμερον· ἂν ὑμεῖς δὲν τὴν βοηθήσετε, αὐτὴ μέλλει βέβαια ν' ἀφανισθῆ, κατα συνέπειαν δὲ καὶ ὑμᾶς, ὡς γείτονας, θὰ βλάψῃ τα μέγιστα, τὴν δὲ βοήθειαν, τῆς ὁποίας ζητεῖ παρ' ὑμῶν ἡ Πατρίς μου εἶναι ἡ ἑξῆς. Ἡρεῖς διὰ ν' ἀπαλλάξωμεν αὐτὴν ἀπὸ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, ἀπερασάσαμεν νὰ ἐκβαλῶμεν ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς Πατρίδος ὅλα τὰ ἀδύνατα γεροντογοναικόπαιδα, ὡς φθείροντα τὰς τροφὰς ἐπιματῶν, καὶ ἀπασχολοῦντα ἡμᾶς διὰ τὴν φύλαξίν των, ἐπὶ τὴν ἀνάγκη ἀπαιτεῖ νὰ προσβάλωμεν τὸν ἐχθρὸν ὅπου, ὅτε, ὅπως, καὶ ὅσον δυνάμεθα ὑπὲρ τοῦ γενικοῦ συμφέροντος. Τὰ γεροντογοναικόπαιδά μας οὐδ' ἄσσαντα ἐνταῦθα ἀποπέμψατε παρακαλοῦμεν εἰς τὴν Ἐπτάνησον, ὅπου δὲν ἀμφισβאלλομεν, ὅτι αἱ Ῥωσικαὶ ἀρχαὶ καὶ οἱ ἐκεῖσε ὁμογενεῖς καὶ φιλογενεῖς Ἐπτανήσιοι θὰ τὰ δεχθῶσι καὶ φιλοδοτήσωσι. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Τοῦρκοι, ὡς δὲν σὰς λανθάνει, σπανίως διατηροῦσι τὰς μετὰ τῶν Χριστιανῶν συμφωνίας καὶ πολλῶν μᾶλλον ἡμῶν τῶν Σουλτανῶν, ἀναγκάζομεθα διὰ τοῦτο νὰ ζητήσωμεν παρ' αὐτῶν ὁμήρους τοῦ πλὸν σημαντικωτέρους καὶ εὐνοϊκωτέρους τοῦ Βεζύρη, τοὺς ὁποίους λαβόντες πρῶτον, θὰ ἀποστείλωμεν ἐπειτα τὰ γεροντογοναικόπαιδά μας ἀσφαλῶς εἰς Πάργαν, ὁ δὲ κύριος σκοπὸς μας ἐνεκρθη ἐκ συμφώνου ν' ἀρχίσωμεν ἀνυπερθέτως τὰς ἐχθροπραξίας μὲ περισσοτέραν δραστηριότητα καὶ ἐπιμονήν, κρατοῦντες δὲ εἰς χεῖρας τοῦ ὁμήρου, δὲν εἶναι ἀμβολία, ὅτι θὰ εἰσάξωμεν εἰς τοὺς στρατηγούς τοῦ Βεζύρη καὶ ὅλον τὸ στρατόπεδον σχίσματα, καὶ διειρήσεις, ἐξ ὧν δὲν εἶναι ἀπίθανος καὶ ἡ διάλυσις τοῦ στρατοπέδου. »

Ἐπι τοιοῦτων πατριωτικῶν σκοπῶν τοῦ Τζαβέλλα εἶδον ἕσαν ζωηρὰν προθυμίαν οἱ Πάργιοι, ὥστ' ἐπέψαν ἀμισθῶ ἐπίτηδες ἄνθρωπον εἰς τὴν Κέρκυραν διὰ νὰ λαβῶσι τὴν ἄδειαν παρὰ τῶν ἐκεῖσε Ῥωσικῶν ἀρχῶν, τὸν δὲ Τζαβέλλα ἐσυμβούλευσαν νὰ προσμείνῃ τὴν ἀπαντησιν, ἥτις ἀπεπερατώθη προῦτως, κατὰ τὴν αἰτησίν των· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκ τῶν

ἐναντίων καὶ σφοδρῶν ἀνέμων ἐβράδυνεν ἡ ἀπάντησις ὑπὲρ τὰς δεκαπέντε ἡμέρας, ὁ Τζαβέλλας πρὸς ἀποφυγὴν ὑπονοίας ἐκ μέρους τοῦ στρατάρχου, ἀνεχώρησε διὰ τὸ Μαργαρίτιον, ἀφήσας παραγγελίαν νὰ τῷ σιᾷ κατόπιν ἡ ἀπάντησις· φθίσας λοιπὸν εἰς τὸ Μαργαρίτιον ἔμαθεν, ὅτι τὰ πράγματα τῶν Σουλλιωτῶν ἔλαβον διόλου διαφορετικὴν ἀπ' ὅτι τὰ ἄφησε μορφήν, ἔδραμεν ἀμέσως νὰ προλάβῃ καὶ ματαιώσῃ πᾶν ἐναντίον τοῦ σκοποῦ του· ἐπαρουσιάσθη πρῶτον κατὰ χρέος εἰς τὸν στρατάρχην, ὅστις ἐκ πρώτης ὄψεως τὸν ἐδέχθη μὲ ὄργανον πρόσωπον, ἤρχισε νὰ τὸν ὑβρίζῃ καὶ ἐπαπιλῆ θάνατον, ὡς τὰ ἐναντία δῆθεν πράξαντα τῆς συμφωνίας μετὰ τῶν Παργίων. Ὁ Τζαβέλλας δὲ νὰ ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον, ἠενήθη ὅλα μεθ' ὄρκου παραστήσας τὰς ὑπονοίας τοῦ στρατάρχου φανεράς τῶν ἐχθρῶν του συκοφαντίας, καὶ καταδρομάς. Πεισθεὶς εἰς τοὺς ὄρκους, ἡ πιθανώτερον, φοβούμενος μήτοι συλλαμβάνων, ἢ φονεύων αὐτὸν φέροι ἔπειτα εἰς ἀπελπίσαν τοὺς Σουλλιωτάς, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐνωθῶσιν ἐκ νέου κατ' αὐτοῦ, συγκατένευσε νὰ τὸν συγχωρήσῃ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν. Δραξας εὐκαιρίαν εἰσῆλθε τὴν νύκτα εἰς τὴν Κιάφαν, ὅπως διακοινώσῃ εἰς τοὺς συμπολίτας τὰ ὅσα εἰς τὴν Πάργαν ἔπραξε διὰ τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος, εὐρεν ὁμως κατὰ δυστυχίαν, ἄλλας τῶνόντι συμφωνίας ἐναντίας διόλου τῶν πρώτων, ἐπειδὴ ὁ κίτζος Βότζαρης, καὶ Κουτζονίκας ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ εἰσελθόντες εἰς τὴν Κιάφαν ὡς πληρεξούσιοι τοῦ στρατάρχου διεπραγματεύθησαν τὴν παράδοσίν της· ἀφοῦ εἰς μάτην ἠγωνίσθη ὁ Τζαβέλλας νὰ τοὺς ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν νέαν συμφωνίαν, ἀνεχώρησεν διευθυνοίς ἀμέσως τῇ ἰδίᾳ νυκτὶ εἰς τὸ Κοῦγκι, ὅπου ἦσαν οἱ λοιποὶ Σουλλιωταὶ καὶ ἡ φυλὴ του ὑπὲρ τοὺς ἑξακοσίους ἀνδρας μετὰ τοῦ Σαμουήλ, τὰ μόνον εἰσέτι ἐλεύθερα λείψαν· τὴν ἐπιούσαν μαθὼν τοῦτο ὁ στρατάρχης ὡς ἐμβρόντητος ἔκκλινε τὴν κεφαλὴν του εἰς τὸ προσκεφάλαιον, ἐγερθεὶς δὲ μετὰ τινὰς στιγμὰς ἔτυπτε τὴν κεφαλὴν του ἐνώπιον τῶν περιεστώτων ὀπλοαρχηγῶν του, ὡς ἀπατηθεὶς δῆθεν ἀπὸ τοὺς ὄρκους τοῦ Τζαβέλλα, ἐνῶ εἶχεν ἀποφασίσει νὰ τὸν θανατώσῃ κατὰ τὴν πρώτην στιγμήν τῆς ὀργῆς του, μετεγερθεὶς μολταυτὰ τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν, πέμψας ἐπίτηδες ὑπηρετὴν του νὰ τὸν προσκαλέσῃ εἰνοϊκῶς, προσποιηθεὶς ἄγνωστον τῆς διαγωγῆς του. Ἄλλ' ὁ Τζαβέλλας ἐνωσικῶν ἀλανθάστως τοὺς δολίους σκοποὺς του ἐπροσποιήθη καὶ αὐτὸς

τὸν ἀσθενῆ, ὑποσχεθεὶς εἰς τὸν ὑπερέτην προφορικῶς μετὰ τὴν ἀνάρρωσιν, τὴν πρὸς τὸν στρατάρχην ἀφίξιν του· ἐν ταύτῃ τῇ ἐποχῇ προσέδραμε καὶ ὁ Βεζύρης εἰς τὸ Σουλλιον, τὸ μὲν, διὰ νὰ παρατηρήσῃ ἐκ τοῦ πλησίον τὰς πράξεις τοῦ στρατάρχου, τὸ δὲ, ἵνα ἴδῃ καὶ τοῦ στρατοπέδου τὴν κατάστασιν· ἱκατηγόρησε πικρῶς καὶ τὸν στρατάρχη καὶ τοὺς στρατηγούς διότι διεπραγματεύθησαν συνθήκην ἐπικεικῆ καὶ ἐπιζήμιον μετὰ τῶν εἰς Κιχίφαν, Ναβαρίκον καὶ Σαμωνίδα, Ζερβάτων καὶ ἄλλων φυλῶν, ἐνῶ ἔχοντες πολυάριθμα καὶ ἀνδρεία στρατεύματα ἠδύναντο κατὰ κράτος νὰ τοὺς ἀφανίσωσιν· ἡ δὲ συνθήκη δὲν περιείχε, παρὰ τὴν ἐλευθέραν ἐκ τῆς Πατρίδος ἀναχώρησιν εἰς ὅποιονδήποτε μέρος τῆς Ἑπτανήσου, ἢ τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους ἐπιθυμοῦσι νὰ κατοικήσωσιν, ἀλλ' αὐτοὶ ἀνέβαλον ἐπίτηδες τὴν ἀναχώρησίν των ἐπὶ τέσσαρας ἔτι ἡμέρας ἕως οὗ ἴδωσι τὸ τοῦ Τζαβέλλα μετὰ τῶν λοιπῶν Σουλλιωτῶν ἀποθησόμενον, καὶ οὕτω ν' ἀπέλυθωσιν ὅλοι ὁμοῦ εἰς Πάργαν, ὅπερ καὶ ἐγένετο· ὁ δὲ στρατάρχης δυσαρεστηθεὶς διὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Πατρὸς του ἀπεκρίθη. « Ἐάν ἐγώ, πάτερ μου, εἰδείχθην ἀνάξιος διὰ τὸν ἀφανισμόν τῶν Ζερβάτων καὶ τῶν ἄλλων φυλῶν, ἰδοὺ ἀντίκρου εἰς τὸ Κουγκι τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς εἰσηλθεν ὁ ἀπιστος Τζαβέλλας, ὅπου εἶναι ἡ φυλὴ του, καὶ ἄλλοι διάφοροι Σουλλιωταὶ καὶ Λακιῶται· ἐάν ἡ ὑψηλότης σου καταβάλλῃ αὐτοὺς μετὰ τὰ ὄπλα, τότε ἀναιρῶ καὶ ἐγώ τὴν μετὰ τῶν Ζερβάτων συνθήκην. » Τοῦ στρατάρχου ἡ ἀπάντησις ἀνεζωπύρησεν ἐπαισθητῶς τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ φιλοτιμίαν τοῦ Βεζύρη, ὅθεν κατήγγειλεν ἀμέσως καὶ ἀποτόμως τὸν Τζαβέλλαν νὰ παραδοθῇ εἰς τὴν ἐπικεικίαν του μεθ' ὧσων εὕρεται εἰς τὸ Κουγκι, τούναντίον, ἢ σπάθη του μέλλει νὰ ἐξαλείψῃ ὅλους σὺν γυναίξῃ καὶ τέκνοις· ἔλαβε δὲ τὴν ἀπόλουσον ἀπάντησιν.

### Ἐψηλότατε Βεζύρη!

Μὴ στοχασθῆς Βεζύρη, ὅτι θὰ μ' εὕρῃς μικρόψυχον ἐπειδὴ ἔχεις εἰς χεῖράς σου τὴν γυναῖκά μου καὶ τὰ τέκνα· ἡ ἀγάπη τῆς Πατρίδος μου μὲ κάμνει νὰ μὴ στοχασθῶ, ὡςτε γυναῖκα, οὔτε υἱούς· εἶσαι ἐξουσιαστής νὰ τοὺς κάμῃς, ἵτι καὶ ὅπως θέλεις, ἐγώ δὲ μὲ ὅλην μου τὴν φυλὴν κα

συναδέλφους μου, είναι αδύνατον να σοι παραδώσωμεν τὰ ὅπλα ζῶντες.

4 Δεκεμβρίου 1803. Ἁγία Παρασκευή.

*Φῶτος Τζαβέλλας.*

Καὶ λοιποὶ μεγάλοι καὶ μικροὶ Σουλλιωταί.

Παραβαλλομένη ἡ αὐθαίρετος καὶ ἀπειλητικὴ διαταγὴ τοῦ Βεζύρη πρὸς τὴν ὑπερήφανον καὶ μεγαλόψυχον ἀπάντησιν τοῦ Τζαβέλλα, ἐμελλεν ἀναμφιβόλως νὰ ἐπιφέρῃ τραγικὰ δράματα ἐπ' ἀμφοτέρω τὰ μέρη. Διέταξε διὰ τοῦτο παρευθὺς νὰ στήσῃσι τρία κανόνια καὶ δύο Βόμβας ἄντικρυ τοῦ φρουρίου τῆς ἁγίας Παρασκευῆς· ἐσυγκέντρωσεν ὅλα τὰ στρατεύματα ὡσεὶ δέκα χιλιάδες, ἐξ ὧν ἔκλεξεν ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας γεγυμνασμένους καὶ ἐμπειροπολέμους στρατιώτας καὶ ὁμοίους ὀδηγούς, τοὺς ὁποίους ἐπαινέσας πρῶτον διὰ προλαβούσας ἀτομικὰς τῶν ἀνδραγαθίας, ὑπεσχέθη ταυτοχρόνως γενναίας εἰς αὐτοὺς ἀνταμοιβὰς, ἐὰν αὐτοὶ πρῶτοι ἀρμηθῶσι τὴν ἐπιούσαν μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας, καὶ καταερματίσωσιν αὐτὰ τὰ μικρὰ ἔτι λείψανα τῶν ἀπίστων, καὶ ἕντω νὰ λαφυραγωγῆσωσιν οἱ ἴδιοι τὰ γυναικόπεδα αὐτῶν, καὶ ὅσα κινήτᾳ εὐρῶσιν.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

**Τελευταία μάχη εἰς τὸ Κουγκι τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς.**

Ὅλας τὰς προπαρασκευὰς καὶ προπαρατάξεις ἔβλεπον ἑλοῖς ὄμμασιν οἱ Σουλλιωταί, καὶ τοὺς σκοποὺς ἀκόμη καὶ σχέδια τοῦ Βεζύρη ἐμάνθανον διὰ τινῶν φίλων Τουρκαλιανῶν, διὸ τῇ αὐτῇ νυκτὶ λαβὼν ὁ Τζαβέλλας μετὰ τῶν κατωτέρω ὀπλαρχηγῶν τετρακοσίους ἐκλεκτοὺς συμπολίτας, καὶ ὑπὲρ τὰς διακοσίας γυναῖκας κατέβησαν εἰς τὰς ὑπωρεῖας τοῦ ὄψους τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ὅπου δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἀνήγειρον ἰσχυροὺς προμαχώνας ἐκ τοῦ βορείου μέρους, διότι ὡς προεῖρηται. ἐκ τοῦ μεσημβρινοῦ ὑπάρχουσιν ἄβατοι κρηνοὶ· διέταξαν τὰς γυναῖκας μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν προμαχῶνων νὰ φέρωσιν ἱκανὰ βαρεῖλια μὲ νερόν καὶ τροφήν ἡμερούσιον, πρὸς δὲ τοὺς στρατιώτας εἶπον νὰ προβλέψῃ ἕκαστος δύο πυροβόλα ἔπλα καὶ ἀνὰ εἴκοσι δεκά-

ρια φυσεία κατάλληλα πρὸς τὴν κατασκευὴν καὶ χορηγικότητα τοῦ ὅπλου του· ἀποπεραωέντων τούτων ὄλων, διετάχθησαν αἱ γυναῖκες νὰ ἐπανέθωσιν εἰς τὸ φρούριον, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ Δῆμος Δράκος, Φίλος Τζαβέλλας, Γκόγκας Δαγκλῆς, Βέικος Ζίρμπας, Πάσχος Λίλας, Κατίμπέλης, Ζηγοῦρης Διαμάντη, Κωλέτζης Μαλάμου, Ἀναστάσης Κάσκαρης, Ἀθανάσιος Βάγις, Γεώργιος Καρμπίνης, καὶ Μῆτος Παπαγιάννης, κατμετρήσαντες τὸ εἶκτοςμα τοῦ τοξοειδοῦς ὀχυρώματος, ἔλαβον ἕκαστος κατὰ τὸν ὑπ' ὄδηγιάν του ἀριθμὸν τῶν στρατιωτῶν τὸ ἀνάλογον τοῦ διαστήματος, φιλοτιμη εἰς νὰ τὸ υπερασπίσῃ μετὰ τὴν τελευταίαν βράνιδα τοῦ αἵματός του, καὶ ἀμυλλώμενος ἵνα μὴ φανῇ κατώτερος τῶν ἄλλων συναγωνιστῶν.

Ταῦτα πάντα ἐπεσπαιώθησαν πρὸ ζῶου ὠρῶν τῆς Ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ὃ δὲ Βεζύρης ἅμα εἶδε τὴν ἀνατολὴν γλυκορέγγουσαν διέταξε νὰ κινήθωσι τὰ ἐκλεκτὰ στρατεύματα πρὸς τὸ Κοῦγκι, σταθῶσι δὲ ἀπέναντι τοῦ φρουρίου καὶ πυροβολοῦ βολῆς δάστημα χωρὶς νὰ πυροβολήσῃσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ πρὸ τῆς προσωπικῆς παρουσίας του καὶ διταγῆς· ἐπραγματιποιήθη ἀμέσως ἡ διαταγὴ του ἀλλ' ἐνῶ ἐπυροβολοῦτο τὸ στράτευμα νὰ τὴν ἐνεργήσῃ κατὰ γράμμα, ἀπροσδοκῆτως βλέπει προμαχώνας εἰς τὰς ὑπωρεῖα; τοῦ ὑψώματος τοῦ φρουρίου, τὰς ὁποίας ἔμελλε νὰ προκαταλάβῃ κατὰ τὴν διαταγὴν· ἠναγκάσθη λοιπὸν νὰ σταθῇ εἰς ἀπωτέραν θέσιν, καὶ γνωστοποιήσῃ εὐθὺς τὸ νέον καινόμενον· ὃ δὲ Βεζύρης μετὰ τοῦ στρατάρχου καὶ στρατηγῶν ἐκούσαντες τοῦτο, ἀνέβησαν δρομαίοι εἰς τὸ Κοῦγκι· ἐξέστησαν ἰδόντες τὴν μεγαλοτολμίαν, καὶ ἀπόφασιν τῶν Σουλλιωτῶν, ν' ἀρίστωσι δηλαδὴ, τὸ φρούριον καὶ βίφοκινδυνεύσωσιν εἰς ἀδύνατους προμαχῶνας, τοὺς ὁποίους ἡ πλῆθὺς καὶ ὁμοτὴ τοῦ στρατεύματός του ἠδύνατο εὐκόλως ν' ἀνατρέψῃ· προσκαλέσας ἀνυπερθέτως τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ ἐκλεκτοῦ σώματος, τοῖς εἶπε τα ἑξῆς:

« Βλέπετε πόσον ἀνόητοι εἶναι οἱ Σουλλιωταί, ὅποι » ἄφρασαν τὸ Κάστρον καὶ ἀπεφίσισεν νὰ πολεμήσῃσι » εἰς μικρὰ καὶ ἀδύνατα ταμπούρι (ὀχυρώματα) χωρὶς νὰ » συλλογισθῶσι μετὰ πόσα πολλά, καὶ ἀνδρεία στρατευματα » ἔχουν νὰ κτυπηθῶσι; Ἀπὸ τοῦτο γνωρίζω, ὅτι τὸ κισμέτ » (ἡ τύχη) σήμερον εἶναι ἐδικόν μας, ὃ θεὸς θὰ μᾶς πάρῃ » χάρι (ἐκδίλῃσιν) ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἀπίστους ἐχθροὺς μας.



» Ἰσ' ἀλλάχ (εἴθε θεέ μου) ἐδύσαν οἱ περὶ αὐτὸν ἅπαντες,  
 » σήμερον δὲν χρειάζεται ντουφέκι, ἀλλὰ μὲ τὰ σπαθία εἰς  
 » τὰ χέρια ὠρμήσατε νὰ τοὺς σφάζητε ὄλους, ὅπου νὰ μὴ  
 » μείνη σπόρος ἀπὸ τέτοιον μελέτι (ἔθνος) ἀνυπότακτον, καὶ  
 » Ἰουρκοφάγον. » Μετὰ τὴν ὀμίλιαν ταύτην ἐπρόστρεψε τοὺς  
 Δερβισάδας νὰ προχωρήσωσιν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στριχοῦ καὶ  
 ψάλλωσι, κατὰ τὸ σῆμα, μὲ κατάνυξιν τὴν πρὸς τὸν θεὸν  
 παρακλήσιν, ἐπικαλούμενοι καὶ τοῦ προφήτου Μωάμεθ τὴν  
 βοήθειαν, τελειωθείσης δὲ τῆς παρακλήσεως νὰ συνοδεύωσι  
 καὶ αὐτοὶ τοὺς στρατιώτας φιλοτιμοῦντες καὶ ἐρεθίζοντες  
 αὐτοὺς διὰ τὸν ὄλεθρον τῶν ἐχθρῶν· μετὰ τὰς ὁδηγίας ταύ-  
 τας φωτοζολοῦμενοι ταυτοχρόνως καὶ μὲ τὰς πρῶτας λα-  
 μπράς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου, σφραγιστὴς τὰ ξίφη ἐκ τῶν θηκῶν  
 οἱ ἐκλεκτοί, ὠρμησαν ἀλαλαζόντες· συνεπιθρομένοι καὶ ἀκα-  
 τάπληκτοι οἱ Σουλλιώται ὑπὸ τοιοῦτων ἀλαλαγμῶν, δρά-  
 ζαντες τὰ ὄπλα, τοὺς ἐπιθρομένον ἀνυπομόνων καὶ σιωπηλῶς  
 ἔωστοῦ πλεισιάζωσιν εἰς τοὺς προμαχώνας· μόλις ἦσαν δέκα  
 βήματα μακρὰν, ὅτε ἄρχισεν ὁ ἀδιάκοπος καὶ εὐστοχος πυ-  
 ροβολισμός, τότε ἐκόπασεν σχεδὸν ὁ ἀλαλαγμός, ἀντ' αὐ-  
 τοῦ δὲ ἀντηγεῖ ὁ βροτοκτύπος Ἄρης, καὶ αἱ οἰμωγαὶ τῶν  
 ἀλλεπαλήλως ἀποκτεινομένων καὶ τιτρωσκομένων Τουρκαλ-  
 βανῶν· πεντάκις ἐκ διαλειμμάτων ὠρμησαν νὰ κυλιεσθῶ-  
 σιν τοὺς προμαχώνας, ἀλλ' ἀντεκρούσθησαν ἀνδρείως ὀπι-  
 σθοδρομήσαντες πάντοτε μὲ σημαντικὴν ζημίαν εἰς μάτην  
 φρυάττων καὶ μαινόμενος ὁ Βεζύρης διὰ τὴν φοβρὰν, καὶ  
 ὀπισθοπόδισιν τοῦ στρατοῦ ἔκραζεν ἀδιάκόπως Ἀλδανιστί·  
 Μπιτά, Μπιτί, ὦ Τρίμμα (ἐπάνωτους ἐπάνωτους Παλλη-  
 κκρια) προσεκάλει μεγαλοφώνως καὶ κατ' ὄνομα τοὺς ἀν-  
 δρεοὺς στρατηγούς, καὶ διαφόρου βαθμοῦ ἀξιωματικούς  
 ὑπενθυμίζων τὰς ἀνδραγαθίας των, καὶ τὰς πρὸ ὀλίγου πα-  
 χείας πρὸς αὐτὸν ὑποσχέσεις. Ἄλλ' ὄλοι ἐκ συμπίνοιο τῷ  
 ἀπεκρίθησαν ὅτι, διὰ νὰ ἀποθάνωσι μαχόμενοι, εἶναι εὐχο-  
 λον, νὰ νικήσωσι δὲ δύσκολον. Εἷς ἐκ τῶν πιστῶν αὐλικῶν  
 καὶ παλαιῶν ὀπηρετῶν του (Ἄμπάζ Τεπελένας) ἰδὼν τὴν  
 φθορὰν τῶν στρατιωτῶν, εἶπε· Νισάφι (φειδωλία) κάμε  
 Βεζύρη μου, ὄλον τὸν ἀθέρα (ἄνθος) τοῦ στρατεύματός σου  
 ἐδῶ εἰς τὸ Κουγκι τὸν ἐκατάστρωσε, ἂν στείλῃς ἀνόμη καὶ  
 αὐτοὺς ὅπου ἔμειναν θὰ τοὺς ἀποτελειώσουν οἱ Σουλλιώται,  
 καὶ τότε φοβοῦμαι μὴν εὗγουν αἱ γυναῖκες ἀπὸ τὸ Κάστρον  
 καὶ κυνηγήσουν καὶ ἡμᾶς, καθὼς τὸ ἐπάσχεμεν καὶ ἄλλην

φοράν <sup>1)</sup>· οί λόγοι τοῦ Τεπελένα δὲν ἐρρήθησαν, ὡς φαίνεται εἰς μάτην, ἐπειδὴ διάταξεν ἀμέσως νὰ μὴ γίνῃ πλέον κάμμις ἐπίθεσις, ἀλλὰ μόνον ἀμυντικός πόλεμος· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τῆς διακοπῆς τοῦ πυροβολισμοῦ, ὁ Βεΐκος Ζάρμπας ὄξυφωνος ὢν ἐξέφρασε στεντορίως· « ὦ Βεζύρ 'Αλῆ Πασᾶ, ἔχεις » καὶ ἄλλο ἀσχέρι ὡσαν αὐτὸ στείλέ το, ἡμεῖς οὔτε τὰ φυ- » σίκια ἀκόμη ἐτελειώσαμεν, οὔτε ἡ ὄρεξις μας ὀλιγόστεισε » ἀπὸ τὸ νὰ σκοτόνωμεν Τούρκους. » Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἀνεχώρησεν ὁ Βεζύρης διὰ τὰ Ἰωάννινα, ἀρίστας ὁδηγίας αὐστηράς εἰς τὸν στρατάρχην νὰ μὴ βρῶσιν οὐδὲν πλεον τὸ στρατεύμα μὲ ἄλλην ὁμοίαν μάχην, ἀλλὰ νὰ διαπραγματευθῇ καὶ πρὸς αὐτοὺς ὅποιονδήποτε συμφωνίαν καὶ ἀσφάλειαν τῆς ἀναχωρήσεώς των ζητήσωσι καὶ εἰς ὅποιον μέρος ἐπιθυμοῦσι νὰ ὑπάγωσι· διήρκεσε δὲ αὐτὴ ἡ μάχη ὑπὲρ τὰς τρεῖς ὥρας, ἐν ἧ' ἐφρονεῦθησαν περὶ τοὺς ἑπτακοσί- » οὺς, ἐκτὸς τῶν ἐπέκεινα χιλίων τραυματισθέντων <sup>2)</sup>· ἐκ δὲ τῶν Σουλλιωτῶν ἔπεσον οκτώ, πληγωθέντων δεκατεσσάρων, ἔτι δὲ καὶ γυναῖκες τρεῖς εἰς τὸ φρούριον ἀπὸ τὰς Βόμβας. Ταύτην τὴν ἐσχάτην καὶ τρομερὰν μάχην ἐσυγκράτησαν οἱ Σουλλιωταὶ κατὰ τὸ 1803 ἔτος Δεκεμβρίου 7 ἀποφασιστικῶς ἢ ν' ἀποθάνωσιν ἐπὶ τὸ φιλὸν ἔδαφος τῆς Πατρίδος, ἢ τοῦλάχιστον, νὰ μὴ κατηγορηθῶσιν ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων, ὅτι δὲν ἐπλήρωσαν καὶ τὸ τελευταῖον πρὸς αὐτὴν χρέος.

Ἐν ἀπορία καὶ δυσπιστίᾳ κατανατᾶ τῷ ὄντι ὁ ἀναγνώστης, καὶ μάλιστα ὁ μὴ ἔχων ἱκανὰς γνώσεις τῶν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ὀθωμανῶν πολεμικῶν στρατηγημάτων καὶ ἐθίμων, ὅταν ἀκούῃ μικρὰ σώματα Ἑλλήνων νὰ νικῶσι τριπλάσια καὶ δεκαπλάσια τὸν ἀριθμὸν Τουρκικά, μολονότι τοιαῦτα παραδείγματα καὶ ἐν ταῖς παλαιαῖς ἱστορίαις εὕρισται πολλά, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς ἐπαναστάσεως γεγονότα κατὰ τὴν ξηρὰν καὶ θάλασσαν, ὅχι ὀλιγώτερα· ὑπὸ τῆς πολυχρονίου πείρας διδασχθέντες τὰ τοιαῦτα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐντυχόντες δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ προσωπικῶς εἰς τὰ πραγματὰ καὶ μάλιστα εἰς τὰς σημαν-

1) Ἐπιπῶσα τῇ ἐπιθυμίᾳ τὴν καταστροφὴν τὴν ὁμοίαν ὑπέφεραν κατὰ τὸ 1792 ἔτος ὡς προείρηται ἐν τῇ ἐνστάτῳ πολέμῳ.

2) Ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἱερατικοῦ τάγματος τῶν Δερβισιάδων ἰσχυροτάτην νίκην ἔσαν ὡς φαίνεται ἑκατοντακτοὶ ἀντιχριστοὶ τοῦ Μωάμεθ· ἡ προσταγὴ τοῦ Βεζύρα πρὸς ἐπιθύγησιν τοῦ ἐκλεκτοῦ σώματος τοὺς ἐπέμφεν εἰς τὸν ἄδην.

τικωτέρας μάχας, κρίνομεν ἀναγκαῖον καὶ περίεργον νὰ ἐκθέσωμεν ἐν βραχυλογίᾳ παρατηρήσεις τινὰς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, τὰς ὁποίας πθανόν νὰ μὴ ἐπικρίνη ὁ ἀναγνώστης ὡς περιττάς, ἐλπίζω μάλιστα νὰ τὰς διακρίνη ὡς πλεονεκτήματα τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐλλείψεις τῶν Τούρκων.

Οἱ Τούρκοι, ὅταν στρατεύωσι κατὰ τινος ἐχθροῦ ἀλλοθρήσκου δοξάζουσι, ὅτι αὐτοὶ μόνοι ὑπάρχουσι τὸ ἱερόν, ἐκλεκτόν καὶ ἀγαπητόν ἔθνος παρὰ τῷ Θεῷ, ὅτι ἡ παρηγορία, καὶ δέησις τοῦ Μωάμεθ πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι τῶν ἄλλων προφητῶν, καὶ αὐτοῦ προσέτι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εὐνοϊκωτέρα, καὶ εἰσακουστοτέρα, ὅτι διὰ νὰ νικήσωσι τὸν ἐχθρὸν ἀρκεῖ ἡ ἀπόφασις, ἡ πρὸς τὸν Πρωφήτην ἐλπίς, καὶ ἡ ἐνθουσιαστικὴ τῶν ὁρμῆ· ἐπεστηριζόμενοι ἐπὶ τοιούτων, καὶ ἄλλων ὁμοίων δοξασιῶν, ὅταν πλησιάζωσιν εἰς τὸν ἐχθρὸν σπανίως συσκέπτονται τὸν τρόπον, καθ' ὃν δύναται νὰ τὸν νικήσωσι· πιθανόν νὰ εὐδοκῆμουν αἱ δοξασίαι τῶν, ἐὰν ἦσαν γεννήματα τῆς καρδίας, ἀλλ' αὐτοὶ πράττουσι πλάκεις τὸ ἐναντίον, διότι ἅμα ἀπαντήσωσι γενναίαν, καὶ ἀτρόμητον ἀντίστασιν τοῦ ἐχθροῦ, λησμονοῦσι πάραυτα τὰς δογματικὰς προλήψεις τῶν, πίπτοντες εἰς ἀταξίαν καὶ σύγχυσιν, καὶ κατὰ συνέπειαν, εἰς κατησχυμένην καὶ ὀλεθριονφυγὴν, ἐσθό:ε δὲ καταφεύγουσιν εἰς θέσεις προφυλακτικὰς, ὅπισθεν δηλαδὴ πετρῶν, δένδρων καὶ κοιλάδων, ἀφ' ὧν ἀμυνόμενοι δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, πρὸ τῆς δύσεως ἡλίου ἐπιστέφουσιν ἐκ νέου εἰς τὸ στρατόπεδον, ἐνῶστε διασκορπίζονται διόλου· πολλάκις καὶ ἐκ τοῦ συστάδην μαχόμενοι νικῶνται, καὶ καταδιώκονται, ἀλλὰ τοῦτο κατὰ σύμπτωσιν συμβαίνει. Οἱ Τούρκοι εἶναι ἀνεπιτίθαιοι εἰς τὰς νυκτομαχίας· τὴν πείναν, τὴν δίψαν, τὸ ψύχος τὸν καύσωνα τοῦ ἡλίου, τὴν νυκτοπορίαν δυσκόλως ὑποφέρουσιν, οἱ δ' Ἕλληνες ἐξ ἐναντίας, καὶ ἄνευ κατεπειγούσης ἀνάγκης, τὰ ἐκτελῶσι προθύμως καὶ ἐπιμόνως διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τὸν καὶ γύμνασιν τοῦ σώματος· οἱ Τούρκοι δὲν πυροβολοῦσιν εὐστόχως, διότι δοξάζουσιν ὡς φρόνητρον τῶν ἐχθρῶν, τὸν ἀδιάσκοπον, παρὰ τὸν εὐστοχον, πυροβολισμόν· οἱ Ἕλληνες ὅμως καὶ μὲ νοῦν σκεπτικώτερον μάχονται, καὶ τὰς σφαίρας προσεκτικῶς διευθύνουσι, ἐπειδὴ δὲν ἀμφιβάλλουσιν ὅτι, ἡ σωτηρία καὶ ἀλάνθαστος νίκη ἐκ τῆς εὐστόχου ὀπλοβολῆς μᾶλλον ἐξαρτᾶται· οἱ Ἕλληνες εὐρισκόμενοι πάντοτε ὀλιγωτέροι καταγινονται νὰ ὀχυρῶνται εἰς ἰσχυρὰς τοποθεσίας,

ὅστε ἡ θέσις καὶ ἡ ἀνδρεία των νὰ ἰσοδυναμῆ σχεδὸν πρὸς ἓν πληθὺν τῶν Τούρκων. Οἱ Τούρκοι τέλος πάντων μάχονται ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς αὐθαιρεσίας, οἱ δ' Ἕλληνες πρὸς τῆς ἀπολαύσεως τῆς ἀνεξαρτησίας· οἱ Τούρκοι κατατρίσαντες καὶ κατοικήσαντες τὴν Ἑλλάδα, ἐνόμισαν αὐτὴν ὡς γῆν τῆς ἐπαγγελίας, τοὺς δὲ ἀποφυγόντας τότε τὴν αἱματόφυρτον αὐτῶν μάχαιραν αὐτόθυνας Ἕλληνας, ὡς ἐπλωτας, προωρισμένους κατὰ τὴν δοξασίαν των οὐρανόθεν νὰ τοῦ δουλεύωσιν αἰωνίως, αὐτοὶ δὲ ἐκ τῶν ἰδρωτῶν αὐτῶν νὰ σπαταλῶσιν ἀσώτως· ἀλλ' ἐνῶ οἱ Τούρκοι ἐκυλόντο εἰς τῆς ἀμαθίας, τῆς σπατάλης καὶ τῆς ἀργίας τὸν βύρβορον, οἱ Ἕλληνες ἀπ' ἐτέρου ἐξυπνήσαντες ἀπὸ τὸν βαθὺν λήθαργον τῆς δουλοσύνης, ἔσπευδον ζητῶντες τὴν παιδείαν διὰ τῆς πειμελείας καὶ ἐγκρατείας, τὸ μόνον ἰσχυρὸν μέσον διὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας των· ἐνὶ λόγῳ, ὅσον οἱ Ἕλληνες ἡμέρα παρ' ἡμέραν προώδευον εἰς ὑψηλοτέραν παιδείαν καὶ φιλελεύθερα αἰσθημάτων, τόσον οἱ Μουσουλμάνοι ὠπισθοδρομοῦν φανταζόμενοι πάντοτε ἄθικτον τὴν ἀκεραιότητα τῆς Σουλτανικῆς καὶ φυσικῆς αὐτῶν βαρβαρότητος καὶ ἐθίμων. Ἐκ τῶν ρηθέντων λοιπὸν διακρίνονται τὰ ἐκ δοξασίας καὶ βαρβαρότητος πηγάσαντα τῶν ὀθωμανῶν ἑλλείμματα, ὡς καὶ τὰ ἐκ παιδείας, καὶ φιλελευθέρου φύσεως τῶν Ἑλλήνων πλεονεκτήματα.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

Συνθήκη τῶν Σουλλιωτῶν μετὰ τοῦ  
Στρατάρχου Βελῆ Πασᾶ.

Μολοντί οἱ μείναντες Σουλλιωταὶ ἀνηγεῖραν λαμπρᾶς νίκης τρόπον, ἐδόξασαν εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν τὴν Πατριδα των, ἐνέσπειρον πανικὸν φόβον καὶ ἀπελπισίαν εἰς τὰ πολυάρθμα τοῦ Βεζύρη στρατεύματα, πάλιν δὲν ἦσαν ὅλα ταῦτα ἱκανὰ νὰ τοὺς ὠρελήσωσι πραγματικῶς, κοθότι ἡ ἐλάττωσις τῶν συμπολιτῶν, ἡ ἔλλειψις τροφῶν, ἡ στέρησις ὕδατος, τὸ ὅποῖον εἶχον κυριεῖσαι οἱ Τούρκοι, ἡ στενὴ πολιορκία, ἡ ματαία ἐλπίς ἐξωτερικῆς τινός ἐπικουρίας πρὸς διάλυσιν τῆς πολιορκίας, ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ συσκέπτονται καὶ φροντίζωσι μόνον καὶ μόνον περὶ τῆς σωτηρίας τῶν γυναικοκαίδων, τὴν δὲ Πατριδα ν' ἀφίσωσιν ἔρημον, διατηροῦντες μόνον τὴν μνήμην τῆς ἀνεξάλειπτου ἑωτοῦ ὁ Θεός

εὐδοκίῃσιν τὴν ἀνάκτησίν τῆς ἀπερσίαν· λοιπὸν νὰ ζητήσωσι τὴν εἰρήνην κατὰ τὴν ἐξῆς συμφωνίαν.

Α'. Νὰ τοὺς ἀφίση ὁ στρατάρχης· νὰ ἐέλθωσιν ὅλο ἔνοπλο· σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις, λαμβάνοντες μετ' αὐτῶν καὶ ὅλα τὰ κινητὰ ἐπιπλάτων.

Β'. Ὁ τόπος τῆς μεταναστεύσεώς· ὧν νὰ εἶαι ἡ Πάργα, καὶ οὐδὲν ἄλλο μέρος.

Γ'. Διὰ τὴν καθ' ὁδὸν ἀσφάλειαν τῶν οἰκογενειῶν μέχρι τῶν ἑρίων τῆς Πάργας νὰ υποχρεωθῇ ὁ στρατάρχης νὰ τοῖς δώσῃ ὄσους καὶ οὓς τινὰς ὀμήρους ἐκ τῶν στρατηγῶν του, ἢ τέκνων αὐτῶν ζητήσωσιν οἱ ἴδιοι.

Δ'. Νὰ τοῖς χορηγήσῃ ἕως κτήνη φορτηγὰ ἀναγκαιοῦσι διὰ τὴν μετακόμισιν τῶν οἰκογενειῶν καὶ κινητῶν πραγμάτων μέχρι τῆς Πάργας ἄνευ πληρωμῆς.

Ε'. Ὅσα πολεμοφοῖδια τῆς κοινότητος ὑπάρχουσιν εἰς τὸ φρούριον νὰ τ' ἀγοράσῃ ὁ στρατάρχης κατὰ τὴν τρέχουσαν τιμὴν, καὶ πληρώσῃ τὴν ἀξίαν αὐτῶν εἰς χρήματα.

Σ'. Νὰ ἐλευθερωθῇ, καὶ σταλῇ συγχρόνως εἰς Πάργαν ἡ οἰκογένεια τοῦ Φώτου Τζαβίλλα, ὁμοίως καὶ οἱ εἰκοσιτέσσαρες ὀμηροί.

Ταῦτα σχεδίασαντες ἐκ συμφώνου ἐπεμφαν ἐπίτηδες τὸν ὀπλαρχηγὸν Πάσχογ Λάλαν πρὸς τὸν στρατάρχην νὰ τὰ προτείνῃ· ἐμβριθῆς τῷ ὄντι καὶ ὑπερήφανος οὕσα τοιαύτη πρότασις εἰρήνης, ἀναρμοστοῦ, διὰ τοῦτο καὶ ἀπαράδεκτος ἔμελλε νὰ φανῇ πρὸς τοιοῦτον σκληρὸν καὶ ἰσχυρὸν τύραννον, αὐτὸς ὅμως ἔδειξεν ἐξ ἐναντίας δειλὸν καὶ μικροπρεπῆ χαρακτῆρα, καὶ ὡς ἐκ τούτου εἰκάζεται ὅτι, περισσοτέρους καρδιοκτύπους εἶχεν αὐτὸς ἀκόμη διὰ τὴν τελείαν κυριαρχίαν τοῦ Σουλλίου, ἢ οἱ Σουλλιῶται διὰ τὴν ἀμφιτάλαντο, αὐτῶν τύχην τῆς σωτηρίας. Ὅθεν, ἢ διότι ὑπῆρχεν ἀκόμη πρόσφατος καὶ φρικαλέα εἰς τὴν μνήμην του ἡ πρό δύο ἡμερῶν σημαντικὴ φθορὰ τοῦ στρατεύματός του, ἢ διότι ὤφειλε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ὁποῖαν τῷ ἄρισεν ὀδηγίαν ὁ Πατὴρ του, ἢ, εἰ νὰ γνωρισθῇ ὅσον ταχὺ κυριάρχῃς τοῦ Σουλλίου, φοβούμενος (ὅπερ καὶ πιθανότερον) μεταβολὴν τινα ἐκ τῆς ἀπελπισίας τῶν Σουλλιωτῶν, οὐ μόνον τὰς προμνησθεῖσας συμφωνίας τῆς εἰρήνης ἐδέχθη ἄνευ ἀντιλογίας, ἀλλὰ πρὸς τοῦτοις καὶ χρήματα ὑπεσχέθη νὰ τοὺς δώσῃ ἑνδεεῖς ὄντας· ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἀσυστόλως ἠγωνίζετο νὰ τοὺς ἀπατήσῃ, εἰ δυνατόν, νὰ μείνωσιν εἰς τὴν ὀθωμανικὴν ἐπικράτειαν,

ἵστε νὰ δυνηθῆ νὰ τοὺς ἀφανίσῃ ἐπομένω; ριζηδόν. ὡς ἔπραξε μετὰ ταῦτα εἰς τοὺς Βοτζαρίους, Κουτζονικάτας. καὶ τοὺς λετ' αὐτῶν, οἵτινες δόσαντες τὰ πιστὰ εἰς τὸν ἀπιστον, ἔπαυον τὰ παρακατιῶν βῆθησόμενα.

Ἐκ τοῦ ἐπομένου ἐπισήμου καὶ πολυμαρτύρου ἐγγράφου, εὖ ὅπου ἐπεμφεν ὁ στρατάρχης πρὸς τὸν Ἰζαβέλλαν μὲ τὸν ἐπισταλμένον, διακρίνεται σαφέστατα ἡ φυσικὴ του κακονοίη.

« Ἐγὼ ὁ Βελῆ πᾶσας μὲ ὕλους τοὺς Δαδαμπίδες μου (αὐλικούς μου) δίνωμεν τὸ σᾶρτι (ὄρκον) τῶν Σουλλιωτῶν, ὅπου εἶναι κλεισμένοι εἰς τὸ Κουγι, ὅσοι ἀκολουθήσουν τὸν Φῶτον Ἰζαβέλλαν, ὅτι τοὺς ἔδωκα τὴν ἄδειαν διὰ νὰ εἰδῶν ἐλεύθερα καὶ νὰ ἦναι ἀπείρακτοι ἀπὸ τὸ ἀσκέρι μου (στράτευμά μου), καὶ ἀπὸ κάθε ἓνα Γχερέκ (τόσον) στὸ εὖγα τους, Γχερέκ (τόσον) σὲ κάθε τόπον ἐδικόν μας ὅπου ὄρκομεν, καὶ καθήσουν νὰ ἦναι ἀπείρακτοι, καὶ ὅπου ἀλλοῦ θελήσουν νὰ καθήσουν ἀπὸ μέρους μου καμμίαν πείραξιν δὲν ἔχουν εἰς τὰ κεφάλιά τους, στὸ βιότους (ιδιοκτησίαν των), στὸ ἴρτζι τους (ὑπόληψίν των) νὰ μὴ πειραχθοῦν τίποτα· καὶ εὐγένοντες ἀπ' ἐδῶ καὶ τελειώνοντας ἡ κουδέντα μας (ὁμιλία, καθὼς τὴν ἔχομεν ὁμιλήσει, ἔχει τὴν ἄδειαν καὶ ὁ Μπάλιος νὰ δώσῃ τὰ φαχέγια τους, (ὁμήρους) ὅπου τὰ ἔχουν ἀφίσει ἀμανετέ (παρακαταθήκην) στὸ χέρι του· ἀκόμη ἔχω νὰ τοὺς σταθῶ εἰς ὅσα τοὺς ἔχω εἰπῆ χωρὶς νὰ λείψω τίποτα, καὶ ἀνίσως δὲν σταθοῦμεν εἰς τὰ ἐπανωγραμμένα, νὰ ἤμαστε ἔξω ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν πίστιν, νὰ ἤμαστε χωρία ἀπὸ τὰς γυναίκας μας μὲ τρία δαλάχια (διαζύγια)· καὶ διὰ συουριτὰ τοὺς δίνωμεν τὸ παρόν μας σᾶρτι, καὶ ἂν δὲν σταθοῦμεν εἰς αὐτὰ νὰ μᾶς κάμη ἀμέλι (νὰ τοὺς κεραυνώσῃ δηλαδὴ ὁ Θεός). »

(Σ. Τ.) *Βελῆ Πασῶς*

Ἔπονται αἱ ὑπογραφαὶ τῶν στρατηγῶν του.

Ἐλμάξ Ππέις, Ἰσμαήλ Ππέις Κόνιτζας, Μουχαμέτ Μουχουρδάρης, Ἰσμαήλ Πασόμπεις, Δερβιζ γασάνης, Ἄγιος Μουχουρδάρης, Ἀϊδὴν Ζάρκανης, Ὁμέρ Δερβίσης, Μέτζος Μπόνος, Χατζῆ Μπέντος, Λατίφ Χότζας, Χουσσας Μετατόσκαας, Ἀμπάζ Τεπελένας.

Ἐδέχθησαν καὶ ἀνέγνωσαν τὴν πολυμαρτυρον ἀπάντησιν τοῦ στρατάρχου οἱ Σουλλιώται· ἄλλα δὲν ἔδωκαν τὴν πάρα-

μικράν πίστιν εἰς τὰ γεγραμμένα, ἐπειδὴ ἀκροῶ; ἐγίνωσκον τὰ φρονήματα καὶ σκοπούς του, τὸν ἐπαρεκάλεσαν δὲ μόνον νὰ τοὺς συστήσῃ μὲ ἐν ἐπίσημον συστατικὸν ἔγγραφον πρὸς τοὺς Παργίους, τὸ ὅποιον ἀνευ ἀναβολῆς ἐχορήγησε· καὶ ἰδοὺ. « Ἀγαπητοί μου Προεστοὶ τῆς Πάργης! μετὰ τὸν χαιρετισμὸν μου σᾶς φανερόνω, ὅτι τῶν Σουλλιωτῶν, ὅπου » τοὺς ἴδωκα βραῖ (συγχώρησιν), καὶ ἐπροσκύνησαν, νὰ τοὺς » δαχθῆτε αὐτοῦ εἰς τὸν τόπον σας ὅλους, κατὰ τὸ πουγζουρδί » μου (διαταγὴν μου), ὅπου ἔχουν· καλδί (ἐάν) καὶ δὲν τοὺς » θέλετε, ἔχουν τὴν ἀδειάν μου νὰ σταθοῦν, ὅπου θελήσουν » εἰς κάθε βασιλικὸν τόπον χωρὶς νὰ τοὺς γίνῃ κανένας μα- » νὴς (πρόσκομμα), καὶ μετὰ καιρὸν ἀνίσως θελήσουν νὰ » γυρίσουν εἰς τὰ μέρη μας, κατὰ τὸ Σιάρ ναμᾶν (ὄρκο- » μωσίαν), ὅπου τοὺς ἔχω δώσει, ἔχουν τὸ ἰτζιαζέτι μου » (συγκατάθεσίν μου) νὰ ἔλθουν, υγιαίνετε.

1803 Δεκεμβρίου 14 Σούλλι.

(Τ. Σ.)

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ΄.

### Ἀναχώρησις τῶν Σουλλιωτῶν ἐκ τῆς Πατρίδος.

Τὴν ἐκαύριον λαβόντες τοὺς ὁμήρους, τὰ ἀναγκαῖα φορητὰ ζῶα, διευθύνθησαν πρὸς τὴν Πάργαν ἀποσπασθέντες ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς γλυκείας Πατρίδος, καὶ συνοδευόμενοι καθ' ὁδὸν ὑπὸ κοπετῶν, καὶ θερμῶν δακρύων ὁ Δῆμος Δράκος, Φῶτος Τζαβέλλας, Τζήμας Ζέρβας, Γκόγκας Δαγκλῆς, καὶ λοιποὶ φύλαρχοι ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν τὰ δύο σχεδὸν τρίτα τῶν συμπολιτῶν, ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Πάργαν· ὁ Κίτζο; Βότζαρης, Κουτζονίκας, Κωλέτζης Φωτομάρας καὶ Παλάσκας (ὁ πρωτατίος ὄλων τῶν τραγικῶν συμβάντων) μὲ τοὺς παρά τῶν ἰδίων ἀπατηθέντας διεβιδάσθησαν οἱ μὲν εἰς Βουργαζέλι οἱ δὲ εἰς τὸ Ζάλογκον (α)· ὁ ἱερομόναχος Σιαμουήλμεινας μετὰ πέντε μόνον Σουλλιωτῶν παρέβιδε, κατὰ τὴν συμφωνίαν, ὅσα πολεμοφόδια ὑπῆρχον εἰς τὸ φρούριον, μετὰ δὲ τὴν παράδοσιν Ἰμελλε νὰ ὑπάγῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Πάργαν· καθ' ἣν ὁμως στιγμὴν ἐγίνετο ἡ παράδοσις, εἰς

1) Χωρὶον ὑπὸ 80 οἰκονομειῶν κατοικοῦμενον. κείμενον εἰς τὰς ὑψηλὰς ἴσους δυσβάτου καὶ κρημνώδους, ἀπὸ τὴν ἀνατολικομεσημβρινῆς τοῦ Σουλλίου ὄρας ὁπίω, κείται καὶ μονήριον ἐπ' ἀνόματι τῶν Ταξιαρχῶν.

ἐκ τῶν τριῶν ἀπεσταλμένων Τούρκων διὰ τὴν παραλαβὴν τῶν πολεμφοδῶν, εἶπε πρὸς τὸν Σαμουήλ· « πόσα κοίτα » στήρια στοχάζεσαι, καλόγηρε· θα σὲ κάμη ὁ Βεζύρης » ὅπως σὲ βάλῃ εἰς τὸ γέρι, ἀπὸ τὸν ὁποῖον καὶ δὲν γλυτῶνεις ; » δὲν εἶναι ἄξιος ὁ Βεζύρης, ἀπεκριθὴ ὁ Σαμουήλ, νὰ πιάσῃ ἀνθρωπικὸν ὄστις, ἐκτὸς ὅπου δὲν τὸν φοβεῖται, γνωρίζει καὶ ἄλλον ὄρον τοῦ θανάτου· ἐξεληθόντων τούτων τῶν λόγων ἐκ τοῦ στρατός του μόλις παρήλθον δέκα λεπτά τῆς ὥρας καὶ ἤναψεν ἡ πυρίτις, ἡ ὁποία καὶ τοὺς ἀποσταλμένους, καὶ δύο Σουλλιώτας, καὶ τὸν ἴδιον Σαμουήλ κατέκαυσε, ὁ τελευταῖος μάλιστα ἀφανὴς ἐγένετο, ἰστάμενος ὄρθος ἐπὶ τὴν κιβώτιον πλήρες πυρίτιδος. Τὴν τραγικὴν ταύτην πράξιν ἀπέδωκάν τινες ὡς ἐνέργειαν τοῦ Βεζύρη, ἄλλοι δέ, τῶν Σουλλιωτῶν· ἀλλὰ καὶ αἱ δύο φῆμαι δὲν ἔχονται ἀληθείας, ἡ γὰρ φυσικὴ μνησικαχία τοῦ Βεζύρη δὲν ἐλάμβανε πλήρη ἱκανοποίησιν διδούσα ἀνεπαίσθητον σχεδὸν θάνατον εἰς τὸν ἄσπονδον ἐχθρὸν τοῦ Σαμουήλ, ἐνῶ τὸν εἶχεν εἰς χεῖρας του νὰ τοῦ δώσῃ ἐπώδυνον θάνατον, ἀφ' ἑτέρου οἱ Σουλλιώται, καὶ κατ' ἐξάρεσιν οἱ τῆς κατωτέρας τάξεως τὸν ἐσέβοντο καὶ ἠγαποῦν, ἀποδίδοντες πάντοτε εἰς τοὺς φανεροὺς προδότας καὶ εἰς τὸ πεπρωμένον τὴν πῶσιν τῆς Πατρίδος. Μεθ' ἡμέρας τρεῖς τοῦ τραγικοῦ συμβάντος ἐξέτασεν ὁ Περραιβὸς εἰς τὴν Πάργαν Σουλλιωτὴν τινα ἡμιφλογισμένον σχεδὸν ὑπὸ τῆς Πυρίτιδος, ἰστάμενον κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν ἐκτὸς τῆς θύρας τῆς πυριταποθήκης, ὁμοίως καὶ ἄλλους δύο συγγενεῖς τοῦ Σαμουήλ, οἵτινες τὴν ἐβεβίωσεν, ὅτι βαστῶν κηρίον ἀναμένον εἰς χεῖρας ἀνέδη μετὰ τὰς ἀπειλὰς τοῦ Τούρκου ἐπὶ τινος κιβωτίου ἀφ' ὅπου δούς τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸν τούρκον ἐρρίψε ταυτοχρόνως· τὸ φυτόλι τοῦ κηρίου ἐπὶ τὸ ἔδαφος, ἐνῶ ὑπῆρχε διεσκαρπισμένη πυρίτις, καὶ οὕτω γέγονεν, ὃ γέγονε· διὸ ἡ ἀπάντησις πρὸς τὸν τούρκον, καὶ ἡ τελευταία πιθανὸν ἐπίγνωσις τῆς ἐκ τῶν προφητειῶν ἀπάτης ὑπῆρξαν, νομίζω, τὰ κύρια τοῦ τέλους τοῦ αἵτια.

Καὶ τὰς ἀρετάς, καὶ δεισιδαιμονίας τοῦ γενναίου, καὶ φιλοπατρίδος τούτου ἀνδρὸς προεξιστορήσαμεν, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ κοψώμεν τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ἐσχάτως ἐφρόντισεν ὅλαις δυνάμεσιν ὑπὲρ τῆς ἀδλαβοῦς ἐξόδου καὶ σωτηρίας ἀπάντων τῶν Σουλλιωτῶν, καθότι ἐσυμβούλευεν ἐνθέρμως τὸν Βότζαρη, τὸν Κουτουνίαν καὶ τοὺς παρ' αὐτῶν ἀπατηθάντας, ὅτι, ἂν ἐπιθυμῶσι τὴν ζωὴν τῶν οἰκογενειῶν των,



νά καταφύγωσιν, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι Σουλλιωταί, εἰς τὴν Πάργαν, τοὺς ἀπέδειξεν ὅτι, ἐὰν εἴς τότε ἔδλεπον τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, κατὰ τοῦτο πρέπει νὰ ὀφείλωσι τὴν ὑπαρξίν των εἰς τὴν τῆς πατρίδος διατήρησιν καὶ οὐ/ὶ εἰς τὴν ἀπατηλὴν τοῦ τυράννου εὐνοίαν· αἱ συμβουλαὶ τοῦ δυστυχῶς δὲν εἰσηκούθησαν διόλου, αἱ προμαντεύσεις του ὅμως ἐπραγματοποιήθησαν πληρέστατα, ὡς παρακατιῶν βεβήθηται.

Μόλις εἶχον φθάσει παρὰ τῆς Πάργας τὰ μεθόρια, καὶ πρὶν ἔτι τυροποληθῆ ὁ Σαμουήλ, πρᾶξις ὁ στρατάρχης τὰ τόσα ἔνορκα, καὶ πολυμάρτυρα ἔγγραφα του, καταφρονήσας τοὺς ἄλλους, ἐπεμφε κατόπιν αὐτῶν τὸν Σελλικτάρην Μπόταν ἐπὶ κεφαλῆς τεσσάρων χιλιάδων στρατιωτῶν, ὅπως προλάβῃ, θυσίᾳ καὶ αἰγυμαλωσίῃ, εἰ δυνατόν, αὐτοὺς καθ' ὁδὸν ἐπέτυχε, κατὰ περὶ ἰσασιν πλησίον τῶν ὀρίων τῆς Πάργας, τὸν Δῆμον Δρακὸν καὶ Φῶτον Τζαβέλλαν μετ' ἄλλων ἑπτὰ συντρόφων καὶ γυναικοπαίδων αὐτῶν, οἵτινες καὶ τοὶ ἀσήμενοι ὡς πρὸς τὸ πλῆθος τῶν Τούρκων ἀντίστησαν εἰς τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν, φονεύσαντες τρεῖς ἐξ ἐκείνων, ἔσωσαν μὲν τὰ γυναικόπαιδά των, ἤρπασαν δὲ οἱ Τούρκοι ὅλα τὰ κινήτὰ ἐπιπλά των· πλησίον ὄντες οἱ Παργιοὶ, καὶ πολλοὶ ἔτι ἐκ τῶν προσφύγων Σουλλιωτῶν ἀκούσαντες τὸν πυροβολισμὸν καὶ ἀλλαγὴν τῶν Τούρκων, ἔδραμον εἰς ἐπικουρίαν τῶν συντρόφων, φροθθέντες οἱ ἔγερτοὶ ὀπισθώρμησαν, στρατοπεδεύσαντες ἐκτὸς τῶν ὀρίων· ἰδόντες δὲ τοὺς Παργίους ὀρμῶντας πρὸς βοήθειαν τῶν Σουλλιωτῶν ἤρχισαν νὰ τοὺς ἐπαπειλοῦσι, λέγοντες ὅτι, ἐὰν θελοῦν ν' ἀποφύγωσι τὸν κίνδυνον τοῦ πολέμου, πρέπει νὰ παραδώσωσι, ἢ διώξωσιν ἀμέσῳ ὅλους τοὺς Σουλλιωτάς μετὰ τῶν γυναικοπαίδων εἰς τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος. — Πῶς εἶναι δυνατόν, ἀπεκρίθησαν οἱ Παργιοὶ, ἄλλα νὰ γράφῃ καὶ ἄλλα νὰ πράττῃ ὁ στρατάρχης Βελῆ πασᾶς; ἐὰν αὐτὸς παραβαίη ἀσυνειδήτως τὰς ἐγγραφὰς καὶ ἐνόρκους συμφωνίας καὶ ὑποσχέσεις του, ἡ Πάργα ὅμως διατήρησεν ἐξ ἀρχῆς, καὶ θέλει διατηρήσει ἐν ὄσῳ ὑπαρχει, τὸ σύστημα τῆς φιλοξενείας πρὸς τοὺς ἐν αὐτῇ καταφεύγοντας, ἀφ' ἑτέρου ὅπως διὰ τὴν γειτονικὴν ἡσυχίαν καὶ ἁρμονίαν, δὲν θέλει λείψῃ νὰ τοὺς παρακαλέσῃ νὰ ὑπάγωσιν, ὅταν εὐκολυνθῶσιν, ὅπου εὐχαιριστοῦνται. Εἰδοποιηθεὶς παρὰ τῶν Παργίων ὁ εἰς Κέρκυραν Ῥωσσοικὸς πλῆρεξούσιος Κώμης Γεώργιος Μοκκενίγος τὴν παράνομον ταύτην πράξιν τοῦ στρατάρχου, ἔγραψεν αὐστῆ-

ρως πρὸς τὸν πατέρα του, καὶ οὕτω κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ διελύθη τὸ στρατόπεδον ἀνεὶ ἄλλης τινὸς ἐχθροπραξίας.

Οἱ δ' ἀπελθόντες εἰς Ζάλογγον Σουλλιώται μετὰ τῶν γυναικοπαίδων, ὡς προείρηται, περιέμενον κεχηρῶτες ἡμέρα παρ' ἡμέραν διαταγὴν τοῦ Βεζύρη, διορίζουσιν αὐτοὺς κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν του, εἰς ὄρεινὰς καὶ ὑγεινὰς κατοικίας, καὶ ἄφθονον ἀπολαβὴν προϊόντων ἀπὸ καρποφόρων ἐπαρχιῶν· ἀλλ' ἀντὶ τούτων μεθ' ἡμέρας τέσσαρας ἐπαρουσιάσθησαν ἐπροσδοκῆτως πρὸς τὰ ἰαγία τῶν τρεῖς σχεδὸν χιλιάδες Τουρκαλδανοὶ ὑπ' ὄδηγιαν τοῦ Ἄγου Μουχουρδάρη καὶ Μίτζιο Μπόνου, οἵτινες τοὺς ἐγνωστοποίησιν ἀμέσως, διτι ἔχουσι προσταγὴν τοῦ Βεζύρη νὰ λάβωσι τὰ ὄπλα των ὅλα, αὐτοὺς δὲ νὰ φέρωσιν εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὅπου θ' ἀποφασίσαι ἢ ὑψηλότης του περὶ τῆς διαμονῆς των καὶ ἀνταμοιβῆς τῶν πιστῶν ἐκδουλεύσεών των· τότε ἠνεώχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν εἰς τοῦ τυράννου τὰς ὑποσχέσεις ἀφοσιωμένων, τότε ἠσθάνθησαν τὰς συνθήκας ἀνταμοιβῆς του, τότε ἐνεθυμήθησαν τὰς πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τελευταίας πατριωτικὰς καὶ πατρικὰς συμβουλάς τοῦ Σαμουήλ· ἀλλ' ὅλα ἦσαν ἤδη μάταια, καὶ πᾶσα ἐπίγνωσις ἀθεράπευτος, τὸ πᾶν συνίστατο, ἢ εἰς τὴν τυφλὴν παράδοσιν, ἢ εἰς τὴν διὰ τῶν ὄπλων ἀπηλπισμένην ἀπόσασιν· συμβουλίου λοιπὸν γενομένου, ἐνεκρίθη τὸ δεύτερον· ὄθεν ἀπὸ τῆς ἐννάτης πρὸ μεσημβρίας μέχρι τῆς ἐνδεκάτης τῆς ὑστεραίας ἐσυγκροτοῦντο ἀμφοτέρωθεν πεισματῶδεις ἐχθροπραξίαι· γυναῖκες τινες ὡσεὶ ἐξήκοντα, ὅλαι σχεδὸν χῆραι, ἰδοῦσαι τὸν κίνδυνον ἀναπόφευκτον ἐπ' ὀκτινον, παρὰ τὴν πολυπαθὴ καὶ κατισχυμένην αἰχμαλωσίαν τὸν ἡρωϊκὸν καὶ στιγμιαίον θάνατον τῆς αὐτοκτονίας· ἀναβάσαι ἐπὶ τινος κρημνίδους ὕψους κατέρριπτον πρῶτον τὰ τρυφερά καὶ φίλτατα αὐτῶν τέκνα, ἐπομένως δὲ μία κατόπιν τῆς ἄλλης ἐρρίπτοντο καὶ αὐταὶ αὐθορμητῶς ἀπὸ τοῦ κρημοῦ· τινὲς ἐξ αὐτῶν δὲν ἀπέθανον, ἐπεὶ δὴ ἔπιπτον ἐπὶ τὰ τρυφερά των τέκνων καὶ συμπολιτιστῶν σώματα, τὰ ὅποια ἦσαν προσηλωμένα ἐπὶ ὄξειων πετρῶν.

Ἡ τραγικὴ καὶ φρικτὴ αὕτη πράξις τῶν γυναικῶν ἤρθε ἰσχυρῶς νὰ διακινδυνεύσῃ τὴν νύκτα, σιζόντες τὸν στρατὸν διὰ τῶν ὄπλων, ἐπειδὴ ἐνῶ οἱ Τούρκοι ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἐνεδυναμοῦντο, οἱ Σουλλιώται ἀφ' ἐξέρου ἤλαττοῦντο, στερούμενοι πρὸς τοῦτοις τροφῶν καὶ πολεμωδίων· περὶ τὸ μεσονύκτιον λοιπὸν διηρέθησαν εἰς δύο

Ἰσα σώματα, τὸ μὲν ὠδήγει τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν, τὸ δὲ τὴν ὀπισθοφυλακὴν, ἐν τῷ μέσῳ ἔβαλον τὰς γυναίκας φερούσας ἐκάστην ἀνὰ ἓν καὶ δύο βρέφη ἐπ' ὤμων· διάφοροι ἄνδρες τῇ μὲν ἀριστερᾷ ἐκράτουν τὰ τέκνα των τῇ δεξιᾷ δὲ τὸ εἶρος· πλησιάσασα ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ μὲ βῆμα ἄκροτον, ὤρμησεν ἐξαίφνης ἀρειμανῶς νὰ διασχίσῃ τὸν ἐχθρὸν, καὶ διευκολύνη τὴν διάβασιν τῶν γυναικοπαίδων, ἢ νὰ ἀποθάνῃ μαχομένη· ἡ ἀτρόμητος ἐπίθεσις τῶν παλαιμάχων τούτων Σουλλιωτῶν τῷ ὄντι ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τρομερὰν ἐπέφερε σύγχυσιν καὶ θύρῳδον εἰς τρόπον ὥστε, διὰ τὴν ἀποφύγασιν οἱ Τούρκοι τὴν ἀλληλοκτονίαν ἕνεκα τοῦ σκότου τῆς νυκτὸς καὶ πυκνότητος τῶν στρατιωτῶν, διηρέθησαν ἔνθεν καὶ ἔνθεν· ἔπεσον μολαταῦτα εἰς ταύτην τὴν συμπλοκὴν καὶ ἐκ τῶν Σουλλιωτῶν ὑπὲρ τοὺς εἴκοσιν ἄνδρας, οὐκ ὀλίγα δὲ γυναικόπαιδα συνελήφθησαν ζῶντα καὶ τετραυματισμένα, οἱ λοιποὶ διέβησαν εἰς τὰ πρόσω· ἡ σκοτεινὴ νύξ, ἡ δύσβατος πορεία, καὶ τὸ κυριώτερον, ἡ ἐπιτηδειότης τῶν Σουλλιωτῶν ἐν τῇ νυκτομαχίᾳ ἐδειλίασαν τοὺς Τούρκους ν' ἀκολουθήσωσι τὰ ἴχνη τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ σκότος, ὁ σχολιοδρόμος, οἱ τρομακτικοὶ κοπετοὶ τῶν γυναικοπαίδων ἐπέφερον καὶ εἰς τοὺς Σουλλιωτὰς διαιρέσεις, ὑποδιαιρέσεις καὶ ἀποπλανήσεις, ὥστε πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἠναγκάζοντο ἕκαστος νὰ εὗρωσι καταφύγια εἰς δάση, λίχλους, θάμνους, ὅπας τῆς γῆς, καὶ τὰ παρόμοια, διότι ἔδραμον λίαν πρῶτ' οἱ Τούρκοι καταδιώκοντες αὐτοὺς πανταχόθεν, εὗραν δὲ καὶ συνέλαβον πολλοὺς μετὰ τῶν γυναικοπαίδων τοὺς ὁποίους ἀπέστειλαν εἰς τὰ Ἰωάννινα, κάκειθεν δὲ εἰς Βουργαρελί, ὅπου ἦσαν καὶ οἱ ἀρχῆθεν ἀκολουθήσαντες τὸν Βότζαρην· ἐν τσοσούτῳ ἐκ πεντακοσίων σχεδὸν ψυχῶν ἀνδρογυναικοπαίδων, μόλις ἐσώθη τὸ ἡμισυ εἰς τὴν Πάργαν μετὰ τινων τραυματιῶν, ἐκ δὲ τῶν Τούρκων ὑπὲρ τοὺς διακοσίους ἐφειβήθησαν.

Ἀποπερατωθείσης καὶ ταύτης τῆς ἀπροσδοκῆτου σκηνῆς, ἐστάλη ἀμέσως ἀπὸ τὸν στρατηγὸν ἓν σῶμα πεντακοσίων Τουρκαλβανῶν εἰς τὴν Ῥινιάσκην<sup>1)</sup> διὰ νὰ συλλάβωσιν εἰκοσιτρεῖς οἰκογενεῖας Σουλλιωτῶν, αἱ ὁποῖαι ἀδεία καὶ

1) Ῥινιάσκ. χωρίον ἐκ 30 οἰκογενειῶν συγκαίμενον, παράλειον, ἔχον καὶ φρούριον ἑνετικὸν ἐκί τινος λόφου· πλησίον αὐτοῦ ὑπάρχουν ἱερεῖα τῆς πάλαι, κατὰ Θεουκιδίδη, Ἐλατρείας· κεῖται μετὰ τὴν Πάργαν καὶ Προβύζην· ἀπέχει τοῦ Σουλλίου ἄρας ἑκτά.

γνώσει τοῦ στρατάρχου αὐτῶν προῦνός ἔτους ἐξ αἰτίας τῆς ἐν Σουλλίῳ ἐπικρατοῦσης πείνης· μὴ εὐρόντες τινὰ ἀντίστασιν, ἤραζον, ἐξύλιζον, ἐχειρόδεναν καὶ ἐγύμνωναν γυναικας χήρας καὶ παιδοκοράσια ὄρφανὰ, ἐπασχολούμενα εἰς βιομηχανικὰς ἐργασίας· ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χωρίου τούτου ὑπῆρχε Πύργος, κοῦλα τοῦ Δημολᾶ ὀνομαζόμενος, εἰς αὐτὸν κατώκει οἰκογένειά τις πολυμελῆς Σουλλιώτου τινός Γεωργάκη Μπότζη· ἰδοῦσα ἡ σύζυγος αὐτοῦ (ἐπειδὴ ἔλειπεν ὁ ἀνὴρ καὶ υἱοὶ τῆς) τὰς ἀπανθρώπους τῶν Τουρκαλβανῶν πράξεις, ἐκλείσθη μ' ὄλην τὴν ἀδύνατον οἰκογένειάν τῆς εἰς τὸν Πύργον, καὶ ἤρχισε νὰ τὴν ὑπερασπίσῃ διὰ τῶν ὄπλων· ἡ ἀδύνατος ὁμως ὑπεράσπισις, καὶ τὸ ἐλεύθερον αἶσθημά τῆς τὴν ἐδίδαξαν τὸν τρόπον τῆς ἀποφυγῆς τῶν τουρκικῶν καταχρήσεων πρὸς τὴν οἰκογένειάν τῆς· καλέσασα τὰς νόμφας, θυγατέρας καὶ ἀνηλίκους ἐγγόνους τῆς, τοῖς εἶπε τὰ ἑξῆς. »

» Ποῖον ἀπὸ τὰ δύο προκρίνετε, τέκνα μου, τὴν ἄτιμον καὶ » πολυστένακτον αἰχμαλωσίαν, ἢ τὸν ἐνδοξον καὶ ἐλεύθερον » θάνατον; τὸν θάνατον, τὸν θάνατον, ἀπεκρίθησαν ὁμοφῶ- » νως » προσελκύσασα λοιπὸν τότε ἡ ἐλευθερόφρων γυνὴ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δωματίου ἐν κιβώτιον πλήρες πυρίτιδος, σχηματίσασα ταυτοχρόνως περὶ αὐτὸ κύκλον πυκνώτατον ὄφ- ὄλων τῶν ἀτόμων τῆς οἰκογενείας, λαβοῦσα ἐπομένως δαυ- λὸν πυρῶδη, διέδωκε φωτίαν εἰς τὴν πυρίτιδα, καὶ οὕτω κατεφλέχθησαν ἅπαντες, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἰσὶ τὰ ἑξῆς.

**Δέσπος, σύζυγος τοῦ Γεωργάκη Μπότζη.**

**Τάσω, θυγάτηρ τῆς Δέσπου.**

**Νάστος, υἱὸς τῆς Τάσω.**

**Μάρω, θυγάτηρ τῆς Τάσω.**

**Δέσπος δευτέρα θυγάτηρ τῆς Τάσω.**

**Κίτζα δευτέρα θυγάτηρ τῆς Δέσπου.**

**Νικολός, υἱὸς τῆς Κίτζας.**

**Σόφω νόμφη τῆς Δέσπου εἰς τὸν υἱὸν τῆς.**

**Κίτζος, υἱὸς τῆς Σόφω.**

**Πανάγω, δευτέρα νόμφη τῆς Δέσπου.**

**Καταίρω θυγάτηρ τῆς Παναγῶ.**

Κατ' αὐτὸν τὸν τραγικὸν καὶ ἠρωϊκὸν τρόπον ἐτελεύτησαν τὰ ἀνωτέρω ἀδύνατα ἄτομα, καὶ οὕτω τὸ μὲν στρατεύμα ἀνεχώρησε τὴν ἐπιούσαν διὰ τὰ Ἰωάννινα, τοὺς δὲ αἰχμαλώτους ἀπέστειλαν, ὡς καὶ τοὺς τοῦ Ζαλόγκου εἰς Βουργαρέλι, ὅπου συγκεντρωθέντες ἅπαντες ἐσυσκέπτοντο τὴ

ποιητέον· ἔγνωσαν πασιδήλως τὸν αἰμοδόρον σκοπὸν τοῦ τυράνου, διὸ ἀφήσαντες (καθὸ ἀδύνατον) τὴν πρώτην θέσιν ἀπεφάσιζαν νὰ εὐρωσιν ἄλλην ὀχυρωτέραν καὶ ἀπωτέραν· κατέσχον ὅθεν ἐν Μοναστήριον τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, Σέλτζο ὀνομαζόμενον, τὸ ὅποιον ἀπέχει ἀπὸ Βουγαρέλι ὥρας ὀκτώ, πλησίον αὐτοῦ ὑπάρχει καὶ χωρίον Βρεστινίτζα, ἀμφοτέρα κείνται παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Φρούσια ἢ νιγκόζη, τὸ ὅποιον χωρίζει τὰς ἐπαρχίας Ἀγραφα καὶ Ἀσπροπόταμον· οὐ μακρὰν δὲ τοῦ χωρίου ὑπάρχει τοῦ Κοράκου ἡ γέφυρα, ὑπὸ τὴν ὅποιαν ῥεεὶ ὁ ὀρμητικὸς Ἀχελῶος (ἄσπρος)· ἐκεῖ συσσωματωθέντες σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις περιέμενον κεκηνότες τὸν Τριαντάφυλλον Παλάσκαν, ὅστις εἶχε προαποσταλῆ παρ' αὐτῶν εἰς τὸν Βεζύρην, γ' ἀναφέρη προφορικῶς τὰ εἰς Ζάλογκον καὶ ριγίσσαν ἀναξιοπαθῆ εἰς αὐτοὺς γεγονότα, ἐν ᾧ προπαρεῦθησαν εἰς αὐτὸν ἀπαραδιάστως, ἀποφασίσαντες νὰ γνωρίζωνται εἰς τὸ ἐξῆς πιστοὶ τοῦ Σουλτάνου ὑπήκοοι, καὶ παντοτεινοὶ ὑπηρέται τῆς ὑψηλότητος του· τὸν ἐδέχθη μὲ τὴν συνήθη κολακείαν του· διὰ τὰ παραπονὰ των ὅμως ὑπεκρίθη ἄγνοιαν καὶ ἀπορίαν, ὑποσχεθεὶς μάλιστα νὰ καταδικάσῃ αὐστηρῶς τοὺς ἀρχηγούς καὶ πρωταίτιους τῶν τοιούτων ἀσυγχωρήτων κακοπρασιῶν· τὸν δὲ Παλάσκαν διέταξε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ μοναστήριον, καὶ συνοδεύσῃ πρὸς τὴν ὑψηλότητά του χωρὶς τὴν παραμικρὰν ὑπόνοιαν, ὅλους τοὺς πρωτίστους Σουλλιώτας, τοὺς ὁποίους θέλει δικαιώσῃ κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν του, χορηγῶν βαθμούς, τόπους καρποφόρους καὶ κατοικίας ὀρεινὰς πρὸς ἀνταμοιβὴν τῶν πιστῶν ἐκδουλεύσεών των.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'.

### Μάχη κατὰ τὸ μοναστήριον Σέλτζο.

Ἦδη ἐξύπνησε καὶ ὁ Παλάσκας, καὶ ἤρχισε, κατὰ τὴν κοινὴν παροιμίαν, νὰ τρίβῃ τὰ ὄμματά του, ἤδη ἠσθάνθη τὴν τυφλὴν πρὸς τὸν τύραννον ἀφροσύνην του, καὶ ἐξ αὐτῆς τὴν πτώσιν τοῦ Σουλλίου, τὴν ἀναξιοπαθῆ θυσίαν καὶ τὴν στυγεράν αἰχμαλωσίαν τῶσων ἐλευθέρων καὶ ἀθῶων ψυχῶν· ἤδη ἐνόησεν, ὅτι πλησιάζει καὶ ἡ ἰδική του ἀρμοδιὰ τοῖς προδόταις ἀνταμοιβῆ! ἀπελθὼν ἐν τοσοῦτῳ εἰς τὸ μοναστήριον ἐγνωστοποίησεν εἰς τοὺς συντρόφους του τὰς παραγγε-

λιας καὶ ὑποσχέσεις τοῦ Βεζύρη· ταῦτα πάντα ἀκούσαντες ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες ἤρξαντο ὁμοθυμαδὸν στενωρία τῆ φωνῇ νὰ καταρῶνται καὶ ἀναθεματίζωσι τοὺς προδότας τῆς πατρῆος καὶ δημίου τῶν οἰκογενειῶν των, κατ' ἐξαιρέσιν δέ, τὸν Παλάσκαν· ἀλλ' ἐπειδὴ θεοστυχεῖα τις τοῦ προκειμένου κινδύνου δὲν ἤλπίζετο πλέον ἀπὸ κατάρας καὶ ἀναθεματισμούς, ἀπεφάσισαν τέλος πάντων νὰ ἀποθάνωσιν ἡρωϊκῶς καὶ ἐνδόξως διὰ τῶν ὅπλων, ἄλλως ἐμελλε νὰ πλημμυρῆσῃ τὸ αἱματόφυρτον ἀνθρωπομακελλεῖον τοῦ τυράννου ἀπὸ χιλίων τριακοσίων καὶ ἐπέκεινα ἀνδρογυνοαἰκοπαίδων θυσίας· ὅθεν οἱ μὲν ἐφρόντιζον διὰ τροφᾶς καὶ πολεμοφόδια, ἄλλοι δὲ ἠγωνίζοντο ν' ἀνεγείρωσιν ὄχυράματα εἰς ἀναγκαίας θέσεις· ὁ Βεζύρης (διὰ τὸ ὅποιον δὲν ἀμφιβαλλε), μὴ ἰδῶν τινὰ ἐξ αὐτῶν νὰ παρουσιασθῆ κατὰ τὴν παραγγελίαν του, ἀκούσας ἀφ' ἑτέρου τὰς ἐτοιμασίας καὶ ὄχυρώσεις, ἀπεφάσισε νὰ ἀποπερατώσῃ καὶ ταύτην τὴν ἐσχάτην καὶ τραγικωτέραν τοῦ Ζαλόγκου καὶ Ῥινιάσσης σκηνήν, πέμψας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰαννουαρίου μηνὸς τοῦ 1804 ἔτους, ἑπτὰ χιλιάδας τουρκαλθανοὺς ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν δύο στρατηγῶν, Ἀγού Μουχουρδάρη καὶ Μπεκίρ Τζογαδούρη, δια νὰ ἔχη δὲ ἀσφαλεστέρας (ἐπειδὴ ἐμελλε νὰ πολεμήσῃ μὲ ἀνδρείους καὶ ἀπηλπισμένους ἔχθρους) ἐλπίδας τῆς καταστροφῆς των, ἐξελέξατο στρατιώτας ἐξ ἐκείνων, οἵτινες διὰ τὸν πρόσφατον θάνατον τῶν ἐγγυτέρων αὐτῶν συγγενῶν καὶ φίλων ἔπνεον κατὰ τῶν Σουλλιωτῶν ταχείαν καὶ ἀκόρεστον ἐπίδειξιν.

Φθάσαντες οἱ στρατηγοὶ ἐπὶ τοῦ ὄρους Νιγκόζη, πρᾶτηρήσαντες ἀκριβῶς τὰς ἀρμοδίους θέσεις, ἐστρατοπέδευσαν πολιορκήσαντες στενωῶς τὸ μοναστήριον, τὴν δὲ τρίτην ἡμέραν ὥρμησαν λίαν πρῶτ' ἀποφασιστικῶς νὰ τοὺς ἐξώσωσιν ἐκ τῶν θέσεων, καὶ περιορίσωσιν ἐντὸς μόνον τοῦ μοναστηρίου, ἀλλὰ μ' ὄλην τὴν πεισματώδη ἐπίθεσιν μὴ δυνήθεντες οὔτε νὰ τοὺς σαλεύσωσι, ἐκ τῶν ὄχυρωμάτων, ἐπέστρεψαν ἐκ νέου εἰς τὸ στρατόπεδον μετὰ τεσσάρων ὥρων μάχην καὶ ἑβδομήκοντα τριῶν στρατιωτῶν ἀπώλειαν ἐκτὸς τῶν τραυματιῶν, ἐκ δὲ τῶν Σουλλιωτῶν ἔπνεον τέσσαρες, τραυματιοθέντων ἑπτὰ· ἡ γενναία αὕτη ἀντίκρουσις ἠνάγκασε τοὺς Τούρκους ὥστε, νὰ μὴ μελετῶσι πλέον παρομοίαν ἐπίθεσιν, νὰ περιορισθῶσι δὲ εἰς μόνην τὴν στενὴν πολιορκίαν, ἀνάγκης συμπεσούσης εἰς ἀκροβολισμούς, καὶ ἀμυντικῆς προσβολᾶς. Τρεῖς μῆνες παρήλθον χωρὶς νὰ δυνηθῶσι νὰ προ-

χωρήσωσιν· ἀνυπόμονος ὁ Βεζύρης νὰ ἴδῃ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του τετελεσμένην καὶ τὴν ἐσχάτην ταύτην σκηπὴν, ἔγραψε (τῇ 15 Ἀπριλίου) πρὸς τοὺς στρατηγοὺς ἐλέγξας πικρῶς τὴν ἀναξιότητα αὐτῶν καὶ ἀνανδρίαν τῶν στρατιωτῶν, μὴ δυνηθέντων εἰσεῖτι νὰ ἐκδικήσωσι τὸν θάνατον τῶν συγγενῶν καὶ ὁμοθρήσκων ὀθωμανῶν, προσθέτων ἀκόμη, ὅτι, εἰάν ἐπὶ δεκαήμερου προθεσμίαν δὲν τοὺς καταστρέψωσι. τότε ἀνυπερθέτως μέλλει νὰ πέμψῃ ἄλλους στρατηγοὺς καὶ στρατιώτας, ὥστε καὶ τὰς διαταγὰς του νὰ ἐκτελέσωσι δραστηρίως καὶ τὸ Τουρκικὸν ὄνομα νὰ τιμήσωσι κρεπόντως.

Ὁ ἀπότομος ἔλεγχος τοῦ Βεζύρη καὶ τῶν στρατηγῶν καὶ στρατιωτῶν τὴν φιλοτιμίαν αἰσθαντικώτατα ἐκέντησεν· ὅθεν τὴν εἰκοστὴν τοῦ αὐτοῦ μηνὸς συμβούλιον συγγροτήσαντες, ἀπεφάσισαν νὰ ριψοκινδυνεύσωσι μᾶλλον, ἢ νὰ στερηθῶσι τοῦ ἡγεμόνος τὴν εὐνοίαν, καὶ τοῦ κόσμου τὴν ὑπόληψιν, διὸ τὴν ἐπιούσαν πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ὠρμήθησαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ προφήτου Μωάμεθ ὅτι, εἰάν δὲν νικήσωσι νὰ μὴν ἐπιστρέψῃ τις ἐξ αὐτῶν ὅσον ἀκατάσχετος ἐφαίνετο ἡ ὁρμή των, τόσον ἀφ' ἑτέρου ἐγένετο ἀτρόμητος ἢ ἀντίκρουσι· δὲν ἦν ἀπίθανον ν' ἀποτύχωσιν ὡς τὸ πρῶτον, εἰάν ἐν σῶμα ἐκ χιλίων σχεδὸν στρατιωτῶν συμποσούμενον δὲν ἐρρίπτετο ὡς κεραυνὸς κατὰ τινος ἀδυνάτου ὀχυρώματος, ἔχοντος πενήκοντα μόνον στρατιωτῶν φρουράν, ἢ ὅποια συμπεριπλακείσα ἀντεμάχετο ἐκ τοῦ συστάδην διὰ ξιφῶν καὶ μαχαिरῶν ἑωσοῦ ἐπέσον ἅπαντες, μηδενὸς σωθέντος.

Ἡ κυρτεῖσις τοῦ ὀχυρώματος καὶ προχώρησις τῶν Τούρκων ἐπέφερον ἀταξίαν καὶ σύγχυσιν εἰς ὄλους τοὺς Σουλλιώτας, καθότι ἐδιάσθησαν νὰ κενώσωσι ταυτοχρόνως καὶ ἄλλα τρία ὀχυρώματα, καὶ διευθυνθῶσι δρομαίως εἰς τὸ μοναστήριον, ὅπου ἡ ἀνάγκη ἀπῆτει νὰ ὑπερασπίσωσι τὰ γυναικόπαιδα, ἢ συναποθάνωσιν· ἀλλ' ὁ σκοπὸς καὶ ἡ προθυμία των ἐματαιώθησαν, διότι πρὶν οὗτοι ἐξέλθωσι τῶν ὀχυρωμάτων, οἱ Τούρκοι προκατέλαβον αὐτῶν τὰ ὀπίσθια, ὥστε εὐρέθησαν πανταχόθεν περικυκλωμένοι καὶ ἀντιμαχόμενοι ἐκ τοῦ συστάδην, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν πρώτων ἰδοῦσαι αἱ δυστυχεῖς γυναῖκες καὶ μητέρες κατακερματιζομένους τοὺς ἀνδρας, τέκνα καὶ συγγενεῖς αὐτῶν, καὶ μὴ προσδοκῶσαι διὰ τῶν ὀπλων ἐπικουρίαν τινα, ἐξελθούσαι τοῦ μοναστηρίου μετὰ τῶν φιλάτων, διευθύνοντο αὐθόρμητως εἰς τὸν ποταμόν, ὅπως ριφθῶσι σὺν αὐτοῖς εἰς τὴν διάκρισιν

τῶν ρευμάτων τοῦ ποταμοῦ καὶ οὐποτε εἰς τῶν βαρβάρων καὶ φονεῶν τῶν συγγενῶν των τὰς χεῖρας· ἡ ἐπικρατοῦσα σύγχυσις, οἱ ἀλαλαγμοί, οἱ ἀδιάκοποι πυροβολισμοί, οἱ κοπετοί, θρήνοι καὶ ἡ ἐκ τούτων ὄλων προκύψασα ἀμηχανία δὲν ἔδωκαν εὐκαιρίαν εἰς ὅλα τὰ ἀδύνατα μέλη νὰ προλάβωσιν ἐγκαίρως τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, τὸ δὲ κυριώτερον, ἐπειδὴ ἐν σῶμα ἐκ δύω σχεδὸν χιλιάδων συγκεῖμενον ἀποσπασθὲν ἐπίτηδες ἐκ τῆς ὀλικῆς ποσότητος τοῦ στρατοῦ προεφώρμησεν εἰς τὸ μοναστήριον, διὰ νὰ αἰχμαλωτίσῃ τὰ γυναικόπαιδα, καὶ ἀρπάσῃ τὰ κινητὰ αὐτῶν πράγματα· πολλὰς γυναίκας προέλαβεν μεταξύ μοναστηρίου καὶ ποταμοῦ, αἱ ὅποιαι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑπερασπίσωσι τὰ τέκνα των καὶ ἑαυτὰς διὰ μαχαιρῶν, ξύλων καὶ πετρῶν, δὲ ὅσες ἐξ αὐτῶν ἐθυσιάσθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὅσαι δὲ προκατέλαβον τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ (ἦσαν ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν ἐξήκοντα) ἀνοίξασαι τὰς ἀγκάλας ἐρρίφθησαν εἰς τὸν ποταμὸν, αὐθορμήτως μετὰ τῶν φιλιτάτων, τῶν ὀποίων τὰ ἐλεύθερα καὶ ἱστορικά σώματα ἐκάλυψαν, κατέσυραν καὶ ἐξέμεσαν σποράδην ἐπὶ τῶν ὄχθων τὰ ρεύματά του

Τοιοῦτον ἐλεεινόν, ἀλλὰ γενναῖον τέλος ἔδωκαν καὶ οὗτοι οἱ δυστυχεῖς ἡρώες. ἐξ ὧν ὑπῆρχον τριακόσιοι· ἐξήκοντα ἄνδρες μάχιμοι· ἐν ᾧ ἐγένετο ἡ τρομερὰ καὶ θωρυβώδης αὕτη συμπλοκὴ ἀπέσπασθη, ὁ Κίτζος Βότζαρης καὶ γαμβρὸς τοῦ Παλάσκα μετ' ἄλλων πενήκοντα πέντε ἀνδρῶν καὶ μιᾶς γυναικὸς, καὶ διὰ τινος τραχείας στενωποῦ ἀπέφυγον (ἐκτὸς τοῦ Παλάσκα) τὸν κίνδυνον, διὰ πολλῶν δὲ κόπων καὶ κακοπαθειῶν ἐσώθη εἰς Πάργαν ὁ Βότζαρης μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μάρκου, τεσσαράκοντα ὀκτὼ ἀνδρῶν καὶ τῆς προμνησθείσης γυναικὸς χήρας Μαρίας τοῦνομα, συζύγου, Γιώτου Πανταζῆ, ὅστις ἐπεσε μαχόμενος μετὰ τῶν πενήκοντα εἰς τὸν πρῶτον προμαχώνα, ὡς προεῖρηται.

Μετὰ ἑπταήμερον πολυπαθῆ καὶ κινδυνώδη νυκτοπορείαν ἐφθασεν ὡς ἄνωθεν καὶ ὁ Βότζαρης εἰς τὴν Πάργαν· διάφοροι ὀπλαρχηγοὶ καὶ εὐλαρχοὶ μετὰ πολλῶν ἄλλων συμπολιτῶν ἐκάθηντο ἐκτὸς τῆς πόλεως ὑπὸ τὰς σκιάς τῶν ἐλαιῶν παρηγορούμενοι ὑπ' ἀλλήλων διὰ τὰ παρελθόντα δεινά, καὶ συσκεπτόμενοι διὰ τὴν μέλλουσαν ἀποκατάστασιν· διαρκούτης εἰσέτι τῆς σπουδαίας αὐτῶν συνομιλίας, ἐνεφανίσθη ἐξαίφνης ὁ Βότζαρης μετὰ τῶν συντρόφων του· διὰ τινὰς στιγμὰς κατέλαβεν ἅπαντας ἐκπληξίς καὶ θάμβος,



Ἐπειδὴ πρὸ πέντε ἡμερῶν διεβεβαιώθη πανταχόθεν, ὡς ἀδιαφιλονείκητος ἢ ἐν τῇ μονῇ Σέλτζο ὀλομελῆς τῶν Σουλλιωτῶν καταστροφή καὶ αἰχμαλωσία· ἐν τούτοις καὶ τινες ἐξ αὐτῶν ἀναπολήσαντες τὴν διαγωγὴν τῷ Βότζαρη, ἔχοντες προσέτι μεταξύ αὐτῶν καὶ τὰ πάθη πρόσφατα, διεννοήθησαν νὰ τὸν βλάψωσι κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν, ἀλλ' οἱ φύλαρχοι καὶ ἄλλοι διάφοροι καὶ τοὶ παλαιοὶ ἐχθροὶ τοῦ Βότζαρη, τοῦ ἐμπόδισαν, εἰπόντες· « ἔάν ἡμεῖς, ἀδελφοί, » τὸν βλάψωμεν σήμερον, οὐ μόνον ἀπ' ὅλον τὸν κόσμον » θέλομεν κατηγορηθῆ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν θέλει ὠφελήσωμεν, » ἀπαλλάττοντες ἀπὸ τὰ κοσμικὰ βάσανα αἱ πράξεις του » ἀρκετὰ τὴν ἐτιμώρησαν ἕως τῶρα· ἡ ζωὴ του εἰς τὸ ἐξῆς » θέλει ἔχει βέβαια ὑντροφον ἀχώριστον τὸν ἔλεγχον τῆς; » συνειδήσεως δι' ὅσα ἔπραξε, δι' ὅσα ἔπαθε, καὶ δι' ὅσα » μέλλει νὰ ἀκούσῃ ἀπὸ τὸν κόσμον διὰ τὴν διαγωγὴν του· » ἐνὶ λόγῳ ἀφίσωμεν αὐτὸν εἰς τὴν Θεομηνίαν καὶ Πατρι- » δομηνίαν »· ὁ δὲ Παλάσκας ἀποσπασθεὶς ἀπὸ τὸν Βότζαρη συνελήφθη μετὰ τεσσάρων συντρόφων καθ' ὁδὸν ὑπὸ τοῦ Καπετάνου Καραϊσκού, φυλάττοντος, κατὰ διαταγὴν τοῦ Βεζύρη, στενωποῦς τῆς ἐπαρχίας τοῦ βάλτου, ἐστάλη ἀμέσως εἰς Ἰωάννινα, ὅπου ἐβλήθη ἀλυσσοδεμένος εἰς σκοτεινὴν εἰρκὴν ἐν τῇ νήσῳ τῆς λίμνης· μετὰ διετῆ δὲ παρέλευσιν Βρετανός τις περιηγητῆς διεβιβάσθη περιεργείας χάριν εἰς τὸ νησίον, τοῦτον ἰδὼν ὁ Παλάσκας ἐπαρακάλεσε θερμῶς νὰ τὸν σώσῃ διὰ τῆς πρὸς τὸν Βεζύρη μεσιτείας του, τῷ ὑποσχέθη, πιθανόν, ὁ Βρετανός· ἐπιστρέψας γοῦν εἰς τὴν πόλιν καὶ παρουσιασθεὶς εἰς τὸν Βεζύρη, ἐμεσίτευσε νὰ τῷ γίνῃ ἡ περὶ τῆς ὁ λόγος χάρις, ὁ Βεζύρης πρὶν δώσῃ θετικὴν ἀπάντησιν τῆς μεσιτείας του, τὸν ἐρωτᾷ· εἰπέ μοι, φίλε μου, εἰς τὸν τόπον σας τοὺς προδότας τῆς Πατρίδος· πῶς τοὺς ἀνταμοίβετε; - μετὰ τὸν πλέον ἄτιμον θάνατον, ἀπεκρίθη ὁ Ἅγγλος· - καὶ οὗτος λοιπόν, ἀνταπεκρίθη ὁ Βεζύρης, διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ὁποίου με παρακαλεῖς, εἶναι παρόμοιος· ὅθεν τῶρα θὰ ἰδῆς ὅποιον ἀρμόδιον ἀνταμοιβῆν δίδω καὶ ἐγὼ εἰς τοὺς τοιοούτους· διέταξε νὰ τὸν φέρωσιν ἀμέσως, καὶ ἔπειτα ἀναβολῆς ἐπρόσταξε νὰ συντρέψωσι τοὺς πόδας του ἀπὸ κίτῳθεν ἕως ἄνω διὰ τῆς ἀξίνης, ἐκτελουμένη; δὲ ἐπίτηδες βραδείας τῆς σκληρᾶς ταύτης πράξεως ἐν τῇ εὐρουχώρῳ αὐλῇ τοῦ Παλατιοῦ του, καὶ ὑπ' ὄψιν ἀμφοτέρων, ἐξηκολούθη ὁ Βεζύρης ὀμιλῶν ἡρέμα τὰ ἐξῆς. « Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, φίλα

μου (ὁ Παλάσκας δηλαδή), διὰ τὴν εὐχαριστήσῃ ἐμένα, ἐπρόδωκε τὴν Πίστιν του, τὴν Πατρίδα του, τὰ τέκνα του, τοὺς συγγενεῖς του, τοὺς φίλους του, ἐγὼ, διὰ τὰ συμφέροντά μου, εἶχα μεγάλην χρεῖαν τότε τῆς προδοσίας του, ἀλλ' ὄχι τῶρα καὶ τοῦ προδότου, τὸν ὅποιον, ἐὰν ἀπίσω νὰ ζήσῃ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι, ἐπ' ἄλλου διαφορετικοῦ καιροῦ θέλει βλάψῃ καὶ ἐμέ, καὶ ἄλλους πολλούς·».

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'.

### Προσπάθεια διὰ τὴν ριζικὴν καταστροφὴν τῶν Σουλλιωτῶν.

Εἰ καὶ εἰς τὴν τελευταίαν καὶ τραγικωτέραν ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Σέλτζου μάχην ἔστησε νέκης τρόπαια ὁ Βεζύρης, ἡ αἰμοχαρὴς ὄμως ψυχὴ του κατετήκετο νυχθημερινῶς βλέπουσα ζῶντας ἔτι τοὺς περισσοτέρους, σημαντικωτέρους καὶ ἀνδρειοτέρους Σουλλιώτας εἰς τὴν Πάργαν, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ ἄλλους ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους μαχητὰς ἐκ τῶν πέριξ χωρίων καταγομένους, οἵτινες φοβηθέντες τὴν μέλλουσαν καταδρομὴν τοῦ τυράννου, σχετικοὶ καὶ συναγωνισταὶ ὄντες τῶν Σουλλιωτῶν πάντοτε, προσκολλήθησαν μετ' αὐτῶν οἰκογενειακῶς· ἕνεκα τούτου, προσήλωσεν ἐπιμόνως τὴν τελευταίαν προσπάθειαν κατὰ τῆς ὀλομελοῦς καταστροφῆς τῶν Σουλλιωτῶν καὶ ὄσων ἄλλων ἀποφυγόντων τοὺς αἱματοσταγεῖς ὄνυχάς του ἐπιχειρήσῃς κατ' αὐτῶν ὅσα ὁ ἴδιος καὶ οἱ κόλακές του ἐπενόουν καταχθόνια μέτρα· ἔγραψε κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς Παργίους· ἀπειλητικῶς ν' ἀποσκορακίσωσι τοὺς Σουλλιώτας ἐκ τῆς Πατρίδος των, ἐπειδὴ εἶναι ἀποκηρυγμένοι καὶ κατηραμένοι παρὰ τοῦ Σουλτάνου, διό, ὅστις πράξῃ τὸ ἐναντίον, μέλλει νὰ ὑποπέσῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἰδίαν ὀργὴν τοῦ Σουλτάνου· συμπάσχοντες οἱ Πάργιοι διὰ τὴν συμφορὰν τῶν Σουλλιωτῶν, φοβούμενοι ἀφ' ἑτέρου μὴ πάθωσι καὶ αὐτοὶ τὰ ἴδια, ἀποβάλλοντες τοσαύτην ἐμπεροπλέμον δύναμιν, δὲν ἔδιδον ἀκρόασιν εἰς τὰς ἀπειλάς του, οὔτε εἰς τοὺς λόγους καὶ παραινέσεις τοῦ Διοικητοῦ αὐτῶν Ἀβδουλάχμπεη καὶ δημογερόντων τῆς Πρεβύκης, ὡς ἐκ τῶν κατωτέρω δύο ἐπισήμων ἐπιστολῶν πληροφορεῖται ὁ ἀναγνώστης, τὰς ὁποίας καταχωρίζομεν, κρίνοντες περιττὰς, ὡς ταυτολογούσας, τόσας ἄλλας.

Ἀβδουλάχμπεης ἐφέντης, μέγας Ἰμπροχώρης <sup>1)</sup> Καπιτζ(μπασης <sup>2)</sup>), Σαλαχώρης <sup>3)</sup>, καὶ Βουεόνδας <sup>4)</sup> τῶν ἀμπλακίουμαγιανίνων <sup>5)</sup>, Πρεδύζης, Πάργας, Βόνιτζα; καὶ Βοθρωτοῦ.

Εὐγενέστατοι προστώτες καὶ ἄρχοντες καὶ λοιποὶ ἐγκάτοικοι τῆς Πάργας, εἴητε ὑγιαίνοντες ἐν εὐτυχίᾳ.

Τὸ χρέος ἐκάστου ἀγαθοῦ διοικητοῦ εἶναι ἡ διατήρησις καὶ περίθαψις τῶν ὑπηκόων του, καὶ αὐτοῦ τοῦ καλοῦ ὑπηκόου εἶναι ἡ ὑποταγὴ καὶ εὐπέθεια εἰς τὰ παρ' αὐτοῦ προσταχθέντα· τοῦτος ὁ ἱερός δεσμός συνδέει τὰς ψυχὰς ἀμφοτέρων, καὶ κατασταίνει εὐτυχούντας καὶ ἀταράχους τοὺς ὑπηκόους, προθυμότερους δὲ καὶ εὐχαρίστους τοὺς διοικητὰς πρὸς αὐτοὺς.

Ἐγὼ λοιπόν, ὡς καλὸς διοικητὴς, ἐπλήρωσα πρὸς ἑσᾶς τὸ χρέος μου ἐντελέστατα, σεῖς δὲ καὶ ὑπήκοοι καὶ τὰς συμβουλὰς μου ἀμελεῖτε καὶ τὰς προσταγὰς μου παροδεύετε, καὶ προσπαθεῖτε μόνοι σας τὸν ἀρανισμόν τῆς πατρίδος σας, ἐμβραίνοντες εἰς τὸ κρίμα τόσων ἀθῶων συμπατριωτῶν σας· ἐξορίσατε τοὺς Σουλλιώτας, σᾶς εἶπα δις καὶ τρίς καὶ πολλάκις, ὅτι θέλει σᾶς προξενήσουν μεγάλην βλάβην· εἶναι εἴκοσιν ἡμέραι ὅπου πάλιν σᾶς ἔγραψα περὶ τούτου σφοδρῶς, ἀλλὰ ἡ ἀφεντία σας οὔτε φωνὴν οὔτε ἀκρόασιν μοῦ ἐδώσατε, καὶ τοῦτο νὰ ὅπου σᾶς φοβερίζει τὸν ὄλεθρον τῆς πατρίδος σας· δὲν ἔχω νὰ εἶπω περισσότερα, διὰ τοῦτο, διὰ τὴν ἐδικὴν μου ἀγαθὴν κλίσιν, καὶ διὰ τὴν ἀγάπην ὅπου πρὸς σᾶς ἔχω καὶ εἰς ταύτην τὴν περίστασιν δὲν θέλει ἀφίσωκουσθῆρι <sup>6)</sup> διὰ τὴν ἀπάντησίν σας καὶ ἡσυχίαν σας· ἀφεύκτως καὶ χωρὶς ἀργοπορίαν ὅμως νὰ ἔλθετε ἐδῶ δύο Κοτζακασίδες καὶ ὀκτῶ ἀπὸ τοὺς πλέον φρονιμότερους, διὰ νὰ ὁμιλήσωμεν καὶ νὰ ἀκούσετε καὶ τὰς συμβουλὰς μου πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος σας, ἐπειδὴ ἂν καὶ τῶρα ἀμελήσητε, ἐγὼ πλέον θέλει σιωπήσω· καὶ ἐξεπίτηδες [στελλω

1) Πρωτοπόρορδός· 2) θυρωρός· 3) ἱερακιστάτης· 4) Κυβερνήτης.  
5) τῶν νεοκτημάτων. ὅλα ταῦτα εἶσι βαθμολογίαι διδόμεναι παρὰ τοῦ Σουλτάνου.

6) Ὁ Ἀβδουλάχ μπίης καὶ διοικητὴς τῆς Πάργας, Πρεδύζης, Βονιτζας καὶ Βοθρωτοῦ, εἰ καὶ φύσει Ὀθωμανός, ἀλλ' ὑπῆρχεν ἀρ' ἑτέρου φιλόφρονος, πολιτικοῦ, φιλήσυχου, ἰσφόρου ὄντος τοῦ Ἀλη Πασᾶ καὶ αἰ πολιτικαὶ περιστάσεις τῆς κυβερνήσεώς του τὸν ἀνάγκασαν· ἀλλᾶ ἐξ δεαγωγῆν, ὡς καὶ οἱ δημογέροντες τῆς Πρεδύζης.

τὸν ἄνθρωπὸν μου, Ἐμὶν Ἀγῶ διὰ νὰ ἔλθετε ἀντάμα εὐθύς· καὶ ταῦτα μὲν πρὸς εἰδησίν σας, εἴητε δὲ ὑγιαίνοντες καὶ εὐδαιμονοῦντες.

1804 Μαρτίου 13 Πρέβυζα.

*Ἐπιστολὴ τῶν Δημογερόντων Πρεβύζης  
πρὸς τοὺς Παργίους.*

Ἡ ψυχὴ μας εἶναι διαπερασμένη ἀπὸ τὴν μεγαλητέραν Ὀλίψιν· ἡ Πατρίς σας διὰ μίαν κηκὴν Κυβέρνησιν, ἤλθεν εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ κινδύνου. Οἱ Σουλλιώται εἶναι φερμανλίδες καὶ ἐχθροὶ τῆς βασιλείας, καὶ ὅστις τοὺς ἐπισκέπτει, πίπτει εἰς τὸ ἴδιον ἀμάρτημα· ἐὰν στοχάζεσθε ὅτι ἔργον φιλόανθρωπον εἶναι νὰ συμπονῆτε καὶ περιποιῆσθε τοὺς ἀνθρώπους, στοχασθῆτε, ὅτι αὐτὸ τὸ χρεωστῆτε τῆς πατρίδος σας καὶ τῶν συμπολιτῶν σας, τῶν ὁποίων ἡ Κυβέρνησις μέλλει νὰ εἶναι χαρακτηρισμένη εἰς τὴν καρδίαν σας.

Τὰ πράγματα ἤλθον ἐπὶ τὸ ἄκρον, καὶ ὁ κίνδυνος τῆς πατρίδος σας εἶναι ἔτοιμος, μὴ κάρετε, διὰ περιττολογίας τὰ ὅσα σᾶς γράφει ὁ ἐλαμπρότατος Μπέη ἐφέντης μας· μὴν ὑποφέρετε πλέον τὸν προμικρότερον Σουλλιώτην εἰς τὰ σύνορά σας, καὶ ἄς ἔλθουν ἐδῶ ἐκεῖνοι, ὅπου κράζει ὁ Μπέη ἐφέντης μας, διὰ νὰ βάλετε κανένα ὄρον, νὰ μὴ χαθῆτε κατὰ κράτος, διότι σᾶς ἐπαίχθη ἡ παγίδα, ὅπου δὲν ἤμπορεῖτε νὰ ἀποφύγετε· ἡμεῖς καὶ ὡς Χριστιανοὶ καὶ ὡς φίλοι συμπονοῦμεν τὴν κατάστασίν σας, καὶ ὡς σημειώνομεν ταῦτα, καὶ εἰς τὸ χέρι σας εἶναι, ἢ νὰ φυλαχθῆτε, ἢ νὰ χαθῆτε, τόσοσιν σᾶς γράφομεν.

Πρέβυζα 12 Μαρτίου 1804.

Φίλοι εὐκρινεῖς  
Νικόλαος Ἐφέντης  
Νικόλαος Κιτζίλης.

Καὶ ὑπὸ διαφόρων ἄλλων μερῶν ἠρεθίζοντο οἱ Παργίοι νὰ ἐξορίσωσι τοὺς Σουλλιώτας, ἀλλὰ δὲν συγκατένευσαν, καὶ πολλῶ μᾶλλον, διότι ἡ ἐν Κερκὺρῳ Ῥωσικὴ ἀρχὴ τοὺς ὑπεσχέθη ἐσχάτως φανεράν προστασίαν καὶ ὑπεράσπισιν, ἐὰν ὁ Βεζύρης ἤθελε τολμῆσαι νὰ κινήσῃ κατ' αὐτῶν, ὡς εἰς τῆς Πάργας τὴν ἱστορίαν διαγνωσθήσεται.

Ούτε ἡ ἑπτανήσιος Γερουσία, οὔτε ὁ πληρεξούσιος τῆς Ῥωσσίας Κόμης Γεώργιος Μοκκενίγος εἶχον ἐπαρκεῖς γνώσεις τῆς διαγωγῆς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, μόνος ὁ ἐν Κερκύρα πρέσβυς τῆς Ῥωσσίας Ἐλευθέριος Μπενάκης, ὁ ἐκ Καλαμῶν τῆς Πελοποννήσου καταγόμενος, εἶχε πείραν ἀκριβῆ τῶν τουρκικῶν φρονημάτων καὶ ἐθίμων, πολὺ δὲ περισσότερον, τῆς διαγωγῆς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ὅστις πάντα λθόν ἐκίνησε καὶ ἀφθονον χρυσίον ἐδαπάνησεν διὰ νὰ κερδήσῃ τὴν φιλαντου, ἥτις μόνη ἐξήρκει πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν καταχθονίων σκοπῶν του κατὰ τε Σουλλιωτῶν, Παργίων καὶ ἄλλων σημαντικῶν τῆς Ἠπείρου ἐχθρῶν του, διότι μόνος αὐτὸς ἀνέτρεπε καὶ ἐματαίωνε πάντοτε τὰ σχεδιά του· πεπεισμένη λοιπὸν ἡ Ῥωσικὴ ἀρχὴ εἰς τὰς γνώσεις, συμβουλὰς καὶ τίμιον χαρακτῆρα του δὲν ἔδιδεν ἀκρόασιν εἰς τινὰ διεφθαρμένα τῆς Κερκύρας ὑπὸ τοῦ Βεζύρη ὄργανα <sup>1)</sup>).

### ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'.

#### Μισθοδότησις Ῥωσικὴ πρὸς τοὺς Σουλλιώται.

Οἱ πρὸ μικροῦ ἀτρόμητοι μαχηταί, τὸ φόβητρον τῶν Μωαμεθανῶν, καὶ τὸ καύχημα τῶν Ἑλλήνων, ἐκεῖνοι, οἵτινες δὲν ἔπραξαν κατωτέρας ἀνδραγαθίας ἀπὸ τῶν ἐν Μαραθῶνι, Πλαταιαῖς καὶ Θερμοπύλαις ἀγωνισθέντων, κατήντησαν, διὰ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ κλίματος, ἔλλειψιν κατοικιῶν, τροφῶν καὶ πικρὰν τῆς Πατρίδος μνήμην, σχεδὸν εἰς ἀπελπισίαν· τούτων ἕνεκα τῶν δεινῶν ἀπεφάσισαν τὰ μὲν γυναικόπαιδα ν' ἀφίσωσιν εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ θεοῦ, ὑπεράσπισιν τῶν Ῥώσων, καὶ φιλανθρωπίαν τῶν ὁμογενῶν ἑπτανησίων, αὐτοὶ δὲ νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ νέου εἰς τὴν ξηρὰν <sup>2)</sup> μὲ τὰ ὄπλα, ἢ ν' ἀποθάνωσι μαχόμενοι, ἢ νέαν καὶ ἐλευθέραν πατρίδα νὰ συστήσωσιν ἐν τινὶ ὄχυρᾷ τῆς Ἑλλάδος θέσει· ὑπὸ τοιαύτης σωματικῆς, καὶ ἠθικῆς κακοπαθείας κατατροχόμενοι καθ' ἑκάστην, εἶδον ἀπροσδοκῆτως τὴν ἕως τότε

1) Τὸ λαμπρὸν καὶ μαγνητικὸν χρυσίον τοῦ Βεζύρη ἰθάμβωσε καὶ παρελλέυσαν ἄτομόν τι ἐκ τῶν πτωστῶν τῆς Κερκύρας, φέρων καὶ τίλιον Κόμητος, τὸ ἕποντος μισθοδοτήσε κατὰ μήνα ἀπὸ πάντες χιλιάδας γρόσια, διὰ νὰ ὑπάρκωσι καὶ ἐπιτελῆ τὰ θελήματα τοῦ μισθοδότου.

2) Περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου συνεννοήθησαν προλαβόντες μετὰ τινος Καπετάνου τῆς Ἑλλάδος, ἀπεπόνων ἐχθρῶν ὧντος τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

σκληρὰν τύχην των ὑπομειδιῶσαν καὶ παραμυθητικὴν· διότι ὁ ἐν Κερκύρα στρατηγὸς τῶν Ῥώσων, Ἀνρέπ τὸς προσεκάλεσε νὰ διαδιδασθῶσιν ἅπαντες σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις εἰς Κέρκυραν, ἐπειδὴ ὁ Αὐτοκράτωρ Πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν Ἀλέξανδρος Πρῶτος, φιλανθρωπία καὶ πατρικὴ εὐνοία ὀρμώμενος τοὺς δέχεται ὑπὸ τὴν Αὐτοκρατορικὴν ὑπηρεσίαν ὡς μισθωτοὺς στρατιώτας· παρουσιασθέντες λοιπὸν ἠρωτήθησαν παρὰ τοῦ στρατηγοῦ, εἰ ἔγνωσιν εὐχαρίστησιν νὰ ὑπηρετήσωσι στρατιωτικῶς τὸν Αὐτοκράτορα, ἀπεκρίθησαν ἐκ συμφώνου ἅπαντες, ὅτι εἶναι πρόθυμοι καὶ ὑπόχρεοι νὰ χύσωσι καὶ τὴν τελευταίαν βράνιδα τοῦ αἵματός των διὰ τὸ ὄνομά του, πολὺ δὲ περισσώτερον ἀντιμαχόμενοι κατὰ τῶν Τούρκων τὸν ἐπαρακάλεσαν ὅμως νὰ μὴ τοὺς συναριθμῆσιν εἰς τὴν τακτικὴν στρατιωτικὴν, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀφήσῃ εἰς τὸ πάτριον εἶδος τοῦ πολέμου, ἐν ᾧ ἐγυμνάσθησαν ἀνεκάθεν, διὰ τοῦ ὅπου εἶναι πεπεισμένοι ὅτι ἐκτελέσουσι τὰ στρατιωτικὰ χρέη εὐαρεστότερα καὶ ἐπιτυχέστερα· ἐδέχθη ἀναντιρρήτως τὸ ζήτημὰ των, ὅθεν ἐσχημάτισεν ἀμέσως ὀκτῶ Ἐκατονταρχίας, συνισταμένην ἐκάστην ἐξ ἑνὸς Ἐκατοντάρχου, δύο πεντηκοντάρχων, ἑνὸς σημαιοφόρου, δέκα δεκαδάρχων καὶ ἑνεήκοντα στρατιωτῶν· τὸ ὅλον ἑκατὸν τέσσαρες· ἐν πρώτοις ἐτιμήθησαν ἑκατὸνταρχοὶ οἱ ἐξῆς· Ἄημος Δράκος, ὅστις καὶ μετὰ τρεῖς μῆνας ἀπέβλεψεν, ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἀντεκατέστησαν τὸν υἱὸν του Γεώρ. Δράκον· ὁ Φῶτος Τζαβέλλας, Τζήμας Ζέρβας, Γούσας Ζέρβας, Γκόγκας Δαγκλῆς, Ζυγούρης Τζαβέλλας, Βασίλειος Ζέρβας καὶ Διαμάντης Δαγκλῆς· ἀρχηγὸς αὐτῶν ἐχειροτονήθη Ἰωάννης τις Μπεκεντόρφ, τὸ γένος Ῥώσος νέος χαριέστατος, καὶ φιλέλλην, ἡγάπα, καὶ περιεθαλιε τὰς οἰκογενείας των, τοὺς ἐγόμεναζεν ἐνίοτε μὲ πλαστοὺς πολέμους κατὰ τὴν συνήθειαν αὐτῶν, δαπανῶν ἐξ ἰδίων· ἀλλὰ δι' ὀλίγους μῆνας ἐσχημάτισεν ἀρχηγὸς των, διότι προσκληθεὶς ἀνεχώρησε διὰ τὴν Πετροῦπολιν, τὸ δὲ τάγμα διεδέχθη στρατηγὸς τις, Ἐμμανοὺήλ Παπαδόπουλος, τὸ γένος Ἕλλην, ἀνὴρ φιλόπατρις καὶ συμπαθητικὸς· ἀπεδείχθη τρανώτατα ἐκ τῶν προρρηθέντων, ὅτι πάντα λίθον, κατὰ τὴν παροιμίαν, ἐκίνησεν ὁ Βεζύρης, καὶ πολυάριθμα χρήματα κατηνάλωσε διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Σουλλιωτῶν, ὅπερ δὲ κατὰσταίνει αὐτὸν γαμπεπέστατον, γελοιοδέστατον καὶ μνησίκακον ἀπαραδειγματίστον εἶναι ἢ κατωτέρω πρὸς τοὺς Παργίους ἐπιστολῆ του, δι' ἧς

τρέφει ακόμη ματαίας ἐλπίδας καθ' ἡν ἐποχὴν οἱ Ὑπαργεῖοι εἶχον ἀποπέμψῃ τὸν Ὀθωμανὸν διοικητὴν τῶν Ἀβδουλάχ μπεη, καὶ ἀφιερῶσιν ἀναφανδὸν τὴν Πατρὶδα τῶν ὑπὸ τὴν βωσσικὴν προστασίαν· ἰδοὺ ἡ ἐπιστολή.

Ἀπὸ τὸν ὑψηλότατον Βαλῆν Ἰωννίνων καὶ Τρικκάλων Βεζύρ Ἀλῆ Πασᾶ χαιρετισμὸς καὶ εἰδήσις πρὸς τοὺς Προεδρους, καὶ ἐπιλοῖτους κατοίκους τῆς Πάργας· ὅτι ἐλθόμεν καὶ τὸ δεύτερον γράμμα σας, καὶ μὲ ὄλον ὁποῦ ἔχομεν ἀπόφασιν διὰ νὰ κόψωμεν ἀπὸ μέρος μας καὶ αὐτὴν τὴν στρατῶν τῶν γραμματῶν, πλὴν διὰ νὰ μὴ νομίζετε, ὅτι ἤμπορεῖτε νὰ μᾶς ἀπατήσετε μὲ τὰς προφάσεις ὁ τοῦ μᾶς γράφετε, διὰ τοῦτο σᾶς ἀποκρινόμεθα καὶ τούτην ἀκόμη τὴν φορὰν.

Μᾶς γράφετε ὅτι δὲν ἤξεύρετε, ὅτι ἡ ὑψηλὴ Πορτα ἔχει πόλεμον μὲ τοὺς Ῥώσους, καθὼς αὐτοὶ σᾶς λέγουσιν· καὶ διατὶ νὰ πιστεύετε αὐτούς, ὁποῦ μὲ τέτοια ψεύματα εἶναι μαθημένοι νὰ γελοῦν τὸν κόσμον; καὶ ἂν δὲν ἤξεύρετε καλά, νὰ μάθετε τὴν ἀλήθειαν, νὰ βεβαιωθῆτε μάλιστα καὶ τὸ σπαθὶ ὁποῦ ἔφαγαν ἀπὸ τὰ τουρκικὰ στρατεύματα εἰς τὸ Ἰσμαήλ, ἀφίνω τὸν μεγαλώτατον χαλασμόν ὁποῦ ἔπαθαν εἰς τὴν Δελίαν ἀπὸ τοὺς Φραντζέζους, ὁποῦ τοὺς ἐπῆραν ὅλην τὴν Δελίαν; καὶ τοὺς κυνηγοῦν μέσα εἰς τὸν τόπον τῶν αὐτὰ εἶναι περιττὰ νὰ σᾶς τὰ γράψωμεν ἡμεῖς, ὅτι τὰ μανθάνετε καλῆτερα ἀπὸ ἄλλους· μοναχὰ διὰ νὰ σᾶς κάμωμεν νὰ καταλάβετε τὸ λάθος σας ὁποῦ πλανᾶσθε, καὶ προσκο· λάτε τοῦ λόγου σας καὶ τὴν φύλαξιν τοῦ Τόπου σας, ὁποῦ εἶνε τόπος Βασιλικός, καὶ σεῖς βασιλιάδες Βασιλικοί, εἰς τοὺς ἐχθρούς, τοῦ κραταιοτάτου Βασιλέως μου· τέλος πάντων, διὰ νὰ λείψῃ καὶ αὐτὴ ἡ πρόβρασις τους, νὰ καταλάβουν καὶ τὰ νησιά, ὅτι τὸ Δουβλέτι ἔχει πόλεμον μὲ τοὺς Ῥώσους· διὰ τὴν ἀπιστίαν ὁποῦ ἔκαμαν καὶ ἐπλάκωσαν τοὺς τόπους τοὺς Βασιλικούς, ἰδοὺ σήμερον μαζοὺς (ἐπίτηδες) Τάταρς (ταχυδρόμος) ἀπὸ μέρος τοῦ ὑψηλοῦ Δουβλετίου μὲ τὰ ἀναγκατὰ γράμματα τῆς εἰδήσεως ἀπερνᾷ καὶ πηγαίνει, καὶ τὸ μανθάνετε καὶ σεῖς, διὰ νὰ καταλάβετε ταῖς πονηρίαις, καὶ δολιότηταις ὁποῦ αὐτοὶ μεταχειρίζονται· λοιπὸν ἐσεῖς νὰ ᾔσθε βασιλιάδες Βασιλικοί, καὶ νὰ γυρεύετε βοήθειαν ἀπὸ μέρος τῶν ἐχθρῶν τοῦ Βασιλέως μου, τί ὑποταγὴ εἶναι αὐτῇ ὁποῦ ὑπόσχεσθε νὰ φυλάξετε; καὶ τί βασιλιχὴ εἶναι αὐτὸ τὸ ἐδικὸν σας; μᾶς γράφετε, ὅτι αὐτοὶ (οἱ Σουλλιώται δη· λαδῆ) ὁποῦ εἶναι μέσα εἰς τὸν τόπον σας εἶναι ἰδικοί σας·

τί ἐδικοσύνη πρέπει νὰ ἔχετε σεῖς μὲ κλέπτας καὶ κακοὺς ἀνθρώπους ὅπου ἐπολέμησαν μὲ τὴν Τουρκίαν τόσον καιρὸν; ἀποστάται τῆς κραταιᾶς βασιλείας, καὶ τώρα ὑποκειμένοι εἰς τὴν δούλευσιν τῶν ἐχθρῶν; τί δικαιολόγημα καὶ τί ἀπολογία σᾶς ἀπομένει νὰ ἔχετε διὰ νὰ ἀθωωθῆτε ὅπου ἀρνηθήκετε τὸν κυβερνήτην καὶ βοεβόνδα, ὅπου σᾶς ἔχει διωρισμένον τὸ ὑψηλὸν Δεδλέτι καὶ ἀφίσατε νὰ κυβερνᾶται ὁ τόπος σας ἀπὸ ξένους, ἐχθροὺς, ἀποστάτας καὶ κακοὺς ἀνθρώπους; διὰ νὰ σᾶς κάμωμεν λοιπὸν νὰ καταλάβετε καλὰ τὸ σφάλμα σας καὶ νὰ σᾶς ἐβγάλωμεν ἀπ' αὐτὴν τὴν πλάνην, ἀπεφασίσαμεν ἀκόμη καὶ τούτην τὴν ὀλοустερινὴν φορὰν νὰ σᾶς στείλωμεν καὶ τοῦτο τὸ γράμμα μας, διὰ νὰ μὴν ἔχετε πλέον αἰτίαν νὰ ῥίχνετε τὸ βᾶρος εἰς ἡμᾶς, παρά νὰ τὸ ἠθεύρετε, ὅτι εἶναι ἐπάνω σας καὶ τὴν ἀπολογίαν νὰ τὴν χρεωσιᾶται ἐσεῖς καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν σας καὶ διὰ ἄλλους ὅπου ἐξ αἰτίας σας θὰ πάθουν ἐκεῖνα ὅπου εἶναι ἐνδεχόμενα· ἐπειδὴ ὅμως εἴσατε βασιλιάδες βασιλικοὶ καὶ δὲν εὐχαριστοῦμεθα εἰς κανένα τρόπον διὰ νὰ δοκιμάσετε κανένα ἀπ' ἐκεῖνα τὰ κακὰ ὅπου ἤμποροῦν νὰ σᾶς ἀκολουθήσουν καὶ νὰ μετανοήσετε ὕστερον χωρὶς ὄφελος, κάμνομεν καὶ τώρα τὸ χρέος μας καὶ συμβουλεύομεν νὰ ἔλθετε εἰς τὸν ἑαυτὸν σας καὶ νὰ συλλογισθῆτε καλὰ τὸ χρέος σας καὶ νὰ διώξετε ἀπὸ τοὺς τόπους σας αὐτοὺς τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους ὅπου ἐμβάσετέ· ἂν αὐτοὶ θελήσουν νὰ μείνουν βασιλιάδες, καθὼς ἦτον, ἄς ζητήσουν τόπον ἀπὸ ἡμᾶς, τὸν ἀφέντην τοῦ τόπου τούτου νὰ τοὺς δώσωμεν καὶ νὰ ζήσουν καθὼς καὶ οἱ ἐπίλοιποι βασιλιάδες· εἰ δὲ μὴ, ἄς φύγουν μακρὰν ὅπου ἄλλου θελήσουν· σεῖς ὅμως νὰ στείλετε μερικοὺς ἀπὸ τοὺς προεστῶτας τοῦ τόπου σας νὰ ζητήσετε τὸν βοεβόνδα Ἀβδουλάχμπεη νὰ ἔλθῃ αὐτοῦ διὰ νὰ σᾶς κυβερνήσῃ καὶ προβλέψῃ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ τόπου σας εἰς τὸν πλέον ὠφελιμώτερον διὰ λόγου σας τρόπον ὅπου νὰ ἦναι, καὶ μὲ τὴν βασιλικὴν θέλησιν συμφώνως, καὶ μὴ χάνετε καιρὸν· ἐὰν ὅμως δὲν ἀκούετε οὔτε τώρα τὰς συμβουλὰς μου, ὅπου ἀποβλέπουν διὰ τὸ συμφέρον σας καὶ διὰ τὸ καλὸν τοῦ τόπου σας δὲν ἔχετε πλέον αἰτίαν νὰ παραπονησθε ἀπὸ ἄλλον, παρά ἀπὸ τὴν κακὴν γνώμην τὴν ἐδικὴν σας, καὶ ἀπὸ τοὺς αἰσχροὺς στοχασμοὺς ὅπου ἔχετε, διὰ τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς καὶ ἡ ὀργὴ ἢ βασιλικὴ ἔχουν νὰ σᾶς παιδεύσουν καθὼς τυχαίνει, καθὼς ἐπαιδεύθησαν καὶ ἄλλοι ὅμοιοί σας, καὶ μὴ καρτερῆτε πλέον ἄλλο



γράμμα μας, ὅτι δὲν ἤξεύρομεν νὰ προφασιζώμεθα, οὔτε ἔχομεν σκοπὸν νὰ σᾶς ἀπατήσωμεν παρὰ νὰ σᾶς ἐνθυμήσωμεν τὸ χρέος σας, καὶ εἰσθε οἰκοκυρατοὶ ἐξ ἅπαντος.

1807 Φεβρουαρίου 2 Ἰωάννινα.

Κατὰ δὲ τὸ 1806 ἔτος μῆνα Δεκεμβρίου ἐκήρυξεν ἡ Ῥωσσία τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Σουλτάνου, ὅθεν δι' αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος ἠυξήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλληνικῶν ὄπλων ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας συμποσοῦμενος· οἱ Ἕλληνες, διά τε τὸ ἠρόθησκον καὶ ἐλπίδα τῆς ἀπελευερώσεως τῆς πατρίδος προθύμως ἐδέχοντο τὴν Ῥωσσικὴν ὑπηρεσίαν· ταυτοχρόνως ὁ Ναύαρχος Συνέβην ἐχειροτόνησε Ταγματάρχη (Μαγιόρον) τὸν συγγραφεὰ ἐπὶ κεφαλῆς τεσσάρων, ἑκατονταρχίων, τὰς ὁποίας ἐσχημάτισεν ὁ ἴδιος ἐκ νεοσυλλέκτων μαχητῶν, καὶ οὕτω κατ' ἀνωτέραν διαταγὴν διεβίβασθη ἀμέσως εἰς τὴν φρουρὰν τῆς Λευκάδος, τὴν ὁποίαν ὁ Ἄλῃ πασαῖς ἐπηπελεῖ νὰ κυριεύσῃ ἐξ ἐφόδου, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νὰ πλησιάσῃ καίτοι ὁ στρατάρχης τοῦ Ἰσοῦφ Ἀράπης εἶχεν ὑπ' ὄδηγίαν τοῦ ὑπὲρ τὰς ἑπτὰ χιλιάδας ἐμπειροπόλεμον Μακεδοναλβανικὸν στρατὸν, καὶ ὑπὲρ τοὺς πεντακοσίους ἵππους· οἱ Ἕλληνες ἔχοντες ἀνάκαθεν ἀκριβεῖς τοπικὰς γνώσεις τῆς Ἀκαρνανίας, Αἰτωλίας, Λοκρῖδος καὶ ἐπιλοίπων ἐπαρχιῶν, ὄντες μάλιστα καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἀπεβιδάζοντο πολλάκις εἰς τὴν ξηρὰν τὴν νύκτα, ὅπου ἐπέφερον ἐπαισθητὴν ζημίαν εἰς τοὺς ἐχθρούς.

Ἐὰν ὁ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας πόλεμος ἤθελε διαρκέσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καθὼς καὶ εἰς τὰ Βόρεια μέρη, ἦτο πιθανὸν νὰ καταπονηθῇ ὁ Βεζύρης, ἐπειδὴ οἱ ἐν Λευκάδι ἀνώτεροι καὶ πολυπράγμονες ἀξιωματικοὶ Ἕλληνες ἐπροωργάνισαν δι' ἀποστόλων (ἐν γνώσει τῆς ἀρχῆς) τοὺς ἐν Ἀκαρνανίᾳ Θεσσαλίᾳ, Ἡπείρῳ καὶ Μακεδονίᾳ ἐνόπλους Καπετάνους Ἕλληνας καὶ τινας πρὸς τούτοις σημαντικούς Ὀθωμανούς, ἐχθρούς ἀσπόνδους ὄντας τοῦ Ἄλῃ πασαῖ, νὰ κινηθῶσι κατ' αὐτοῦ ἅμα ἴδωσι τοὺς ἐν Λευκάδι ἀποβιβασθέντας εἰς Ἀκαρνανίαν, καὶ κινουμένους κατὰ τοῦ τυράννου· ἀλλ' ἢ κατὰ τὸ 1807 ἔτος ἀπροσδόκητος τῶν Γάλλων ἀφίξις εἰς τὴν ἐπτάνησον, μετὰ τὴν μάχην τοῦ Τελσίτ δηλαδὴ, καὶ συνθήκην τοῦ Ναπολέοντος μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας Ἀλεξάνδρου ἐματαίωσε διόλου τὸ μεγαλοεργὸν τῶν Ἑλλήνων σχέδιον.

Γνωρισθέντες λοιπὸν μετὰ δέκα ἔτη ἐκ νέου οἱ Γάλλοι

κυρίαρχοι τῆς Ἑπτανήσου ἐδέχθησαν εὐνοϊκῶς καὶ τὰ στρατιωτικά τάγματα, (ἐκτός τινων Ἀκαρνάνων, ἀπελθόντων ἐκ προαιρέσεως εἰς τὰ ἴδια) τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Γαλλικὴν ὑπηρεσίαν μὲ τὰ ὅποια ἀπελάμβανον καὶ εἰς τὴν Ῥωσικὴν προνόμια, ἣ δὲ πρὸς τοὺς Γάλλους ὑπηρεσία διήρκεσεν ἑπτὰ ἔτη, μέχρι, δηλαδή, τοῦ 1814 ἔτους. καθ' ὃ μετὰ τὴν ἐν Παρισίοις συγκροτηθεῖσαν γενικὴν τῶν Βασιλέων συν-ἐλευσιν διωρίσθησαν προστάται καὶ τοποτηρηταὶ τῆς Ἑπτανήσου οἱ Ἄγγλοι, οἵτινες ἐσχημάτισαν ἐν τάγμα στρατιωτικόν, συγκεῖμενον ἐκ τριακοσίων μόνον στρατιωτῶν· ἀλλὰ καὶ τοῦτο μετὰ ἐν ἔτος διέλυσαν, οἱ δὲ μέναντες ἄμισθοι Σουλλιωταὶ καὶ διάφοροι ἄλλοι Ἑπειρώται στερούμενοι τῶν πρὸς τὸ ζῆν, ἠναγκάσθησαν νὰ διασκορπισθῶσιν ἐνθεν κακεῖσε, ἄλλοι δὲ νὰ γείνωσιν ὑπηρέται τοῦ τυχόντος μισθωτοῦ, δηλαδή, ἀγροφύλακες, ἀμπελοφύλακες, κηποφύλακες, ὑδροφόροι, ξυλοφόροι, ποιμένες, συφορβοὶ, σκαφεῖς καὶ τὰ παρόμοια, τὰ δὲ τέκνα αὐτῶν νὰ ψωμιοζητῶσι· διάφοροι ἐκ τῆς κατωτέρας τάξεως ἀπελθόντες εἰς τὰ Ἰωάννινα ἐζήτησαν παρὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν· τοὺς ἐδέχθη εὐμένως, σκοπεύων οὕτω νὰ προσελκύσῃ, εἰ δυνατόν, καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους· τοιαύτην δυστυγῆ κατάστασιν ὑπέφερον οἱ Σουλλιωταὶ ἐπὶ ἔτη πέντε· ἐμελλεν ἄρα ν' ἀνανεωθῶσι καὶ αὐτῶν αἱ ἐλπίδες τότε, ὅτε ἦλθε τὸ πλῆρωμα τοῦ χρόνου νὰ ἐφοπλίσῃ τοὺς βραχονίαις καὶ οἱ ὑπὸ τὸν βαρὺν ζυγὸν δατελοῦντες ὁμογενεῖς τῶν καὶ ἀπορασίσωιν, ἐν ὀνόματι τοῦ ὑπερτάτου ὄντος, τὴν διὰ πολλῶν θυσιῶν καὶ πολυειδῶν κακοπαθειῶν ἀνίκητην τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας. καίτοι στερούμενοι τῶν ἀναγκαίων μέσων ὑπὲρ τοιούτων μεγάλων καὶ πολυχρονίων ἀγώνων.





1350  
500

# ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

ΤΑ ΜΕΧΡΙ 1 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1889  
ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΤΕΥΧΗ

	Δελτά
ΑΡ. 1 ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ ΑΤΡΙΚΑ . . .	50
” 2 ΣΟΛΩΜΟΥ ΠΟΙΗΜΑΤΑ . . .	50
” 3 ΒΗΛΑΡΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ . . . . .	50
” 4 ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΒΑΒΤΛΩΝΙΑ . . .	50
” 5 ΣΟΥΤΣΟΥ ΠΕΡΙΠΛΑΝΩΜΕ- ΝΟΣ . . . . .	50
” 6 ΟΡΦΑΝΙΔΟΥ ΤΙΡΙ ΛΙΡΙ . . .	50
” 7 ΠΕΡΡΑΙΒΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ . . . . .	50
” 8 ΠΕΡΑΙΒΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ . . . . .	50
” 9 ΚΟΡΑΗ ΑΓΓΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΠΑ- ΠΑΥΡΕΧΑΣ ΕΝΤΙΠΝΙΟΝ . . .	50
” 10 ΜΟΔΙΕΡΟΥ ΤΑΡΤΟΥΦΟΣ . . .	50
” 11 ” ΦΙΛΑΡΓΥΡΟΣ . . .	50
” 12 ” ΜΙΣΑΝΘΡΩΠΟΣ . . .	50

